

วิถีชีวิตของชาวปกากะญอในงานเขียนประเภทสารคดี: กลวิธีทางวรรณศิลป์กับการนำเสนอแนวคิด
เรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2565
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

PGAZ K'NYAU'S WAYS OF LIFE IN NON – FICTON WRITINGS: LITERARY TECHNIQUES
AND THE PRESENTATION OF CONCEPTS OF ETHNICITY AND ENVIRONMENT

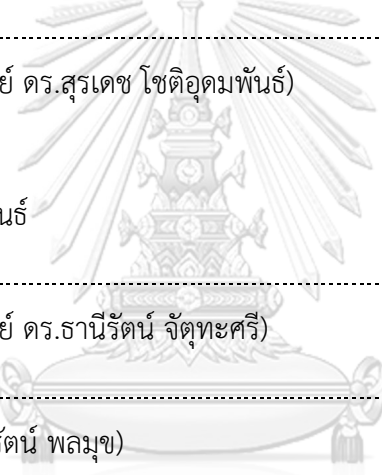
Mr. Kanapum Ratinathi

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Thai
Department of Thai
FACULTY OF ARTS
Chulalongkorn University
Academic Year 2022
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	วิถีชีวิตของชาวปกากะญอในงานเขียนประเภทสารคดี: กลวิธีทางวรรณศิลป์กับการนำเสนอแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์ กับสิ่งแวดล้อม
โดย	นายคณภูมิ รตินที
สาขาวิชา	ภาษาไทย
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	อาจารย์ ดร.ชัยรัตน์ พลमुख

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

	คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรเดช โชติอุดมพันธ์)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธานีรัตน์ จัตูหะศรี)	
	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(อาจารย์ ดร.ชัยรัตน์ พลमुख)	
	กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.นัทธนัย ประสานนาม)	

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

คุณภูมิ รตินที : วิถีชีวิตของชาวปกากะญอในงานเขียนประเภทสารคดี: กลวิธีทางวรรณศิลป์กับการนำเสนอแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อม. (PGAZ K'NYAU'S WAYS OF LIFE IN NON – FICTON WRITINGS: LITERARY TECHNIQUES AND THE PRESENTATION OF CONCEPTS OF ETHNICITY AND ENVIRONMENT) อ.ที่ปรึกษาหลัก : อ. ดร.ชัยรัตน์ พลमुख

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมและกลวิธีทางวรรณศิลป์ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ จำนวน 30 เรื่อง ตีพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. 2529 – พ.ศ. 2559 ผลการศึกษาพบว่า สารคดี กลุ่มดังกล่าวนำเสนอแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อม 3 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอกับธรรมชาติที่นำเสนอให้เห็นวิถีชีวิตของชาวปกากะญอที่ผูกพันใกล้ชิดกับสิ่งแวดล้อม แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับมิติทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นว่าการพิจารณาประเด็นสิ่งแวดล้อมไม่สามารถแยกขาดจากการเข้าใจความเชื่อและวิถีปฏิบัติของกลุ่มชาติพันธุ์ได้ และแนวคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมกับสิทธิมนุษยชนที่ได้แสดงให้เห็นว่าชาวปกากะญอได้รับผลกระทบจากวาทกรรมของภาครัฐที่มักนำเสนอว่ากลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวเป็นผู้ทำลายผืนป่าตลอดจนการละเมิดสิทธิมนุษยชนผู้อพยพชาวปกากะญอที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเนื่องจากความขัดแย้งทางการเมือง

ในด้านกลวิธีทางวรรณศิลป์ พบว่า ผู้แต่งสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอใช้กลวิธีอย่างหลากหลายเพื่อถ่ายทอดแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อม ประการแรก ผู้แต่งใช้ขนบการเขียนแบบชาติพันธุ์วรรณนาเพื่อนำเสนอเนื้อหาสาระผ่านข้อมูลเชิงวิชาการและข้อมูลภาคสนามจากการจดบันทึกสิ่งที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการเข้าไปมีส่วนร่วม นอกจากนี้ ผู้แต่งยังนำเสนอสารสำคัญผ่านการตั้งชื่อเรื่อง การใช้บทสนทนา การแทรกคำประพันธ์ การเล่าเรื่องตามลำดับ การเล่าเรื่องผ่านมุมมองของคนในและคนนอก และการปิดเรื่องแบบต่าง ๆ ประการสุดท้าย ผู้แต่งใช้กลวิธีทางภาษา ได้แก่ การใช้ภาษาปกากะญอและโวหารภาพพจน์ต่าง ๆ เพื่อถ่ายทอดภาพและอารมณ์ความรู้สึกอันนำไปสู่ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวปกากะญอที่สัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง

การศึกษาแนวคิดและกลวิธีทางวรรณศิลป์ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอแสดงให้เห็นคุณค่าเชิงสังคมและวรรณศิลป์ของวรรณกรรมกลุ่มดังกล่าวในด้านการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยชี้ให้เห็นว่าการอนุรักษ์ธรรมชาติอย่างยั่งยืนมีพื้นฐานมาจากการที่มนุษย์กับธรรมชาติสามารถอยู่ร่วมกันแบบต่างพึ่งพาอาศัย นอกจากนี้ สารคดีกลุ่มดังกล่าวยังมีส่วนช่วยลดอคติทางชาติพันธุ์ โดยนำเสนอให้เห็นความคิดเชิงนิเวศของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอเพื่อได้กลับภาพเหมารวมของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวในวาทกรรมของรัฐและสื่อกระแสหลัก

สาขาวิชา ภาษาไทย
ปีการศึกษา 2565

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6180108022 : MAJOR THAI

KEYWORD: Pgaz K'nyau ethnic groups, concepts of ethnicity and environment, non-fiction writings
about Pgaz K'nyau ethnic groups

Kanapum Ratinathi : PGAZ K'NYAU'S WAYS OF LIFE IN NON – FICTION WRITINGS: LITERARY
TECHNIQUES AND THE PRESENTATION OF CONCEPTS OF ETHNICITY AND ENVIRONMENT. Advisor:
CHAIRAT POLMUK, Ph.D.

This thesis aims to study the concepts of ethnicity and environment and literary techniques in 30 non-fiction writings about Pgaz K'nyau ethnic groups published between 1986 – 2016. It is found that these writings convey three significant concepts concerning ethnicity and environment in three significant ways, namely, the relationship between the Pgaz K'nyau ethnic groups and nature that demonstrates an intimate connection between Pgaz K'nyau's ways of life and natural environment; the cultural aspect of environmental conservation that reveals the importance of taking into account beliefs and practices of the ethnic groups; and the notion of human rights and environment that illustrates how Pgaz K'nyau people have been affected by state discourse on the ethnic groups as forest destroyers and by the violation of human rights against Pgaz K'nyau immigrants who seek refuge in Thailand due to political unrest.

In terms of literary techniques, authors of these works deploy various literary devices to convey the concepts of ethnicity and the environment. First, these authors follow conventions of ethnographic writings to present their contents through scholarly features and field notes obtained from observations, interviews, and participations. In addition, they also convey messages through titles of their works, the use of dialogues, the incorporation of poems, sequential storytelling, the deployment of insider's and outsider's perspectives, and the use of various types of narrative closure. Finally, the author employs linguistic devices, namely, the use of Pgaz K'nyau language and figurative languages to evoke imageries and emotions that lead to understandings about Pgaz K'nyau's ways of life and their profound relationship with nature.

The study of concepts and literary techniques in non-fiction writings about Pgaz K'nyau ethnic groups reveals literary as well as social values of these works in raising environmental awareness through narratives on ethnicity, suggesting that sustainable natural conservation stems from human-nature cohabitation in reciprocal relations. Furthermore, these writings are instrumental in mitigating ethnic biases by showing the ecological thought of the Pgaz K'nyau ethnic groups that challenges stereotypical representations in state discourses and mainstream media.

Field of Study: Thai

Student's Signature

Academic Year: 2022

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.ชัยรัตน์ พลมุข อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ นอกจากครูจะให้ความรู้และให้แนวคิดตลอดระยะเวลาในการศึกษาแล้ว ครูยังให้ “โอกาส” และ “ความเมตตา” กับศิษย์คนนี้เสมอมา ถึงแม้ว่าศิษย์จะทำผิดพลาดประการใด ครูก็ยังให้อภัยและผลักดันให้ศิษย์ประสบความสำเร็จในเส้นทางที่ตนเลือก ความเอาใจใส่และความทุ่มเทด้วยความห่วงใยและความปรารถนาดีของครู ยังเป็นกำลังสำคัญที่ทำให้อุปสรรคทุกอย่างระหว่างการศึกษาเบาบางลงไปทุกครั้ง ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณครู เป็นอย่างสูงและขอรำลึกถึงพระคุณครูตลอดไป

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ธานีรัตน์ จัตุหะศรี ที่กรุณาได้รับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อบรมสั่งสอนความรู้ด้านวรรณคดีไทยให้แก่ผู้วิจัย นอกจากนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.นันทนัย ประสานนาม กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่กรุณาตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์อย่างละเอียดและกรุณาให้คำแนะนำอันมีค่าในการปรับแก้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตลอดจน อาจารย์ ดร.โกศลรุ่ง อามระดิช และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อารีญา หุตินทะ ที่กรุณาให้คำแนะนำในการจัดทำโครงร่างวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ อีกทั้งคุณอาจารย์และผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ให้ความรู้และคำแนะนำให้วิทยานิพนธ์นี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สิริอาภา รัชตะหิรัญ ครูผู้เปรียบเสมือน “แม่” คนที่สองในชีวิตของผู้วิจัย ครูไม่เพียงเป็นแบบอย่างในความเป็น “ครู” การเรียน การทำงาน และการดำเนินชีวิต หากตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาตั้งแต่ผู้วิจัยยังเป็นนักศึกษาในระดับปริญญาบัณฑิต ครอบคลุมความรัก ความห่วงใย อบรมสั่งสอน ให้ออกาสผู้วิจัยได้ฝึกฝนและบ่มเพาะความรู้ทั้งในด้านวรรณคดี วิธีสอนภาษาไทย การใช้ชีวิต ตลอดจนเป็นผู้คอยปลอบประโลมใจในยามที่ผู้วิจัยหมดกำลังใจ ตลอดจน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษบา บัวสมบุญ ครูผู้จุดไฟแห่งการเรียนรู้ด้านวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ และผลักดันให้ผู้วิจัยเข้าศึกษาต่อในระดับมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (สายวรรณคดี) คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ อาจารย์ฤกษ์ฉัตร ลำทะแย อาจารย์ประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศิลปากร (มัธยมศึกษา) ที่ชายผู้เป็นแรงบันดาลใจในการทำงานและการเป็นครูภาษาไทยให้กับผู้วิจัย ความปรารถนาดีและความรักของท่านที่มีให้กับน้องคนนี้อยู่ในใจเสมอและตลอดไป ตลอดจน อาจารย์ศิรินภา กิจกุลนำชัย อาจารย์ประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศิลปากร (มัธยมศึกษา) ที่สาวที่ผู้วิจัยรัก ไม่ว่าจะสุขหรือทุกข์มากน้อยเพียงใด ทุกครั้งจะมีที่คนนี้คอยดึงผู้วิจัยออกจากห้วงแห่งความมืดบอดและอุปสรรคเสมอ ความรักและความเมตตาของท่านรวมถึงครอบครัวของท่านทุกคน ผู้วิจัยซาบซึ้งใจและยังคงประทับใจไม่มีวันจางคลาย

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้บังคับบัญชาและบุคลากร โดยเฉพาะคณาจารย์หลักสูตร English Program โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศิลปากร (ปฐมวัยและประถมศึกษา) ทุกท่านที่ให้การแนะนำ เป็นกำลังใจ และช่วยเหลือให้ผู้วิจัยสามารถทำวิทยานิพนธ์ได้สำเร็จลุล่วง

ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณสุทธิดา สุวรรณวงษ์ คุณพิรัช สติยทุทธการ คุณกนกวรรณ คุ่มบุงคำ คุณกชกร ถิ่นวัฒนานุกุล คุณไอลยวิญ แวกะจิเพื่อน น้องสาว และน้องชายผู้เป็นมิตรแท้ ตลอดจน คุณธนพร ศิริพันธ์ ที่สาวผู้เป็นที่รัก ที่คอยให้กำลังใจให้คำแนะนำ และรับฟังผู้วิจัยทั้งในยามทุกข์และสุขด้วยความเต็มใจตลอดมา ผู้วิจัยซาบซึ้งในความรักที่พี่สาวมีให้น้องคนนี้อยู่เสมอ

ขอขอบคุณ คุณนฤมล ใจเอือกเย็น บุคคลผู้ซึ่งอยู่ในทุกช่วงจังหวะชีวิตระหว่างที่ผู้วิจัยทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ทุกครั้งที่ผู้วิจัยเหนื่อยล้าหรือหมดกำลังใจ จะมีเสียงผู้หญิงคนหนึ่งพูดกับผู้วิจัยว่า “เหนื่อยไหม สู้อีกนิดนะ” และไม่ว่าผู้วิจัยจะทำอะไรผิดพลาดไป เธอก็ยังให้อภัยผู้วิจัยเสมอ เธอเป็นอีกบุคคลหนึ่งที่ทำให้ผู้วิจัยสามารถผ่านช่วงเวลาที่ยากลำบากในชีวิตไปได้

ผู้วิจัยขอกราบเท้าพ่อและแม่ “คุณพ่อสุวิทย์ ลิมสกุล” ผู้เป็นต้นตุนชีวิตและผู้เป็น “รากแก้ว” ให้กับชีวิตของลูกและ “คุณแม่สุดใจรา ลิมสกุล” บุคคลที่สำคัญที่สุดในชีวิตของผู้วิจัย ไม่ว่าผู้วิจัยจะทำผิดพลาดหรือพลาดพลั้งกระทำกริยาที่ทำให้ท่านรู้สึกเสียใจและกังวลใจ หาก “แม่” ยังคงอยู่เคียงข้างไม่ห่างไปไหน คอยประโลมใจในยามที่ผู้วิจัยเหนื่อยล้าและทุกข์ใจจากเรื่องต่าง ๆ ที่พบเจอในช่วงเวลาที่ผ่านมา แม่เป็นเสมือนต้นไม้ใหญ่ที่ให้ร่มเงาและเป็นเกราะกำบัง ทำให้ผู้วิจัยสามารถฝ่าฟันทุกอุปสรรคในชีวิตและสามารถก้าวเดินต่อไปได้ ไม่ว่าจะเกิดอีกสักกี่ชาติภพ ก็ไม่อาจทดแทนพระคุณที่ท่านให้ความรักกับลูกคนนี้ได้หมด

ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณ “ตัวเอง” และอยากบอกกับตัวเองด้วยถ้อยคำจากภาพยนตร์เรื่อง The Lion King ที่ว่า “Hakuna Matata อย่าไปกังวลเลย ปลดปล่อยไป นะสุขแท้” ถึงแม้ว่าเธออาจจะไม่ใช่คนเก่งเท่าใด แต่เธอ “จงภูมิใจในตัวเองและทุกเส้นทางที่เธอเลือก ...”

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอมอบวิทยานิพนธ์เล่มนี้ เพื่อเป็นเกียรติแด่พี่น้อง “ชาวปกากะญอ” ทุกคนบนผืนแผ่นดินไทยกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตที่งดงาม ควรค่าแก่การยกย่องในฐานะ “คนไทยผู้พิทักษ์ผืนป่าและธรรมชาติ” อย่างแท้จริง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	9
1.3 สมมติฐานการวิจัย	9
1.4 ขอบเขตการวิจัย	9
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	11
1.6 วิธีดำเนินการวิจัย.....	11
1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
1.7.1 เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาวิถีปกากะญอกับมิติทางสิ่งแวดล้อม.....	12
1.7.2 เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาวรรณกรรมเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ	18
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	20
บทที่ 2 แนวเรื่องและเนื้อหาในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ	21
2.1 แนวเรื่องในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ	21
2.1.1 แนวเรื่องเชิงท่องเที่ยว	21
2.1.2 แนวเรื่องแบบวิชาการ.....	27
2.1.3 แนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์.....	30
2.1.4 แนวเรื่องเชิงชีวิตบุคคล	36

2.2 เนื้อหาในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ	38
2.2.1 เนื้อหาในแนวเรื่องเชิงท่องเที่ยว.....	38
2.2.1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอตามสถานที่ท่องเที่ยว.....	39
2.2.1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว.....	41
2.2.1.3 คู่มือสำหรับการเดินทาง	43
2.2.1.4 เรื่องเบ็ดเตล็ด.....	46
2.2.2 เนื้อหาในแนวเรื่องแบบวิชาการ.....	49
2.2.2.1 ประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงและกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ.....	49
2.2.2.2 การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ.....	53
2.2.2.3 ประเพณีและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ.....	56
2.2.2.4 เรื่องทั่วไปเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ.....	64
2.2.3 เนื้อหาในแนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์.....	71
2.2.3.1 เรื่องเล่าจากประสบการณ์ตรงของผู้เขียน.....	71
2.2.3.2 เรื่องเล่าประสบการณ์ของผู้อื่น.....	79
2.2.4 เนื้อหาในแนวเรื่องเชิงชีวิตบุคคล.....	85
2.2.4.1 บุคลิกลักษณะของบุคคลที่ผู้เขียนกล่าวถึง.....	85
2.2.4.2 วิธีการดำรงชีวิตของบุคคลที่ผู้เขียนกล่าวถึง.....	87
2.2.4.3 ทศนคติของบุคคลที่ผู้เขียนกล่าวถึง.....	89
บทที่ 3 แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ	93
3.1 แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.....	95
3.1.1 ชาวปกากะญอมีวิถีความเป็นอยู่ที่ใกล้ชิดและผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม..	96
3.1.2 ชาวปกากะญอมีมุมมองต่อธรรมชาติที่ไม่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง.....	99
3.1.3 ชาวปกากะญอมีวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม.....	103

3.2 แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับมิติทางวัฒนธรรม	106
3.2.1 ชาวปกากะญอมีความคิดความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองธรรมชาติ	106
3.2.2 ชาวปกากะญอมีภูมิปัญญาเชิงนิเวศที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตและการดำรงอยู่ของป่า และธรรมชาติ.....	111
3.2.3 ชาวปกากะญอมีคำสอนและข้อห้ามในการดำเนินชีวิตเพื่ออยู่ร่วมกับธรรมชาติ	123
3.3 แนวคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมกับสิทธิมนุษยชน.....	129
3.3.1 ชาวปกากะญอไม่ใช่ผู้ทำลายป่าดั่งที่ปรากฏในวาทกรรมกระแสหลัก	130
3.3.2 วิถีชีวิตของชาวปกากะญอได้รับผลกระทบจากการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ.....	134
3.3.3 ผู้อพยพชาวปกากะญอต้องการพื้นที่ธรรมชาติในฐานะที่คุ้มภัย	137
บทที่ 4 กลวิธีทางวรรณศิลป์ในการนำเสนอแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อม.....	144
4.1 การใช้ชนบทเขียนแบบชาติพันธุ์วรรณนา.....	144
4.1.1 การให้ความสำคัญแก่บริบททางชาติพันธุ์ผ่านข้อมูลเชิงวิชาการ.....	145
4.1.2 การให้ข้อมูลทางชาติพันธุ์วรรณนาโดยใช้วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ และการเข้าไปมีส่วน ร่วม	149
4.2 กลวิธีการนำเสนอ	152
4.2.1 การตั้งชื่อเรื่อง	153
4.2.1.1 การตั้งชื่อเรื่องที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ.....	153
4.2.1.2 การตั้งชื่อเรื่องตามชื่อสถานที่.....	155
4.2.1.3 การตั้งชื่อเรื่องตามกลุ่มชาติพันธุ์	157
4.2.1.4 การตั้งชื่อเรื่องตามชื่อบุคคล	158
4.2.1.5 การตั้งชื่อเรื่องเป็นเชิงสัญลักษณ์	158
4.2.2 การใช้บทสนทนา.....	160
4.2.3 การแทรกคำประพันธ์	165
4.2.3.1 การแทรกบทประพันธ์ที่คัดจากแหล่งอื่น	165

4.2.3.2 การแทรกคำประพันธ์ที่แต่งขึ้นใหม่	168
4.2.4 การเล่าเรื่องตามลำดับ	170
4.2.4.1 การเล่าเรื่องตามลำดับสถานที่	170
4.2.4.2 การเล่าเรื่องตามลำดับวันเวลา.....	173
4.2.4.3 การเล่าเรื่องตามลำดับขั้นตอน	176
4.2.5 การเล่าเรื่องผ่านมุมมองของกลุ่มคนต่าง ๆ	179
4.2.5.1 การเล่าเรื่องผ่านมุมมองของกลุ่มคนที่เป็นชาวปกากะญอ	179
4.2.5.2 การเล่าเรื่องผ่านมุมมองของคนนอกพื้นที่	185
4.2.6 การปิดเรื่อง	189
4.2.6.1 การปิดเรื่องที่กำลังถึงความรู้สึกและความประทับใจของผู้เขียน	190
4.2.6.2 การปิดเรื่องด้วยการแสดงความคิดเห็น	192
4.2.6.3 การปิดเรื่องด้วยการตั้งคำถามชวนให้คิด	194
4.3 กลวิธีทางภาษา	197
4.3.1 การใช้ภาษาปกากะญอ	197
4.3.2 การใช้ภาษาจินตภาพ	201
4.3.2.1 การใช้ภาษาจินตภาพด้านแสง.....	202
4.3.2.2 การใช้ภาษาจินตภาพด้านเสียง.....	204
4.3.2.3 การใช้ภาษาจินตภาพด้านกลิ่น.....	206
4.3.2.4 การใช้ภาษาจินตภาพด้านสัมผัส.....	207
4.3.3 การใช้โวหาร.....	210
4.3.3.1 การใช้โวหารภาพพจน์.....	210
4.3.3.2 การใช้โวหารบริภาษ.....	220
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	228
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	228

5.2 อภิปรายผลการวิจัย	230
5.3 ข้อเสนอแนะ	234
บรรณานุกรม.....	235
ประวัติผู้เขียน.....	245

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

กลุ่มชาติพันธุ์ “ปกากะญอ” (Pgaz K’Nyau) หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าชาวไทยภูเขา “กลุ่มกะเหรี่ยงสะกอ” (Sgaw-Karen) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีหลักฐานการอาศัยอยู่ในประเทศไทยมายาวนาน โดยเอกสารบางชิ้นระบุว่า ชาวปกากะญอที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมาจากการอพยพย้ายถิ่นฐานจากเขตภูเขาในทางตอนเหนือของประเทศเมียนมาลงมาเรื่อย ๆ และมาอาศัยอยู่ตามลุ่มแม่น้ำอิรวดี ลุ่มแม่น้ำสาละวิน บ้างก็ข้ามมาปักหลักในดินแดนประเทศไทย เพียงแต่ไม่มีหลักฐานที่จะระบุได้ชัดว่าเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเมื่อใด หากแต่มีการสันนิษฐานว่าชาวปกากะญออาจเข้ามาตั้งแต่สมัยอยุธยาครั้งสงครามระหว่างไทยกับพม่าหรือเข้ามาอยู่ในดินแดนล้านนาก่อนชาวโยนก (กรรณิการ์ พรหมเสาร์ และเบญจา ศิลารักษ์, 2542: 18-19) ชาวปกากะญอได้ชื่อว่าเป็นกลุ่มชนที่มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย และสอดคล้องกับธรรมชาติ ดังจะเห็นได้จากวิถีการผลิตดั้งเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นภายในกลุ่มชาติพันธุ์ที่เรียกกันว่า “ไร่หมุนเวียน” หรือ “คี” (Quv) ซึ่งเป็นรูปแบบการทำเกษตรกรรมรูปแบบหนึ่งที่มีประวัติดั้งเดิมมาช้านาน นอกจากนี้ยังเป็นการทำเกษตรกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงอยู่ของคน สัตว์ และป่า ทำให้ป่ายังคงดำรงอยู่ได้ สัตว์ป่าอยู่รอดปลอดภัย และเป็นระบบเกษตรกรรมที่ทำให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ ปัจจุบันนักวิชาการในสาขาที่เกี่ยวข้อง เช่น เกษตรศาสตร์ วนศาสตร์ นิเวศวิทยา และมานุษยวิทยาต่างก็ยอมรับความสำคัญเชิงนิเวศของระบบการเกษตรกรรมแบบไร่หมุนเวียนดังกล่าว (สมาคมปกากะญอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน, 2562: 21) ดังนั้นวิถีการผลิตและจัดการทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวจึงเป็นจุดเด่นสำคัญของการดำรงอยู่ของชาวปกากะญออันแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกลมกลืน และสมดุลระหว่างชาวปกากะญอกับมิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเด่นชัด

อย่างไรก็ตาม เนื่องมาจากความเข้าใจผิดจากสังคมภายนอก จึงเกิดภาพเหมารวมและวาทกรรมเกี่ยวกับการทำลายป่าของชาวปกากะญอ ซึ่งยังปรากฏให้เห็นในสื่อต่าง ๆ อยู่บ่อยครั้ง รวมถึงความเคลื่อนไหวทางสังคมในเรื่องที่เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอในช่วงระยะเวลาไม่นานมานี้ เช่น กรณีอุ้มหายและฆาตกรรมบิลลี่ (นายพอลละจี รักจงเจริญ) นักสิทธิ

มนุษยชนชาวปกากะญอที่อาศัยอยู่ในบริเวณหมู่บ้านโป่งลึก - บางกลอย จังหวัดเพชรบุรี ในปี พ.ศ. 2562 การชุมนุมของกลุ่มภาคี Save บางกลอย พร้อมด้วยชาวบ้านบางกลอย อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2564 เพื่อเรียกร้องให้พัฒนาและฟื้นฟูคุณภาพชีวิตของชาวปกากะญอในพื้นที่บ้านบางกลอย ให้เป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องเป็นธรรมและไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชน กล่าวคือ ชาวปกากะญอเรียกร้องสิทธิในที่ทำกินเดิมของตน เนื่องจากภาครัฐประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ จึงทำให้ชาวปกากะญอเข้าไปทำกินในพื้นที่ดั้งเดิมที่เคยทำมาตั้งแต่บรรพบุรุษไม่ได้เช่นเคย นำมาซึ่งการสูญเสียที่ทำกิน ทำให้เกิดความเดือดร้อนอย่างยิ่งแก่ชาวปกากะญอ

ความเห็นที่แตกต่างเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอในด้านสิ่งแวดล้อมเป็นเหตุให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว จากการสำรวจของผู้วิจัยในปี พ.ศ. 2565 พบว่า จำนวนงานวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ มีจำนวนมากกว่า 200 ชิ้นที่นำเสนอมุมมองเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวในมิติที่หลากหลาย เช่น การศึกษาชีวิตวัยรุ่นปกากะญอในสังคมสมัยใหม่ ของจุไรพร จิตพิทักษ์ ในปี พ.ศ. 2553 ที่ชี้ให้เห็นว่าวัยรุ่นชาวปกากะญอมียุทธศาสตร์ในการปรับตัว ตลอดจนสร้างความเชื่อมโยงระหว่างสังคมเมืองกับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเอง หรือการศึกษาสิทธิชุมชนชาวปกากะญอในเขตวัฒนธรรมพิเศษไร่มุมนเวียนในพื้นที่ยุทธศาสตร์ การแก้ไขปัญหาข้อพิพาทกรณีที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่ป่าภาคเหนือ ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในปี พ.ศ. 2560 ที่สะท้อนให้เห็นความสำคัญของการทำไร่มุมนเวียนที่มีผลต่อวิถีชีวิตและการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ นอกจากนี้ ยังสะท้อนให้เห็นประเด็นการปรับตัวของชุมชนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันที่สัมพันธ์กับข้อจำกัดและผลกระทบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยเฉพาะด้านกฎหมาย และนโยบายจากภาครัฐ จะเห็นได้ว่า งานวิจัยที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงนั้น ได้รับการบันทึกในรูปแบบทางวิชาการ และเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้งานวิจัยเกี่ยวกับชาวปกากะญอมีความเป็นสหวิทยาการมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับวิถีปกากะญอกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีจำนวนน้อย รวมถึงยังไม่มีงานวิจัยใดที่ศึกษาวิถีดังกล่าวผ่านตัวบทวรรณกรรมไทยร่วมสมัยอย่างเป็นทางการ ดังนั้น การศึกษาวิถีปกากะญอกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในตัวบทวรรณกรรมไทยร่วมสมัยจึงมีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

หากสืบย้อนตามหลักฐานและการค้นคว้าทางวิชาการพบว่า วรรณกรรมยุคแรกของชาวปกากะญอนั้นเกิดขึ้นในรูปแบบของวรรณกรรมมุขปาฐะ ได้แก่ นิทาน ตำนาน และนิยายปรัมปรา ทั้งนี้จากการสำรวจวรรณกรรมมุขปาฐะที่เก็บรวบรวมและจัดแปลเป็นภาษาไทยเฉพาะของชาวปกากะญอนั้น มีรวมทั้งสิ้น 23 เรื่อง โดยครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมด 7 ประเภท ได้แก่ การเกิดของสรรพสิ่ง คนกับสัตว์ คนกับผี สัตว์กับสัตว์ กษัตริย์กับประชาชน ครอบครัว และกำพร้าว ซึ่งถึงแม้ว่าจะมีจำนวนไม่มากนักด้วยอุปสรรคทางด้านภาษา วัฒนธรรม หรือตัวผู้เล่าเรื่องเองก็ตาม หากการถ่ายทอดวรรณกรรมมุขปาฐะเหล่านี้เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งซึ่งช่วยในการขัดเกลาทางสังคม เป็นการเตรียมชาวปกากะญอตั้งแต่วัยเด็กด้วยการวางพื้นฐานของระบบจริยธรรม ปกป้องทัศนคติ และค่านิยมทางสังคมประสานกับพฤติกรรมที่ปฏิบัติกันเป็นบรรทัดฐานทางสังคมของชาวปกากะญอเป็นระยะเวลาหลายร้อยปีที่ผ่านมา (วิไลลักษณ์ เยอะเบาะ, 2555: 52 – 91) และอิทธิพลจากวรรณกรรมมุขปาฐะเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดวรรณกรรมไทยร่วมสมัยที่เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

จากการสำรวจวรรณกรรมไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้วิจัยพบว่า วรรณกรรมที่เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอเกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2486 กล่าวคือส่วนใหญ่เป็นงานเขียนประเภทท่องเที่ยวผจญภัย โดยการเน้นสาระสำคัญที่เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ยังไม่ปรากฏอย่างเด่นชัด อาทิ นวนิยายของ มาลัย ชูพินิจ แนวป่าซูด ล่องไพร ในนามปากกา น้อย อินทนนท์ หรือนวนิยายชุดเรื่อง เพชรพระอุมา ของฉัตรชัย วิเศษสุวรรณภูมิ หรือพนมเทียน เป็นต้น ทั้งนี้ อาจเพราะผู้เขียนตั้งใจวางโครงเรื่องเพื่อให้เกิดความแปลกใหม่โดยการสร้างเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอผ่านตัวละครสำคัญในมิติต่าง ๆ อาทิ พรานป่า หรือคหบดี เพื่อสร้างความบันเทิงแก่ผู้อ่านในยุคสมัยนั้น

ในช่วง พ.ศ. 2520 – 2535 มีวรรณกรรมเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอมากขึ้น โดยเนื้อหาส่วนใหญ่ยังคงเป็นงานเขียนบันเทิงคดี หากสร้างโครงเรื่องเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอโดยตรงมากขึ้น ส่วนหนึ่งมาจากประสบการณ์ของผู้เขียนที่ได้มีโอกาสใกล้ชิดกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ทำให้ถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างน่าสนใจและชวนติดตาม นอกเหนือจากนี้ ยังสะท้อนให้เห็นถึงภาพลักษณ์และวิถีของชาวปกากะญอที่ดีขึ้น เช่น การดำรงชีวิต ความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรม เป็นต้น ดังตัวอย่างนวนิยายเรื่อง หมู่บ้านอาบจันทร์ และ ลูกป่า ของมาลา คำจันทร์ หรือ เจริญ มาลาโรจน์ อาจกล่าวได้ว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 – 2535 วรรณกรรมเกี่ยวกับ

กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอมีมากขึ้นและแพร่หลายเรื่อยมา หากมิติทางด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยังคงไม่โดดเด่นเท่าไรนัก

ทั้งนี้ หลังจากปี พ.ศ.2535 คนในสังคมไทยเริ่มรับรู้ถึงการมีตัวตนของชาวปกากะญอ เพิ่มมากขึ้นจากกระแสการสร้างนิยามความเป็นชาวเขา ตลอดจนปัญหาเรื่องสิทธิความเป็นพลเมือง ไทยของชาวไทยภูเขาจนนำไปสู่มติของคณะรัฐมนตรีเรื่อง การจำแนกชนเผ่าและชาติพันธุ์ และกฎหมายสัญชาติของประเทศไทยในปี พ.ศ.2543 นอกจากนี้ กระแสสังคมเรื่องการบุกรุกพื้นที่ป่า และทำลายทรัพยากรธรรมชาติสำคัญของชาวไทยภูเขาทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ทำให้นักวิชาการ ทางด้านสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาชาติพันธุ์ ศึกษาและค้นคว้าวิจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ตลอดจนด้านมานุษยวิทยาของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ของประเทศไทยอย่างจริงจังและเป็น รูปธรรมมากขึ้น อาทิ งานวิจัยของปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี เรื่อง *จักรวาลวิทยาของชาวกะเหรี่ยง* (2536) หรืองานวิจัยของวินัย บุญลือ (2545) เรื่อง *ทุนทางวัฒนธรรมและการช่วงชิงอำนาจเชิง สัญลักษณ์ของชุมชนปกากะญอ* เป็นต้น ดังนั้นวรรณกรรมเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ หลังจากปี พ.ศ.2535 จึงขยายขอบเขตออกไปและส่วนใหญ่เป็นงานประเภทสารคดีที่นำเรื่องราว ต่าง ๆ ของชาวปกากะญอ โดยเฉพาะเรื่องราววิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาถ่ายทอดเป็นตัวบทวรรณกรรมในประเด็นต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของผู้เขียนที่ต้องการจะสื่อให้ ผู้อ่านได้รับรู้ถึงวิถีชีวิตที่เป็นอยู่อย่างแท้จริงของชาติพันธุ์ปกากะญอ นอกจากนี้กลุ่มนักเขียนยังเป็น กลุ่มนักเรียนรุ่นใหม่ที่เป็นทั้งคนไทยและคนไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงหรือชาวปกากะญอเอง

งานเขียนประเภทสารคดีในช่วงหลังปี พ.ศ.2535 เช่น งานเขียนของ คีน ญางเดิม (นามปากกาของวีระศักดิ์ ยอดระบำ) เรื่อง *สัญจรสู่สาละวิน - ถนนธงชัย วิถีแห่งต้นธาร ดำนาบน แห่งขุนเขา* ที่ตีพิมพ์รวมเล่มในปี พ.ศ.2537 และเรื่อง *เมล็ดพืชสีเขียว ประกายไฟแห่งใบไม้* ตีพิมพ์ รวมเล่มในปี พ.ศ.2539 นอกจากนี้ในช่วงปี พ.ศ.2540 เป็นต้นมามีงานเขียนประเภทสารคดีที่ตีพิมพ์ รวมเล่มออกมาหลายเรื่อง เช่น ในปี พ.ศ.2547 เรื่อง *เอกเขนกในสวนของคนขี้เกียจ เพลงภูเขา เสียงชนเผ่า คีตกวีแห่งโลก และใต้เงาภูเขา* ของ หนุ่ยน้ำ ทุ่งขุนหลวง (นามปากกาของสุวิชานนท์ รัตนภิมล) และในปี พ.ศ.2554 อาทิ *คนในเงา อำลา ... เด็กหญิงต้นข้าว ยอดระบำ และจอนิ โอโดเขา ในสวนของคนขี้เกียจ* ของสุวิชานนท์ รัตนภิมล *แผ่นดินนี้ที่อีกฟากเขา* ของวีระศักดิ์ จันทรส่องแสง *เด็กชายกับนกเงือกความงาม ความหวัง เผ่าชนคนเดินทาง* ของ ภู เชียงดาว (นามปากกาขององอาจ

เดชา) *สวนผึ้ง ดินแดนแห่งหุบเขาทะเลหมอก* ของบุหลัน รัตน์ (นามปากกาของไชโย สุวรรณ) และ *ประเพณีมีเมียกะเหรี่ยง* ของสังคีต จันทนะโพธิ เป็นต้น

ในปัจจุบันงานเขียนประเภทสารคดียังคงได้รับความสนใจจากผู้อ่าน ดังจะเห็นได้จากวารสารหรือสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่ยังคงมีการตีพิมพ์งานประเภทย่อยอยู่เสมอ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสังคมไทยเข้าสู่สังคมข้อมูลข่าวสารอย่างเต็มตัว สื่อสิ่งพิมพ์ได้ทวีความสำคัญและทรงอิทธิพลมากขึ้นต่อความคิดของผู้คนทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้สารคดีซึ่งเป็นรูปแบบงานเขียนที่ตอบสนองความต้องการดังกล่าว ได้รับความนิยมนมากขึ้น ดังนั้นผู้เขียนสารคดีแต่ละคนจึงพยายามแข่งขันและสรรหารูปแบบและเนื้อหาในการนำเสนอให้น่าสนใจตลอดจนทำให้เกิดแนวคิดและมุมมองใหม่ ๆ ในงานเขียน (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556: 17)

งานเขียนประเภทสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอเป็นงานเขียนประเภทหนึ่งที่น่าเสนอสาระความรู้แก่ผู้อ่านในเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอและได้รับความนิยมนมากขึ้นในปัจจุบัน ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า สารคดีกลุ่มดังกล่าวได้นำเสนอแนวคิดหนึ่งที่มีความโดดเด่นนั่นคือแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อม โดยแนวคิดดังกล่าวให้ความสนใจเรื่องสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เน้นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีคิด จักรวาลวิทยา และการจัดระบบจำแนกแยกแยะธรรมชาติแวดล้อมของมนุษย์แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งทั้งหมดล้วนให้ความสำคัญกับมิติทางสังคมและวัฒนธรรมควบคู่กันไป (ยศ สันตสมบัติ, 2547: 2) หากมองในทางวรรณคดีศึกษาแล้วแนวคิดดังกล่าวยังมีความสอดคล้องกับแนวคิดนิเวศวิจารณ์ กล่าวคือ เป็นการศึกษาที่ไม่ใช่เป็นเพียงการตั้งคำถามเกี่ยวกับการมีอยู่จริงของธรรมชาติหรือพิจารณาธรรมชาติในฐานะสิ่งประกอบสร้างโดยมนุษย์เพียงเท่านั้น หากศึกษา วิพากษ์ และเชื่อมโยงให้ภาพเหล่านั้นเข้ากับบริบททางสิ่งแวดล้อมจริง ประกอบกับการผสมผสานศาสตร์และสาขาอื่น ๆ ในการช่วยอธิบายและตีความชุดความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (พชรวรรณ บุญพร้อมกุล, 2562: 410)

การศึกษาวรรณกรรมแนวนิเวศวิจารณ์ มีแนวทางการศึกษาที่ดำเนินไปภายใต้กรอบสำคัญ กล่าวคือ เป็นการพยายามแสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและโลกธรรมชาติที่ปรากฏในวรรณกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตัวบทที่เรียกว่างานเขียนเกี่ยวกับธรรมชาติ (nature writing) หรือ “วรรณกรรมสีเขียว” (green literature) ทั้งนี้ ยังให้ความสำคัญต่อการศึกษาภาษาและบทบาทของภาษา โดยเห็นว่าภาษาไม่สามารถแยกได้จากโลกธรรมชาติและภาษาเป็นส่วนสำคัญในการสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนให้ความสนใจต่อการนำเสนอภาพ

ตัวแทนของธรรมชาติที่ปรากฏในตัวบท และเชื่อมโยงความรู้จากศาสตร์สาขาต่าง ๆ เข้ามาช่วยในการวิเคราะห์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ทางด้านนิเวศวิทยา วิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และชาติพันธุ์วิทยา (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556: 57)

ทั้งนี้ สารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนนำเสนอเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวของวิถีชีวิต ประเพณี สังคม วัฒนธรรม ผู้คน ข้อคิด หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เขียน ได้ประสบพบเจอซึ่งเกี่ยวข้องกับชาวปกากะญอ สิ่งที่โดดเด่นในงานเขียนประเภทสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และวิถีการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับบริบททางสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างจิตวิญญาณของกลุ่มชาติพันธุ์และการดำรงความปกติสุขให้กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ตนได้อาศัยในทุกมิติ เช่น เรื่อง การตั้งถิ่นฐานของชาวปกากะญอ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จะอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำเป็นสำคัญโดยเชื่อมโยงกับมิติด้านความเชื่อที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ กล่าวคือ ชาวปกากะญอมีความเชื่อว่า ดิน น้ำ ป่า คือมรดกของชาวปกากะญอ แม่น้ำลำธารทุกสายจะมีเจ้าของชาวปกากะญอเรียกว่า “นาตี/นาธิ” หมายความว่า วิญญาณน้ำ หรือ ผีน้ำ ทุกคนจะต้องเคารพยำเกรง หากผู้ใดไม่ยำเกรงแม่น้ำ นาธิจะลงโทษผู้นั้นโดยให้ล้มป่วยลง และผู้นั้นต้องขอขมาลาโทษนาธิด้วยการฆ่าไก่เลี้ยง ตรงกันข้ามหากเราเคารพยำเกรง นาธิจะคอยปกป้องรักษาคุ้มครองชีวิตเราให้มีความร่มเย็นเป็นสุขเช่นเดียวกัน (สน ภูเขา และคณะ, 2554: 17)

นอกเหนือจากเรื่องการตั้งถิ่นฐานแล้ว ความสำคัญในเรื่องของข้าวกับชาวปกากะญอก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้อ่านเห็นความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมได้มากขึ้น เห็นได้จากมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับข้าวอยู่มากมายซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นพิธีกรรมที่มีรากฐานมาจากความเชื่อว่าจะทำให้ได้ผลผลิตมากและดี นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงความละเอียดลออภายใต้จิตสำนึกเชิงนิเวศของชาวปกากะญออย่างเด่นชัด กล่าวคือ ทุกขั้นตอนของการปลูกข้าวล้วนสอดแทรกวิถีของชาวปกากะญอที่เข้าใจและเอาใจใส่ธรรมชาติอย่างยิ่ง ดังตัวอย่างความว่า

งานเกี่ยวข้าวเป็นศาสตร์และศิลป์ ตกทอดผ่านมือจนเป็นขนบธรรมเนียมสืบทอด เป็นทักษะทำมาหากินที่ละเอียดลออยิ่งนัก เหมือนงานศิลปะหนึ่งชิ้นสร้างจากมือคนหนึ่ง เสาหลักผู้รื้อยกข้าวตั้งรออยู่ก่อนแล้ว กำข้าวไหนดูเหนียวแน่น มันคง แข็งแรง สวยงาม

ดูตั้งใจ ไม่ผูกมัดอย่างลวก ๆ อย่างกับมีคำจารึกอยู่ในกำข้าว คล้ายงานแสดงฝีมือ วัดฝีมือ
กันลึกถึงจิตใจเลยทีเดียว

กำข้าวไม่ได้มัดกับต้นข้าวหรือซังข้าว แม้มัดกับใบข้าว คนเกี่ยวข้าวหวังว่าคนผูก
กำข้าวจะต้องลงแรงไปเกี่ยวใบข้าวด้วยมือย่อมเกี่ยวรวงให้มีใบข้าวติดมาด้วย เพื่อคนรับไป
ผูกจะได้ผูกง่าย จึงไม่แปลกที่จะเห็นท่าที่เขินอายอยู่บ้าง ด้วยไม่กล้าสบตามองนาน
ความละเอียดลออในชั่วโมงเกี่ยวข้าว กลายเป็นธรรมเนียมสื่อสารตกทอดถึงกันมา
ทุกรุ่นคน ฝีมือการผูกข้าวของแต่ละคนนั้นไม่เหมือนกัน แม้จะวางใกล้กันก็มองออกว่าเป็น
ฝีมือใคร และการวางข้าวก็มีหลากหลายล้วนสะท้อนผ่านความหมายในใจทั้งสิ้น

(เอกเชนกในสวนของคนชี่เกียจ, 2547: 99 – 103)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า “งานเกี่ยวข้าวเป็นศาสตร์และศิลป์ ตกทอดผ่านมือ
จนเป็นขนบธรรมเนียมสืบทอด” ทั้งนี้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีส่วนอย่างมากในการกำหนด
ชะตากรรมของวิถีการเกษตรกรรมทั้งหมด เริ่มตั้งแต่ปริมาณน้ำฝน ไฟป่า หรือแม้กระทั่งกลุ่มช้างป่า
ที่จะเดินลงมาจากโป่งข้างที่อยู่ภายในหุบเขาต้นน้ำ เพื่อมากินข้าวของชาวบ้านจนหมดในบางครั้ง
ชาวปกากะญอทุกคนจึงต้องคอยผลัดเปลี่ยนเวรยามเพื่อเฝ้าไร่ข้าวของตนเองไว้ และถึงแม้ว่าจะ
ต้องเหน็ดเหนื่อยสำหรับการทำหน้าที่ดังกล่าว แต่ชาวปกากะญอก็ยังยึดหลักตามวิถีของธรรมชาติ
สำหรับชาวปกากะญอแล้ว ข้าวเป็นเสมือนเส้นเลือดใหญ่ที่คอยอุ้มชูร่างกายและจิตวิญญาณ
ของชาวปกากะญอเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

จากตัวอย่างที่ผู้วิจัยกล่าวข้างต้นจะเห็นว่า ชาวปกากะญอมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อมอันแสดงถึงอัตลักษณ์ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ทั้งนี้ใน ด้านกลวิธี
ทางวรรณศิลป์ ผู้วิจัยพบว่า ภาษาที่ผู้เขียนสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอใช้ในการสร้าง
เรื่องราวอันนำไปสู่แนวคิดสำคัญทางชาติพันธุ์และสิ่งแวดล้อมนั้นมีความน่าสนใจ กลวิธีทางวรรณศิลป์
ที่ปรากฏในตัวบทสารคดีดังกล่าว ใช้อธิบายเรื่องราวเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจและเห็นภาพได้ชัดเจน อาทิ
การพรรณนาความงามของธรรมชาติที่สอดคล้องกลมกลืนกับวิถีชีวิตหรือการสอดแทรกภาษา
ปกากะญอ เพื่อเน้นย้ำมิติทางวัฒนธรรมกับสิ่งแวดล้อมของชาวปกากะญอ เป็นต้น กลวิธีดังกล่าว
สามารถสร้างความสนใจให้ผู้อ่านติดตามเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอได้อย่างเพลิดเพลิน
และต่อเนื่องมากขึ้น ดังตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *จอนิ โอดิเชา ในสวนของคนชี่เกียจ* ความว่า

เอะ เกอะ หลื่อ เจอะ เจอะ หลื่อ เฮอ
 ชื่อ นอ ที ชัว ลือ เลอะ เลอ เซร้อ
 เราพูดกัน พูดกันอีก
 เย็นกว่าที่น้ำไหลบนหิน
 เราเดินไปสู่เพลงทากีบท พอโมลายุ่นบนหลังพฤ เสอวอเป็นเด็กโตกว่า คนอื่น
 พยายามปีนขึ้นไหล่เขาชันด้วยตัวเอง คำชมเอาใจช่วย
 (จอนิ โอโตเซา ในสวนของคนขี้เกียจ, 2554: 53)

ตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้เขียนใช้กลวิธีทางภาษาที่น่าสนใจรูปแบบหนึ่ง นั่นคือ การใช้ภาษาปกากะญอในการดำเนินเรื่องผ่านตัวบทเพลงทากีบทในตอนต้นเรื่อง เพื่อเป็นการเกริ่นนำเรื่องราว โดยผู้เขียนต้องการจะสื่อให้ผู้อ่านเห็นว่า วิถีชีวิตทั่วไปของชาวปกากะญอนั้น เป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่ายดูจางสบายน้ำเย็นสดชื่นที่ไหลไปตามที่ธรรมชาติได้สร้างไว้ซึ่งส่งผลต่อลักษณะนิสัยของชาวปกากะญอ นั่นคือ การมีจิตใจที่สุภาพ นุ่มนวล และคุ้นเคยกับการอยู่ตามธรรมชาติ ชาวปกากะญอมีความเชื่อว่า ธรรมชาติทุกอย่างต่างมีชีวิตเหมือนกับมนุษย์ ธรรมชาติทุกอย่างต่างมีผู้พิทักษ์รักษา ธรรมชาติเป็นผู้ให้กำเนิดชีวิตของชาวปกากะญอ และธรรมชาติคือวิถีและชีวิตของชาวปกากะญอ การใช้บริบททางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการจัดระเบียบพฤติกรรมอันส่งผลต่อการดำรงชีวิตของชาวปกากะญอนั้น ถือเป็นสิ่งที่แสดงภูมิปัญญาทางความคิดรูปแบบหนึ่งในการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวปกากะญอ

จากที่กล่าวทั้งหมดจะเห็นว่า เนื้อหาในสารคดีเกี่ยวกับชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดสำคัญ คือ แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีส่วนทำให้ผู้อ่านเข้าใจวิถีชีวิต ตลอดจนวิธีการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่สัมพันธ์กับบริบททางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น นอกจากนี้ผู้เขียนยังใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ที่หลากหลายและเป็นแบบเฉพาะตนที่น่าสนใจ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเพลิดเพลินไปพร้อม ๆ กัน เช่น การพรรณนาความงามของธรรมชาติที่สอดคล้องกลมกลืนกับวิถีชีวิต การสอดแทรกภาษาปกากะญอเพื่อเน้นย้ำมิติทางวัฒนธรรมกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ เพื่อต้องการทราบว่าในสารคดีกลุ่มดังกล่าวมีแนวคิดและกลวิธีการถ่ายทอดแนวคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์และสิ่งแวดล้อมในงานประเภทสารคดีอย่างไรบ้าง และเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวรรณกรรมกับสิ่งแวดล้อมและชาติพันธุ์ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ
2. เพื่อศึกษาทวิวิธีทางวรรณศิลป์ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

1.3 สมมติฐานการวิจัย

1. สารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในหลากหลายมิติ เช่น แนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับมิติทางวัฒนธรรม แนวคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมกับสิทธิมนุษยชน
2. สารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอใช้ทวิวิธีทางวรรณศิลป์หลายประการเพื่อถ่ายทอดแนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์และสิ่งแวดล้อม เช่น การเลือกสรรเนื้อหาที่แสดงวิถีชีวิตของชาวปกากะญอในด้านต่าง ๆ การสอดแทรกวรรณกรรมมุขปาฐะของกลุ่มชาติพันธุ์ การใช้มุมมองผู้เล่าเรื่องทั้งจากมุมมองของชาวปกากะญอกับคนนอกพื้นที่ การใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตภาพการใช้โวหารภาพพจน์

1.4 ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะงานเขียนประเภทสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่ได้รับการตีพิมพ์รวมเล่ม โดยเริ่มครั้งแรกในปี พ.ศ. 2529 จนถึงปี พ.ศ. 2559 รวมทั้งสิ้น 30 เรื่อง ได้แก่

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ชื่อตัวบทวรรณกรรม	ผู้แต่ง	ปีที่ได้รับการตีพิมพ์รวมเล่มครั้งแรก
1. ป่าโปร่งถึงดงดิบ	วิธนา บุญยัง	พ.ศ. 2529
2. สัญจรสู่สาละวิน – ถนนธงชัย วิถีแห่งต้นธาร ตำนานแห่งขุนเขา	คีน ญางเดิม (วีระศักดิ์ ยอดระบำ)	พ.ศ. 2537
3. เพื่อนเก่าและเหล่าป่า	วิธนา บุญยัง	พ.ศ. 2537
4. ป่าแดงและดงดิบ	ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์	พ.ศ. 2538
5. เมล็ดพืชสีเขียว ประกายไฟแห่งใบไม้	วีระศักดิ์ ยอดระบำ	พ.ศ. 2539
6. ชีวิตข้า – ปกากะญอ	ป้อพอ (ถาวร กัมพลกุล)	พ.ศ. 2540
7. คนภูเขาชาวกะเหรี่ยง	สังคีต จันทนะโพธิ	พ.ศ. 2542

ชื่อตัวบทวรรณกรรม	ผู้แต่ง	ปีที่ได้รับการตีพิมพ์ รวมเล่มครั้งแรก
8. สวนของคนชู้เกี้ยว โรงเรียนไม่มีหลังคา	สุวิชา นนท์ รัตนกมล	พ.ศ. 2544
9. 15 วันในป่ากะเหรี่ยง	ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์	พ.ศ. 2545
10. เอกเขนกในสวนของคนชู้เกี้ยว	สุวิชา นนท์ รัตนกมล	พ.ศ. 2547
11. เพลงภูเขา เสียงชนเผ่า คีตกวีแห่งโลก	สุวิชา นนท์ รัตนกมล	พ.ศ. 2547
12. ใต้เงาภูเขา	สุวิชา นนท์ รัตนกมล	พ.ศ. 2547
13. ย่ำไปในไพรเถื่อน	บุหลัน รัตน์ (ไชโย สุวรรณ)	พ.ศ. 2547
14. คนในเงา (อำลา ... เด็กหญิงต้นข้าว ยอดระบำ)	สุวิชา นนท์ รัตนกมล	พ.ศ. 2547
15. หลังม่านต้นไม้	วีระศักดิ์ จันทร์ส่องแสง	พ.ศ. 2548
16. ฝึไปอยู่ที่ทุ่งกินเจ้า	บุหลัน รัตน์ (ไชโย สุวรรณ)	พ.ศ. 2548
17. เสียงเพรียกจากบังคะยู	บุหลัน รัตน์ (ไชโย สุวรรณ)	พ.ศ. 2548
18. คำคืนในเหมืองร้าง	บุหลัน รัตน์ (ไชโย สุวรรณ)	พ.ศ. 2549
19. คนกลางแจ้ง	หย้า น้ำ ทุ่งขุนหลวง (สุวิชา นนท์ รัตนกมล)	พ.ศ. 2550
20. รอยเท้าบนภูเขา	ธเนศ งามสม	พ.ศ. 2552
21. กะเหรี่ยง ผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก	บุหลัน รัตน์ (ไชโย สุวรรณ)	พ.ศ. 2552
22. จอณี โอโดเขา ในสวนของคนชู้เกี้ยว	สุวิชา นนท์ รัตนกมล	พ.ศ. 2554
23. แผ่นดินนี้ที่อีกฟากเขา	วีระศักดิ์ จันทร์ส่องแสง	พ.ศ. 2554
24. เด็กชายกับนกเงือก ความงาม ความหวัง เผ่าชนคนเดินทาง	ภู เชียงดาว (องอาจ เดชา)	พ.ศ. 2554
25. สวนผึ้ง ดินแดนแห่งหุบเขาทะเลหมอก	บุหลัน รัตน์ (ไชโย สุวรรณ)	พ.ศ. 2554
26. บุกป่าแก่งกระจาน	บุหลัน รัตน์ (ไชโย สุวรรณ)	พ.ศ. 2554
27. ตะลุยกุญแจลั่ว	บุหลัน รัตน์ (ไชโย สุวรรณ)	พ.ศ. 2554
28. แดดร่มลมโชย	บุหลัน รัตน์ (ไชโย สุวรรณ)	พ.ศ. 2558
29. เพลง ดนตรี ชีวิตคนภูเขา	สุวิชา นนท์ รัตนกมล	พ.ศ. 2559
30. พะเลอโดะ แห่งป่าแม่เงา	สุวิชา นนท์ รัตนกมล	พ.ศ. 2559

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

1. กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยหมายถึง กลุ่มชนกะเหรี่ยงสะกอ (Sgaw Karen) ที่อาศัยอยู่ในบริเวณทางภาคเหนือและภาคตะวันตกของประเทศไทย มีภาษาและวัฒนธรรมร่วมกัน เช่น การใช้ภาษาปกากะญอภายในชุมชน พิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว การทำเกษตรกรรมแบบระบบไร่หมุนเวียน ความเชื่อเรื่องขวัญในตัวมนุษย์ ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับน้ำ เป็นต้น

2. งานเขียนประเภทสารคดี

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยหมายถึง งานเขียนที่มุ่งเน้นนำเสนอเรื่องราวและวิถีของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ เช่น วิถีชีวิต ประเพณี สังคม วัฒนธรรม และอื่น ๆ ด้วยกลวิธีทางภาษาของผู้เขียนที่ทำให้ผู้อ่านได้รับสาระความรู้และสนุกสนานเพลิดเพลินไปพร้อมกัน

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย

1. สืบค้นเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ แนวคิดทาง ชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อม และแนวทางการศึกษาวรรณกรรมผ่านแนวคิดนิเวศวิจารณ์หรือวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ
2. คัดเลือกและรวบรวมงานเขียนประเภทสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ตามขอบเขตที่กำหนด โดยทำการคัดเลือกกลุ่มข้อมูลจากงานประเภทสารคดีที่ได้รับการตีพิมพ์รวมเล่มแล้วเท่านั้น และมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอโดยตรง
3. ศึกษาเนื้อหาของงานเขียนประเภทสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ
4. ศึกษาแนวคิดและกลวิธีทางวรรณศิลป์ของงานเขียนประเภทสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ
5. ศึกษาลักษณะเด่นในการถ่ายทอดแนวคิดทางชาติพันธุ์และสิ่งแวดล้อมของงานเขียนประเภทสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ
6. เรียบเรียง จัดหมวดหมู่ และนำเสนอผลการวิจัย
7. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยแบ่งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาวิถีปกากะญอกับมิติทางสิ่งแวดล้อม และกลุ่มที่สอง เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาวรรณกรรมเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

1.7.1 เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาวิถีปกากะญอกับมิติทางสิ่งแวดล้อม

ภูมิปัญญานิเวศวิทยาชนพื้นเมือง: ศึกษากรณีชุมชนกะเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร
ของปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2539) ศึกษาองค์ความรู้ทางนิเวศวิทยาของชาวปกากะญอในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร พบว่าชาวปกากะญอมององค์ความรู้ทางนิเวศวิทยาที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของตนเอง กล่าวคือ ชาวปกากะญอมีแนวคิดที่มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ธรรมชาติมีเจ้าของ ดังนั้นจึงต้องมีการขออนุญาตหรือการแสดงความเคารพในรูปแบบของพิธีกรรมสำหรับการใช้พื้นที่สำหรับงานเกษตรกรรม เช่น การทำไร่หมุนเวียน การทำแนวป้องกันไฟป่า เป็นต้น นอกจากนี้องค์ความรู้ดังกล่าวยังอยู่ในพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวปกากะญอ เช่น พิธีกรรมเก็บเกี่ยวข้าวที่แสดงถึงการเคารพเจ้าธรณีผู้คุ้มครองแผ่นดิน เป็นต้น งานวิจัยของปิ่นแก้วฉบับนี้มีความโดดเด่นคือการนำเอาองค์ความรู้ทางนิเวศวิทยามาประยุกต์ใช้ในการศึกษาวิถีของชาวปกากะญอซึ่งทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงความหลากหลายในการใช้องค์ความรู้ทางนิเวศวิทยา มาวิเคราะห์และเป็นแนวทางในการต่อยอดการศึกษาแนวคิดทางชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมต่อไป

ทุนทางวัฒนธรรมและการช่วงชิงอำนาจเชิงสัญลักษณ์ของชุมชนชาวปกากะญอ
ของวินัย บุญลือ (2545) วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศึกษาองค์ประกอบของทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่อยู่ในระบบคิดและระบบภูมิปัญญาของชาวปกากะญอ โดยผ่านมโนทัศน์ “ทุนทางวัฒนธรรม” เพื่อสืบค้นถึงกระบวนการสะสมทุนเชิงสัญลักษณ์ผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวปกากะญอ พบว่า ชาวปกากะญอมององค์ประกอบของทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นและอยู่ในระบบคิดและระบบภูมิปัญญาที่สัมพันธ์กับมิติทางสิ่งแวดล้อมของชาวปกากะญอ ใน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) จักรวาลวิทยาของชาวปกากะญอในบริบทวิถีคิดเกี่ยวกับระบบนิเวศ 2) อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอผ่านวัฏจักรการทำไร่หมุนเวียน และ 3) วิถีคิดเกี่ยวกับระบบนิเวศและการจัดการทรัพยากรของชาวปกากะญอ โดยประยุกต์จากหลักคำสอนของศาสนา

สากลของโลกและระบบคิดเชิงนิเวศวัฒนธรรมที่ได้รับสืบทอดจากบรรพบุรุษ ซึ่งสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าชาวปกากะญอมีระบบคิดและวิธีการอธิบายสิ่งต่าง ๆ รอบตัวที่ผูกสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งในวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ตามระบบปฏิบัติที่เน้นความยั่งยืนในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความโดดเด่นคือการนำมโนทัศน์เรื่องทุนทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นแนวคิดหนึ่งในแนวคิดทางระบบวัฒนธรรมมาวิเคราะห์ระบบสังคมและวัฒนธรรมของชาวปกากะญอ ทั้งนี้มีความใกล้เคียงกับแนวทางการวิจัยของผู้วิจัยในการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์ปกากะญอ ในฐานะผู้นุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ให้ความสำคัญกับมิติทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

การสร้างตัวตนผ่านการใช้ปฏิบัติเกี่ยวกับป่าของชุมชนปกากะญอ ของทรงพล รัตน์วิไลลักษณ์ (2546) วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศึกษากระบวนการสร้างตัวตนผ่านการใช้ปฏิบัติเกี่ยวกับป่าของชุมชนปกากะญอบ้านขุนวิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ตั้งแต่อดีตชาวปกากะญอ ดำรงชีวิตอยู่กับป่า พึ่งพาธรรมชาติโดยตรง และมีอำนาจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติผ่านพิธีกรรมทางศาสนา โครงสร้างทางสังคม ฯลฯ ผู้มีบทบาทหลักได้แก่ “ฮีโซ” และผู้อาวุโส ในชุมชน หากเมื่อรัฐเข้ามาควบคุมและแทรกแซงให้ชาวปกากะญอต้องออกจากป่า ทำให้ชาวปกากะญอสร้างตัวตนผ่านกระบวนการปฏิบัติเกี่ยวกับป่าทั้งหมด 3 รูปแบบต่อไปนี้ 1) การสร้างตัวตนผ่านการให้ความหมายเกี่ยวกับป่าใน เช่น การให้ความหมายเกี่ยวกับป่า หมายถึง ชีวิต หรือ “ชะ เสอ มู” คือแหล่งน้ำ อาหาร ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย ป่าคือเลือดเนื้อเป็นที่พึ่งพาของสิ่งมีชีวิต 2) การสร้างตัวตนผ่านการต่อรอง โดยมีการหีบขยักการปฏิบัติเกี่ยวกับป่าในการที่จะอยู่กับป่าโดยยกระดับกิจกรรมในกระบวนการจัดการป่า และ 3) การสร้างตัวตนผ่านการตอบโต้ด้วยวิธีการรวมกลุ่มคนในชุมชนจัดการป่าอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ยังใช้ตำนาน ประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองเชียงใหม่กับการถูกรุกรานที่สืบทอดผ่านผู้อาวุโส สุภาพิชาต รื้อฟื้นความเชื่อกับสถาบันหลักของชาติเป็นพลังในการตอบโต้ การชูกระแสชาวปกากะญอสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้ผ่านกลไกภูมิปัญญาของชาวปกากะญอ เป็นต้น งานวิจัยของทรงพลให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างตัวตนของชาวปกากะญอที่มีความสำคัญกับมิติทางสิ่งแวดล้อมซึ่งมีความใกล้เคียงกับแนวทางการวิจัยของผู้วิจัยในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอกับธรรมชาติ

และสิ่งแวดล้อมและเป็นแนวทางในการต่อยอดมุมมองเรื่องชาวปกากะญอกับสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยได้อีกด้วย

ไร้หมุนเวียนในวงจรวิตชนเผ่าปกากะญอ ของถาวร กัมพลกุล (2547) ศึกษากระบวนการทำไร้หมุนเวียนในชุมชนปกากะญอ พบว่า กระบวนการทำไร้หมุนเวียนเป็นกระบวนการผลิตที่มีความสัมพันธ์ระหว่างชาวปกากะญอใน 3 มิติ ได้แก่ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนที่อยู่ร่วมกับคนในสังคม พื้นที่ไร้หมุนเวียนเป็นเสมือนเวทีธรรมชาติของชุมชนในการแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ต่าง ๆ 2) ความสัมพันธ์ระหว่างระหว่างคนกับธรรมชาติ ชาวปกากะญอมีวิถีในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างน่าสนใจกล่าวคือ ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติและรักษาธรรมชาติควบคู่กันอย่างสมดุล เมื่อมีการประโยชน์แล้วจำต้องอนุรักษ์ควบคู่กันไปด้วย เช่น การเลือกลักษณะพื้นที่ถางไร้ที่ไม่ใช่ป่า แต่เป็นไร้เหล่าเดิมที่เคยปล่อยให้ฟื้นไว้ และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งสูงสุด ชาวปกากะญอเชื่อว่าธรรมชาติมีเจ้าของ เจ้าของธรรมชาติก็คือสิ่งสูงสุดที่เรียกกันว่า “ตาที่ตาเตาะ” ชาวปกากะญอเป็นเพียงผู้อาศัยเพื่อการใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต นอกจากความสัมพันธ์ทั้ง 3 มิติแล้ว ชาวปกากะญอยังให้ความสำคัญในเรื่องของข้าวโดยเฉพาะอย่างยิ่งการกล่าวถึงคุณค่าของกระบวนการผลิตข้าวในรอบปี เป็นต้น งานวิจัยของถาวรฉบับนี้มุ่งเน้นการศึกษาระบบไร้หมุนเวียนของชาวปกากะญอซึ่งในงานเขียนประภทสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอมีการนำองค์ความรู้เหล่านั้นมาประกอบประกอบในการประกอบสร้างงานเขียนเช่นเดียวกัน

วิถีแม่น้ำ วิถีป่า ของปกากะญอสาละวิน ของคณะนักวิจัยปกากะญอสาละวิน (2548) ศึกษาวิถีชีวิตของชาวปกากะญอบริเวณเขตป่าสาละวินชายแดนไทย - พม่า พบว่าชาวปกากะญอบริเวณเขตป่าสาละวิน มีวิถีการดำรงชีพโดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติตลอดจนองค์ความรู้ทางนิเวศวิทยาที่ถ่ายทอดกันภายในกลุ่มชาติพันธุ์จำนวน 6 รูปแบบ ได้แก่ การดำเนินชีวิตโดยอาศัยความรู้เรื่องระบบนิเวศแม่น้ำสาละวินและลำน้ำสาขา การถ่ายทอดความรู้เรื่องพันธุ์ปลาแม่น้ำสาละวินและน้ำสาขาในประเทศไทย องค์ความรู้ท้องถิ่น ในการใช้เครื่องมือหาปลาพื้นบ้าน การทำเกษตรกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรกรรมในบริเวณลุ่มแม่น้ำสาละวิน ความรู้เรื่องพันธุ์พืชและสมุนไพรจากป่าสาละวิน และองค์ความรู้ท้องถิ่นเรื่องสัตว์ป่าและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติชุมชน ซึ่งทั้ง 6 รูปแบบนั้นแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวปกากะญอกับความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติที่เกื้อกูลและเชื่อมโยงกันตลอดเวลา อาทิ

ชาวปกากะญอกลุ่มแม่น้ำสาละวินจะไม่สร้างบ้านขวางน้ำ ไม่ขุดทางลัดเลาะน้ำ ไม่ตัดไม้ขวางทางน้ำ เหตุเพราะเป็นสิ่งที่ไม่ดีตามคำสอนของบรรพบุรุษซึ่งได้สอนไว้ถึงความรู้ในเรื่องของการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างเข้าใจและเคารพ กล่าวคือ อาจทำให้บ้านพังทลายลงมาได้เมื่อเข้าสู่ฤดูน้ำหลาก เป็นต้น ซึ่งเรื่องราวดังกล่าวได้ปรากฏในงานเขียนประเภทสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอด้วย ดังนั้น งานวิจัยเล่มนี้จึงมีส่วนช่วยให้ผู้วิจัยนำมาต่อยอดในการศึกษาต่อไป

การรื้อฟื้นพิธีกรรมในการจัดการป่าชุมชนของชาวปกากะญอ : กรณีศึกษาบ้านห้วยส้มป่อย ลุ่มน้ำแม่เตี้ยะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ของวิทยา พรหมจักร (2549) วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศึกษาพิธีกรรมตลอดจนวิธีการรื้อฟื้นพิธีกรรมเพื่อนำมาใช้ในการจัดการระบบป่าชุมชนของชุมชนชาวปกากะญอบ้านห้วยส้มป่อย ลุ่มน้ำแม่เตี้ยะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยการศึกษาพบว่า การรื้อฟื้นพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนชาวปกากะญอบ้านห้วยส้มป่อยฯ เป็นส่วนช่วยให้ระบบการจัดการป่าชุมชนมีความสมบูรณ์มากขึ้น เช่น มีการรื้อฟื้นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ขึ้นอีกครั้ง นอกจากนี้ยังเป็นส่วนช่วยสื่อสารถึงการดำรงอยู่ของชาวปกากะญอที่เคารพธรรมชาติ แสดงวิถีที่เกื้อกูลต่อความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ ตอบโต้ขอกกล่าวหาของคนเมืองที่พยายามสร้างให้พวกเขาเป็นพวกตัดไม้ทำลายป่า อีกทั้งปรับสภาพความสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพให้แก่การจัดการป่าชุมชนอีกด้วย วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ชี้ให้เห็นถึงการนำองค์ความรู้ที่มีอยู่ในวิถีดั้งเดิมมาใช้เป็นองค์ประกอบเพื่อสร้างระบบวัฒนธรรมใหม่ในเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดจนลดปัญหาความขัดแย้งและความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนระหว่างชาวปกากะญอกับคนเมืองให้บรรเทาลง และเป็นไปในทางที่ดีขึ้น วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งเน้นศึกษาพิธีกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของมิติทางวัฒนธรรมของชาวปกากะญอซึ่งมีความใกล้เคียงกับแนวทางการศึกษาของผู้วิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ของชาวปกากะญอกับมิติทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม หางานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เน้นการศึกษาพิธีกรรมของชาวปกากะญอเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น

การถ่ายทอดความเชื่อเรื่องน้ำของชาวปกากะญอ ของประเสริฐ สุขสวัสดิ์ (2549) วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับน้ำ ตลอดจนการถ่ายทอดความเชื่อเกี่ยวกับน้ำของชาวปกากะญอ บ้านห้วยอีค่าง อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ อาทิ การเลี้ยงผีผาย

การสืบชะตาน้ำ เป็นต้น การศึกษาดังกล่าวพบว่า ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับน้ำถูกถ่ายทอด เพื่อให้ชาวปกากะญอได้เรียนรู้ถึงคุณค่าของระเบียบกฎเกณฑ์ และคำสั่งสอนของบรรพบุรุษ ชาวปกากะญอที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้าใจ เป็นสมาชิกที่ดี ของชุมชน ตลอดจนยอมรับและพร้อมที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมภายในสังคมได้ต่อไป วิทยานิพนธ์เล่มนี้ นอกจากจะชี้ให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องน้ำที่อยู่ในวิถีของชาวปกากะญอแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงวิธีการ ถ่ายทอดเรื่องราวเหล่านั้นภายในกลุ่มชาวปกากะญอด้วยกัน ลักษณะดังกล่าว ผู้วิจัยจึงใช้เป็น แนวทางในการศึกษากระบวนการถ่ายทอดแนวคิดทางชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในงานเขียน ประเภทดังกล่าว

การศึกษาวีถิชีวิตชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ตำบลดอนแก้ว อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ของจักรวรรค์ คล้ายโตนด (2550) การค้นคว้าอิสระหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา ภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ศึกษาวิถีชีวิตของชาวปกากะญอ ตำบลดอนแก้ว อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชาวปกากะญอมีวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ อาทิ การตั้งถิ่นฐาน เศรษฐกิจ ระบบสังคมและวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา ความเชื่อ ต่างมีความสัมพันธ์กับมิติ ทางสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะวิถีการอยู่ร่วมกับธรรมชาติในลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน มีการตั้งกฎเกณฑ์ สร้างความเชื่อและประเพณีเพื่อให้ชาวบ้านได้อาศัยอยู่กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล ได้แก่ ข้อห้ามระหว่างคนกับธรรมชาติ ความเชื่อและประเพณีการทำมาหากิน การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติทั้งทรัพยากรน้ำ ดิน และป่าไม้ เป็นต้น งานวิจัยฉบับนี้มุ่งนำเสนอ วิถีชีวิต ของชาวปกากะญอในเขตพื้นที่ศึกษาเขตเดียวกันนั้น หากแต่วิธีการศึกษาดังกล่าวเป็นแนวทาง ให้ผู้วิจัยต่อยอดในการศึกษาวิถีทางภาษาที่ใช้ถ่ายทอดวิถีของชาวปกากะญอที่มีความสัมพันธ์ กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่อไป

ระบบการจัดการทรัพยากรป่าไม้พินกับวิถีชีวิตของชุมชนปกากะญอ ของเพ็ญประภา ศรีจันทร์ (2551) วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศึกษากระบวนการจัดการทรัพยากรป่าไม้และไม้พินที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิต ของชาวปกากะญอของชุมชนบ้านหนองมณฑา - มอวาคี ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัด เชียงใหม่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรป่า ไม้และไม้พินผ่านบริบทของชุมชนปกากะญอ พบว่า ระบบการจัดการทรัพยากรป่าไม้พินเป็นระบบ อันเกิดจากวิถีชีวิตของชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาอย่างยาวนาน

ทั้งนี้ระบบดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์ และรักษาป่าให้คงความอุดมสมบูรณ์ ปัจจุบันชาวปกากะญอบางชุมชนนำภูมิปัญญาในการจัดการป่าและไม้พืชมานำประยุกต์เพื่อเป็นการแสดงให้คนภายนอกโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐให้เห็นว่าชาวปกากะญอสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างเกื้อกูล โดยระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นรูปธรรม วิทยานิพนธ์เล่มนี้แสดงให้เห็นถึงการนำองค์ความรู้เรื่องระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมาวิเคราะห์ และศึกษาวิถีชีวิตตลอดจนปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนของชาวปกากะญอ อาทิ นโยบายรัฐ ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชน องค์กรสนับสนุนจากภายในและภายนอก เป็นต้น ซึ่งเป็นการศึกษาในเชิงบูรณาการร่วมกับศาสตร์อื่น งานวิจัยฉบับนี้จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ผู้วิจัยสนใจนำมาต่อยอดในการศึกษาการถ่ายทอดแนวคิดทางชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมในงานเขียนประเภทสารคดีเกี่ยวกับปกากะญอต่อไป

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอนุรักษ์ป่าไม้และการมีส่วนร่วมของชาวเขาเผ่าปกากะญอ ตำบลแม่่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ของสมคิด ปัญญาดี (2556) การค้นคว้าอิสระ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศึกษาสภาพการจัดการป่าไม้และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอนุรักษ์ป่าไม้ ตลอดจนระดับการมีส่วนร่วมของชาวเขาเผ่าปกากะญอและข้อเสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์ป่าไม้ พื้นที่ตำบลแม่่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชาวปกากะญอมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับป่าและชุมชนของตนเองมาตั้งแต่อดีต เหตุเพราะวิถีชีวิตจำเป็นต้องพึ่งพิงธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้ ส่งผลให้ชาวปกากะญอมีภูมิปัญญาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย อาทิ การจัดการเขตป่าอนุรักษ์โดยการไ้ร้รกเด็กผูกติดกับต้นไม้เพื่อกำหนดพื้นที่ห้ามตัดไม้ทำลายป่าโดยบริเวณนั้นจะเรียกว่า ป่าเดบอ การทำแนวป้องกันไฟป่ารอบหมู่บ้านหรือพื้นที่ทำกิน การปลูกต้นไม้ในวันสำคัญต่าง ๆ ของชาวปกากะญอ เป็นต้น งานวิจัยฉบับนี้มีความใกล้เคียงกับแนวทางการศึกษาของผู้วิจัยที่จะนำไปใช้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวปกากะญอ กับสิ่งแวดล้อม

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับวิถีปกากะญอกับมิติทางสิ่งแวดล้อม ทำให้พบข้อสังเกตว่าการศึกษาดังกล่าว มุ่งศึกษาในทางสังคมศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์ ตลอดจนศึกษาด้วยขอบเขตการวิจัยเพียงชาวปกากะญอกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในประเทศไทยเท่านั้น ทั้งนี้ เนื้อหาและแนวคิดสำคัญของงานวิจัยกลุ่มนี้มักศึกษาระบบและวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

และสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากวิถีชีวิต ระบบเศรษฐกิจและสังคมของชาวปกากะญอผ่านมิติทางสิ่งแวดล้อมเพื่อค้นหาอัตลักษณ์หรือลักษณะการดำรงอยู่ของชาวปกากะญอตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ไม่ปรากฏว่ามีแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมที่เด่นชัดอีกทั้งไม่มีงานชิ้นใดที่หยิบยกหรืออ้างอิงตัวบทวรรณกรรมเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอมาประกอบในการอธิบายเสริมในประเด็นต่าง ๆ ดังนั้นงานวิจัยข้างต้นจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่ผู้วิจัยจะนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาแนวคิดทางชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมผ่านวิถีของชาวปกากะญอที่ปรากฏในงานเขียนประเภทสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอต่อไป

1.7.2 เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาวรรณกรรมเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

ศึกษารวบรวมภูมิปัญญาด้านวรรณกรรมชนเผ่าพื้นเมือง 9 กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในภาคเหนือของประเทศไทย ของวิไลลักษณ์ เยอเบาะ (2555) ศึกษารวบรวมภูมิปัญญาด้านวรรณกรรมชนเผ่าพื้นเมือง 9 กลุ่มชาติพันธุ์ตามธรรมเนียมมุขปาฐะ ได้แก่ นิทาน ตำนาน และนิยายปรัมปราที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตตามประเพณีและสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ พบว่า วรรณกรรมมุขปาฐะที่เก็บรวบรวมและจัดแปลเป็นภาษาไทยเฉพาะของชาวปกากะญอนั้นมีรวมทั้งสิ้น 23 เรื่อง ทั้งนี้หากพิจารณาจากมุมมองที่เห็นว่าวรรณกรรมมุขปาฐะเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดทัศนคติและค่านิยมทางสังคม แบบธรรมเนียมมุขปาฐะจะเห็นได้ว่า เรื่องเล่าต่าง ๆ ทั้ง 23 เรื่อง ครอบคลุมถึงค่านิยมหลากหลายมิติและมีหลายเรื่องที่สะท้อนคุณค่าและอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอได้อย่างชัดเจน อาทิ ความรัก (หนุ่มสาว/พ่อแม่/เพื่อน/สัตว์/ธรรมชาติ/วัฒนธรรม/ศาสนา) คุณค่าของคน การเชื่อใจกันและกัน ฯลฯ เป็นต้น งานวิจัยนี้ทำให้ทราบถึงข้อมูลตัวบทวรรณกรรมมุขปาฐะชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทย หากทั้งนี้งานวิจัยดังกล่าวศึกษากลุ่มวรรณกรรมมุขปาฐะเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้นและใช้วิธีการศึกษาในเชิงคติชนวิทยา เหตุนี้จึงเป็นแนวทางให้ผู้วิจัยศึกษาวรรณกรรมไทยร่วมสมัยเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอโดยหยิบงานเขียนประเภทสารคดีมาใช้ในการศึกษาต่อยอดเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษากลุ่มวรรณกรรมไทยที่มีเนื้อหาสำคัญเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอต่อไป

นิทาน คติชนของครอบครัว และกาแฟอินทรีย์: การอ่านนิเวศวัฒนธรรมและวิถีชีวิตปกากะญอในปัจจุบัน ของ กฤตยา ฌ หนองคาย (2560) ศึกษานิทานปกากะญอที่ได้รับการรวบรวมและตีพิมพ์รวมเล่มแล้วจำนวน 3 เล่ม ได้แก่ รวมนิทานปกากะญอ เล่ม 1 ชุดคำพราวนก

รวมนิทานปกากะญอ เล่ม 2 ชุดจอกะโตะ คนขี่เกี้ยว รวมนิทานปกากะญอ เล่ม 3 ชุดแม่เป็นปลา พ่อเป็นน้ำ ของจอนิ โอโตเซา นอกจากนี้ยังเก็บข้อมูลเรื่องเล่าและวิถีชีวิตชุมชนปกากะญอ ในหมู่บ้านหนองเต่า อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แนวคิดและระเบียบวิธีการทางคติชนวิทยา ได้แก่ แนวคิดบทบาทหน้าที่ของนิทาน การศึกษาบริบททางสังคมของคติชน พบว่า นิทานของชาวปกากะญอมีบทบาทสำคัญในการขัดเกลาและจัดระเบียบคนในชุมชน ทั้งนี้นิทานได้บันทึกองค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีชีวิต และวิธีการถ่ายทอดสำนึกเชิงนิเวศของชาวปกากะญอ ตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน โดยกลุ่มชนรุ่นหลังจะใช้ภูมิปัญญาเหล่านั้นที่ปรากฏในตัวบทนิทานมาประยุกต์ในการดำรงชีพให้เข้ากับวิถีชีวิตสมัยใหม่ที่รุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว งานวิจัยฉบับนี้เป็นประโยชน์ในการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของตัวบทวรรณกรรมซึ่งเป็นพื้นที่ในการบอกเล่าและเป็นเสมือนบทเรียนหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตตลอดจนเป็นแนวทางในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม ทั้งนี้งานวิจัยดังกล่าวเป็นการศึกษาตามระเบียบวิธีทางคติชนวิทยา งานวิจัยนี้ จึงเป็นแนวทางที่ผู้วิจัยจะใช้ในการศึกษาวรรณกรรมไทยร่วมสมัยประเภทสารคดีทั้งในด้านเนื้อหาและกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการนำเสนอแนวคิดทางชาติพันธุ์และสิ่งแวดล้อมได้อีกต่อไป

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาวรรณกรรมเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า งานวิจัยกลุ่มนี้ไม่ได้มุ่งศึกษาตัวบทวรรณกรรมไทยร่วมสมัยอย่างชัดเจน หากมุ่งเก็บรวบรวมข้อมูลและศึกษาตัวบทวรรณกรรมโดยใช้ระเบียบวิธีทางคติชนวิทยา งานวิจัยเหล่านี้จึงเป็นแนวทางที่สามารถขยายไปสู่กลุ่มข้อมูลที่ผู้วิจัยเลือกมาศึกษาในวิทยานิพนธ์ ทั้งมีการวิเคราะห์ตีความตัวบทและเชื่อมโยงไปยังกลวิธีทางภาษาที่ผู้เขียนใช้เพื่อถ่ายทอดแนวคิดทางชาติพันธุ์และสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในงานเขียนประเภทสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

จากการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ผู้วิจัยพบว่ายังไม่มีผู้ศึกษากลุ่มวรรณกรรมไทยร่วมสมัยประเภทสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอซึ่งผู้วิจัยเล็งเห็นว่าการเขียนประเภทสารคดีดังกล่าวมีการถ่ายทอดแนวคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อม ตลอดจนปรากฏเนื้อหาและกลวิธีการใช้ภาษาที่น่าสนใจ หากทั้งนี้เนื้อหาบางส่วนมีการสอดแทรกข้อคิดเห็นของผู้เขียนเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่อาจมีนัยยะสำคัญบางประการที่ส่งผลต่อการรับรู้ของผู้อ่านเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า หากนำกลวิธีทางภาษามาวิเคราะห์และตีความข้อคิดเห็นเหล่านั้น จะช่วยทำให้งานเขียนประเภทสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอมีความน่าสนใจมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นส่วนช่วยในการพิจารณาให้เห็นถึงความรู้สึก

นิกคิตของผู้เขียนที่พยายามนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอด้วยข้อมูล ข้อเท็จจริง
ที่ถูกต้องและยุติธรรมโดยปราศจากอคติ

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจแนวคิดและกลวิธีการถ่ายทอดแนวคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมในงานเขียน
ประเภทสารคดี
2. เป็นแนวทางในการศึกษารรณกรรมกับสิ่งแวดล้อมและชาติพันธุ์

บทที่ 2

แนวเรื่องและเนื้อหาในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

สารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอเป็นสารคดีประเภทหนึ่งที่มีมุ่งนำเสนอเรื่องราวและวิถีของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นประเพณี สังคม วัฒนธรรม ผู้คน การทำมาหากิน ฯลฯ แม้เนื้อหาของสารคดีกลุ่มนี้จะมีลักษณะร่วมกันคือ มุ่งเน้นสาระความรู้ แต่เมื่อพิจารณางานเขียนทั้ง 30 เรื่องที่นำมาศึกษาในครั้งนี้พบว่า สามารถแบ่งออกได้เป็นแนวเรื่องต่าง ๆ กัน โดยพิจารณาจากเนื้อหาซึ่งมีลักษณะเด่นแตกต่างกันออกไปดังต่อไปนี้

2.1 แนวเรื่องในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

คำว่า “แนวเรื่อง” ในงานวิจัยนี้ มีความหมายถึง ขอบข่ายของเนื้อหาซึ่งมีลักษณะที่เป็นรูปแบบเฉพาะที่ผู้เขียนได้นำเสนอไว้ในตัวบทสารคดี ทั้งนี้ จากการศึกษาเนื้อหาในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอผู้วิจัยพบว่า สารคดีกลุ่มดังกล่าวสามารถแบ่งเป็นแนวเรื่องได้ทั้งหมด 4 แนวเรื่อง ได้แก่ 1) แนวเรื่องเชิงท่องเที่ยว 2) แนวเรื่องแบบวิชาการ 3) แนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์ และ 4) แนวเรื่องเชิงชีวิตบุคคล การจัดแบ่งดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยอ้างอิงจากการจัดประเภทย่อยจากที่นักวิชาการได้นิยามไว้แล้ว ขณะเดียวกันกรอบดังกล่าวมีลักษณะสอดคล้องกับเนื้อหาของกลุ่มข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ศึกษาด้วย ดังจะได้อภิปรายต่อไป

2.1.1 แนวเรื่องเชิงท่องเที่ยว

จากการศึกษาคำจำกัดความเกี่ยวกับแนวเรื่องเชิงท่องเที่ยวในงานเขียนประเภทสารคดีของนักวรรณกรรมศึกษาและนักวิชาการทางสารคดี ผู้วิจัยสามารถสรุปนิยามของแนวเรื่องเชิงท่องเที่ยวได้ว่า ลักษณะงานเขียนประเภทสารคดีเป็นแนวเรื่องเชิงท่องเที่ยวจะนำเสนอเรื่องราวที่พบเห็นจากการท่องเที่ยวมาเขียนถึงในแง่มุมต่าง ๆ ตามแต่ทรรศนะของแต่ละคน (ถวัลย์ มาศจรัส, 2538: 25) โดยมีรูปแบบการเขียนที่ดึงดูดความสนใจผู้อ่านแตกต่างกันออกไป (วรวรรณ สุขใส, 2551: 11)

สารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอหลายเรื่องมีลักษณะสอดคล้องกับแนวเรื่องเชิงท่องเที่ยว ทั้งนี้สิ่งที่ทำให้สารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่มีแนวเรื่องเชิงท่องเที่ยว

มีความโดดเด่นคือ *การสืบทอดขนบการนำเสนอเรื่องราวการท่องเที่ยวแบบ “ผจญไพร”* ซึ่งเป็นที่นิยมในช่วงก่อนและหลังศตวรรษ 2500 กล่าวคือ เป็นเรื่องราวความนิยมเข้าป่าล่าสัตว์ในหมู่ชนชั้นกลาง ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการศึกษาธรรมชาติของป่าเขาและสัตว์ต่าง ๆ และได้เกิดแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติ ทั้งนี้ลักษณะงานเขียนสารคดีแบบดังกล่าวก็มีการสร้างโครงเรื่องหลักที่มีความสอดคล้องกับแนวเรื่องแบบสำนิยม นั่นคือ เน้นการเล่าเรื่องโดยบรรยายบรรยายภาคอย่างสมจริงโดยอ้างอิงสถานที่ที่มีอยู่จริง เล่าเรื่องตามที่ได้ยินและพบเห็นระหว่างการท่องเที่ยว ตลอดจนนำเสนอลักษณะของป่าที่เข้าไปเป็นดินแดนที่เป็นอื่นเต็มไปด้วยเรื่องเหลือเชื่อหรือเหนือธรรมชาติ เป็นต้น (สรณัฐ ไตลังคะ, 2553: 84 – 88)

นอกเหนือจากการสืบทอดขนบการนำเสนอเรื่องราวแบบ “ผจญไพร” แล้ว สารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ป่าเกาะภูที่มีแนวเรื่องเชิงท่องเที่ยวยังมีการนำเสนอบริบททางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (*sustainable tourism*) กระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทยเกิดขึ้นในช่วงปลายปี พ.ศ.2540 โดยการนำของหน่วยงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยสนับสนุนให้มีการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทุกภูมิภาค กำหนดกรอบนโยบายและแบบปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศ ไปจนถึงเป็นสื่อกลางในการประสานการประจุมระดับชาติและระดับท้องถิ่น รวมทั้งจัดให้มีเว็บไซต์ทางวิชาการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นต้น (สมชัย เบญจขย, 2549: 10) ทั้งนี้ กระแสดังกล่าวยังสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในขณะนั้นที่ได้ประกาศในปี พ.ศ.2541 – 2542 เป็นปีท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) ผนวกกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฯ ฉบับที่ 8 ที่เน้นบทบาท การพัฒนาชุมชน (วรางคณา อติศรประเสริฐ, 2549: 64) ทำให้ทุกหน่วยงานของรัฐบาลมีนโยบายสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายรูปแบบ ในชุมชน เช่น การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนที่พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ กิจกรรมพื้บ้าน เป็นต้น กิจกรรมดังกล่าวยังเป็นจุดเริ่มต้นการดำเนินงานด้านโฮมสเตย์ (Home Stay) ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอีกด้วย (สมชัย เบญจขย, 2549: 10)

ด้วยเหตุดังกล่าวที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนส่วนใหญ่เลือกใช้กลวิธีการเล่าเรื่องโดยการให้ข้อมูลตามลำดับเหตุการณ์จากการท่องเที่ยว อีกทั้งยังมีการสอดแทรกเกร็ดหรือเรื่องขำขันเกี่ยวกับสถานที่นั้น เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน ซึ่งสารคดีในกลุ่มดังกล่าวนี้มีอยู่จำนวนทั้งหมด 12 เรื่อง ได้แก่

1) จากป่าโปร่งถึงดงดิบ (พ.ศ.2530) ของ วัฒนา บุญยัง

สารคดีเรื่อง จากป่าโปร่งถึงดงดิบ ของ วัฒนา บุญยัง บอกเล่าเรื่องราวการท่องเที่ยวผจญไพรของผู้เขียนในเขตป่าดงดิบบริเวณชายแดนประเทศไทยกับประเทศเมียนมาในช่วงปี พ.ศ. 2528 ซึ่งดินแดนดังกล่าวมีกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงกลุ่มต่าง ๆ ได้ตั้งถิ่นฐานเพื่อหาเลี้ยงชีพและอาศัยอยู่ หนึ่งในนั้น คือกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอหรือยางขาวซึ่งมีจำนวนประชากรมากที่สุด ผู้เขียนถ่ายทอดสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้มีโอกาสเข้าไปท่องเที่ยวไว้จำนวน 3 บท ซึ่งบอกเล่าเรื่องราวที่ต่างกันออกไป ได้แก่ เรื่องราวหมู่บ้านในผืนป่าฝั่งตะวันตกของประเทศไทยในอดีต เช่น บ้านห้วยหิน บ้านท่าคาน ฯลฯ ซึ่งอยู่ในบท “จากป่าโปร่งถึงดงดิบ” เรื่องราวแห่งผืนป่ากะเหรี่ยงและหมู่บ้านชาวกะเหรี่ยงปกากะญอบริเวณชายแดนประเทศเมียนมา เช่น ห้วยวาเลย์ บ้านมอศิ บ้านแม่กลองคี ซึ่งอยู่ในบทป่ากะเหรี่ยง และเรื่องราวลึกลับเหนือธรรมชาติตลอดจนเกร็ดความรู้เรื่องต่าง ๆ เช่น สัตว์ป่า คำแนะนำสำหรับการเดินทางเข้าป่า ซึ่งอยู่ใน “บทอาถรรพณ์ในดงลึก” เป็นต้น

2) เพื่อนเก่าและเหล่าป่า (พ.ศ.2537) ของ วัฒนา บุญยัง

สารคดีเรื่อง เพื่อนเก่าและเหล่าป่า ของ วัฒนา บุญยัง เป็นผลงานสารคดีในชุด “รวมเรื่องธรรมชาติจากป่าดงดิบ” ที่ผู้เขียนรวบรวมเรื่องจากสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่มีโอกาสได้เข้าไปท่องเที่ยวในอดีตไว้ทั้งหมด 15 เรื่อง ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นเรื่องราวของชาวกะเหรี่ยงปกากะญอที่อาศัยอยู่ในผืนป่าบริเวณภาคเหนือของประเทศไทยมาเป็นระยะเวลาหลายร้อยปี เช่น ความเชื่อเรื่องป่าเขากับการแก้บน เรื่องการหลงป่ากับหมอดูดวง เรื่องชาวปกากะญอกับสุราป่า และสิ่งบันเทิง เรื่องการล่าไก่ป่ากับวิถีพรานป่า เป็นต้น

3) ป่าแดงและดงดิบ (พ.ศ.2538) ของ ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์

สารคดีเรื่อง ป่าแดงและดงดิบ ของ ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์ เป็นสารคดีอีกเรื่องหนึ่งของผู้เขียนที่รวบรวมเรื่องราวการท่องเที่ยวในผืนป่าต่าง ๆ ร่วมกับคณะพรานจากหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ หนึ่งในนั้น คือพรานกะเหรี่ยงปกากะญอ ทั้งนี้ผู้เขียนถ่ายทอดเรื่องราวของสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญออาศัยอยู่ เช่น เขตป่าชายแดนเทือกเขาตะนาวศรี

ผืนป่าต้นน้ำสองพี่น้อง ผืนป่าต้นน้ำเพชรบุรี ฯลฯ ตลอดจนสอดแทรกเกร็ดเสริมบางประการเกี่ยวกับพรานป่า เป็นต้น

4) สิบห้าวันในป่ากะเหรี่ยง (พ.ศ.2545) ของ ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์

สารคดีเรื่อง สิบห้าวันในป่ากะเหรี่ยง ของ ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์ เป็นสารคดีที่ผู้เขียนรวบรวมเรื่องราวการท่องเที่ยวของตนเองในช่วงปี พ.ศ.2492 รวมระยะเวลา 15 วัน ในผืนป่ากะเหรี่ยง – สองพี่น้อง ต้นน้ำเพชรบุรีซึ่งเป็นผืนป่าที่ได้รับการขนานนามว่าเป็นผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย และเป็นถิ่นฐานสำคัญของชาวปกากะญอที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานมาหลายร้อยปี โดยผู้เขียนถ่ายทอดเรื่องราวและสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ไว้ทั้งหมด 10 บท นับตั้งแต่บทสาระเห็ด เขาหลวง โป่งขาม เขาเจ้า หนองปิ่นแตก ฯลฯ นอกจากนี้ยังเพิ่มบทเสริมอีก 6 บทเพื่อนำเสนอเกร็ดเสริมเรื่องอาหารป่าและวิถีแห่งพรานปกากะญอไว้เพิ่มเติมอีกด้วย

5) ย่ำไปในไพรเถื่อน (พ.ศ.2547) ของ บุหลัน รัตติ

สารคดีเรื่อง ย่ำไปในไพรเถื่อน ของ บุหลัน รัตติ เป็นผลงานสารคดีในชุด “ฝ่าพรมแดนเลือดในรัฐกะเหรี่ยง” ที่ผู้เขียนถ่ายทอดเรื่องราวการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในเมืองทวายและเมืองมะริดเมื่อปี พ.ศ.2528 โดยอาศัยการติดตามพ่อค้าวัวเข้าไปในสถานที่ดังกล่าวซึ่งขณะนั้นกองกำลังกะเหรี่ยงอิสระ หรือ KNU (The Karen National Union) ได้เข้ายึดครองทั้งสองเมืองไว้ (เมืองทวายและเมืองมะริด) โดยผู้เขียนได้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวประกอบกับเรื่องราวแห่งผืนป่าชายแดนบริเวณเทือกเขาตะนาวศรี ข้อมูลการเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวในหมู่บ้านต่าง ๆ ของชาวปกากะญอ ตลอดจนข้อมูลเกี่ยวกับชาวปกากะญอที่อาศัยอยู่ในประเทศพม่า เป็นต้น

6) ฝิโป่งที่ทุ่งกินเจ้า (พ.ศ.2548) ของ บุหลัน รัตติ

สารคดีเรื่อง ฝิโป่งที่ทุ่งกินเจ้า ของ บุหลัน รัตติ เป็นผลงานสารคดีท่องเที่ยวชุด “ตระเวนไพรไปกับพรานป่าชาวกะเหรี่ยง” สารคดีเล่มนี้นับเป็นเล่มแรกๆ ที่ผู้เขียนแสดงจุดประสงค์ของการเขียนไว้อย่างชัดเจน กล่าวคือ ต้องการถ่ายทอดเรื่องราวของผืนป่าและชาวปกากะญอในยุคดั้งเดิมที่ผู้เขียนพบเห็นจากการท่องเที่ยวให้มากที่สุด ดังนั้นเนื้อหาที่ปรากฏในสารคดีเล่มนี้

จึงเป็นเรื่องราวจากการท่องเที่ยวในผืนป่ากะเหรี่ยงในช่วงปี พ.ศ. 2530 อาทิ ผืนป่าแถบพระกำ
เขาเขียว ท่งกินเจ้า ผืนป่าลุ่มแม่น้ำภาชี เป็นต้น ซึ่งผืนป่าดังกล่าวยังคงเป็นผืนป่าสำคัญและเป็นถิ่น
ที่อยู่ของชาวปกากะญอในเขตภาคตะวันตกของประเทศไทยจนถึงปัจจุบัน

7) เสียงเพรียกจากบังคะยู (พ.ศ.2548) ของ บุหลัน รัตน์

สารคดีเรื่อง เสียงเพรียกจากบังคะยู ของ บุหลัน รัตน์ เป็นผลงานสารคดีเล่มที่สอง
ในชุด “ผาพรหมแดนเลือดในรัฐกะเหรี่ยง” ซึ่งสารคดีเล่มนี้ผู้เขียนถ่ายทอดเรื่องราวและกิจกรรม
การท่องเที่ยวในเขตบริเวณแม่น้ำบังคะยูที่อยู่ในช่วงเวลาสำคัญที่รัฐกะเหรี่ยงฝั่งตะวันตกได้เริ่มมีการ
เปิดเสรีให้คนไทยเข้าไปท่องเที่ยวและค้าขายได้อย่างสะดวกมากขึ้น ทั้งนี้ยังมีเรื่องของการตกปลา
การทำอาหารพื้นเมือง อาชีพของคนต้อนวัวจากชายแดนตะวันตกที่ติดกับประเทศเมียนมาเข้ามา
ยังประเทศไทย เรื่องของการวิจัยผีเสื้อ ฯลฯ นอกจากนี้ผู้เขียนยังนำเสนอภูมิปัญญาหลากหลายด้าน
ของชาวปกากะญอ ปัญหาของคนหาของป่ากับพรานล่าสัตว์ เรื่องราวเหนือธรรมชาติภายในผืนป่า
ชายแดนตะวันตก เป็นต้น สารคดีเล่มนี้จึงเป็นอีกเล่มหนึ่งที่ผู้เขียนถ่ายทอดเรื่องราวของการท่องเที่ยว
ไว้อย่างหลากหลายและชวนน่าติดตาม

8) แดดร่มลมโหย (พ.ศ.2548) ของ บุหลัน รัตน์

สารคดีเรื่อง แดดร่มลมโหย ของ บุหลัน รัตน์ เป็นผลงานอีกเรื่องหนึ่งที่บันทึก
เรื่องราวการท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมการตกปลาของผู้เขียน หากเล่มนี้เจาะจงไปยังบริเวณบ้าน
ตะเคียนทอง ตำบลตะนาวศรี อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี สถานที่ท่องเที่ยวที่มีอาณาเขตติดกับ
หมู่บ้านพระกำ ซึ่งเป็นหมู่บ้านสำคัญแห่งหนึ่งของอำเภอสวนผึ้งที่มีชาวปกากะญออาศัยอยู่เป็น
จำนวนมาก ผู้เขียนเริ่มต้นด้วยบอกเล่าข้อมูลทั่วไป อาทิ เหตุผลในการเดินทางท่องเที่ยว ลักษณะ
และวิธีการเดินทาง และข้อมูลเกี่ยวกับการตกปลา “แบบสมัยใหม่” ที่ผู้เขียนได้แสดงทรรศนะไว้
ซึ่งเกี่ยวข้องกับสถานที่ ความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมดั้งเดิมบางส่วนของชาวปกากะญอ

9) คำคืนในเหมืองร้าง (พ.ศ.2549) ของ บุหลัน รัตน์

สารคดีเรื่อง คำคืนในเหมืองร้าง ของ บุหลัน รัตน์ เป็นผลงานสารคดีที่บันทึก
เรื่องราวการท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมการตกปลาตามสถานที่ต่าง ๆ ในบริเวณอำเภอสวนผึ้ง จ.ราชบุรี

ที่มีชาวปกากะญออาศัยอยู่ นอกจากนี้การเดินทางท่องเที่ยวครั้งดังกล่าวยังได้มีชาวปกากะญอร่วมเดินทางไปด้วย โดยผู้เขียนได้เสนอข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ เช่น เหมืองแร่ร้าง เขากะโจม หมู่บ้านกะเหรี่ยงริมน้ำ ฯลฯ ข้อมูลและวิธีเกี่ยวกับการตกปลาตามสถานที่ต่าง ๆ ตลอดจนสอดแทรกคำแนะนำสำหรับการเดินทาง

10) รอยเท้าบนภูเขา (พ.ศ.2552) ของ ธเนศ งามสม

สารคดีเรื่อง รอยเท้าบนภูเขา ของ ธเนศ งามสม เล่มนี้ ผู้เขียนถ่ายทอดเรื่องราวการเดินทางท่องเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติในประเทศไทยรวมทั้งหมด 12 แห่ง โดยปรากฏสถานที่สำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอรวม 3 แห่ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี อุทยานแห่งชาติแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ และอุทยานแห่งชาติแม่เงา จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งนี้ผู้เขียนยังได้ให้รายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับ “คู่มือนักเดินทาง” คือการให้ข้อมูลและเกร็ดเสริมเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนั้น ๆ “ที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก” คือรายละเอียดเกี่ยวกับที่พักในสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนั้น ๆ และ “การเดินทาง” คือข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวที่ผู้เขียนกล่าวถึง เช่น รถยนต์ รถโดยสารประจำทาง ฯลฯ ไว้ในทุกบทของสารคดีเล่มนี้อีกด้วย

11) บุกป่าแก่งกระจาน (พ.ศ.2554) ของ บุหลัน รัตน์

สารคดีเรื่อง บุกป่าแก่งกระจาน ของ บุหลัน รัตน์ เป็นผลงานสารคดีอีกเรื่องหนึ่งของผู้เขียนที่นำผู้อ่านไปสำรวจความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศในผืนป่าแก่งกระจาน ความหลากหลายทางชีวภาพ ตลอดจนความหลากหลายของชีวิตในกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอริมสองฟากฝั่งต้นน้ำเพชรบุรีบริเวณตอนเหนือ ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานผ่านสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ 3 แห่ง ได้แก่ ผืนป่าแก่งกระจาน หมู่บ้านใจแผ่นดิน และเขาโป่งพรม – บ้านกร่างซึ่งเป็นแนวกันป่าด้านในบริเวณต้นน้ำปราณบุรี เป็นต้น

12) ตะลุยป่ากุยละว่า (พ.ศ.2554) ของ บุหลัน รัตน์

สารคดีเรื่อง ตะลุยป่ากุยละว่า ของ บุหลัน รัตน์ เสนอเรื่องราวของ “คณะตะลุยป่ากุยละว่า” โดยเริ่มต้นจากการเดินทางท่องเที่ยวเข้าไปยังผืนป่ากุยละว่าภายในเขตอุทยานแห่งชาติ

ไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี รวมไปถึงผืนป่าห้วยร้อยรู ผืนป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ผืนป่าบังกะมาในเขต บริเวณอุทยานแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติไทยประจัน จังหวัดราชบุรี และผืนป่ากะเปอร์ อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดไว้ในสารคดีเล่มนี้ล้วนเป็นสถานที่ที่มี กลุ่มชาวปกากะญออาศัยอยู่ ดังนั้นผู้อ่านจะได้สัมผัสเรื่องราวของสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ไปพร้อมกับวิถีแห่งกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวอีกด้วย

จะเห็นได้ว่า สารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่มีแนวเรื่องเชิงท่องเที่ยว ทั้ง 12 เรื่องนั้น ผู้เขียนได้ถ่ายทอดเรื่องราวของสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอไว้ ไม่ว่าจะเป็นร่องรอยประวัติความเป็นมาของสถานที่ วิธีการเดินทาง คำแนะนำสำหรับการเดินทาง ตลอดจนสอดแทรกเกร็ดเสริมที่สำคัญบางประการสำหรับการเดินทางท่องเที่ยว ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการดำเนินเรื่องตามแบบผจญไพรสอดแทรกอยู่ กล่าวคือ ผู้เขียนบรรยายถึงการเดินทางเข้าไปยังพื้นที่ป่าต่าง ๆ ในลักษณะการผจญภัยที่เน้นอารมณ์และความตื่นเต้น รวมถึงมีการนำเสนอวิถีป่าในรูปแบบต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กัน อาทิ การล่าสัตว์ของพรานป่าชาวปกากะญอ การทำอาหารพื้นเมืองเพื่อดำรงชีพภายในป่า การเผชิญหน้ากับสัตว์ป่าและสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติ เป็นต้น

2.1.2 แนวเรื่องแบบวิชาการ

จากการศึกษาคำจำกัดความเกี่ยวกับแนวเรื่องแบบวิชาการในงานเขียนประเภทสารคดี ของนักวรรณกรรมศึกษาและนักวิชาการทางสารคดี ผู้วิจัยสามารถสรุปนิยามของแนวเรื่องแบบวิชาการได้ว่า ลักษณะงานเขียนประเภทสารคดีที่มีแนวเรื่องแบบวิชาการจะนำเสนอความรู้ทางวิชาการเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยมีการอ้างอิงตามหลักวิชาหรือทฤษฎีทางวิชาการ (วนิดา บำรุงไทย, 2545: 81) และมีลักษณะการเขียนที่มุ่งให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่าน (รินฤทัย สัจจพันธุ์, 2549: 15)

สารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอหลายเรื่องมีลักษณะสอดคล้องกับแนวเรื่องแบบวิชาการ กล่าวคือ เน้นเสนอประเด็นที่เป็นสาระความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว เช่น ดนตรี ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ฯลฯ โดยค้นคว้าและอ้างอิงตามหลักวิชาการ โดยเฉพาะการอ้างอิงนักวิชาการด้านมานุษยวิทยาที่มีความรู้ด้านชาติพันธุ์ ทั้งนี้งานเขียนเหล่านี้มีความแตกต่างกับตำราทางวิชาการ นอกจากนี้ผู้เขียนสอดแทรกเกร็ดความรู้ วรรณกรรมมุขปาฐะ หรือมุขตลกที่สร้าง

ความเพลิดเพลินให้แก่ผู้อ่านด้วย สารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่สามารถจัดอยู่ในกลุ่มดังกล่าวนี้มีอยู่จำนวนทั้งหมด 6 เรื่อง ได้แก่

1) เมล็ดพีชสีเขียว ประกายไฟแห่งใบไม้ (พ.ศ.2539) ของคีน ญางเดิม

สารคดีเรื่อง เมล็ดพีชสีเขียว ประกายไฟแห่งใบไม้ ของคีน ญางเดิม นำเสนอเรื่องราวความเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ.2535 – 2540 โดยเน้นสาระสำคัญไปยังกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ผู้เขียนได้ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนแสดงความคิดเห็นเชิงวิพากษ์เพื่อชี้ให้เห็นถึงโลกทัศน์ด้านสิ่งแวดล้อมในความหมายของกลุ่มบริโภคนิยมกับธรรมชาติในความหมายของโลกดั้งเดิม ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความสำคัญ ของการเพาะปลูกกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ เป็นต้น

2) ชีวิตข้า – ปกากะญอ (พ.ศ.2540) ของบือพอ

สารคดีเรื่อง ชีวิตข้า – ปกากะญอ ของบือพอ เป็นสารคดีเรื่องสำคัญที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ของชาวปกากะญอทางภาคเหนือของประเทศไทยโดยผู้เขียนที่เป็น “ชาวปกากะญอ” ทั้งนี้เนื้อหาสำคัญของสารคดีเล่มนี้ ผู้เขียนนำเสนอสาระความรู้ต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่องค์ความรู้เกี่ยวกับชาวปกากะญอตั้งแต่การเกิดจนถึงการตาย ข้อห้ามต่าง ๆ ภายในกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ เรื่องหน่อเก จอวา (ความบริสุทธิ์ของผู้ชายและผู้หญิงชาวปกากะญอ) ระบบไร่หมุนเวียน ประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด ประเพณีขึ้นปีใหม่ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับข้าว ฯลฯ รวมไปถึงคลังสุภาษิตต่าง ๆ อันเป็นฐานสำคัญหนึ่งในการสร้างวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญออีกด้วย

3) คนภูเขา ชาวกะเหรี่ยง (พ.ศ.2542) ของสังคีต จันทนะโพธิ

สารคดีเรื่อง คนภูเขา ชาวกะเหรี่ยง ของสังคีต จันทนะโพธิ ถ่ายทอดสาระความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและขนบประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในประเทศไทย โดยผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในช่วงเวลานั้น (พ.ศ. 2542) หนึ่งในเรื่องราวสำคัญและถือเป็นเรื่องหลักที่ผู้เขียนได้รวบรวมและบันทึกไว้นั้นคือ เรื่องราวของกลุ่ม

ชาติพันธุ์ปกากะญอในประเทศไทย โดยผู้เขียนจะใช้คำว่า “กะเหรี่ยงสกอร์หรือปากากะยอ กะเหรี่ยง” โดยแบ่งรายละเอียดไว้รวม 6 บท ได้แก่ 1) บ้านกะเหรี่ยง 2) สาวกะเหรี่ยงสกอร์ 3) ออมี กะเหรี่ยง-ผาเงา 4) นาธิผีน้ำ ปากากะยอกะเหรี่ยง 5) แม่เทพกะเหรี่ยง และ 6) กะเหรี่ยง (กะหรั่ง) กาญจนบุรี เป็นต้น

4) กะเหรี่ยง ผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก (พ.ศ.2552) ของ บุษลิน รัตน์

สารคดีเรื่อง กะเหรี่ยง ผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก ของบุษลิน รัตน์ เป็นผลงานที่รวบรวมเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอในพื้นที่จังหวัดราชบุรี กาญจนบุรี และเพชรบุรี ซึ่งถือเป็นหัวเมืองในเขตฝั่งตะวันตกของประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้แก่ ประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์คนชายขอบในประเทศไทย ภูมิหลังของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ลักษณะทางเชื้อชาติ โครงสร้างทางสังคม ประเพณีวัฒนธรรม พฤติกรรมที่เป็นแบบเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอกับรัฐไทย ในแต่ละบทผู้เขียนได้สอดแทรกเกร็ดเสริมต่าง ๆ อันจะทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจในวิถีแห่งกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวได้มากยิ่งขึ้น

5) สวนผึ้ง ดินแดนแห่งหุบเขาทะเลหมอก (พ.ศ.2554) ของบุษลิน รัตน์

สารคดีเรื่อง สวนผึ้ง ดินแดนแห่งหุบเขาทะเลหมอก เป็นสารคดีอีกเรื่องหนึ่งของบุษลิน รัตน์ที่บอกเล่าเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอไปพร้อม ๆ กับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ที่เล่าจากมุมมองของคนไทย ทั้งนี้สาระสำคัญของสารคดีเล่มนี้ถ่ายทอดความรู้ในทางรัฐศาสตร์ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอทางภาคตะวันตกของประเทศไทย ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอกับเจ้าหน้าที่รัฐของไทย เช่น ข้อกล่าวหาการรุกล้ำพื้นที่ราชพัสดุในเขตป่าอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี การจำกัดพื้นที่และสิทธิทำกินในที่ดินของชาวปกากะญอจากเจ้าหน้าที่รัฐ ความล้มเหลวของโครงการปลูกป่าที่มีผลต่อวิถีเกษตรกรรมชาวปกากะญอ ปัญหาการบุกรุกเข้าครองพื้นที่ป่าลุ่มน้ำของกลุ่มนายทุนซึ่งส่งผลเสียโดยตรงต่อวิถีชุมชนของชาวปกากะญอ เป็นต้น

6) เพลง ดนตรี ชีวิต คนภูเขา (พ.ศ.2559) ของสุวิษานนท์ รัตนภิมล

สารคดีเรื่อง เพลง ดนตรี ชีวิต คนภูเขา ของสุวิษานนท์ รัตนภิมล นำเสนอสาระความรู้เกี่ยวกับเพลงและเครื่องดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ โดยผู้เขียนได้รวบรวมเนื้อหาไว้ทั้งหมด 4 บท โดยแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ 1) ประเภทเครื่องดนตรี ประกอบด้วย 3 บท ได้แก่ แกว เตหน้า และโกละ – กลองกบ และ 2) ประเภทเพลง คือ อ้อทา โดยในแต่ละบทผู้เขียนจะสอดแทรกเกร็ดความรู้เสริม อาทิ ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นมาของเครื่องดนตรีและเพลงประเภทต่าง ๆ กับวิถีชีวิตของชาวปกากะญอ วิธีการเล่นเครื่องดนตรีแบบต่าง ๆ แนวทางการสร้างบทเพลง รวมถึงการดำรงอยู่ของเพลงและเครื่องดนตรีภายในกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ เป็นต้น

จากเนื้อหาโดยสังเขปจะเห็นได้ว่าสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ที่มีแนวเรื่องแบบวิชาการทั้ง 6 เรื่องนั้น เนื้อหาของสารคดีมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการถ่ายทอดสาระความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นประเพณี วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ความรู้ทางรัฐศาสตร์ ฯลฯ องค์ความรู้สำคัญที่ปรากฏในงานเขียนเหล่านี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยทางมานุษยวิทยาและสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ในประเทศไทย ทั้งนี้แนวเรื่องดังกล่าวยังคงถือว่าการเขียนที่มุ่งสร้างความเพลิดเพลินสนุกสนาน ประกอบไปกับสาระความรู้ที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอให้แก่ผู้อ่านควบคู่กันไป

2.1.3 แนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์

แนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์ถือเป็นอีกแนวเรื่องหนึ่งที่ปรากฏในเนื้อหาสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ จากการศึกษาคำจำกัดความเกี่ยวกับแนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์ในงานเขียนประเภทสารคดีของนักวิชาการทางสารคดี ผู้วิจัยสามารถสรุปนิยามของแนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์ได้ว่า แนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์นั้นมุ่งนำเสนอเรื่องเล่าจากประสบการณ์ ที่มีใช้บันทึกการท่องเที่ยว หากแต่เจาะจงเล่าเฉพาะเรื่องหรือเฉพาะเหตุการณ์ ด้วยแง่มุมหรือสาระสำคัญในการบอกเล่าที่แตกต่างกันออกไปตามจุดมุ่งหมายของงานเขียนชิ้นนั้น ๆ ทั้งนี้ผู้เขียนสารคดีที่มีแนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์นั้น ต้องได้รับประสบการณ์การอยู่ร่วมในเหตุการณ์นั้น ๆ และถ่ายทอดออกมาเป็นความรู้สึกนึกคิดและสิ่งที่ผู้เขียนพบเห็นและเข้าไปสัมผัส

(วนิดา บำรุงไทย, 2545: 113 – 114) แนวเรื่องดังกล่าวอาจใกล้เคียงกับแนวเรื่องแบบวิชาการ หากแต่เน้นทัศนคติ มุมมอง ความรู้สึกนึกคิดของผู้เล่าประกอบกับเรื่องเป็นสำคัญ

สารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอหลายเรื่องมีลักษณะสอดคล้องกับแนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์ กล่าวคือ เล่าถึงบุคคลที่ได้เข้าไปเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ในช่วงระยะเวลาหนึ่งแล้วนำประสบการณ์ที่เก็บเกี่ยวได้นั้นมาถ่ายทอดเป็นสารคดี สารคดีในกลุ่มดังกล่าวนี้มีอยู่จำนวนทั้งหมด 10 เรื่อง ได้แก่

1) สัจจรสู่สาละวิน – ถนนธงชัย วิถีแห่งต้นธาร ตำนานแห่งขุนเขา (พ.ศ.2537)

ของคีน ญางเดิม

สารคดีเรื่อง สัจจรสู่สาละวิน – ถนนธงชัย วิถีแห่งต้นธาร ตำนานแห่งขุนเขา ของคีน ญางเดิม ถ่ายทอดเรื่องราวของผืนป่าเทือกเขาถนนธงชัยที่มีความหลากหลายทางชีวพันธุ์ ซึ่งถือว่าอุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย ผู้เขียนพบว่า สภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในแถบนี้ถูกทำลายลงไปไม่น้อย แต่ชาวปกากะญอผู้ซึ่งอยู่กับป่า ลำห้วย ภูเขา ใช้ธรรมชาติเลี้ยงชีวิต เรียนรู้ชีวิตและโลกจากป่าเขา ป่าที่อุดมสมบูรณ์เป็นประจวบรากฐานบ้านที่มั่นคงของพวกเขา โดยทัศนะของผู้เขียนมีความเห็นว่า สภาพป่าธรรมชาติในแถบเทือกเขาถนนธงชัยนี้ยังเป็นผืนป่าที่ดีที่สุดสำหรับภาคเหนือ สามารถจะฟื้นฟูออกมาขึ้นมาใหม่ได้หากไม่มีโครงการพัฒนาใด ๆ เข้าไปทำลาย เพราะป่าต้องเกิดขึ้นเองและเติบโตเองไปตามธรรมชาติ

2) สวนของคนขี้เกียจ โรงเรียนไม่มีหลังคา (พ.ศ.2544) ของสุวิชานนท์

รัตนภิมล

สารคดีเรื่อง สวนของคนขี้เกียจ โรงเรียนไม่มีหลังคา ของ สุวิชานนท์ รัตนภิมล ถ่ายทอดประสบการณ์ของผู้เขียนจากการเข้าไปสัมผัสวิถีการทำเกษตรแบบยั่งยืนตามภูมิปัญญาของชาวปกากะญอ ที่ยึดตามรากฐานความคิดและคำสอนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของบรรพบุรุษ โดยแบ่งพื้นที่การเกษตรออกเป็น 3 ส่วน สำหรับปลูกพืชระยะสั้น พืชระยะยาว และส่วนที่เก็บไว้เป็นป่าธรรมชาติ สารคดีเล่มดังกล่าวนี้ได้รับรางวัลชมเชยลูกโลกสีเขียว ครั้งที่ 3 ประจำปี 2544 ประเภทงานเขียน และได้เล่าถึงบทเรียนจาก “ห้องเรียนที่ไม่มีหลังคา” เช่น การปลูก

พืชเชิงเดี่ยว การอนุรักษ์หน้าดิน นิทานเรื่องจอกอโตะจอมขี้เกียจ เรื่องเล่า “งูใหญ่” ในนิทาน หน่อหม้อเอ ฯลฯ

3) เอกเขนกในสวนของคนขี้เกียจ (พ.ศ.2547) ของสุวิษานนท์ รัตนภิมล

สารคดีเรื่อง เอกเขนกในสวนของคนขี้เกียจ ของสุวิษานนท์ รัตนภิมล ถ่ายทอดประสบการณ์ของผู้เขียนเมื่อครั้งมีโอกาสได้เข้าไปใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอทางภาคเหนือของประเทศไทย เช่น ประสบการณ์การเล่นเรือทวนแม่น้ำเงาที่เต็มไปด้วยความยากลำบากและอันตรายเนื่องจากน้ำไหลเชี่ยวหลากและผ่านเกาะแก่งมากมาย เรื่องราวของนักดนตรีและวงดนตรีชาวปกากะญอที่ต้องดิ้นรนต่อสู้ชีวิตท่ามกลางปัญหาเนื่องจากขาดแคลนทุนทรัพย์และผู้ร่วมอุดมการณ์ ระบบเกษตรกรรมของชาวปกากะญอยุคด้อยของชาวไทยภูเขาในปัจจุบัน เรื่องราวของอาชีพคนรับจ้างต้อนวัวที่ผู้เขียนได้มีโอกาสเข้าไปสัมผัสและทราบถึงปัญหาความทุกข์ยากของคนในอาชีพดังกล่าว ฯลฯ ทั้งนี้ผู้เขียนบอกเล่าถึงความรู้สึกและมุมมองของตนเองที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว กล่าวคือ ในฐานะที่ตัวผู้เขียนเองก็เป็นนักอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทำให้เขารู้สึกสะเทือนใจกับสิ่งที่พบเห็น เช่น ระบบทุนนิยมที่เข้ามากระทบวิถีชีวิตของชาวบ้านปกากะญอ เจ้าหน้าที่รัฐที่พยายามเข้ามาควบคุมดูแลอย่างเข้มงวด ทั้งยังมีวัฒนธรรมเมืองที่เข้ามาทำให้จิตวิญญาณของผู้คนเริ่มถอยห่างออกจากวิถีชีวิตดั้งเดิม เป็นต้น

4) ใต้เงาภูเขา ของหย้าหน้า ทุ่งขุนหลวง (พ.ศ.2547)

สารคดีเรื่อง ใต้เงาภูเขา ของหย้าหน้า ทุ่งขุนหลวง หรือ สุวิษานนท์ รัตนภิมล เป็นสารคดีเรื่องแรกของผู้เขียนซึ่งเขียนขึ้นในปี พ.ศ.2543 เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตของตนเองที่ได้เข้าไปอาศัยอยู่ร่วมกับชาวปกากะญอในหมู่บ้านต่าง ๆ ทั่วภาคเหนือของประเทศไทย ทั้งนี้ผู้เขียนได้ถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตที่ตนเองได้รับและประสบการณ์ของชาวปกากะญอเองในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น ประสบการณ์ที่หมู่บ้านแม่ป้อกับนักเขียนคนแรกซึ่งเป็นชาวปกากะญอคือ “พ่อเลป่า” ผู้ซึ่งมีผลงานเขียนเรื่อง “คนปกากะญอ” ทำให้ผู้เขียนได้เห็นวิถีชีวิตการทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการทำไร่หมุนเวียน การรักษาขนบธรรมเนียมโบราณของบรรพบุรุษเอาไว้ เช่น การนำรกเด็กแรกเกิดไปผูกติดกับต้นไม้ และยังมีเรื่องของโครงการสร้างเขื่อนแม่เงาซึ่งส่งผลกระทบและเกิดการต่อต้านอย่างหนักจากชาวปกากะญอจึงต้องยุบโครงการไปในที่สุด

5) เพลงภูเขา เสียงชนเผ่า คีตกวีแห่งโลก (พ.ศ.2547) ของหมัญน้ำ ทุ่งขุนหลวง

สารคดีเรื่อง เพลงภูเขา เสียงชนเผ่า คีตกวีแห่งโลก ของหมัญน้ำ ทุ่งขุนหลวง บันทึกประสบการณ์ที่แปลกใหม่ของผู้เขียนที่ได้มีโอกาสเข้าไปสัมผัสเรื่องราวชีวิตของศิลปินพื้นบ้านเพลงแห่งชนเผ่าปกากะญอ นับว่าเป็นสารคดีเล่มแรก ๆ ในสังคมไทยที่หยิบยกเรื่องราวเกี่ยวกับเพลงและดนตรีที่มีอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอมาถ่ายทอดให้ผู้อ่านได้รับรู้ ผู้เขียนเล่าถึงกลุ่มศิลปินพื้นบ้านและความถนัดในการเล่นเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ การประพันธ์คำร้องและทำนองเพลงของแต่ละคน วิธีการทำแผ่นบันทึกเสียงตลอดจนวิธีการรับรู้ข่าวสารและบทเพลงต่าง ๆ ผ่านทางสัญญาณคลื่นวิทยุ วิธีการสื่อสารและกระจายข่าวสารสู่ชุมชนชาวปกากะญอและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในเขตบริเวณภาคเหนือของประเทศไทย ก่อให้เกิดความสนใจชวนติดตามถึงแนวโน้มของเพลงพื้นเมืองของชนเผ่านี้ต่อไปในอนาคต

6) หลังม่านต้นไม้ (พ.ศ.2548) ของวีระศักดิ์ จันทร์สงแสง

สารคดีเรื่อง หลังม่านต้นไม้ ของวีระศักดิ์ จันทร์สงแสง เป็นสารคดีบันทึกประสบการณ์ของผู้เขียนที่ได้ไปใช้ชีวิตในหมู่บ้านแม่แฮใต้ หมู่บ้านชาวปกากะญอในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนชาวปกากะญอบริเวณริมแม่น้ำเงา อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และชุมชนชาวปกากะญอบริเวณลำน้ำแม่เหว จังหวัดตาก ทั้งนี้เรื่องราวที่ผู้เขียนกล่าวถึงเป็นเรื่องเล่าจากประสบการณ์อันเกิดจากการสังเกต ใฝ่ดู และสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ดังนั้นเรื่องราวต่าง ๆ จึงเป็นเรื่องที่บุคคลทั่วไปไม่มีโอกาสได้รับรู้มากนัก เช่น เรื่องของไร่ข้าวหมุนเวียน โดยการปล่อยไร่ให้ร้างเรียกว่า “ไร่ซาก” ผ่านไปห้าถึงเจ็ดปีจึงวนกลับมาทำที่เก่า เรื่องความเชื่อของชาวปกากะญอแห่งลำน้ำแม่เหวที่ว่าตนปั้นเพียงผู้อาศัยสร้างบ้านเรือนหรือปลูกทำกินเพียงเล็กน้อยพอกับความต้องการ โดยหน้าที่หลักคือ เคารพและดูแลรักษาที่ดินและผืนป่าซึ่งมาจากความเชื่อที่ว่าผืนป่าเป็นของผีเจ้าผืนป่า เรื่องราวการสร้างวรรณกรรมเล่มแรกของ “พ่อเลป่า” นักเขียนชาวปกากะญอคนแรกของเมืองไทย ความรู้สึกของผู้เขียนที่มีต่อชาวปกากะญอลำน้ำแม่เหว เป็นต้น

7) คนกลางแจ้ง (พ.ศ.2550) ของหมูน้ำ ทุ่งขุนหลวง หรือ สุวิชานนท์ รัตนภิมล

สารคดีเรื่อง คนกลางแจ้ง ของหมูน้ำ ทุ่งขุนหลวง หรือ สุวิชานนท์ รัตนภิมล เป็นสารคดีที่ผู้เขียนถ่ายทอดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวปกากะญอในหมู่บ้านห้วยอีค่าง อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ หมู่บ้านที่ไม่ปรากฏบนแผนที่ ตลอดระยะเวลา 1 ปีที่ได้มีโอกาสเดินทางเข้า – ออกหมู่บ้านดังกล่าว โดยมี “แควา” เพื่อนชาวปกากะญอเป็นผู้นำทาง ผู้ถ่ายทอดเรื่องราว และให้ที่พักอาศัยกับผู้เขียน ทั้งนี้ผู้เขียนได้เสนอมุมมอง ประสบการณ์ส่วนตัว และความประทับใจ จากการสังเกตและพูดคุยไต่ถาม เช่น เรื่อง “ถนนสายที่ไม่มีชื่อ” ที่บอกวิธีการเดินทางเข้าไปยังหมู่บ้านห้วยอีค่างอย่างยากลำบาก เรื่อง “เศรษฐกิจศาสตร์กลางดอยลึก” โดยยึดหลักการปลูกพืชเพื่อบริโภคที่เหลือจึงขาย และนิยมปลูกเป็นพืชผักสลัด เพื่อป้องกันการเข้ามาของพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชน เรื่อง “รหัสบนลำน้ำ” ที่เล่าถึงการทำฝายไม้ไผ่ ภูมิปัญญาของชาวปกากะญอในการจัดการทรัพยากรน้ำ ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญในการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันภายในชุมชน มีน้อยคนนักจะรู้เรื่องราวดังกล่าว เรื่อง “บ้านเหมือนภาชนะใส่ชีวิต” กับ “ความสุขบนผืนเสื่อ” ที่ผู้เขียนยังเล่าถึงความประทับใจเมื่อครั้งได้เข้าไปพักอาศัยอยู่ในบ้านของแควา เพื่อนชาวปกากะญอ ทำให้ผู้เขียนได้เห็นถึงแม้สังคมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วเพียงใด แต่ชาวปกากะญอยังคงยึดหลักสำคัญในการดำรงชีวิตคือ การดำรงอยู่อย่างพอเพียงและไม่เบียดเบียนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัว เป็นต้น

8) แผ่นดินนี้ที่อีกฟากเขา (พ.ศ.2554) ของวีระศักดิ์ จันทรสังแสง

สารคดีเรื่อง แผ่นดินนี้ที่อีกฟากเขา ของวีระศักดิ์ จันทรสังแสง เป็นสารคดีอีกเรื่องหนึ่งที่บอกเล่าประสบการณ์ของผู้เขียนที่มีโอกาสได้เข้าไปอยู่ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคเหนือของประเทศไทยในช่วงระยะเวลาหนึ่ง หนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์หลักที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดไว้ นั่นคือ กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่อาศัยอยู่บริเวณเทือกเขาถนนธงชัยและบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำสาละวิน ชาวปกากะญอในพื้นที่ดังกล่าวมักถูกสังคมกล่าวหาว่าเป็นผู้ตัดไม้ทำลายป่า หรือเป็นทางผ่านของแรงงานเถื่อนที่ข้ามมาสู่ฝั่งไทย ผู้เขียนเสนอมุมมองจากประสบการณ์ของตนว่ากลุ่มคนเหล่านี้คือผู้รักษาป่าต้นน้ำและเขตป่าชายแดนของไทยมาเป็นเวลาหลายร้อยปี จากการตัดไม้ทำลายป่าของคนไทยนั่นเอง สารคดีเล่มนี้จึงเป็นเสมือนหน้าต่างอีกบานหนึ่ง

ที่ผู้เขียนพยายามสะท้อนบทบาทตามวิถีและชีวิตจริงที่เกิดขึ้นกับชาวปกากะญอ ตลอดจนมุมมองของผู้เขียนเองที่มีต่อชาวปกากะญอ ในแง่ของความลึกซึ้งและน่าค้นหาในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวปกากะญอที่คนภายนอกไม่ค่อยรับรู้

9) เด็กชายกับนกเงือก ความงาม เผ่าชนคนเดินทาง (พ.ศ.2554)

ของภู เชียงดาว

สารคดีเรื่อง เด็กชายกับนกเงือก ความงาม เผ่าชนคนเดินทาง ของภู เชียงดาว เป็นสารคดีที่ผู้เขียนถ่ายทอดถึงคำบอกเล่าของผู้เผ่าปกากะญอคนหนึ่งเมื่อผู้เขียนได้เข้าไปสัมผัสและรับรู้ถึงเรื่องราวของป่าสนธรรมชาติมูเสคี วัดจันทร์ จังหวัดเชียงใหม่ สถานที่ที่ครั้งหนึ่งรัฐเคยคิดให้สัมปทานโค่นป่าธรรมชาติ ที่มีนับแสนไร่ แต่ปัจจุบันป่าสนวัดจันทร์ผืนนั้นยังคงดำรงอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ เนื่องด้วยพี่น้องชนเผ่าปกากะญอได้ร่วมกันรวมพลังเรียกร้องต่อสู้เพื่อรักษาสิทธิในการปกป้องดูแลผืนป่านั้น และเรื่องของเตหน่ากับคนหนุ่มอย่าง ชิ สุวิธาน ที่ผู้เขียนได้พบเจอและผู้เขียนรู้สึกประทับใจที่ได้พูดคุยไต่ถามความรู้สึกนึกคิดของพวกเขา ชายหนุ่มผู้ซึ่งนำบทกวีโบราณและพิณปกากะญอมาแต่งใส่ทำนองเป็นบทเพลงพื้นบ้านอย่างมีมนต์ขลังและงดงาม และท้ายที่สุดคือเรื่องชาวปกากะญอที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งถือว่ามีประชากรกลุ่มปกากะญอมากเป็นอันดับหนึ่งของอำเภอ จุดเด่นของชาวปกากะญอแม่แจ่มอยู่ที่การทำไร่หมุนเวียนแบบคงผืนป่าอย่างยั่งยืน การปลูกฝังการดูแลรักษาป่าโดยความเชื่อด้วยการที่ผู้ใหญ่จะนำรกและสายสะดือของทารกไปมัดติดกับต้นไม้ในป่าเพื่อให้เด็กที่จะเติบโตขึ้นมาด้วยความใกล้ชิด ความรัก และผูกพันกับป่า

จะเห็นได้ว่า สารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่มีแนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์ ทั้ง 9 เรื่องนั้น ผู้เขียนแต่ละคนถ่ายทอดประสบการณ์ที่มีแนวความคิดไปในทางเดียวกัน นั่นคือ ชาวปกากะญอเป็นผู้รักษาและดูแลผืนป่าอย่างดีเพราะถือว่านี้คือชีวิตและบ้านของตนเอง ทั้งยังถ่ายทอดความเชื่อและความรู้สู่รุ่นลูกหลานโดยวิธีการปฏิบัติให้เห็นและการเล่าผ่านเรื่องราวในอดีตจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งนี้ผู้เขียนยังแสดงความคิดเห็นทัศนคติส่วนตัวตลอดจนสอดแทรกเรื่องราวชีวิตของตนเองคู่ขนานไปกับเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ความลำบากในการเดินทางเข้าสู่ผืนป่าแต่ละแห่งเนื่องจากความเจริญทางการคมนาคมยังเข้าไม่ถึง ผืนป่าที่อยู่

ภายใต้การดูแลของชาวปกากะญอยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ ไม่มีการบุกรุกทำลายป่า ดังที่ถูกล่าวหาจากหน่วยงานภาครัฐ การกลับมาครุ่นคิดหรือถอดบทเรียนเกี่ยวกับชีวิตตนเอง ในฐานะคนเมืองที่อยู่ในระบอบทุนนิยมเทียบกับวิถีชีวิตของชาวปกากะญอที่ตนได้พบเห็น เป็นต้น ทั้งหมดทั้งมวลล้วนแล้วแต่ทำให้ผู้เขียนเห็นถึงความเข้มแข็งและมั่นคงทางจิตวิญญาณ ของชาวปกากะญอที่จะใช้ชีวิตอยู่กับป่าและธรรมชาติอย่างยั่งยืน และสารพันปัญหาของชาวปกากะญอที่จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจและมีมุมมองเกี่ยวกับชีวิตและวิถีของชาวปกากะญอที่น่าสนใจและน่าติดตาม

2.1.4 แนวเรื่องเชิงชีวิตบุคคล

แนวเรื่องเชิงชีวิตบุคคล เป็นอีกแนวเรื่องหนึ่งที่มีความนิยมจากผู้เขียนและผู้อ่านในงานเขียนประเภทสารคดี ซึ่งหากศึกษาคำจำกัดความเกี่ยวกับแนวเรื่องเชิงชีวิตในงานเขียนประเภทสารคดีของนักวิชาการทางสารคดีจะพบว่า มีการจำกัดคำไว้อย่างหลากหลาย เช่น แนวเรื่องแบบบุคคล แนวเรื่องเชิงประวัติบุคคล แนวเรื่องแบบอัตชีวประวัติ ฯลฯ ทั้งนี้ผู้วิจัยมีความเห็น คำว่า “แนวเรื่องเชิงชีวิตบุคคล” มีความครอบคลุมกับเนื้อหาในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ โดย “แนวเรื่องเชิงชีวิตบุคคล” นั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปนิยามได้ว่า ลักษณะงานเขียนประเภทสารคดีที่มีแนวเรื่องเชิงชีวิตบุคคลนั้นจะนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวกับชีวิตที่น่าสนใจของคุณคนทั่วไปในแง่มุมต่าง ๆ (ถวัลย์ มาศจรัส, 2545: 75) ซึ่งสะท้อนให้ผู้อ่านเห็นถึงบุคลิกภาพ ความเป็นอยู่ รวมถึงทัศนคติต่อการดำรงชีวิตที่น่าสนใจ (มาลี บุญศิริพันธ์, 2535: 76)

1) คนในเงา อำลา ... เด็กหญิงต้นข้าว ยอดระบำ (พ.ศ.2547) ของ สุวิชานนท์ รัตนภิมล

สารคดีเรื่อง คนในเงา อำลา ... เด็กหญิงต้นข้าว ยอดระบำ ของ สุวิชานนท์ รัตนภิมล เดิมมีชื่อเรื่องว่า “คนในเงา วีระศักดิ์ ยอดระบำ และเด็กหญิงต้นข้าว” หากแต่ผู้เขียนได้ปรับปรุงใหม่โดยเปลี่ยนชื่อเรื่องในการตีพิมพ์ครั้งที่ 5 เป็น “คนในเงา อำลา ... เด็กหญิงต้นข้าว ยอดระบำ” เพื่อเป็นที่ระลึกถึงการเสียชีวิตของเด็กหญิงต้นฝน ยอดระบำ หรือ น้องต้นข้าว ลูกสาวของวีระศักดิ์ ยอดระบำ ที่เสียชีวิตด้วยโรคมะเร็ง เมื่อช่วงเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2553

ในสารคดีเล่มนี้ ผู้เขียนยังคงเนื้อหาสำคัญไว้เหมือนเมื่อครั้งตีพิมพ์ในครั้งที่ 1 – 4 ในช่วงปี พ.ศ.2547 กล่าวคือ ผู้เขียนได้ถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตของวีระศักดิ์ ยอดระบำและเด็กหญิงต้นฝน ยอดระบำ หรือ น้องต้นข้าว ที่เกิดขึ้นใน “ไร่ในเงา” บริเวณริมฝั่งแม่น้ำเงา จังหวัดแม่ฮ่องสอน เกี่ยวกับเรื่องการใช้ชีวิตครอบครัว การปลูกฝังแนวคิดเกี่ยวกับการเกษตรแบบยั่งยืนตามวิถีของชาวปกากะญอ ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวยอดระบำกับชุมชนชาวปกากะญอ เป็นต้น เรื่องราวดังกล่าวเล่าถึงการดำเนินชีวิตที่หันหลังให้กับสังคมยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ แล้วหันกลับมาใช้ชีวิตตามอย่างวิถีชาวปกากะญอที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล แต่มีความพิเศษเพิ่มเติมในเล่มที่ตีพิมพ์ครั้งที่ 5 นี้คือ คำระลึกถึงเด็กหญิงต้นข้าวที่ผู้เขียนเขียนไว้ในตอนหนึ่งว่า “... เป็นนางฟ้าสวรรค์ส่งลงมาให้อันซม เป็นนางฟ้า ลงมาให้ฉันซมบนผืนดิน ...” (สุวิชานนท์ รัตนภิมล, 2554: พ.22)

2) จอห์น โอดิเซีย ในสวนของคนขี้เกียจ (พ.ศ.2554) ของ สุวิชานนท์ รัตนภิมล

สารคดีเรื่อง จอห์น โอดิเซีย ในสวนของคนขี้เกียจ ของ สุวิชานนท์ รัตนภิมล ถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตของ “พะตี่จอห์น โอดิเซีย” ปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำทางจิตวิญญาณชาวปกากะญอ โดยผู้เขียนนำเสนอเรื่องราวการเป็นผู้นำทางความรู้ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่มีความผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาเป็นแนวทางในการสร้างและรักษาป่าในหลายพื้นที่ทางภาคเหนือของประเทศไทย จนกลายมาเป็นการทำการเกษตรแบบยั่งยืนที่เรียกกันว่า “การทำสวนแบบคนขี้เกียจ” ของชาวปกากะญอ ที่ไม่ต้องเข้าไปรบกวนหรือยุ่งเกี่ยวกับพืชที่ปลูกมากนัก ปลอ่ยให้ต้นไม้เติบโตเองไปตามธรรมชาติ และในสารคดีเล่มนี้ผู้เขียนยังได้ถ่ายทอดเรื่องราวในอดีตของพะตี่จอห์น โอดิเซียเกี่ยวกับความเป็นอยู่ ภัยธรรมชาติ ฯลฯ เป็นต้น

3) พะเลอโตะ แห่งป่าแม่เงา (พ.ศ.2559) ของ สุวิชานนท์ รัตนภิมล

สารคดีเรื่อง พะเลอโตะ แห่งป่าเงา ของ สุวิชานนท์ รัตนภิมล ถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตของ “พะเลอโตะ หรือ วีระศักดิ์ ยอดระบำ” ที่ได้อยู่อาศัยร่วมกับชุมชนชาวปกากะญอในเขตผืนป่าแม่เงา จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยผู้เขียนถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตของพะเลอโตะไว้ทั้งหมด 3 ภาคได้แก่ ภาคที่หนึ่งคือเรื่องราวชีวิตของพะเลอโตะในเขต “ไร่ในเงา” ไร่ของตนเอง เริ่มตั้งแต่เรื่องถิ่นที่อยู่อาศัย ความผูกพันระหว่างพะเลอโตะกับแม่น้ำเงา การทำไร่หมุนเวียนตามวิถีของชาวปกากะญอ ความสัมพันธ์ระหว่างพะเลอโตะกับชุมชนชาวปกากะญอ แนวคิด

ของพะเลอโตะในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การสร้างวรรณกรรมของพะเลอโตะในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ บทเพลงพื้นบ้าน กวีนิพนธ์ ฯลฯ ภาคที่สองคือ ตัวละครในเงา ที่กล่าวถึงบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับพะเลอโตะและชาวปกากะญอ เช่น คนล่าสัตว์ ภรรยาของพะเลอโตะ ฯลฯ และภาคที่สามคือ บทเรียนในเงา เป็นการสรุปเรื่องราวและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพะเลอโตะและชาวปกากะญอในยุคปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่า สารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่มีแนวเรื่องเชิงชีวิตบุคคล ทั้ง 3 เรื่องนั้น ผู้เขียนเน้นความสำคัญไปยังเรื่องราวชีวิตของบุคคลผู้ซึ่งมีความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอในด้านต่าง ๆ อาทิ คนนอกกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้าไปอาศัยในพื้นที่ของชาวปกากะญอ เช่น พะเลอโตะและครอบครัว ผู้นำทางจิตวิญญาณและปราชญ์ชาวบ้านอย่าง พะตีจอนิ โอโตเซา ทั้งสองคนเป็นคนที่บอกเล่าด้วยตนเองถึงเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวได้อย่างละเอียดและชัดเจนถ่ายทอดประสบการณ์ของตนเองสู่ผู้เขียนโดยตรง ทั้งนี้ ผู้เขียนได้นำมาเล่าสู่และแบ่งปันให้ผู้อ่านได้ให้เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิต แนวความคิด และทัศนคติในการอยู่ร่วมกับป่าของชาวปกากะญอได้อย่างถูกต้องและชัดเจนยิ่งขึ้น

2.2 เนื้อหาในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาและจัดแบ่งแนวเรื่องในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอแล้วพบว่า เนื้อหาในสารคดีกลุ่มดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวเรื่องทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ แนวเรื่องเชิงท่องเที่ยว แนวเรื่องแบบวิชาการ แนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์ และแนวเรื่องเชิงชีวิตบุคคล ดังจะอภิปรายต่อไปนี้

2.2.1 เนื้อหาในแนวเรื่องเชิงท่องเที่ยว

ดังที่กล่าวไปข้างต้น เนื้อหาในแนวเรื่องเชิงท่องเที่ยว นั้น ผู้เขียนมีการถ่ายทอดเรื่องราวที่พบเห็นจากการท่องเที่ยวผ่านการนำเสนอในสองรูปแบบนั่นคือ การนำเสนอเรื่องราวในลักษณะการผจญไพร และลักษณะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งนี้ผู้เขียนจะสอดแทรกเกร็ดความรู้หรือข้อ่าขันเกี่ยวกับสถานที่นั้น ๆ เพื่อดึงดูดความสนใจตลอดจนสร้างความเพลิดเพลินให้กับผู้อ่าน ดังจะอภิปรายต่อไปนี้

2.2.1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอตามสถานที่ท่องเที่ยว

ในงานเขียนสารคดีที่มีแนวเรื่องเชิงท่องเที่ยว นั้น ผู้เขียนนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอตามสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั้งนี้ข้อมูลดังกล่าวมิใช่ข้อมูลเชิงวิชาการหรือข้อมูลอันเกิดจากการเข้าไปอาศัยและมีประสบการณ์ร่วมกับชาวปกากะญอ หากเป็นเพียงข้อมูลที่ผู้เขียนนำมาถ่ายทอดไว้ เมื่อครั้งเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวในสถานที่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญออาศัยอยู่ ดังตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *รอยเท้าบนภูเขา* ของธนศ งามสม และสารคดีเรื่อง *ย่ำไปในไพรเถื่อน* ของบุหลัน รันตี ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1 ชาวปกากะญอในเขตน้ำตกป่าละอู

มีคำกล่าวหนึ่งซึ่งอธิบายชีวิตของชาวกะเหรี่ยงไว้อย่างน่าสนใจว่า “ที่ไหนมีน้ำไหล กะเหรี่ยงจึงจะอาศัยอยู่ที่นั่น” ซึ่งก็คงย่อมาจากวิถีที่พึ่งพิงอยู่กับธรรมชาติปลูกบ้านไม้ไผ่แบบขิดลำห้วยอาศัยความสมบูรณ์ของสายน้ำ และผืนดินริมฝั่งเลี้ยงชีวิตอย่างเรียบง่าย

...

ปกากะญอที่นี่มีชีวิตเปลี่ยนไปค่อนข้างมาก การแต่งกายด้วยชุดที่ทอขึ้นเอง จะเห็นเฉพาะในตอนเช้าโบสถ์วันอาทิตย์หรือปีใหม่ในวันคริสตมาส ด้วยเกือบทุกคนปรับเปลี่ยนจากนับถือผีบรรพบุรุษ หันมายึดหลักคำสอนในศาสนาคริสต์กันอย่างแพร่หลาย

ทว่าบางครั้งเมื่อมีคนในครอบครัวป่วยไข้ เขาก็เลือกที่จะกลับไปใช้วิธีเซ่นไหว้ขอพรจากบรรพบุรุษ ด้วยกรอบชีวิตที่เปิดกว้างขึ้น พานพบวัฒนธรรมอันหลากหลาย เมื่อสัมผัสสัมพันธ์กับของสมัยใหม่ บางอย่างก็เลือกจึงต่างไปจากของเดิมที่เคยยึดถือและเชื่อมั่น

(รอยเท้าบนภูเขา, 2552: 6 – 7)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอเมื่อครั้งเดินทางท่องเที่ยวเข้าไปยัง น้ำตกป่าละอู ภายในเขตหน่วยพิทักษ์ป่าห้วยป่าเลา อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน โดยจะเห็นว่า เริ่มเรื่องผู้เขียนบรรยายเรื่องราวของชาวปกากะญอป่าละอูตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการหยิบยกคำพูดที่กล่าวต่อ ๆ กันมาเพื่อแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต

ของชาวปกากะญอที่เรียบง่ายและพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก ทั้งนี้ผู้เขียนมีการสอดแทรกมุมมองที่น่าสนใจลงในเนื้อหาของเรื่อง กล่าวคือ วิถีชีวิตบางส่วนของชาวปกากะญอที่มีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอันเนื่องมาจากอิทธิพลของสภาพสังคมสมัยใหม่ ดังเช่นเรื่องการแต่งกายที่จากเดิมส่วนใหญ่จะแต่งกายด้วยชุดที่ทอมือขึ้นเองภายในหมู่บ้าน หากปัจจุบันชุดทอมือดังกล่าวจะแต่งเฉพาะในวันอาทิตย์เพื่อเข้าโบสถ์ หรือการนับถือศาสนาที่เปลี่ยนจากการนับถือบรรพบุรุษมานับถือศาสนาคริสต์กันเป็นส่วนใหญ่ เป็นต้น มุมมองดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ว่าชีวิตของชาวปกากะญอป่าละอูจะมีความเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลของสังคมภายนอกอยู่บ้าง หากนั่นไม่ใช่สิ่งเลวร้ายเสมอไป ถ้าทุกคนรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเข้ามาอย่างพอดีและเลือกที่จะนำมาปรับใช้อย่างเหมาะสมและยังคงไว้ซึ่งวิถีแห่งกลุ่มชาติพันธุ์

ตัวอย่างที่ 2 ชาวปกากะญอในประเทศเมียนมา หรือ กะเหรี่ยง เค เอ็น ยู

เมื่อลงไปถึงที่ราบในหุบ มีหมู่บ้านกะเหรี่ยงขนาดใหญ่ชื่อหินดาด นักเดินทางมักจะแวะพัก พอหายเหนื่อยก็ออกเดินทางกันต่อ ที่หินดาดมีร้านค้าสองสามร้าน บางวัน ก็มีน้ำแข็งใส่น้ำขวดให้กิน บางวันก็ไม่มี น้ำขวดถ้าไม่ใส่น้ำแข็งกินไม่อร่อยแม้ค้ำมายั่วตายลูกสามแต่ก็ยังสวย ผัดหน้าด้วยสะนาคา สีสอกเหลืองอ่อน ๆ คล้ายขมิ้น

ไม่ว่าจะเป็นกะเหรี่ยง พม่าทางทวายหรือมะริดจะมีสีผิวคล้ายกัน คือขาวออกเหลือง กะเหรี่ยงในที่นี้หมายถึงกะเหรี่ยง เค.เอ็น.ยู. หรือปกากะญอ แต่ถ้าเป็นกะโหล่งหรือกะเหรี่ยงโปสีผิวก็คือคนไทยตัวดำ ๆ นี่เองเครื่องสำอางที่ใช้กันอยู่อย่างดาษดื่นเห็นมีอยู่เพียงชนิดเดียว คือรากสะนาคา (thanagha) เป็นสมุนไพรแบบธรรมชาติดั้งเดิม ตีนเข้าขึ้นมาก็เห็นสาว ๆ นั่งฝนรากสะนาคากับก้อนหิน ผสมน้ำสะอาดนิดหน่อยให้มีความเหนียว แล้วเอามาผัดหน้าหรือจะทาแขนทาขาหรือจะทาทั้งตัวก็ได้ สรรพคุณนั้นว่ากันว่าอเนกอนันต์ ทั้งรักษาสิ่วฝ้า ลบรอยต่างด้า ผิวดำก็กลับมาขาวผ่องใส สะนาคามีคุณลักษณะพิเศษอีกอย่างคือทำให้ผิวพรรณเต่งตึง ไม่หย่อนยาน

(ย้ายไปในไพรเถื่อน, 2547: 252 – 253)

ในตัวอย่างที่ 2 นี้ ผู้เขียนให้ข้อมูลเกี่ยวกับชาวปกากะญอในหมู่บ้านหินดาด หมู่บ้านชาวปกากะญอเคเอ็นยู (KNU : The Karen National Union) บริเวณชายแดนไทย –

เมื่อนำมา ทิ้งนี้จะเห็นว่า ผู้เขียนบรรยายสอดแทรกเรื่องร้านค้าและแม่ค้าภายในหมู่บ้านหินลาดที่สามารถสร้างจินตภาพและอารมณ์ขึ้นให้กับผู้อ่านได้เป็นอย่างดี เช่น เรื่องน้ำอัดลมจะต้องใส่น้ำแข็งเสมอ หรือเรื่องความสวยของแม่ค้าชาวปกากะญอวัยกลางคนที่เป็นที่ถูกตาถูกใจของผู้ชายชาวปกากะญอหรือนักท่องเที่ยวที่เดินทางผ่านไปมาในแต่ละวัน นอกจากนี้ผู้เขียนยังให้ข้อมูลเรื่อง “สะพานคา” สมุนไพรและเครื่องสำอางยอดนิยมของชาวปกากะญอที่เป็นเกร็ดความรู้และสร้างบรรยากาศของเรื่องให้เกิดความสนุกเพลิดเพลินมากขึ้น

2.2.1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว

ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ นับเป็นข้อมูลที่ขาดไม่ได้ของสารคดีท่องเที่ยว โดยผู้เขียนแต่ละคนจะกล่าวถึงข้อมูลส่วนนี้ไว้มากน้อยแตกต่างกันออกไป อาจขึ้นอยู่กับการบิน และการนำเสนอข้อมูลของนักเขียนแต่ละคน (กันยารัตน์ ผ่องสุข, 2553: 28 – 29) ทั้งนี้ ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว ได้แก่ สภาพทางภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมา และสถานที่น่าเที่ยวในบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ดังตัวอย่าง จากสารคดีเรื่อง *บุกป่าแก่งกระจาน* ของบุหลัน รันตี ความว่า

ตัวอย่างที่ 1 เขาโป่งพรมและบ้านกร่าง

เขาโป่งพรม เป็นภูเขาสูงที่เป็นแนวกันป่าดงในบริเวณต้นแม่น้ำปราณบุรีอยู่ห่างจากบ้านด่านโง่เข้าไป 5 กม. เลยเขาโป่งพรมส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบ และในปัจจุบันยังมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่บ้าง ส่วนบ้านกร่างเป็นจุดที่ตั้งแคมป์ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานอยู่ระหว่างทางไปน้ำตกทอทิพย์ บริเวณ กม.ที่ 16 ลานที่พักตั้งแคมป์อยู่ติดแม่น้ำปราณบุรี เลยจากที่พักตามแม่น้ำลงไป จะมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่หลายชนิด โดยเฉพาะช้างและกระทิง นอกนั้นก็ยังมีหมาใน หมี ส่วนกิ้งและกวางมีอยู่ทั่วไป

(บุกป่าแก่งกระจาน, 2554: 213)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า ผู้เขียนให้ข้อมูลผู้อ่านเกี่ยวกับสภาพภูมิศาสตร์ของสถานที่ท่องเที่ยวโดยบรรยายความไปตามลำดับเหตุการณ์ซึ่งสัมพันธ์กับบรรยากาศและอารมณ์ของท้องเรื่อง ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทางภูมิศาสตร์ของเขาโป่งพรมและบ้านกร่างซึ่งอยู่ภายในอุทยานแห่งชาติ

แก่่งกระงาน โดยกล่าวถึงลักษณะทางกายภาพทั่วไปของภูเขา ที่ตั้ง และรายละเอียดเรื่องสัตว์ป่าที่อยู่ภายในพื้นที่ดังกล่าว ทั้งนี้ บริเวณสถานที่ท่องเที่ยวทั้งสองแห่งเต็มไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ดังกล่าวส่วนหนึ่งเกิดจากการมีชาวปกากะญออาศัยอยู่ในบริเวณโดยรอบ เนื่องด้วยวิถีความเป็นอยู่ของชาวปกากะญอมีความผูกพันกับป่าและธรรมชาติ จึงถือว่าป่าและธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพ เหตุนี้การตั้งถิ่นฐานของชาวปกากะญอจึงอยู่ในบริเวณอุทยานแห่งชาติแก่่งกระงานมาแต่ดั้งเดิมและคอยดูแลรักษาผืนป่าซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติสำคัญและเป็นบ้านหลังใหญ่ให้กับชาวปกากะญอเสมอมา

ทั้งนี้ ในสารคดีเรื่อง *คำคืนในเหมืองร้าง* ของบุหลัน รัตติ ยังได้นำเสนอสถานที่น่าเที่ยวที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 2

เส้นทางการท่องเที่ยวที่ผมพาคณะทัวร์ป่าแวะชมมื่ออยู่ด้วยกันสามจุดคือ จุดที่หนึ่ง เนิน 1,000 ชมทิวทัศน์ชายแดนไทย – พม่า ซึ่งเต็มไปด้วยทิวเขาสลักซับซ้อนและชาวโพลนไปด้วยทะเลหมอก ... จะสวยงามเป็นพิเศษและบนเนินเขาฝั่งตรงข้ามของเนิน 1,000 เป็นที่ตั้งของทหารพม่า ซึ่งกว่ารัฐบาลทหารพม่าจะยึดเนินนี้ได้ก็ต้องสูญเสียกำลังพลไปไม่ต่ำกว่าสองร้อยคน เพราะเนินนี้เป็นที่มั่นสุดท้ายของกองกำลังกะเหรี่ยงก๊อดอาร์มี

จุดที่สองคือน้ำตาผาแดง เดินจากที่จอดรถเข้าไปอีกประมาณสองร้อยเมตร สองข้างทางจะพบรอยกวางป่าขนาดใหญ่ออกมาเดินกินลมชมวิวอยู่บ่อย ๆ ริมห้วย มีต้นเตยเวียนขนาดใหญ่ขึ้นแซมอยู่ทั่วไป มองไกล ๆ คล้ายต้นจันทน์ผายักษ์

...

จุดสุดท้ายคือจุดชมวิวนยอดเขากระโจม ... ไฮไลท์ของจุดชมวิวนยอดเขากระโจมนั้นอยู่ที่กล้วยไม้ดิน จะบานสะพรั่งเต็ม เนินเขาราวเดือนตุลาคม ส่วนปลายเดือนมกราคมก็มีกล้วยไม้ป่าออกมาเสียบแทนมากมายหลายสายพันธุ์ บางหุบของเขากระโจม ต้นไม้บางต้นมีกล้วยไม้เกาะตั้งแต่โคนยังยอด ตั้งแคมป์บนเขากระโจม ตื่นเช้าขึ้นมาชมทะเลหมอก กลางวันชมกล้วยไม้ป่า สาย ๆ ปีนเขาขึ้นสัน ชมผีเสื้อหายาก กลางคืนชมหิ่งห้อยและนั่งห่างดูทิวทิวลงดินโป่ง

(คำคืนในเหมืองร้าง, 2559: 108 – 110)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนให้ข้อมูลสถานที่น่าเที่ยวสำคัญ 3 แห่งตามลำดับ ได้แก่ เนิน 1,000 น้ำตกผาแดง และจุดชมวิวยอดเขากระโจม จังหวัดราชบุรี โดยรายละเอียดส่วนใหญ่ ผู้เขียนใช้วิธีการบรรยายเริ่มตั้งแต่สภาพและลักษณะโดยรวม อาณาเขตของสถานที่ สภาพความสวยงาม ของสถานที่น่าเที่ยวและจุดเด่นของสถานที่น่าเที่ยวแห่งนั้น นอกจากนี้ ผู้เขียนยังให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลในกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ อันเป็นส่วนช่วยโน้มน้าวใจให้ผู้อ่านหรือบุคคลทั่วไป อยากเดินทางมายังสถานที่น่าเที่ยวที่ผู้เขียนได้กล่าวถึง ได้แก่ กลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไป นักเดินป่า และนักท่องเที่ยวสูงอายุ ทั้งนี้จะสังเกตเห็นได้ว่า ผู้เขียนสอดแทรกประวัติความเป็นมาของสถานที่น่าเที่ยว บางแห่งไว้ซึ่งเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ดังจะเห็นได้จาก ในบริบทที่ผู้เขียนบรรยายเนิน 1,000 ซึ่งอดีตเคยเป็นฐานที่ตั้งสุดท้ายของกองกำลังก๊อด อาร์มี (God's Army) กองกำลังกะเหรี่ยงคริสต์ที่เป็นสาขาหนึ่งของสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยงหรือเคเอ็นยู โดยกองกำลังก๊อด อาร์มี เป็นร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างรัฐบาล ประเทศเมียนมาและสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยงหรือเคเอ็นยู (รัฐกะเหรี่ยง) ที่ส่งผลกระทบต่อการดำรง อยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอบริเวณชายแดนตะวันตกมาจนถึงปัจจุบัน

2.2.1.3 คู่มือสำหรับการเดินทาง

ในงานเขียนสารคดีที่มีแนวเรื่องเชิงท่องเที่ยว นั้น เนื้อหาสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ เป็นจุดเด่นในงานเขียนกลุ่มดังกล่าวและเป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่านที่ต้องการใช้ประกอบการเดินทางท่องเที่ยว คือ การให้รายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการเดินทาง แนวโน้มของเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้น ปัญหาและอุปสรรค จากการเดินทาง ข้อมูลที่พักและอาหารการกิน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1 ที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกที่สถานที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ จัดเตรียมไว้

มีลานกางเต็นท์ บ้านพัก 4 หลัง และห้องพักในล็อก เคบิน ที่นี่ไม่มี
ร้านอาหารสวัสดิการ ระหว่างพักอยู่ก็ได้อาศัยแม่ครัวประจำล็อก เคบิน ทุกมื้อ
หากต้องการซื้ออาหารสด - แห่ง มีร้านค้าหลายร้านในหมู่บ้านเล่าคือ

(รอยเท้าบนภูเขา, 2552: 83)

ตัวอย่างที่ 2 ที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกตามอัครยาศัยส่วนบุคคล

เราช่วยกันตัดไม้เพื่อทำแคมป์พักแรมอย่างง่าย ๆ ผู้ใหญ่จะร้องให้ม้าชวากับกะเหรี่ยงตีไปตัดใบตองมามุงหลังคา กันน้ำค้างและปูรองพื้น

...

“นี่ผู้ใหญ่ ไบกล้วยก็ไม่บอก ไบตอม ไบตอม อยู่那儿แหละ ไม่นั่นเสะไปตั้งนานแล้ว”

“ให้มันตัดหัวปลีมาเพื่อสักสองสามหัวซี ... ลูผู้ใหญ่” น้ำหนูแก้งเลียนเสียงม้าชวากระเซ้าผู้ใหญ่จะร้อง

“ชาตินี้คงได้กินของมันหรือก บอกว่าไบตอง ไบตอง มันยังจะเสียดว่า ไบกล้วย” ผู้ใหญ่จะร้องสายหัวด้วยความระอา

หลังจากได้ใบตองมาทำเพิงพักเป็นที่เรียบบร้อย เราแบ่งคนไว้หุงหาอาหารและอยู่เฝ้าแคมป์ ผม ผู้ใหญ่จะร้อง น้ำหนู และพี่เสนห์ ชวนกันออกไปสักครูเพราะยังไม่เย็นมากนัก กะว่าจะเลยขึ้นไปถึงหนองน้ำยอดเขาเพื่อจะเจอสัตว์ลงกินน้ำหรือร่องรอยบ้าง ...

(ผีโป่งที่ทุ่งกินเจ้า, 2548: 17 – 19)

ตัวอย่างที่ 1 จากสารคดีเรื่อง ร่องเท้าบนภูเขา จะเห็นว่าผู้เขียนนำเสนอรายละเอียดที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกภายในอุทยานแห่งชาติแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ คือมีลานกางเต็นท์ บ้านพักและห้องพัก นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้ใส่รายละเอียดเรื่องอาหารและร้านอาหารของอุทยานฯ ไว้ด้วย หากในตัวอย่างที่ 2 ผู้เขียนบรรยายลักษณะของที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกที่แตกต่างออกไป กล่าวคือ เนื้อหาในตัวอย่างที่ 2 เป็นลักษณะการท่องเที่ยวผจญไพรของผู้เขียนในบริเวณป่าทุ่งกินเจ้า เขตป่าพระกำ ลำบัวทอง บ้านบึง บางกะม่า และโป่งกระทิง ป่าชายแดนไทย – พม่า ในเขตติดต่อจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี และกาญจนบุรี โดยผู้เขียนบรรยายการตั้งค่ายพักแรมและวิธีการสร้างค่ายพักแรม มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่หาได้ในป่าคือ กิ่งไม้และใบตอง นำมามุงหลังคาเพื่อทำเป็นเพิงที่พักชั่วคราว ทั้งนี้ผู้อ่านจะเห็นว่า ภาษาที่ผู้เขียนเลือกใช้ล้วนเป็นคำสั้น ๆ กะทัดรัด และสร้างเรื่องราวดังกล่าวในรูปแบบของบทสนทนาที่ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพของการสร้างที่พักกลางป่า นำเสนอวิธีคิด ตลอดจนสอดแทรกเรื่องขบขัน เช่น การถกเถียงเรื่องคำเรียก “ไบกล้วยกับไบตอง” ของชายหนุ่มกับผู้ใหญ่บ้านชาวปกากะญอ เรื่องดังกล่าวช่วยจูงอารมณ์ผู้อ่านให้เกิดความสนุกสนาน ขำขันและเห็นสภาพแวดล้อมรอบที่พักได้เป็นอย่างดี

นอกเหนือจากข้อมูลเรื่องที่พิกและสิ่งอำนวยความสะดวกแล้ว เรื่องปัญหา ระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดไว้อย่างน่าสนใจ เช่น ปัญหา เรื่องไฟป่าและสัตว์ป่า ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 3

นาที่นี้ข้าพเจ้านึกถึงนิยายชุดล่องไพรของน้อย อินทนนท์ ตอนผ่าน ภูเขาไฟ ขณะนี้ไม่มีภูเขาไฟอย่างนั้น แต่ความร้อนของไฟป่าก็ร้อนแรงพอที่จะ เผาเราได้ทุกขณะ และข้อสำคัญเราไม่มีตาเก็นนำทางอย่างนั้น พวกเราฝากชีวิต ไว้กับจำเริญมเพียงคนเดียว ซึ่งตอนนี้แกคงพวงมาลัยจีบเล็กหลบลีกกองไฟ อย่างเอาเป็นเอาตาย

ขณะที่ข้าพเจ้าเริ่มรู้สึกหายใจขัด เพราะหมดอากาศหายใจนั่นเอง เราก็ก้าวไฟ กลุ่มสุดท้ายมาได้ เบื้องหน้าเรามีแต่รอยขี้เถ้าขาวสลบตาอยู่ทั่วไป รวมทั้งตอไม้ที่ยังคุไฟส่งควันกรุ่นอยู่เป็นหย่อม ๆ

“โอ๊ย เกือบตาย ผมคงเข็ดเขากาไปอีกนาน มาหน้าฝนก็ติดหล่ม เป็นรถตั้งแต่สองทุ่มยันสว่าง มาหน้าแล้งหวิดโดนไฟเผาเป็นเต่าเสียอีก แขนแทบสุกแน่ะ”

(จากป่าโปร่งถึงดงดิบ, 2529: 27 – 30)

เรื่องราวการเอาชีวิตรอดจากไฟป่าในบริเวณเขตป่าเขากา จังหวัดฉะเชิงเทรา ช่างต้น เป็นข้อมูลอีกส่วนหนึ่งที่ผู้เขียนมีความมุ่งหวังเพื่อสร้างความตระหนักรู้และเตือนสติ เรื่อง “ปัญหาไฟป่า” ที่อาจเกิดขึ้นได้เสมอระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว โดยเฉพาะนักท่องเที่ยว ที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวแบบผจญไพรซึ่งจำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐานเรื่องภัยจากไฟป่าและวิธีการ เอาตัวรอดจากไฟป่า ทั้งนี้ ปัญหาไฟป่าถือเป็นเรื่องสำคัญอีกเรื่องหนึ่งที่ไม่ควรเพิกเฉย เหตุเพราะ สถานการณ์ดังกล่าวมักเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว สร้างเสียหายเป็นวงกว้าง ตลอดจนทำให้สูญเสีย ทรัพยากรธรรมชาติสำคัญ ดังนั้นจึงควรมีการป้องกันและมีมาตรการรองรับที่เข้มงวดและทัน่วงที่

นอกเหนือจากปัญหาเรื่องไฟป่าแล้ว ปัญหาอีกประการหนึ่งที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอด ไว้ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอนั้นคือ ปัญหาเรื่องสัตว์ป่าที่นักท่องเที่ยวอาจพบเจอ ได้ในระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว ดังตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *ป่าแดงและดงดิบ* ของชาลี เอี่ยมกระสินธุ์ ความว่า

ตัวอย่างที่ 4

“เสื่อ ... เสื่อ ... เสื่อเข้านาย ...”

เสียงของกะเหรี่ยงกระทอนกระแท่น สุธีหันขวับไปคว้าไรเฟิล ขณะนั้นเองปะยังก็ถลาล้มเพราะสะดุดขาข้าพเจ้าล้มโครมลงไปบนร่าง คุณชาย ซึ่งตระหนกไม่น้อยกว่าทุกคนในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน

ทุกคนตื่นกันหมด

ขาหลังแก่งที่แขวนไว้ได้อันตรธานไปจากกิ่งไม้ที่แขวนขาแก่งไว้เสียแล้ว ทั้งแต่รอยเท้าใหญ่เท่าชามก๋วยเตี๋ยวของลายพาดกลอนไว้เปโระไปทั่วบริเวณ โคนต้นไม้ที่แขวนเนื้อแก่งไว้

ปะยังหน้าซีดเผือด

สุธีหัวเราะแล้วปลอบใจว่า

“มันไม่เอาปะยังไปกินก็ดีแล้ว”

“พรุ่งนี้ต้องตามไปเอาขาแก่งคืนมาให้ได้”

กะเหรี่ยงปะยังสบถอย่างขัดแค้นใจ พวกเราหัวเราะกันครืนใหญ่ เมื่อเห็นกะเหรี่ยงยังทำท่าแก่งอยู่ ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้เขาขวัญเสียเกือบไม่มีสติ ...

(ป่าแดงและดงดิบ, 2538: 135 – 137)

ตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนบรรยายเรื่องราวการเผชิญหน้าระหว่างคนกับสัตว์ป่าที่เกิดขึ้นในยามตึกสงัด ซึ่งถือเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่นักท่องเที่ยวสามารถพบเจอได้บ่อยครั้งเมื่อออกเดินทางท่องเที่ยวซึ่งแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่า ทั้งนี้เรื่องราวดังกล่าวข้างต้น อาจเกิดขึ้นกับผู้อ่านโดยเฉพาะผู้ชื่นชอบการเดินทางท่องเที่ยวผจญไพรหรือการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนและชื่นชมธรรมชาติก็เป็นได้ ดังนั้นเรื่องราวในส่วนนี้ที่ผู้เขียนนำเสนอไว้จึงเป็นประโยชน์ต่อการศึกษารเรียนรู้ ทำความเข้าใจ ตลอดจนเป็นแนวทางในการเตรียมตัวรับมือกับปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว

2.2.1.4 เรื่องเบ็ดเตล็ด

เรื่องเบ็ดเตล็ดนี้ หมายถึง ข้อมูลที่เป็นเรื่องทั่ว ๆ ไปนอกเหนือจากรายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว อาจเป็นเรื่องที่ผู้เขียนกล่าวถึงหรือแสดงความคิดเห็น ไว้ระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว รวมไปถึงบางส่วนเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกลุ่มชาติพันธุ์ปกาศะญอ ทั้งนี้

ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ เนื้อหาในแนวเรื่องเชิงท่องเที่ยว ผู้เขียนได้นำเสนอเรื่องเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ไว้ เช่น เรื่องลึกลับเหนือธรรมชาติ เรื่องข้ามชั้น ตลอดจนเกร็ดความรู้จากสถานที่ท่องเที่ยวแห่งต่าง ๆ ดังตัวอย่างเรื่อง “ศาลเจ้าพ่อโต” จากสารคดีเรื่อง *เพื่อนเก่าและเหล่าป่า* ของวีรณา บุญยัง ความว่า

ตัวอย่างที่ 1

ศาลเจ้าพ่อโตสมัยก่อนไม่ได้มีป้ายปักบอกชื่อไว้เหมือนเดี๋ยวนี้ แล้วชาวบ้าน เขาก็ไม่ได้เรียกเจ้าพ่อโตเฉย ๆ เหมือนสมัยนี้ แต่เขามีอะไรตรงหน้าคำว่าโตด้วย นึกเอาเองก็แล้วกันอะไร ที่มันโตได้ก็อันนั้นแหละ ศาลเจ้านี้เวลาผู้หญิงเรียกคงกระดากปากพิลึก ยิ่งผู้หญิงสาวด้วยคงไม่มีใครกล้าเรียก

ความจี้ของศาลเจ้าพ่อโตไม่ได้มีแค่ชื่อเท่านั้น ปกติทั่วไปเวลาขับรถผ่านศาลเจ้าคนขับมักจะบีบแตร เป็นการขอทางว่างั้นเถอะ แต่ศาลเจ้าพ่อโดนคนเดินผ่านจะต้องขอทางเจ้าพ่อ ด้วยการตะโกนให้ของลับ ตลกแค่ไหนคุณคิดดูเองก็แล้วกัน ผมเข้าป่านี้ครั้งแรก เมื่อสามสิบปีที่แล้ว ตอนนั้นป้ายรกที่บนากลัวอยู่มาก หมูคองแกร็บบอกเลยว่าอย่าลืมหื้อของลับเจ้าพ่อด้วย ที่แรกยังนึกว่าแกล้อเล่น แต่พอผ่านศาลทุกคนในรถจี้ปกกลางที่เรานั่งไปล้วนตะโกนให้ของลับเจ้าพ่อกันดังลั่น ผมเลยต้องเอากะเขวมัง กระดากปากพิลึก

(เพื่อนเก่าและเหล่าป่า, 2537: 46 – 50)

ตัวอย่างเรื่อง ศาลเจ้าพ่อโต นี้ จัดเป็นเรื่องข้ามชั้นเรื่องหนึ่งที่สร้างอารมณ์ขันให้กับผู้อ่านได้เป็นอย่างดี ผู้เขียนกล่าวถึงที่ตั้งของศาลเจ้าพ่อโตและบรรยายสภาพรอบข้างบริเวณศาลที่เต็มไปด้วยปลัดขิกน้อยใหญ่มากมาย ทำให้ผู้อ่านสามารถโยงความคิดไปถึงชื่อของศาลเจ้าดังกล่าวและพอจะคาดเดาได้ว่า ศาลเจ้าพ่อ “โต” นั้นน่าจะมีประวัติความเป็นมาอย่างไร โดยเนื้อหาสำคัญของเรื่องนั้นคือ ความเป็นมาของศาลเจ้าพ่อโตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งผู้เขียนสร้างอารมณ์ขันด้วยการเสียดสีประกอบกับการประชดประชันเหน็บแนม “ความสัปดน” ของมนุษย์ที่เกิดขึ้น กล่าวคือ ผู้เขียนเสียดสีความเชื่อและพฤติกรรมของคนในสังคมที่มักนำความคิดเกี่ยวกับเรื่อง “เพศ” มาเป็นกรอบหรือแบบอย่างเพื่อตัดสินว่าสิ่งใดควรหรือไม่ควรกระทำในทางความเชื่อของมนุษย์ โดยเฉพาะเรื่องการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ทั้ง ๆ ที่ ไม่มีอะไรมาบ่งชี้หรือตัดสินได้เลยว่า แท้จริงแล้ว

สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นมีจริงหรือไม่ และมีความชอบอย่างไร อย่างไรก็ตาม ความเชื่อเรื่องดังกล่าวไม่ได้ปรากฏในกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอเลยแม้แต่น้อย โดยทั่วไปชาวปกากะญอไม่ได้มีความเชื่อในเรื่องปลัดขิกหรือเรื่องเพศเป็นหลัก หากพื้นฐานความเชื่อล้วนมาจากวิถีความเป็นอยู่ซึ่งดำเนินอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างแยกออกจากกันไม่ได้ ปัจจุบันศาลเจ้าพ่อโต ตั้งอยู่ในเขตตำบลลาดกระทิง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

นอกเหนือจากเรื่องเจ้าพ่อโตแล้ว เรื่องของ “มิดกะเหรียง” เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดไว้เป็นเกร็ดเสริมอันเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านที่จะเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งเรื่องราวดังกล่าว มีความเกี่ยวข้องกับวิถีของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ดังตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *คำคืนในเมืองร้าง* ของบุหลัน รัตติ ความว่า

ตัวอย่างที่ 2 เรื่อง มิดกะเหรียง

มิดกะเหรียงจัดได้ว่าเป็นมิดเอนกประสงค์ กะเหรียงทุกคนจะต้องพกติดตัวตลอดเวลา เหมือนเรา ๆ ท่าน ๆ ที่ต้องพกกระเป๋าตางค์ติดตัวไปด้วย ความคมและความแข็งแรงของมิดกะเหรียงจะมีมากน้อยแค่ไหนนั้น สามารถรันตีได้เกินร้อยเปอร์เซ็นต์ ขนาดกระทรวงศึกษาธิการเองยังต้องกล่าวขวัญถึงไว้ในตำราเรียน ...

...

ผืนป่าที่เตียนโล่งอยู่ตามเชิงเขาทางฝั่งตะวันตกตอนล่างฝีมือกะเหรียงทั้งนั้น เขาทั้งหลายกะเหรียงสามารถทำให้เป็นไร่ข้าวได้อย่างไม่ยากเย็นด้วยมิดคู่กายเพียงเล่มเดียว ไม่มีขวานไม่มีเลื่อยมาเป็นตัวช่วย

(คำคืนในเมืองร้าง, 2549: 169 – 171)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้เขียนถ่ายทอดข้อมูลเกี่ยวกับ เกร็ดเสริมจากชีวิต และความเป็นอยู่ของชาวปกากะญอ กล่าวคือ มิดกะเหรียงเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำเกษตรกรรมแบบไร่หมุนเวียนและการทำอาชีพพรานป่าของชาวปกากะญอ โดยมีมิดกะเหรียงมีวิธีการทำที่เป็นลักษณะเฉพาะ ต้องอาศัยความประณีตแม่นยำ ดังนั้น ชาวปกากะญอจึงจำเป็นต้องฝึกหัดการทำมิดกะเหรียงอยู่เสมอ เพื่อส่งมอบประสบการณ์ตลอดจนสร้างภูมิปัญญาองค์ความรู้เพื่อที่จะสามารถถ่ายทอดให้กับลูกหลานภายในกลุ่มชาติพันธุ์ต่อไปได้

จะเห็นได้ว่า เนื้อหาในแนวเรื่องเชิงท่องเที่ยวของสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอนั้น ผู้เขียนได้ให้รายละเอียดไว้ทั้งหมด 4 เรื่อง ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอตามสถานที่ท่องเที่ยว ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว ได้แก่ สภาพทางภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมา และสถานที่น่าเที่ยวในบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ คู่มือสำหรับการเดินทาง เช่น วิธีการเดินทาง แนวโน้มของเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้น ปัญหาและอุปสรรค จากการเดินทาง ข้อมูลที่พักและอาหารการกิน และ เรื่องเบ็ดเตล็ด ได้แก่ เรื่องลึกลับเหนือธรรมชาติ เรื่องขำขัน ตลอดจนเกร็ดเสริมจากสถานที่ท่องเที่ยวแห่งต่าง ๆ ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า เนื้อหาในแนวเรื่องเชิงท่องเที่ยวของสารคดีกลุ่มดังกล่าว นอกเหนือจากการให้สาระความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวหรือสถานที่ท่องเที่ยวแล้ว ผู้เขียนยังได้เสนอมุมมองความคิดของตนเองผ่านกลวิธีทางภาษาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การสร้างอารมณ์ขึ้นด้วยการเสียดสี การประชดประชันเหน็บแนม การใช้โวหารภาพพจน์ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินและคล้อยตามไปเรื่องราวที่ผู้เขียนนำเสนอไว้ โดยข้อมูลทั้งหมดจะเป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวที่สนใจหรือต้องการเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวยังสถานที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอต่อไป

2.2.2 เนื้อหาในแนวเรื่องแบบวิชาการ

สารคดีที่มีแนวเรื่องแบบวิชาการ เป็นอีกแนวเรื่องหนึ่งที่ปรากฏในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ โดยเน้นเสนอประเด็นที่ให้สาระความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว เช่น ดนตรี ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ฯลฯ โดยผู้เขียนค้นคว้าและอ้างอิงตามหลักวิชาการในสาขาต่าง ๆ อาทิ ชาติพันธุ์วิทยา สังคมศาสตร์ เป็นต้น ทั้งนี้แนวเรื่องดังกล่าวมีความแตกต่างจากตำราวิชาการทั่วไป กล่าวคือผู้เขียนจะสอดแทรกเกร็ดความรู้ วรรณกรรมมุขปาฐะ หรือมุขตลกที่สร้างความเพลิดเพลินให้แก่ผู้อ่านด้วย ดังจะอภิปรายต่อไปนี้

2.2.2.1 ประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงและกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

เนื้อหาส่วนนี้ ผู้เขียนถ่ายทอดเรื่องราวในอดีตของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงและกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ อันได้แก่ ความเป็นมา การอพยพย้ายถิ่นฐาน ลักษณะทางชาติพันธุ์ ตลอดจน

ประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ดังตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *คนภูเขาชาวกะเหรี่ยง* ของสังคีต จันทนะโพธิ ความว่า

ตัวอย่างที่ 1

กะเหรี่ยงเป็นกลุ่มชนตระกูลซีโน-ทิเบต (Sino Tibetan) จากการค้นคว้าหาหลักฐานเชื่อว่าเดิมนั้นกะเหรี่ยงมีพื้นเพปักหลักอยู่ทางภาคตะวันออกของทิเบตแล้วจึงโยกย้ายมาตั้งอาณาจักรในจีน ต่อมาถูกจีนรุกไล่ กะเหรี่ยงแตกพ่ายถอยร่นลงมาตามลำน้ำโขงและตามแม่น้ำคง (สาละวิน) ทะลักเข้ามาอยู่ในไทยบ้าง แต่มีเป็นส่วนน้อย ปี พ.ศ. 2424 อังกฤษยึดพม่าตอนเหนือได้ ชาวกะเหรี่ยงจึงทะลักเข้าไทย เป็นจำนวนมาก ในจำนวนประชากรคนบนภูเขาของไทย กะเหรี่ยงมีจำนวนมากที่สุดกว่าเผ่าอื่น ๆ เข้ามาก่อนที่ชนชาติไทยจะเคลื่อนย้ายมาอยู่ในที่ปัจจุบันกะเหรี่ยงเข้ามาอยู่ภายหลังละว้า (ลัวะ)

คนกะเหรี่ยงถูกจัดอยู่ในตระกูลทิเบต - พม่า แยกออกเป็นกลุ่มแขนงได้ ดังนี้

กะเหรี่ยงสกอร์ว (SKAW KAREN) เรียกตัวเองว่า คานยอ (KAN-YAW) คนไทยเรียกว่ายางขาว กะเหรี่ยงสกอร์วในแถบตะวันตกของเชียงใหม่เรียกตัวเองว่า บุกุนโย (BU-KUN-YO)

กะเหรี่ยงโปว์ (PWO-KAREN) คนไทยเรียกว่ายางโปว์, พม่าเรียก ตาเลียงคะยิน (TALIANG KAYIN) กะเหรี่ยงบเว (B'CHWE KAREN) กะเหรี่ยงพวกนี้เรียกตัวเองว่าคะยา (KA-YA) คนไทยเรียกว่า ยางแดง

(คนภูเขาชาวกะเหรี่ยง, 2542: 11 - 17)

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นว่า ผู้เขียนพาผู้อ่านไปยังจุดเริ่มต้นเรื่องราวภูมิหลังสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ นั่นคือ ประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เริ่มตั้งแต่ความเป็นมา การอพยพย้ายถิ่นฐาน จนถึงการจัดประเภทของชาวกะเหรี่ยงออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอหรือกะเหรี่ยงสกอร์ว ทั้งนี้ชาวปกากะญอจะไม่เรียกตนเองว่า สกอร์ว หากจะเรียกตนเองว่า “ปกากะญอหรือปกากะญอ” เป็นคำที่มีความหมายและที่มาทำให้เห็นถึงวิถีคิดและภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ดังปรากฏในสารคดีเรื่อง *กะเหรี่ยงผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก* ของบุหลัน รัตติ ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 2

ชาวกะเหรี่ยงส่วนใหญ่ไม่รู้จักคำว่าสกอร์หรือชิวอันหมายถึงชาติพันธุ์ที่นักวิชาการ เป็นคนกำหนดให้ พวกเขารู้จักคำพืดของตัวเองว่าเป็นปาเกอะญอ และรู้จักตัวเองว่าเป็นโพล่งหรือกะโปล่งเท่านั้น คำว่าปาเกอะญอและโพล่งถึงแม้ว่าจะแตกต่างกันในภาษา แต่ไม่ได้แตกต่างกันเลยในความหมาย กล่าวคือ ปาเกอะญอ: ปาแปลว่าพวกเราหรือชนชาติเรา เกอะญอแปลว่าความสมถะ เรียบง่ายแห่งมนุษยชาติ ปาเกอะญอจึงมีความหมายว่าพวกเราคือมนุษยชาติ แห่งชนเผ่าที่รักสงบเรียบง่ายและสมถะ

...

ปาเกอะญอและโพล่งมีสำนักทางสังคม ภาษา ลักษณะทางเชื้อชาติ ความเชื่อพฤติกรรมทางสังคม และภูมิหลังทางประวัติศาสตร์คล้ายคลึงกัน โพล่งและปาเกอะญอ เป็นกะเหรี่ยงพื้นราบอยู่ติดที่มานานร่วม 200 ปีทำหน้าที่เป็นชาวด่านคอยดูแลปกป้องผืนแผ่นดินไทยด้านตะวันตก

(กะเหรี่ยงผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก, 2552: 24 – 25)

จากเรื่องราวข้างต้น ผู้เขียนถ่ายทอดความหมายของคำว่า “ปาเกอะญอ หรือปกากะญอ” อันหมายถึง “พวกเราคือมนุษยชาติแห่งชนเผ่าที่รักสงบเรียบง่ายและสมถะ” ตลอดจนแสดงให้เห็นว่าคำดังกล่าวมีความสำคัญและยังคงเป็นคำที่ชาวปกากะญอภูมิใจอธิบายให้คนภายนอกกลุ่มชาติพันธุ์ได้รับรู้และทำความเข้าใจกับความหมายที่แท้จริงอยู่เสมอ ทั้งนี้จะเห็นว่า คำดังกล่าวยังเป็นส่วนหนึ่งของภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ที่บ่งบอกให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอในประเทศไทยตลอดระยะเวลาหลายร้อยปีที่ผ่านมา กล่าวคือ การเข้ามาอยู่อาศัยในประเทศไทยของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ มิได้เป็นการเข้ามาเพื่อรุกรานหรือทำลาย หากเป็นการอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาเพื่อหาความสงบสุข ใช้ชีวิตตามวิถีสงบสันติของกลุ่มชาติพันธุ์เพียงเท่านั้น และยังช่วยทำหน้าที่ในการดูแลเขตชายแดนและป่าบริเวณภาคตะวันตกของประเทศไทยอีกด้วย

นอกจากเรื่องราวของความเป็นมาและการอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาในประเทศไทยของชาวปกากะญอแล้ว เนื้อหาในสารคดีแบบดังกล่าวยังได้ถ่ายทอดเรื่องราวความขัดแย้งระหว่างประเทศเมียนมากับรัฐกะเหรี่ยงหรือที่รู้จักกันในนามว่า “สหภาพชนชาติกะเหรี่ยง” หรือ Karen National Union ดังปรากฏในสารคดีเรื่อง *สวนผึ้ง ดินแดนแห่งหุบเขาทะเลหมอก* ของบุหลัน รัตน์ดี

ที่ได้บันทึกเรื่องราว “ช่องผ่านแดน ห้วยคอกหมู” ในอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี อันเป็นเรื่องราวที่แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่าง ชาวปกากะญอในสหภาพชนชาติกะเหรี่ยง และประเทศเมียนมาซึ่งเป็นจุดสำคัญทางประวัติศาสตร์จุดหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 3

ช่องผ่านแดนห้วยคอกหมูเป็นเส้นทางเก่าแก่ที่ชาวกะเหรี่ยงใช้สัญจรไปมาหาสู่ญาติในเมืองทวายและมะริดตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ต่อมาเมื่อมีการค้าขายเกิดขึ้นโดยมีสินค้าหลักคือข้าวและควายประเทศพม่า รวมทั้งสินค้าอื่น ๆ เช่น ของป่า, แร่ดีบุก, ปลาแม่น้ำ, ซากสัตว์ป่า ฯลฯ ก็ใช้เส้นทางนี้ในสมัยเริ่มแรกเช่นกัน ก่อนที่จะเกิดช่องผ่านแดนอื่น ๆ ตามมาอีกสองสามแห่ง ภายหลังจากที่รัฐเจรจากับรัฐบาลทหารพม่าได้เปิดสัมปทานทำไม้ในกลุ่มน้ำตะนาวศรีเป็นผลสำเร็จ บริษัททำไม้ในเมืองไทยจึงได้เช่าซื้อสัมปทานและเปิดช่องผ่านแดนขึ้นอีกนับสิบช่องตลอดแนว ซึ่งห้วยคอกหมูก็เป็นอีกจุดหนึ่งที่มีการลำเลียงไม้ซุงออกมาอย่างมหาศาล แต่ก็ยังต้องอยู่ภายใต้การปกครองของกองทหารกะเหรี่ยงอิสระเคเอ็นยู เจ้าของพื้นที่ด้วยเช่นกัน

เมื่อสัมปทานทำไม้สิ้นสุดลง ทหารพม่าได้เข้าโจมตีฐานที่มั่นกะเหรี่ยงอิสระเคเอ็นยูทันที โดยอาศัยเส้นทางที่พวกตัดไม้สร้างขึ้นมากมายเป็นใยแมงมุมขนทหาร, ลูกหาบ, เสเปียงและอาวุธก่อนยุทธโศภรณ์เข้ามาเป็นจำนวนมาก ทั้งจากทางรถ, ทางเรือ และเดินเท้า ซึ่งแต่ก่อนต้องเดินเท้าเพียงอย่างเดียว จึงไม่สามารถเอาชนะขั้นแตกหักต่อกองทหารเคเอ็นยูได้ แต่พอมีเส้นทางซีกลากไม้เกิดขึ้นทหารพม่าใช้เวลาเพียงสองปีก็สามารถเอาชนะขั้นเด็ดขาดได้ เข้ายึดครองถาวรเป็นผลสำเร็จ

(สวนผึ้ง ดินแดนแห่งหุบเขาทะเลหมอก, 2554: 51 – 52)

เรื่องราวของช่องผ่านแดนห้วยคอกหมูข้างต้น ผู้เขียนถ่ายทอดความขัดแย้งระหว่างประเทศเมียนมากับรัฐกะเหรี่ยง (KNU) โดยเริ่มต้นตั้งแต่ประวัติความเป็นมาของห้วยคอกหมูที่สะท้อนให้เห็นภาพการดำเนินชีวิตของชาวปกากะญอและชาวกะเหรี่ยงกลุ่มอื่น ๆ ในอดีตจนถึงการสิ้นสุดลงของการทำสัมปทานป่าไม้ซึ่งถือได้ว่าเป็นช่วงเวลาสำคัญยิ่ง กล่าวคือ ด้วยวิธีการดำเนิน

ชีวิตที่มีความคุ้นเคยกับป่าและธรรมชาติรอบตัว ทำให้ชาวปกากะญอในขณะนั้นเป็นที่ต้องการตัวของนายทุนสัมปทานป่าไม้ทั้งหลายเป็นอย่างมาก เพื่อว่าจ้างในการนำทางป่า นอกจากนี้เขตสัมปทานป่าไม้ดังกล่าวยังถือเป็นเขตการปกครองของรัฐกะเหรี่ยง ดังนั้นชาวปกากะญอที่อาศัยอยู่ในประเทศเมียนมาในอาณาบริเวณดังกล่าวจึงสามารถใช้ชีวิตได้อย่างสงบและมีความสุขในขณะนั้น ทั้งนี้ดังที่ผู้เขียนได้นำเสนอไว้ นั้น จุดเริ่มต้นของความขัดแย้งได้เกิดขึ้นหลังสิ้นสุดยุคสัมปทานป่าไม้ ทหารในประเทศเมียนมาได้เข้าโจมตีเขตการปกครองรัฐกะเหรี่ยงอย่างหนัก จนเกิดเป็นสงครามชายแดนครั้งใหญ่ครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์การสู้รบของประเทศเมียนมา ด้วยเหตุดังกล่าวส่งผลให้ชาวปกากะญอและชาวกะเหรี่ยงกลุ่มต่าง ๆ อพยพเข้ามาลี้ภัยสงครามอยู่ในบริเวณเขตผืนป่าชายแดนตะวันตกและศูนย์พักพิงที่ทางการของประเทศไทยได้จัดเตรียมไว้ให้ในขณะนั้น การสู้รบดังกล่าวนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศเมียนมากับภาครัฐของประเทศเมียนมาและก่อให้เกิดปัญหาระหว่างชายแดนประเทศไทยและประเทศเมียนมาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

2.2.2.2 การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอนี้ เป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งที่ปรากฏในแนวเรื่องแบบวิชาการ โดยผู้เขียนถ่ายทอดเรื่องราวการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอในประเทศไทยตามภูมิภาคต่าง ๆ ได้แก่ ภาคตะวันตก ภาคเหนือ และบริเวณตะเข็บชายแดนตะวันตกของประเทศไทย ทั้งนี้ผู้เขียนยังได้ถ่ายทอดเรื่องราวของศูนย์พักพิงชั่วคราวหรือศูนย์อพยพสำหรับชาวปกากะญอและชาวกะเหรี่ยงกลุ่มต่าง ๆ ที่ลี้ภัยสงครามจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างสหภาพชนชาติกะเหรี่ยง (KNU) และประเทศเมียนมา ดังจะอภิปรายต่อไปนี้

การตั้งถิ่นฐานของชาวปกากะญอในภาคเหนือและภาคตะวันตกของประเทศไทย ดังตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *กะเหรี่ยงผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก* ของบุหลัน รันตี ความว่า

ตัวอย่างที่ 1

จะเห็นว่ามีชาวกะเหรี่ยงโพล่ง (ซูว) และกะเหรี่ยงปกากะญอ (สกอว์) อาศัยกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปตลอดแนวชายแดนฝั่งตะวันตกของประเทศไทย และจังหวัดรอยต่ออยู่ถึง 16 จังหวัด ไหลลงมาตั้งแต่เหนือสุดแดนสยาม จังหวัดเชียงรายตลอดแนวเทือกเขาถนนธงชัยไปสิ้นสุดที่อำเภออุ้มผาง จังหวัด

ตากและจรดเทือกเขาตะนาวศรีที่อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี เรื่อยลงไปจนถึงสิ้นสุดที่ป่าต้นน้ำปราณบุรี กิ่งอำเภอสามร้อยยอดจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ รวมระยะทางได้กว่า 2,000 กิโลเมตร ประมาณการกันว่าน่าจะมีชาวกะเหรี่ยงที่เป็นคนพื้นถิ่นอาศัยอยู่ติดที่คร่าว ๆ ทั้งหมดราว 353,347 คน

(กะเหรี่ยงผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก, 2552: 144 – 145)

จากข้อมูลข้างต้น ผู้เขียนแสดงให้เห็นถึงการตั้งถิ่นฐานของชาวปกากะญอในประเทศไทยตั้งแต่ภาคเหนือตามแนวเทือกเขาถนนธงชัย เขตแนวชายแดนฝั่งตะวันตกเขตเทือกเขาตะนาวศรี และสิ้นสุดที่บริเวณป่าต้นน้ำปราณบุรี ในกิ่งอำเภอสามร้อยยอดจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (ในปัจจุบันกระทรวงมหาดไทยได้ประกาศยกระดับการปกครองจากกิ่งอำเภอสามร้อยยอดเป็นอำเภอสามร้อยยอด) ทั้งนี้ โดยการตั้งถิ่นฐานของชาวปกากะญอเหล่านี้ทำให้มองเห็นในภาพรวมได้ว่าชาวปกากะญอส่วนใหญ่มีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทยบริเวณใดบ้าง ผู้วิจัยยกตัวอย่างเพิ่มเติมเพื่อให้เห็นภาพของการตั้งถิ่นฐานของชาวปกากะญอได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ การตั้งถิ่นฐานของชาวปกากะญอในหมู่บ้านพระกำ ดงปรากฏในสารคดีเรื่อง *สวนผึ้ง ดินแดนแห่งหุบเขาทะเลหมอก* ของบุหลัน รัตน์ ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 2

พระกำเป็นหมู่บ้านกะเหรี่ยงสกอร์ว ซึ่งพวกเขาเรียกตัวเองว่า ปากะญอ แต่คนไทยหรือชาวโผล่วเรียกว่ากะหรั่ง อันสืบเนื่องมาจากถิ่นฐานบ้านช่องที่อยู่ห่างไกลในแถบป่าต้นน้ำบนภูเขาและป่าลึก ไม่รู้ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของชาวพื้นราบ ไม่มีศาสนา นับถือผีและวิญญาณ พูดภาษาไทยได้บ้างจนถึงไม่ได้เลย จึงมักทำอะไรเป็น ๆ เป็นบ้านนอกเข้ากรุงแบบคนไทยสมัยก่อน ก็เลยมีที่มาของคำเรียกขานว่ากะหรั่ง ซึ่งหมายถึงการกระทำที่ผิด ๆ ถูก ๆ แต่ไม่เป็นพิษเป็นภัยกับใคร สร้างรอยยิ้มและเสียงหัวเราะให้กับผู้คนที่คบค้าสมาคมด้วย จึงถูกจัดให้เป็นพลเมืองชั้นสองของกะเหรี่ยงแถวป่าตะวันตก

(สวนผึ้ง ดินแดนแห่งหุบเขาทะเลหมอก, 2554: 25)

จากข้อมูลข้างต้น ผู้เขียนต้องการที่จะถ่ายทอดให้ผู้อ่านได้เห็นถึงลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชาวปกากะญอในเขตภาคตะวันตกของประเทศไทยซึ่งน้อยคนนักที่จะมีโอกาสได้รับรู้

และพบเห็น ทั้งยังได้นำเสนอให้เห็นอีกว่า หมู่บ้านดังกล่าวมีวิถีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและดูเหมือน ล้าหลัง ทำให้มุมมองจากบุคคลภายนอกมองการกระทำต่าง ๆ ว่าเป็นเรื่องน่าขบขันและถูกจัดให้เป็นพลเมืองชั้นสองของชาวกะเหรี่ยงในบริเวณผืนป่าตะวันตก หากในความเป็นจริงแล้ว วิถีของชาวปกากะญอในหมู่บ้านดังกล่าวเป็นวิถีที่เป็นไปตามรูปแบบขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมที่สืบเนื่องกันมาหลายร้อยปีของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับศูนย์พักพิงชั่วคราวหรือศูนย์อพยพสำหรับชาวปกากะญอและชาวกะเหรี่ยงกลุ่มต่าง ๆ ที่ทางประเทศไทยได้อนุเคราะห์จัดเตรียมให้สำหรับผู้ลี้ภัยสงครามการเมือง ดังตัวอย่างในสารคดีเรื่อง *สวนผึ้ง ดินแดนแห่งหุบเขาทะเลหมอก* ของบุหลัน รัตน์ ในเล่มเดียวกันความว่า

ตัวอย่างที่ 3

นับแต่ปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นมากะเหรี่ยงโปว์หรือไผ่ลั่วและกะเหรี่ยงสกอร์หรือปาเกอะญอ ต่างอพยพหลบภัยสงครามเข้ามาอยู่สวนผึ้งจำนวนกว่า 20,000 คนมีทั้งอยู่ในศูนย์อพยพและอยู่ตามหมู่บ้านชายแดนก่อนจะหาช่องทาง ขยับขยายไปทำงานในที่ต่าง ๆ ยังไม่นับรวมที่เข้ามาอยู่ก่อนหน้าและกำลังทยอยตามมาในภายหลังอีกมาก ซึ่งมีที่ท่าว่าจะเพิ่มจำนวนขึ้นตลอดเวลา เหตุใดพวกเขาถึงตัดสินใจทิ้งแผ่นดินแม้อย่างถาวรไม่คิดหวนคืน แต่กลับมาตั้งรกรากถิ่นฐานอยู่บนแผ่นดินไทยแทน ทั้ง ๆ ที่การสู้รบได้ยุติลงไปกว่าสิบปีแล้ว และทุกคนก็รู้อยู่เต็มอกว่าการลักลอบเข้าเมืองนั้นผิดกฎหมาย จะต้องอยู่อย่างหลบ ๆ ซ่อน ๆ หลีกเลี้ยงเจ้าหน้าที่ไม่ให้ถูกจับกุมส่งกลับได้ แต่ทุกคนก็ยินดีที่จะเผชิญกับความจริง

(สวนผึ้ง ดินแดนแห่งหุบเขาทะเลหมอก, 2554: 87)

ข้อมูลที่ผู้เขียนถ่ายทอดไว้ข้างต้นจะเห็นว่า ชาวปกากะญอส่วนหนึ่งที่อพยพลี้ภัยสงครามอันเกิดจากความขัดแย้งระหว่างสหภาพชนชาติกะเหรี่ยงกับภาครัฐประเทศเมียนมานั้น ได้เข้ามาพักอาศัยอยู่ในศูนย์อพยพหรือศูนย์พักพิงชั่วคราวที่รัฐบาลประเทศไทยได้จัดไว้ให้ นอกจากนี้ ผู้อ่านจะเห็นว่า ผู้เขียนได้ตั้งคำถามชวนคิดไว้ประการหนึ่ง กล่าวคือ เหตุใดชาวปกากะญอและชาวกะเหรี่ยงกลุ่มต่าง ๆ จึงเลือกอพยพลี้ภัยสงครามเข้ามาอยู่ในประเทศไทยแทนที่จะเป็นประเทศใกล้เคียงอื่น ๆ โดยอาจอนุมานได้ว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่ชาวปกากะญอและชาวกะเหรี่ยงกลุ่มต่าง ๆ มีความเชื่อและมั่นใจว่า สามารถให้ความช่วยเหลือและให้พวกเขามีชีวิต

มีเสรีภาพ มีอาชีพ และมีความสุขในการดำรงชีวิตอยู่ในฐานะมนุษย์คนหนึ่งได้ ดังนั้น ชาวปกากะญอและชาวกะเหรี่ยงกลุ่มต่าง ๆ จึงเลือกที่จะมาอาศัยอยู่ในแผ่นดินที่ร่มเย็นและอุดมสมบูรณ์ดังเช่นประเทศไทย ตลอดจนประเทศไทยเป็นประเทศที่อยู่ใกล้เขตแดนติดต่อกันทางธรรมชาติที่สุด

2.2.2.3 ประเพณีและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

ชีวิตของชาวปกากะญอมีความผูกพันและอยู่ร่วมกับป่าและธรรมชาติมาหลายร้อยปี ด้วยเหตุนี้ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวปกากะญอจึงเกิดจากธรรมชาติรอบตัวที่มีการหมุนเวียนและเปลี่ยนผ่านไปตามวัฏจักร เกิดเป็นองค์ความรู้เชิงนิเวศที่นำมาซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมภายในกลุ่มชาติพันธุ์ โดยผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ ประเพณีและวัฒนธรรมเกี่ยวกับชีวิต และประเพณีและวัฒนธรรมเกี่ยวกับการเลี้ยงชีพ ดังจะอภิปรายต่อไปนี้

1) *ประเพณีและวัฒนธรรมเกี่ยวกับชีวิต* เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดและขวัญ การแต่งงาน การตาย วันปีใหม่ ฯลฯ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างประเพณีเกี่ยวกับการเกิดและขวัญ ดังตัวอย่างในสารคดีเรื่อง *ชีวิตข้า – ปกากะญอ* ของป๊อพอ ความว่า

ตัวอย่างที่ 1

พวกเราเรียกประเพณีนี้ว่า โอะตาเบล วันนี้จึงเป็นวันหยุดของพวกเรา ไปโดยปริยาย ในวัยเด็กฉันจำได้ว่าเวลาน้องคนเล็กของฉันเกิดใหม่ อายุราว ๓ - ๕ วัน พ่อฉันจะนำเปลือกไม้ไผ่แหลมคมตัดสายรกของน้อง บรรจุลงกระบอกไม้ไผ่ ปิดฝามัดติดด้วยเศษผ้า ฉันเห็นพ่อนำไปยังป่าใกล้ ๆ หมู่บ้าน ผูกติดไว้กับต้นไม้ต้นหนึ่ง มีชื่อว่า *นอพะโตะ* และปล่อยให้ทิ้งไว้ที่นั่นให้มันเนาเปื่อย ผุพังลงไปตามธรรมชาติ หากฉันเดินทางผ่านต้นไม้ต้นนี้ ฉันมักจะเห็นกระบอกไม้ไผ่สายรกผูกติดกับต้นไม้ต้นนี้บ่อย ๆ เพราะคนในหมู่บ้านหากมีลูกน้อยเกิดใหม่จะต้องนำสายรกมาผูกติดทิ้งไว้ที่นี่

...

พวกเราเรียกต้นไม้ที่นำสายรกไปผูกว่า *เตปอทุ* หมายความว่า “ต้นไม้สายรก” ปกากะญอทุกคนมีเตปอทุเปรียบเสมือนหนึ่งเป็นต้นไม้ประจำตัว

ของแต่ละคน ซึ่งหมายถึงว่า ชีวิตคนและชนชาตินั้นสัมพันธ์กลมเกลียวเป็นเนื้อ
หนึ่งเดียวกันนั่นเอง

(ชีวิตข้า – ปกาเกอญอ, 2540: 50 – 51)

การถือกำเนิดของชีวิตใหม่ในกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอถือเป็นช่วงแรกและช่วง
สำคัญที่ชาวปกาเกอญอผู้เป็นพ่อแม่ ปู่ย่าตายายจะใช้โอกาสนี้ในการเริ่มสร้างความผูกพันระหว่าง
เด็กกับป่าและธรรมชาติ โดยเริ่มต้นจากผู้เป็นพ่อของเด็กแรกเกิดคนนั้น จะนำสายสะดือของลูกใส่
กระบอกไม้ไผ่แล้วนำไปแขวนผูกติดไว้กับต้นไม้ต้นหนึ่งที่อยู่ในบริเวณใกล้ ๆ บ้านหรือหมู่บ้าน
และจะเรียกต้นไม้ต้นนั้นว่า ต้นสายสะดือ ต้นสะดือ หรือต้นสายรก โดยวิธีการนี้เด็กแรกเกิดแต่ละคน
ก็จะมีต้นสายสะดือประจำตัวของตัวเองแต่ละคนไป

จากเรื่องเล่าข้างต้น เรื่องราวเกี่ยวกับการเกิดของชาวปกาเกอญอนั้น ผู้เขียน
ชี้ให้เห็นแนวความคิดของชาวปกาเกอญอที่ต้องการปลูกฝังลูกหลานให้รักและหวงแหนป่าและ
ธรรมชาติรอบตัว โดยการสร้างความคิดที่ว่า มีต้นไม้ประจำตัวของตนซึ่งต้องดูแลรักษาเสมือนชีวิต
ของตนเอง ดังนั้นการตัดไม้ทำลายป่าจึงอยู่นอกเหนือความคิดของพี่น้องชาวปกาเกอญออย่างสิ้นเชิง
การเริ่มต้นของชีวิตใหม่ก็คือการเริ่มต้นที่จะใช้ชีวิตกับป่าและธรรมชาติ ส่งผลให้เกิดแนวคิดด้านการ
รักและหวงแหนป่าดุจรักและหวงแหนชีวิตของตน นำมาซึ่งการอนุรักษ์ป่าและสิ่งแวดล้อมตลอดมา

ทั้งนี้ นอกเหนือจากเรื่องราวของการเกิดแล้ว การแต่งงาน ถือเป็นวัฒนธรรม
และประเพณีที่สำคัญสำหรับชีวิตชายหญิงชาวปกาเกอญอทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกับผู้หญิง
ชาวปกาเกอญอ เหตุเพราะวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ “ผู้หญิง” จะเป็นผู้เลือกคู่ครอง
ด้วยตนเอง ดังนั้นก่อนการแต่งงานจึงจำเป็นต้องมี “การเลือกคู่ครอง” โดยผู้ชายชาวปกาเกอญอ
จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากผู้หญิงคนนั้น ๆ เสียก่อน จากนั้นจะนำไปสู่ขั้นตอนของ “การสู่ขอ”
ดังตัวอย่างในสารคดีเรื่อง *คนภูเขาชาวกะเหรี่ยง* ของสังคีต จันทนะโพธิ ความว่า

ตัวอย่างที่ 2

แต่งงานเป็นวาระของความสำเร็จที่สุดของชีวิต และของหมู่บ้าน ไม่ว่า
คู่บ่าวสาว จะยากจนสักแค่ไหนคนกะเหรี่ยงจะช่วยกันคนละไม้ละมือ ตั้งแต่
ลงแรงจนกระทั่งสิ่งของ หมู, ไก่, สุรา, ข้าว

...

แล้วขบวนแห่ก็จะเคลื่อนต่อไปที่บ้านเจ้าสาว ทุกคนทั้งชายหญิง ฝ่ายเจ้าสาวจะออกไปต้อนรับและเชื้อเชิญ

เจ้าบ่าวรินสุราเทลงกับพื้นดินนิดหน่อยเพื่อคารวะเจ้าที่ฝ่ายเจ้าสาว ก่อนตัวเองจับนิดหนึ่งแล้วส่งให้เจ้าสาวดื่มอีกนิดหนึ่ง ที่เหลือนั้นเจ้าบ่าวจะต้อง ดื่มให้หมด ... เสร็จพิธีแล้วก็จะไปที่บ้านเจ้าสาวโดยเจ้าสาวเดินนำหน้าขึ้นบน บ้าน ขณะเจ้าบ่าวขึ้นบนบ้านก็จะมีญาติฝ่ายหญิงสาวมีอาวุโสเนาเอาน้ำมาล้าง เท้าให้เจ้าบ่าวเจ้าสาว พร้อมกับกล่าวคำให้ศีลให้พร การรดน้ำที่เท้าของคู่บ่าว สาวมีความหมายถึงการเริ่มต้นชีวิตชำระล้างสิ่งสกปรกในอดีตออกไปให้หมด และเพื่อการอยู่เย็น (เช่นน้ำ) เป็นสุขไปในภายภาคหน้า

(คนภูเขาชาวกะเหรี่ยง, 2542: 201 – 204)

จากตัวอย่างข้างต้นผู้อ่านจะเห็นว่า ผู้เขียนบรรยายภาพรวมของประเพณี การแต่งงานของชาวปกากะญอในช่วงสองวันแรก โดยเริ่มตั้งแต่การจัดเตรียมขบวนขันหมาก จนเสร็จสิ้นด้วยพิธีการรดน้ำที่เท้าให้แก่คู่บ่าวสาว หมายถึงการอยู่เย็นเป็นสุข และชำระล้างสิ่งสกปรก ในอดีต ทั้งนี้สิ่งหนึ่งซึ่งชาวปกากะญอถือว่าสำคัญที่สุดและขาดมิได้ในประเพณีดังกล่าว นั่นคือ “เหล้าหรือสุรา” ที่คนในครอบครัวจะดื่มและกลั่นด้วยตนเองเพื่อใช้ในพิธี เหตุเพราะเหล้าซึ่งเกิดจาก “ข้าว” อันเป็นผลผลิตหลักจากการเกษตรกรรมแบบไร่หมุนเวียนนั้น ถือเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็น ถึงภูมิปัญญา ชีวิต และจิตวิญญาณของชาวปกากะญอที่มีความผูกพันกับข้าว ป่าและธรรมชาติ ดังนั้นการดื่มเหล้าในประเพณีการแต่งงานซึ่งเป็นประเพณีสำคัญจึงถือเป็นสิริมงคลแก่คู่บ่าวสาว และเป็นการย้ำให้คู่บ่าวสาวตระหนักอยู่เสมอว่า การสร้างครอบครัวในภายภาคหน้ายังคงต้องอาศัย ไร่ข้าว ป่าและธรรมชาติรอบตัวในการดำรงชีวิตและสร้างครอบครัวให้มีความสมบูรณ์และมั่นคง มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ผู้เขียนได้ถ่ายทอดเรื่องราวของประเพณีและวัฒนธรรมเกี่ยวกับ ความตายหรือที่ชาวปกากะญอเรียกกันโดยทั่วไปว่า “ประเพณีงานศพ” โดยประเพณีดังกล่าว จะจัดขึ้นอย่างเรียบง่ายและใช้เวลาไม่นานนัก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิถีความเป็นอยู่ของชาวปกากะญอ ในแต่ละกลุ่มกล่าวคือ ชาวปกากะญอบางกลุ่มยังคงนับถือผีและวิญญาณบรรพบุรุษ การประกอบพิธีกรรมจึงจะเป็นไปในแนวทางดั้งเดิมผสมผสานกับหลักของพระพุทธศาสนา หากชาวปกากะญออีกกลุ่มหนึ่งซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวปกากะญอรุ่นใหม่ที่หันมานับถือศาสนาคริสต์

นั้น ประเพณีและวัฒนธรรมเกี่ยวกับความตายก็จะเปลี่ยนแปลงไปตามวัฒนธรรมและหลักการของคริสต์ศาสนาและต้นรูปแบบพิธีกรรมดั้งเดิมทั้งหมด ผู้วิจัยขอยกตัวอย่าง ประเพณีงานศพของชาวปกากะญอแบบดั้งเดิม จากสารคดีเรื่อง *ชีวิตช้า – ปกากะญอ* ของบ็อบบอ โดยผู้เขียนได้ถ่ายทอดเรื่องดังกล่าวไว้เพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นรูปแบบ ขั้นตอน และความคิดของชาวปกากะญอเกี่ยวกับความตาย ความว่า

ตัวอย่างที่ 3

พวกเราชาวปกากะญอ เวลาคนตาย จะเก็บศพไว้นานสามวันสามคืน เพื่อรอญาติพี่น้องทุกคนมาเคารพศพ หากผู้ตายเป็นหญิงสาวหรือชายโสด บิดามารดาก็จะแต่งตัวให้ด้วยเสื้อแม่บ้านหรือพ้อบ้าน และนำไม้ที่แกะสลักเป็นอวัยวะเพศชายหรือหญิงให้ศพหญิงสาวหรือชายโสดตามลำดับ เพื่อนำไปเผา เพราะปกากะญอเชื่อว่าเมื่อเสียชีวิตลง ก่อนวิญญาณจะไปสู่สุคติจะต้องผ่านด่านยมบาลเสียก่อน ยมบาลจะคอยตรวจสอบว่าคนใดแต่งงานแล้ว และคนใดที่ยังไม่แต่งงาน คนที่แต่งงานแล้วก็ให้ผ่านด่านไปสู่สุคติได้ แต่คนใดที่ยังไม่แต่งงานก็จะไม่ให้ผ่านด่าน ถือว่ายังทำหน้าที่ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ เมื่อตอนมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ อีกความหมายหนึ่ง เพื่อเป็นการป้องกันผีเลวทราวม และชุกชนทั้งหลาย ไม่ให้มาดูดคร่าพาหญิงสาวและชายโสดไปจากสุคติ

เฉพาะในคืนแรก ช่วงหัวค่ำจะมีกลุ่มพ้อบ้านและหนุ่ม ๆ ขึ้นมาเดินรอบศพและขับลำนํ้าสำหรับศพโดยเฉพาะ ซึ่งเนื้อหาจะมีความหมายไปในทางอวยพรและส่งวิญญาณสู่สุคติให้กลับไปอยู่ดีมีสุขในโลกหน้า ช่วงขับลำนํ้าสำหรับศพนี้ จะไม่มีหญิงสาวขึ้นมาขับด้วย เพราะถือเป็นข้อห้าม

...

เมื่อครบสามคืน ช่วงสายของวันรุ่งขึ้นญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านก็จะช่วยกันนำศพไปเผาที่ป่าช้าประจำหมู่บ้าน โดยจะช่วยกันหามไป เมื่อถึงป่าช้าก็ช่วยกันหาเศษไม้แห้ง และสodb้างมากองไว้เป็นกองโต แล้ววางศพไว้บนกองไม้นั้น จากนั้นก็จะจุดไฟเผาศพและรอนจนกว่าจะไหม้หมด

ส่วนเสื้อผ้าอาภรณ์และของใช้ของผู้ตายนั้นไม่มีการเผาพร้อมกับศพ แต่ญาติพี่น้องก็จะนำไปกองไว้ที่โคนต้นไม้ต้นใดต้นหนึ่งระหว่างเดินไปป่าช้า กองเสื้อผ้าและของใช้เหล่านี้เรียกในภาษาปกากะญอว่า เสาอะเล ไม่มีการเผาและเก็บเอาไว้เพื่อป้องกันวิญญาณไม่ให้กลับบ้านมาทวงถามเสื้อผ้าอีก

หากกลับมาให้กลับมาถึงเสอะเล็ทพอแล้ว ด้วยเกรงว่าจะเป็นการมารบกวน
ลูกหลานหรือญาติพี่น้อง ซึ่งอาจทำให้พวกเขาล้มป่วยลงอีก

(ชีวิตข้า – ปกาเกอญอ, 2540: 137 – 138)

จากตัวอย่างของผู้เขียนที่ผู้วิจัยยกมากล่าวไว้ข้างต้น แสดงให้เห็นถึงประเพณีงานศพ
ของชาวปกาเกอญอที่ยังคงปฏิบัติตามขั้นตอนและพิธีกรรมแบบดั้งเดิมซึ่งโดยพิธีกรรมดังกล่าว
จะต้องดำเนินให้แล้วเสร็จภายใน 3 - 7 วัน ศพของชาวปกาเกอญอจะนิยมฝังหรือเผาบริเวณป่าช้า
ของหมู่บ้านและจะไม่มีการลอยอังคาร ทั้งนี้ชาวปกาเกอญอจะเศร้าโศกและเกิดความอาลัยต่อผู้ตาย
เป็นอย่างมาก ดังนั้นในแต่ละขั้นตอนของประเพณีจึงต้องมีความพิถีพิถันและปฏิบัติตามข้อกำหนดต่าง ๆ
อย่างเคร่งครัด เพราะถือว่าการแสดงให้เห็นถึงความรักความศรัทธาต่อผู้ตายอย่างไม่มีวัน
เสื่อมคลาย สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ขาดไม่ได้ในประเพณีงานศพนั่นคือ การขับร้องลำนำเพลง “ฮา”
เพลงพื้นบ้านของชาวปกาเกอญอที่บ่งบอกให้เห็นถึงความรู้ ภูมิปัญญา ชีวิต ประสบการณ์ คำสอน
และความทรงจำของบรรพบุรุษภายในกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเนื้อหาเพลงฮาที่ใช้ขับร้องในประเพณีงานศพ
จะเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับคนตายและส่งวิญญาณให้ไปอยู่ในภพภูมิที่ดี เพลงฮาสำหรับงานศพนั้นจะใช้
เพียงเฉพาะผู้ชายขับร้องเท่านั้นจะไม่ใช้ผู้หญิงขับร้องเพราะเป็นข้อกำหนดที่เข้มงวดที่สุดข้อหนึ่ง
ในประเพณีดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ด้วยสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย
ทำให้ชาวปกาเกอญอหลายกลุ่มมีการปรับเปลี่ยนและลดขั้นตอนต่าง ๆ ลงไปเพื่อความสะดวก
และรวดเร็วมากขึ้นในการดำเนินงาน เช่น การขับร้องเพลงฮาก็จะลดลงจาก 3 วันเหลือเพียง 1 - 2
วันเท่านั้น และเมื่อผู้ไปร่วมเผาศพกลับมาถึงหมู่บ้านก็จะไม่กลับขึ้นบ้านของตนทันที จะต้องกลับไป
บ้านของศพเสียก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ที่ห้ามศพหรือจับต้องเครื่องใช้และเสื้อผ้าของศพ
เพื่อกลับไปรดน้ำสรงผมด้วยสั้มป่อยและขมิ้นที่ญาติของผู้ตายเตรียมไว้ให้แล้ว ซึ่งหมายถึงการขอมา
ลาโทษ ขออย่าให้เจ็บไข้ได้ป่วยและเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าแต่ประการใด

2) ประเพณีและวัฒนธรรมเกี่ยวกับการเลี้ยงชีพ เช่น ประเพณีและวัฒนธรรม
เกี่ยวกับ “ข้าว” และการตีผึ้ง ดังผู้วิจัยจะอภิปรายต่อไปนี้

“ข้าว” และถือเป็นอาหารจานหลักของกลุ่มชาติพันธุ์ ดังจะเห็นได้จากสำนวน
ปกาเกอญอความว่า *Htof loo auf seif saf Pgaz K' Nyau loo auf mei wa* ใถ่ลูเออะเส่ล่า

ปกากะญอลูเอะเมวา นกล่าหาผลหมากลูกไม้มากิน คนแสวงหาข้าวขาวมากิน มีนัยสำคัญคือ ผู้คนสรรพสัตว์ สรรพสิ่ง ทุกชีวิตดิ้นรนต่อสู้เพื่ออยู่รอดและความพ้ออิมพอกิน (แปลโดยประเสริฐตระการศุภกร อ้างถึงใน สมาคมปกากะญอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม, 2561 : 21) ชาวปกากะญอทุกครอบครัวจะเน้นกระบวนการผลิตข้าวเป็นหลักโดยผ่านการทำเกษตรกรรมแบบไร่หมุนเวียนซึ่งเป็นอาชีพหลักของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ทั้งนี้ชาวปกากะญอให้คุณค่าเชิงจิตวิญญาณและเชื่อว่าข้าวมีขวัญที่เรียกกันว่า “ป้อกะลา” ดังนั้นชาวปกากะญอจึงเคารพข้าวเสมือนบิดามารดาผู้ให้กำเนิดชีวิตใหม่ (ถาวร กัมพลกุล, 2547: ฌ)

ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอโดยเฉพาะเนื้อหาที่มีแนวเรื่องแบบวิชาการนั้น ผู้เขียนได้ถ่ายทอดความสำคัญของข้าวรวมถึงประเพณีเกี่ยวกับข้าวของชาวปกากะญอ ทั้งนี้ผู้วิจัยยกตัวอย่างโดยสังเขป ดังเช่น ในสารคดีเรื่อง *เมล็ดพืชสีเขียว ประกายไฟแห่งใบไม้* ของคีน ญางเดิม ที่ได้ถ่ายทอดความสำคัญของข้าวกับชาวปกากะญอไว้ความว่า

ตัวอย่างที่ 1

เพลงพื้นบ้านของชนเผ่าปกากะญอกล่าวถึงข้าวกับมนุษย์เอาไว้ว่า

“ยามโลกปั่นป่วน ยึดเหนี่ยวอะไรก็ได้ จงจับกอกข้าวเอาไว้ให้แน่น”

รากเหง้าของมนุษย์คือข้าว คือ หน้ำที่งอกอยู่ตามผิวดิน คนโบราณเคารพนอบน้อมต่อต้นข้าวและเมล็ดข้าวเหมือนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระแม่โพสพซึ่งเป็นแม่ของข้าว คือเทพแห่งข้าวที่ชาวเอเชียกราบไหว้บูชามารดาและชีวิตของทารก ล้วนแต่มาจากข้าว มนุษย์คือเมล็ดข้าว ความเชื่อเหล่านี้ ปรากฏอยู่ในชุมชนชาวนาโบราณทุกภูมิภาค วิถีชีวิตของคนโบราณกับวิถีของอาหารที่ดื่มกิน เป็นเอกภาพอยู่ในโลกเดียวกัน

(เมล็ดพืชสีเขียว ประกายไฟแห่งใบไม้, 2539: 16 – 17)

นอกจากนี้ ในสารคดีเรื่อง *ชีวิตข้า – ปกากะญอ* ของป้อพอ ผู้เขียนยังได้ถ่ายทอดเรื่องราวของประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าวและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนวดข้าวไว้เช่น

ตัวอย่างที่ 2 พิธีกรรมเกี่ยวกับการนวดข้าว

การนวดข้าวนี้ พวกเราชาวปกากะญอเรียกว่า เผาะบือ เราไม่ได้ แลกเปลี่ยนแรงงานในช่วงการทำงานนี้ ครอบครัวหนึ่ง ๆ ก็จะช่วยกันนวดกันเอง เพราะเราไม่เร่งรีบจะเสร็จเมื่อไรก็ได้ หากเราเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว เราก็ไถ่อกไป มากโข ... แม่ฉันเลี้ยงไก่ไว้หลายตัว เมื่อถึงเวลานี้แม่จะต้องฆ่าไก่หนึ่งคู่สำหรับ ทำพิธีของพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นเจ้าของดิน เจ้าของน้ำ เจ้าของป่า แม่บอกว่า จะต้องทำพิธีนี้ทุกครั้งก่อนที่จะลงมือนวดข้าว หากไม่ทำเช่นนี้ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ จะไม่อวยพร และจะได้ผลผลิตไม่ดี การทำพิธี ต้องไปทำที่ไร่ โดยพ่อฉันจะเป็น ผู้ทำ พ่อจะสร้างแท่นบูชา ฆ่าไก่แล้วนำเลือดมาป้ายที่เสาแท่นบูชาพร้อมกับ อธิษฐานขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์

หลังทำพิธี ครอบครัวของฉันได้ช่วยกันทำอาหารจนเสร็จแล้วเราจะ ร่วมกินข้าวพร้อมกัน กินข้าวเสร็จแล้วเราก็เริ่มต้นนวดข้าว ในการนวดข้าวจะมีการสร้างเพิงนวดข้าว พวกเราชาวปกากะญอเรียกว่า เผาะหล่อ สถานที่สร้าง เผาะหล่อแล้วแต่ความเหมาะสม เผาะหล่อแรกมักจะสร้างใกล้ ๆ กับกระต๊อบ ที่เรียกว่า หล่อแหวกโก หมายถึง เพิงนวดข้าวจุดแรก ส่วนเผาะหล่อสุดท้ายมักอยู่ ไกลจากกระต๊อบเรียกว่า หล่อเสอะดา หมายถึงเพิงนวดข้าวจุดสุดท้าย

(ชีวิตข้า – ปกากะญอ, 2540: 117 – 118)

นอกเหนือจากเรื่องราวของประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าวและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนวด ข้าวแล้วนั้น ในสารคดีเรื่อง *คนภูเขาชาวกะเหรี่ยง* ของสังคีต จันทนะโพธิ ผู้เขียนได้ถ่ายทอดเรื่องราว ของประเพณีกินข้าวใหม่ หรือ “ออมิ” ความว่า

ตัวอย่างที่ 3

“ตอนนี้ข้าวในยุ้งเก็บข้าวไม่มีข้าวเปลือกเอาไว้ตำกินแล้วและข้าวใหม่ ผีก็ยังบ่ป็น (แบ่ง) เราต้องทำพิธี ขอผีเกี่ยวข้าวเขียวที่ยังไม่สุกไปคั่วกะเทาะ เปลือกกินกันก่อน อย่างนี้บ้านเฮาเรียกว่า ฮีต ออมิ”

...

ประเพณีอมิเริ่มโดยหัวหน้ากะเหรี่ยงผู้เป็นประธานในพิธีลากเอาฟืน ที่ติดไฟดีจนคุลุกโชนตุ้นหนึ่งออกมาจากเตาแล้วโยตุ้นฟืนนั้นเข้าไปในไร่ข้าว เป็นสัญญาณให้บรรดาพวกผีเคียวทั้งหลายให้เข้ามาเลือกเอาเคียวประจำกาย

ออกไปเกี่ยวข้าวเขียวในไร่ข้าวเหล่านี้ เมื่อเกี่ยวออกมาได้แล้วจะต้องนำมา
มอบให้แก่หญิงสาวที่ยืนรออยู่ที่กระทะใบใหญ่บรรดาพวกผู้หญิงจะเอาข้าว
เขียว ๆ ที่เกี่ยวมาได้เทลงไปกระทะแล้วเร่งไฟไหม้ให้ลุกโชนขึ้นทันที

เมื่อไฟร้อนแล้วบรรดาเทพีสาว ๆ ขวัญข้าวก็จะเริ่มใช้พายคนข้าว
เหล่านั้นพวกเขาจะเคี้ยวข้าวเขียวเหล่านั้นจนได้ยินเสียงแตกเปรี้ยะ ๆ
ซึ่งแสดงว่าข้าวนั้นได้รับความร้อนจนสุกแล้วจึงจะนำไปใส่ครกใหญ่แล้วให้
พวกสาว ๆ ในชุดทรงกระสอบ “เซกวา” ระดมตำด้วยสากมือจนข้าวแตกเปลือก
ดีแล้วจึงนำไปใส่กระตังร้อนผัดคั่วเฉพาะข้าวสารไปหุงหนึ่งเลี้ยงกันต่อไป

(คณฺหชาชาวกะเหรียง, 2542: 95 – 97)

จากตัวอย่างทั้งหมดที่ผู้วิจัยได้ยกมากล่าวไว้ข้างต้นจะเห็นว่า การจะได้มาซึ่ง “ข้าว”
นั้น ต้องผ่านกระบวนการที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติ ดิน น้ำ และฤดูกาล รวมทั้งจิตวิญญาณที่ผูกพันกัน
อย่างแนบแน่นของผู้คนภายในกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ แม้อาหารบางอย่างจะมาจาก
แหล่งธรรมชาติอื่น ๆ แต่ “ข้าว” นั้นมาจากผืนแผ่นดิน รากฐานมั่นคงของถิ่นที่อยู่อาศัย และนอกจาก
จะเป็นอาหารที่หล่อเลี้ยงชีวิตแล้ว ยังเป็นการรวมไว้ซึ่งความรัก ความสามัคคีภายในกลุ่มชาติพันธุ์
ปกากะญอ ดังนั้นประเพณีต่าง ๆ เกี่ยวกับการผลิตข้าวจึงแสดงให้เห็นถึงความเคารพและรัก
ในธรรมชาติและยังเป็นสายใยผูกพันในชุมชนปกากะญอ ทำให้วิถีของมนุษย์เป็นหนึ่งเดียวกับ
ธรรมชาติ หล่อเลี้ยงจิตวิญญาณของผู้คนกับธรรมชาติเข้าด้วยกัน เป็นพื้นฐานของความรัก
ความชื่นชม ความรู้สึกห่วงใยต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นอกเหนือจากเรื่องข้าวแล้ว การตีผึ้งถือเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ปฏิบัติสืบทอด
กันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ดังตัวอย่างในสารคดีเรื่อง *กะเหรียงผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก* ของบุหลัน
รันตี ความว่า

ตัวอย่างที่ 4

ฤดูกาลที่ผึ้งจะเริ่มราว ๆ เดือน 4 ไปจนถึงเดือน 5 ทางจันทรคติ
เพราะฤดูนี้น้ำผึ้ง แก่เต็มที่แล้วไม่มีฝนตก ชาวกะเหรียงมีวัฒนธรรมในการตีผึ้ง
ที่น่าสนใจ แต่ละครอบครัวก็จะมีต้นผึ้งเป็นของตัวเอง มากน้อยไม่เท่ากัน
อยู่ที่ว่าใครค้นพบได้มากกว่ากัน

...

เวลาคนกะเหรี่ยงออกไปตีผึ้ง มักจะไปกันเป็นครอบครัว ทั้งตัวเล็กตัวน้อย ผู้หญิง คนแก่ จึงทำให้การตีผึ้งถูกซึมซับเข้าไปในสายเลือดกะเหรี่ยงแทบทุกคน

...

รังผึ้งที่ถูกสอยลงมาก็จะถูกแยกเป็นสองส่วน ที่เป็นหัวน้ำหวานก็จะเอาไปคั้นบนระแนงไม้เพื่อแยกกากก่อนจะบรรจุลงแกลอนหรือถุงพลาสติกขนาดใหญ่ ส่วนรังที่มีตัวอ่อนก็จะเอาไปต้ม ตัวอ่อนของผึ้งกินเล่น ๆ ก็ได้ หรือจะจึมน้ำพริกกินกับข้าวก็ได้ พอถึงตัวอ่อนออกหมด ก็จะเอารังที่เหลือไปต้มในน้ำเดือดจัด ส่วนที่เป็นไขก็จะละลายและตกตะกอนลงกันหม้อ ส่วนกากก็จะลอยขึ้นมาทำให้ตักทิ้งได้ง่าย ไขผึ้งที่ได้จะเทลงใส่กระบอกไม้ไผ่เพื่อนำกลับบ้านอย่างสะดวก

(กะเหรี่ยงผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก, 2552: 88 – 93)

เรื่องราวข้างต้นผู้เขียนแสดงให้เห็นว่า การตีผึ้งของชาวปกากะญอถือเป็นวัฒนธรรมที่ชาวปกากะญอให้ความสำคัญ โดยการตีผึ้งในแต่ละครั้งจะมีได้เป็นเพียงเพื่อให้ได้มาซึ่งน้ำผึ้งบริสุทธิ์สำหรับการบริโภคหรือการรักษาโรคเท่านั้น หากยังเป็นส่วนหนึ่งในการวัดความซื่อสัตย์ จะไม่มีการลักขโมยต้นผึ้งของเพื่อนบ้าน และความมีน้ำใจต่อกันและกันของคนในชุมชนเพื่อมาช่วยกันในการตีผึ้ง ทั้งนี้วัฒนธรรมดังกล่าวยังแสดงให้เห็นถึงความผูกพันของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอกับป่าและธรรมชาติในอีกรูปแบบหนึ่ง กล่าวคือ ชาวปกากะญอถือว่า ผึ้งเป็นสัญลักษณ์สำคัญในการบ่งชี้ถึงความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าและระบบนิเวศทางธรรมชาติ เหตุเพราะป่าที่อุดมสมบูรณ์จะมีผึ้งมาอาศัยทำรังอยู่มาก และผึ้งเป็นส่วนช่วยให้เกิดการผสมพันธุ์ของพืชในป่าและเป็นตัวแพร่กระจายเกสรพืชชนิดต่าง ๆ เพื่อเป็นการขยายเขตแดนของป่า ทั้งผึ้งยังส่งผลดีต่อการทำเกษตรกรรมแบบไร่หมุนเวียนของชาวปกากะญอ ก่อให้เกิดความสมบูรณ์ของการผสมพันธุ์พืชและได้ผลผลิตที่รวดเร็วมากยิ่งขึ้น ดังนั้นชาวปกากะญอจึงให้ความสำคัญกับผึ้งและวัฒนธรรมการตีผึ้ง ยังคงสืบทอดกันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

2.2.2.4 เรื่องทั่วไปเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

เนื้อหาในประเด็นต่าง ๆ ที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดไว้ข้างต้น ผู้อ่านจะเห็นว่าชาวปกากะญอมีลักษณะการดำเนินชีวิตตลอดจนประเพณีและวัฒนธรรมที่ผูกพันอยู่กับป่า

และธรรมชาติอย่างมาก ทั้งนี้ ผู้เขียนยังได้ถ่ายทอดเรื่องทั่วไป เช่น อาหาร การแต่งกาย ลักษณะนิสัย ฯลฯ เพื่อแสดงให้เห็นวิถีและตัวตนของชาวปกากะญอมากยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างยกตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *คนภูเขาชาวกะเหรี่ยง* ของสังคีต จันทนะโพธิ ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 1 การแต่งกาย

ผู้หญิงสาวทุกคนสวมกระโปรงยาวกรอมลงไปจนถึงข้อเท้าข้างทอ เป็นเส้นด้ายสีแดงเล็ก ๆ รอบสะโพก และกลางขา ตัดกับสีขาว เสื้อแบบนี้ทอเอง ใช้เอง เย็บเอง เป็นรูปคล้ายถุงกระสอบหรือที่เรียกกันว่าทรงกระสอบ มีแขนสั้น ตรงคอผ่าเป็นรูปสามเหลี่ยมผมไว้มวยข้างหลังพันหลายรอบด้วยเส้นด้าย ถักสีแดง หรือโพกด้วยผ้าขาวสั้น ๆ เจาะต่างหูเอารูปกลมใส่และห้อยปุยเส้นฟ้า ย้อมสีต่าง ๆ เป็นพู่ลงมา รอบคอพันด้วยเส้นด้าย หรือสร้อยลูกเดือยหินลูกปัดหลายรอบ บางคนใช้คล้องคอหลายเส้น

เด็กหญิงแต่งกายเช่นเดียวกับหญิงสาว นอกจากบางคนใส่กระโปรง ชุดกระสอบกรอมจนลากดิน

ชุดสีขาว คือ ชุดที่ยังไม่ผ่านการแต่งงาน ส่วนหญิงที่แต่งงานแล้ว แบ่งชุดที่แต่งเป็นคนละชั้น สวมเสื้อสั้นลงมาถึงเอวต่ำกว่าเล็กน้อยใช้สีดำ เป็นพื้น ครีเอตด้านล้างเย็บด้วยเส้นด้ายกับลูกเดือยหินสีขาว เป็นรูปทรงหมาก รุกหรือเป็นจุด ๆ สีขาว เป็นเครื่องหมายแสดงว่าแต่งงานแล้ว

(คนภูเขาชาวกะเหรี่ยง, 2542: 53)

การแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ถือเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีความละเอียด ประณีตและมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละเผ่า ทั้งนี้การแต่งกายของชาวปกากะญอนั้น ผู้เขียนได้บรรยายให้เห็นถึงลักษณะการแต่งกายที่เป็นแบบฉบับเฉพาะตัวรวมไปถึงวัสดุที่นำมาใช้ทำ เครื่องแต่งกาย นั่นคือ ฝ้าย เช่น ใยฝ้ายหรือพอนีคิ ตอนาอีหรือไม้ใบชนิดหนึ่งที่ใช้มัดฝ้ายส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสีย้อม ผงเข้หรือรากไม้ที่ใช้เป็นสีย้อมผ้า ชาวปกากะญอใช้ฝ้ายเป็นวัสดุหลัก ในการทอผ้าเพื่อสร้างเครื่องแต่งกายมาแต่ครั้งอดีต และจะไม่ใช้วัสดุอื่น ๆ ปะปนอยู่ในระหว่าง การทอผ้าเลย

ทั้งนี้ วิธีการสร้างเครื่องแต่งกายและลักษณะการแต่งกายของชาวปกากะญอ ที่ผู้เขียนถ่ายทอดไว้ ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงวิถีคิดและจิตวิญญาณที่ผูกพันกับป่าและธรรมชาติเสมอ

เริ่มตั้งแต่วัสดุหลักที่นำมาใช้คือ “ใยฝ้าย” อันเกิดจากดอกฝ้ายที่มาจากธรรมชาติและจากการเพาะปลูก เครื่องทอผ้าหรือ “กี่เอว” ในภาษาปกากะญอที่เกิดจากการนำไม้ในผืนป่ามาดัดแปลงตัดแต่งเป็นเครื่องทอผ้าขนาดเล็ก โดยในการทอ เส้นยืนของผ้าที่ทอมีสายหนึ่งคาคัดรัดโอบกับเอวของผู้ทอ สีย้อมผ้าจากพืชสมุนไพรภายในคร้วเรือน ลวดลายและสีของผืนผ้าที่ใสมีคุณค่าและความหมายของการดำรงชีวิตอยู่ของชาวปกากะญอ ตลอดจนแฝงความคิดเกี่ยวกับความผูกพันและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติจากผืนป่า อันเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีพ เป็นต้น โดยสิ่งเหล่านี้เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและเป็นภูมิปัญญาอันเกิดจากคนที่มีความรัก ความเข้าใจ และใช้ชีวิตอยู่ร่วมธรรมชาติอย่างแท้จริง

นอกเหนือจากเรื่องการแต่งกายแล้ว ลักษณะบ้านเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ถือเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ถูกเขียนได้ถ่ายทอดไว้อย่างน่าสนใจ ดังตัวอย่างในสารคดีเรื่อง *กะเหรี่ยงผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก* ของบุหลัน รัตน์ ความว่า

ตัวอย่างที่ 2 ลักษณะบ้านเรือน

กะเหรี่ยงปกากะญอเองก็จะมีอยู่สองกลุ่มด้วยกัน กลุ่มแรกจะอยู่รวมกันเป็นชุมชน ทั้งเล็กและใหญ่ อีกกลุ่มหนึ่งจะอยู่ตามป่าเขาและต้นน้ำลำธาร กระจายกระจายทั่วไป

กลุ่มแรกที่อยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านจะค่อนข้างพิถีพิถันในการปลูกบ้านสร้างเรือนพอสมควร แต่วัสดุที่ใช้ก็ยังคงคล้าย ๆ กัน คือใช้ไม้ไผ่เป็นโครงสร้างหลักทั้งทำเสา ทำคาน ทำรอดสับปากปูพื้น ฝาบ้าน รวมทั้งแป กลอน และจันทัน ส่วนหลังคานั้นมีทั้งมุงด้วยใบกะพ้อซึ่งเป็นปาล์มป่าชนิดหนึ่งหรือมุงด้วยหญ้าคาเป็นตับ ๆ และสังกะสี

...

ส่วนปกากะญอที่อยู่ตามป่าเขาและต้นน้ำลำธาร จะสร้างบ้านแบบง่าย ๆ โดยอาศัยพื้นที่ลาดเอียงตามเชิงเขา แต่จะไม่เลือกบริเวณที่มีไม้ใหญ่ขึ้นหนาแน่น เพราะแสงสว่างมีน้อยและแดดส่องไม่ทั่วถึงตลอดทั้งวัน ปากะญอกลุ่มนี้จะประหยัดเสาหลังบ้านเหมือน ๆ กัน เพราะพื้นที่ปลูกบ้านจะลาดเอียงอยู่ตามเชิงเขา เสาแต่ละต้นจึงยาวไม่เท่ากัน เสาหน้าบ้านจะสูงชะลูดจนน่ากลัวว่าจะหล่นลงมาคอกหัก เสากลางก็จะสั้นลงมาอีกหน่อย ส่วนหลังบ้านไม่ต้องมีเสาแล้ว เขาจะเอาคานพาดกับพื้นดินหรือตอไม้เลย

(กะเหรี่ยงผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก หน้า 225 – 227)

จากตัวอย่างข้างต้นผู้อ่านจะเห็นว่า สภาพภูมิประเทศและสภาพชุมชนของชาวปกากะญอ มีส่วนช่วยกำหนดวิธีการสร้างบ้านเรือนเป็นอย่างมาก โดยชาวปกากะญอกลุ่มหนึ่งมีโครงสร้างบ้าน อันได้แก่ เสาฐาน คาน รอด สับฟากปูพื้น ฝาบ้าน แปะ กลอน และจันทัน ล้วนใช้ไม้ไผ่เป็นหลักในการสร้างทั้งสิ้น ส่วนหลังคาบ้านจะใช้ใบกะพ้อ หญ้าคา หรือสังกะสี ในการมุง ฐานบ้านของชาวปกากะญอกลุ่มแรกจะยกใต้ถุนสูงเพื่อประโยชน์ใช้สอยต่าง ๆ โดยเฉพาะเป็นที่สำหรับเก็บข้าวเปลือกอันเป็นผลผลิตสำคัญที่เกิดจากการทำไร่หมุนเวียนในแต่ละปี ส่วนชาวปกากะญออีกกลุ่มหนึ่งนั้น การสร้างบ้านจะอิงอาศัยพื้นที่ธรรมชาติที่เป็นที่ตั้งของบ้าน โดยสร้างบ้านลาดเอียงไปตามสภาพของภูมิประเทศ ดังนั้นหน้าบ้านจึงมีความสูงไปความลาดเอียงของเนินเขา ส่วนหลังบ้านจะเตี้ยเพราะชิดกับส่วนเนินเขา และส่วนตัวตัวบ้านได้นั้น บางบ้านจะสร้างแบบยกขึ้น – ลงได้ จะไม่ได้สร้างอย่างถาวรเพราะป้องกันอันตรายจากสัตว์ป่าต่าง ๆ ที่อาจเดินขึ้นไปบนตัวบ้านและทำอันตรายได้

จากการศึกษาข้อมูลที่ได้เขียนได้ถ่ายทอดไว้ข้างต้น การสร้างบ้านเรือนของชาวปกากะญอทั้งสองกลุ่ม ถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวและยังคงแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวปกากะญอกับป่าและธรรมชาติ กล่าวคือ องค์ประกอบต่าง ๆ ของบ้าน ล้วนมีที่มาจากป่าและธรรมชาติรอบตัว เช่น ไม้ นอกจากนี้การสร้างบ้านยังต้องเอื้อต่อการเก็บรักษาผลผลิตที่สำคัญ นั่นคือ “ข้าว” โดยใช้ใต้ถุนบ้านเป็นเสมือนยุ้งฉางไว้เก็บข้าว ความคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงจิตสำนึกเชิงนิเวศ การใช้พื้นที่เพื่อความคุ้มค่าต่อประโยชน์ที่จะได้รับ ตลอดจนความใส่ใจในทุกรายละเอียดเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต และการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญออย่างแท้จริง

ทั้งนี้ “ดนตรี” เป็นสิ่งที่มีบทบาทสำคัญและเกี่ยวข้องกั่วิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ อีกทั้งได้สร้างความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ เป็นที่จดจำของคนทั่วไปและมีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นเรื่อยมา (สุกรี เจริญสุข, 2556: 1) กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในประเทศไทย ที่มีบทเพลงและเครื่องดนตรีที่เป็นแบบฉบับเฉพาะตัว ดังยกตัวอย่างเรื่องราวของบท “ธา” จากสารคดีเรื่อง *ชีวิตข้า – ปกากะญอ* ของป๊อพอ ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 3 บท “ธา”

และแล้วทุกคนจะลงเอยเรื่องเล่าของตนด้วย ธา (ถ่านาที่บอกถึงเรื่องราวที่ครอบคลุมวิถีชีวิตปกากะญอทั้งหมด ทั้งตำนาน ความเชื่อ บทสอนโลกทัศน์ ปรัชญา ความรัก รวมไปถึงการเกี่ยวพาราสีของคนหนุ่มสาว กล่าวกันว่ามีจำนวนมากกว่าใบไม้ในโลกถึงสามเท่า) สามบทที่เหมือน ๆ กันคือ

เปอะ เหม่ ดวะ เลอ ซ่อดี เดอ

ดอปีอแห่ว แคะละ แคะละ

หากถือกำเนิตมาจากน่อง

ทุกคนถือก้อน้องกัน

หลิ แกวก่อ ซอโพ แวะเบอ

โป้ เตอะ เซ พะ เตอ บะ เลอ

หนังสือใบตาลถูกไค้ยี่เยี้ยทับถม

อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้อีกเลย

หลิ ทุ หลิ เจ๊ะ หลิ ป้ายวา

หลิ ลอหมา เพลาะ เลอ กอลา

หนังสือเงินหนังสือทอง หนังสือยวา

หนังสือหายจากไป ณ แดนฝรั่ง

(ชีวิตข้า – ปกากะญอ, 2540: 169 – 170)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนบรรยายถึงลักษณะบทาที่ชาวปกากะญอใช้ซับซ้อนภายในกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งนี้ผู้อ่านจะเห็นว่า บทาที่ผู้เขียนหยิบยกมานั้น กล่าวถึงเรื่องการถือกำเนิตของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญออย่างสังเขป โดยชาวปกากะญอเชื่อว่า “ยวา” พระเจ้าหรือสิ่งสูงสุด เป็นผู้ให้กำเนิดชาวปกากะญอมาบนโลกเมื่อครั้งที่ยวาได้ตั้งครรรค์ที่น่องของตนเอง และเมื่อชาวปกากะญอได้ถือกำเนิตบนโลกแล้ว ชีวิตก็ประสบพบเจอแต่กับความยากลำบาก ไม่มีความรู้และไร้ที่อาศัย เหตุเพราะไม่มีหนังสือเงิน หนังสือทอง หนังสือใบตาล มรดกจากยวาที่จะนำมาศึกษาหาความรู้และพัฒนาตนเองได้ เรื่องราวดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการนำตำนานและความเชื่อมาบอกเล่าความเป็นมา ความสัมพันธ์ระหว่างชาวปกากะญอกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติตามความเชื่อดั้งเดิม ตลอดจนแฝงปัญหาและความยากลำบากที่เกิดขึ้นของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ เช่น ปัญหาการไร้ที่อยู่อาศัย ปัญหาเรื่องที่ดินทำกิน ปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชน การขับ

บทาจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด คำสอน ประสบการณ์ รวมถึงความทรงจำ เรื่องอดีตของบรรพบุรุษที่มีการบอกเล่ากันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากเรื่องราวของบทาแล้ว ผู้เขียนยังได้ถ่ายทอดเรื่องเครื่องดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอไว้ได้แก่ เตหน้าและแกว เครื่องดนตรีโบราณของชาวปกากะญอ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง เพลง ดนตรี ชีวิตคนภูเขา ของสุวิษานนท์ รัตนภิมล ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 4 เตหน้า

ต้นไม้ถูกแกะสลัก คดโค้งไปตามจินตนาการและมีมือจัดเจน จนเกิดเป็นรูปร่างคล้ายเขาควายเป็นงูม โกร่งลำตัวเป็นโลหะบาง ๆ เป็นถึงขนมหรือระบองแป้ง ริดจนเรียบแล้วตีตอกติดเนื้อไม้ สายเหล็กให้เสียงคือสายเบรกรถจักรยาน สายหึงงอคือเส้นของเสียง-ให้เสียงสั้นลึกและก้องกังวาน

เตหน้าหกสาย แปดสาย สิบสองสาย ให้เสียงคมลึกต่างกัน ความซับซ้อนในการตีตสาย ให้เสียงที่ซับซ้อนตามไปด้วย นิ้วมือที่พรมบนสายเหล็ก ดั่งนิ้วมือยึดยาวออกไปจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของร่างกาย เห็นความนิ่งและสมาธิ

(เพลง ดนตรี ชีวิตคนภูเขา, 2559: 33 – 34)

ตัวอย่างที่ 5 แกว

เครื่องเป่าชนิดเดียวของคนปกากะญอ ซึ่งต้องใช้แรงลมจากภายใน ผ่านลิ้นเสียงทำด้วยแผ่นเหล็กบางเหมือนใบไม้ ใช้ซี่ผึ้งยาติดไว้กับตัวเป่า อุ้งมือเปิดปิดประสานกับลมผ่านลิ้นเป่า จึงก่อเนื้อเสียงให้รู้สึกโหยหวน ตื่นเต้นเร้าใจหรือสนุกสนาน ความรู้สึกจากหัวใจคือผู้ให้สำเนียง และบอกความมุ่งหมายของคนเป่าแกว

แกวทำจากงาช้าง เขาควายเป็นไม้ให้เสียงแตกต่างกัน ช้างหรือควายตัวหนึ่งล้มลง งา-เขาจะเปล่งเสียงต่อไป บางทีคล้ายบอกเตือนมนุษย์ คุณค่าแห่งชีวิตเหมือนไร่รูป แต่ในสิ่งไร่รูปเหมือนซ่อนแง่มุมชีวิตไว้อย่างลึกลับ

(เพลง ดนตรี ชีวิตคนภูเขา, 2559: 27 – 28)

เรื่องราวของเครื่องดนตรีทั้งสองชนิดข้างต้น ผู้อ่านจะเห็นว่า ผู้เขียนถ่ายทอดรายละเอียดเกี่ยวกับเครื่องดนตรีในเชิงพรรณนาเพื่อให้ผู้อ่านเห็นถึงลักษณะ วิธีการเล่น รวมถึงวิถีคิด

ของชาวปกากะญอในการใช้เครื่องดนตรีเป็นสัญลักษณ์สื่อความหมายถึงแนวคิดหรือปรัชญาตามวิถีการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ดังเช่น “เตหนา” เครื่องดนตรีโบราณของชาวปกากะญอที่มีลักษณะคล้ายพิณ คันมีลักษณะโค้งงอ ระหว่างคันและฐานจะมีสายซึ่งอยู่ 6 สาย 8 สาย หรือ 12 สาย แล้วแต่ความชอบของแต่ละบุคคลซึ่งความไพเราะก็จะแตกต่างกันด้วย เตหนามักจะเล่นร่วมกับการขับบทา ดังนั้น เนื้อหาและความหมายของเพลงส่วนหนึ่งจะอยู่ที่ความสามารถและประสบการณ์ของผู้เล่นที่จะสรรค์สร้างและสื่อออกมาได้มากน้อยเพียงใด เตหนาเป็นสัญลักษณ์ของวิถีที่เรียบง่ายแต่เต็มไปด้วยพลังแห่งความแข็งแกร่งที่จะยืนหยัดอยู่ท่ามกลางวิถีแห่งป่าเขาของชาวปกากะญอ

นอกเหนือจากเครื่องดนตรีเตหนาแล้ว “แกว” เครื่องดนตรีประเภทเป่าที่ทำมาจากงาช้าง เขาควาย หรือไม้ แล้วแต่เจ้าของจะประดิษฐ์สรรค์สร้างขึ้นมา ซึ่งแต่ละอย่างให้ความไพเราะของเสียงแตกต่างกัน แกวเป็นเครื่องดนตรีอีกชนิดหนึ่งที่นิยมนำมาใช้เป่าสร้างความบันเทิง เป็นเพื่อนทั้งยามเหงาและให้พลังในการทำงาน นอกจากนี้ยังบอกถึงฤดูกาลแห่งการเก็บเกี่ยวข้าวในไร่มนุษย์ เนื่องจากชาวปกากะญอนิยมเป่าแกวในช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยว การเล่นเครื่องดนตรีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นศิลปินที่อยู่ในสายเลือดและยังสะท้อนให้เห็นจิตสำนึกเชิงนิเวศของชาวปกากะญอ กล่าวคือ การตายของสัตว์ป่าตัวหนึ่งมิได้สูญเปล่าอย่างสิ้นเชิง หากยังนำบางส่วนของร่างกายมาบอกกล่าวเล่าขาน สร้างเป็นบทเพลงอันทรงคุณค่าทั้งรูปและเสียง บ่งบอกถึงแนวคิดและมุมมองของชีวิตที่เกี่ยวข้องกันอย่างลึกซึ้งระหว่างสัตว์ป่า มนุษย์ และธรรมชาติ

กล่าวได้ว่า เนื้อหาในแนวเรื่องแบบวิชาการ ผู้เขียนได้ให้รายละเอียดไว้ทั้งหมด 4 เรื่อง ได้แก่ ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงและกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ การตั้งถิ่นฐาน ประเพณีและวัฒนธรรม เช่น ประเพณีและวัฒนธรรมเกี่ยวกับการเกิด ขวัญ การแต่งงาน ความตาย ข้าว การตีผึ้ง และเรื่องทั่วไปเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ได้แก่ การแต่งกาย ลักษณะที่อยู่อาศัย บทเพลงและเครื่องดนตรี ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า เนื้อหาในแนวเรื่องดังกล่าว ผู้เขียนต้องการถ่ายทอดให้ผู้อ่านรู้จักและเข้าใจผู้คนในกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอให้มากขึ้น และเพื่อให้ได้รับข้อมูลที่ถูกต้องตามความเป็นจริง ทั้งนี้ เนื้อหาในแนวเรื่องแบบวิชาการ ถือเป็นหัวใจสำคัญต่อการศึกษาวถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอได้เป็นอย่างดี

2.2.3 เนื้อหาในแนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์

ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น สารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอมีเนื้อหาที่หลากหลาย หนึ่งในนั้นคือเนื้อหาที่มีแนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์ที่เจาะจงเฉพาะเรื่องหรือเหตุการณ์ที่ผู้เขียนมีประสบการณ์ร่วม ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ทั้งนี้เนื้อหาดังกล่าวผู้เขียนได้ถ่ายทอดจากสิ่งที่ผู้เขียนได้พบเห็นและเข้าไปสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ดังจะอธิบายต่อไปนี้

2.2.3.1 เรื่องเล่าจากประสบการณ์ตรงของผู้เขียน

เรื่องเล่าแบบดังกล่าว ผู้เขียนนำเสนอประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเองในลักษณะต่าง ๆ เช่น การเดินทางไปสอบถาม สืบค้น การเข้าไปอยู่อาศัยร่วมกับชุมชน การมีโอกาสได้เข้าไปช่วยเหลือผู้คนหรือชุมชนซึ่งเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ โดยสารคดีแต่ละเรื่อง ผู้เขียนมีวิธีการถ่ายทอดแนวเนื้อหาของเรื่องประสบการณ์ที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

1) เรื่องประสบการณ์ที่มีสาระหรือเรื่องราวแปลกใหม่

เรื่องประสบการณ์ที่มีสาระหรือเรื่องราวแปลกใหม่ในที่นี้ ผู้วิจัยหมายถึง เนื้อหาของประสบการณ์ที่มีการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่บ่งบอกให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ที่แท้จริงซึ่งบางครั้งอาจยังไม่เคยปรากฏในงานวิชาการหรือข้อมูลของนักวิชาการ เช่น ในสารคดีเรื่อง *สัญจรสู่สาละวิน - ถนนธงชัย* ของคีน ญางเติม ได้ถ่ายทอดเรื่องราวของคำว่า “สกอ” เมื่อครั้งมีโอกาสได้เข้าไปอาศัยอยู่ร่วมกับชาวปกากะญอในหมู่บ้านทางตอนเหนือบริเวณลุ่มแม่น้ำเงาว่า “สกอ” นั้นหมายถึง สำเนียงภาษาของชาวปกากะญอที่ใช้แบ่งแยกกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ และโพล่ง ซึ่งชาวปกากะญอ จะใช้ภาษาสกอ ส่วนชาวกลุ่มกะเหรี่ยงโพล่งก็จะมีภาษาของตนเองซึ่งไม่ใช่สกอ

ตัวอย่างที่ 1

หมู่บ้านเหนือหุบเขาแห่งนั้น ส่วนใหญ่เป็นพวกที่พูดสำเนียง “โพล่ง” มีพวก “สกอ” บ้างประปราย คนปกากะญอ ทั้งสองกลุ่ม พูดภาษาเดียวกัน แต่สำเนียงผิดเพี้ยนกันไป เช่นเดียวกับคนไทยแต่ละภาคที่พูดสำเนียงต่างกัน

สำเนียง “สกอ” เป็นภาษาที่มีการแพร่หลายมากกว่า เพราะว่าปกากะญอมีมากกว่าปกากะญอโพล่ง กลุ่มโพล่งจะอาศัยอยู่หนาแน่นเฉพาะ

พื้นที่มก้อยและเขตรอยต่อท่าสองยาง – สบเมย – แม่สะเรียง รวมทั้ง
แถบจังหวัดลำพูน ส่วนพื้นที่อื่น ๆ ในเขตเชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน
ล้วนแต่เป็นกลุ่มสกอทั้งหมด วิทยาภาภาษาปกากะญอจึงกระจายเสียง
ด้วยสำเนียงสกอ ภาษาของสำเนียงสกอจึงคล้าย ๆ จะเป็นภาษากลางของคน
ปกากะญอ คนโพ่งส่วนใหญ่สามารถสื่อสารด้วยภาษาของสกอได้

(สัญญาสุสาละวิน – ถนนธงชัย, 2537: 81)

จากเนื้อหาที่เกิดจากประสบการณ์ของผู้เขียนข้างต้น ผู้อ่านสามารถเข้าใจที่มา
ของคำว่า “สกอ” ที่นักมานุษยวิทยาใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอซึ่งแท้จริงแล้วคำว่า สกอ
จากประสบการณ์และความเข้าใจของผู้เขียนหมายถึง สำเนียงที่ชาวปกากะญอใช้เรียกภาษา
ของตัวเองเปรียบเสมือนเป็นภาษากลางที่ชาวกะเหรี่ยงทุกกลุ่มสื่อสารและเข้าใจกันได้ แต่สำเนียง
สกอ คือภาษาหลักของชาวปกากะญอแฉะเช่นสำเนียงโพ่งก็คือภาษาหลักของกลุ่มกะเหรี่ยงโพ่ง
เป็นต้น

นอกเหนือจากนี้ เรื่องชื่อบุคคลของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่มักจะต้องให้สัมพันธ์
กับวิถีความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เช่น ในสารคดีเรื่อง *เด็กชายกับนกเงือก
ความงาม ผ่านคนคนเดินทาง* ของภู เชียงดาว ที่ได้นำเสนอเรื่องราวดังกล่าวไว้ ความว่า

ตัวอย่างที่ 2

เขายังบอกอีกว่า ชื่อจริงภาษาปกากะญอ คือ ทูชวอกวอ แปลว่า
นกโพระดก

...

ผมไม่ได้ถามเขาว่า เหตุใด พ่อจึงตั้งชื่อลูก ๆ เป็นชื่อนกทั้งครอบครัว
บางที - - พ่อเขาอาจสื่อให้เห็นถึงความหมายของวิถีของผู้อาศัย
อยู่ในป่า อยู่กับธรรมชาติ หรืออาจหมายถึง วิถีของพวกเขาเป็นเช่นนกป่า
ที่ขอบอิสระ รัก รู้จักเรียนรู้จากการแสวงหาคคุณค่าความหมายด้วยตัวของตัวเอง
หรือเป็นนกที่ชอบสื่อสารด้วยเสียงเพลงก้องกังวานไปในหุบห้วยและขุนเขา ...

(เด็กชายกับนกเงือก, 2554: 81)

จากเนื้อหาข้างต้น ผู้เขียนได้เสนอมุมมองจากประสบการณ์ตรงของตนเองไว้อย่างน่าสนใจซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นจริงในวิถีชีวิตของชาวปกากะญอที่สัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังเช่นการตั้งชื่อบุคคลที่กล่าวมานั้น ทำให้ทราบและเข้าใจถึงความผูกพันกับธรรมชาติและวิถีชีวิตที่ชาวปกากะญอเป็นอยู่

2) เรื่องประสบการณ์จากการเดินทาง

ประสบการณ์จากการเดินทางเป็นอีกลักษณะหนึ่งที่ปรากฏในเรื่องเล่าจากประสบการณ์ตรงของผู้เขียน โดยมีจุดเด่นสำคัญคือ ผู้เขียนจะถ่ายทอดอารมณ์และความรู้สึกจากประสบการณ์ในการเดินทางไปยังชุมชนหรือสถานที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่เต็มไปด้วยความยากลำบากและอันตราย เช่น ในสารคดีเรื่อง *เอกเขนกในสวนของคนขี้เกียจ* ของสุวิษานนท์ รัตนภิมล ที่ผู้เขียนถ่ายทอดประสบการณ์การเดินทางไปยังหมู่บ้านชาวปกากะญอแห่งหนึ่งบริเวณลุ่มแม่น้ำเงาโดยการแล่นเรือทวนน้ำไปตามสายแม่น้ำเงา ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 1

การขับเคี่ยวชีวิตทวนน้ำ เป็นเสมือนเสียงเรียกแห่งชะตากรรมที่มองไม่เห็น กวักมือเรียกอยู่ในที่มืด

แน่นอน ยามชีวิตเป็นซาก - ยากนักจะโถมแรงพลังชีวิตสวนทางน้ำ หรือมุ่งไปทางหาหนทางใด ๆ

เหมือนกระแสมนิกคิดพกวณเข้าไปในหัวใจ สูดชีวิตออกไปตามเส้นเลือดจนระบายอยู่ทั่วเนื้อหนัง ขณะหัวเรือยังพุ่งเข้าโค้งค้ำแม่น้ำครั้งแล้วครั้งเล่า เด็กหนุ่มนั่งหัวเรือ เบี่ยงตัวมาซ้ายทีขวาที กำกับหัวเรือให้เข้าไปร่องน้ำได้แม่นยำยิ่งขึ้น

(เอกเขนกในสวนของคนขี้เกียจ, 2547: 28 – 31)

เนื้อหาข้างต้นนั้นจะเห็นว่า ผู้เขียนถ่ายทอดประสบการณ์การเดินทางโดยการแล่นเรือทวนแม่น้ำเงาไปพร้อม ๆ กับการสอดแทรกอารมณ์ความรู้สึกพะวงใจของผู้เขียนที่มีต่อการเดินทางในครั้งนั้น ดังที่ผู้เขียนเปรียบเทียบไว้ว่า การเดินทางครั้งนี้เสมือนหนึ่งชะตากรรมชีวิตของมนุษย์ที่ไม่มีความแน่นอนและมีโอกาสที่จะเกิดอันตรายกับตนเองสูง หากการเดินทาง

แบบดังกล่าวนี้เป็นเพียงหนทางเดียวที่จะเดินทางเข้าไปยังหมู่บ้านชาวปกากะญอในป่าลึกบริเวณ
เทือกเขาถนนธงชัยตามความปรารถนาของผู้เขียน เพื่อจะเรียนรู้และใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับชาวปกากะญอ

นอกเหนือจากสารคดีเรื่องเอกเขนกในสวนของคนขี้เกียจแล้ว สารคดีเรื่อง
คนกลางแจ้ง ของนักเขียนคนเดียวกันหากใช้นามปากกาว่า หล้า น้ำ ทุ่งขุนหลวง นั้น ผู้เขียนถ่ายทอด
ประสบการณ์การเดินทางเข้า – ออกหมู่บ้านชาวปกากะญอห้วยอีค่าง อำเภอแม่วาง จังหวัด
เชียงใหม่ ตลอดระยะเวลา 1 ปี ไว้ที่น่าสนใจ ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 2

หมู่บ้านห้วยอีค่าง !?

...

ถนนสายนี้ไม่มีชื่อ คดลูกเดียว มันไม่เคยโอนอ่อนผ่อนตามให้
เครื่องยนต์กำลังแรงน้อย ยังดำรงความสูงปายป็นดอยอย่างมั่นคง พังรักษา
ความเร็วให้คงเส้นคงวาไว้ เครื่องจะได้ไม่กระตุก

...

บนแผนที่ซึ่งอุดมไปด้วยเส้นคด หัก ๆ งอ ๆ ผมกำลังเดินทางลึกเข้าไป
ลึกเข้าไป เหมือนว่ายิ่งลึกเข้าไปเท่าไร การปรากฏตัวของเส้นคดยิ่งสลับซับซ้อน
ขึ้นตามภูมิประเทศ เส้นคดอีกหลายเส้นรอคาดโทษอยู่แล้ว ไม่ว่าใครคนนั้นจะมี
ความผิด ดี งาม รัก หลง หิว โหย โหด เหงา ง่วง ... หรือไม่ก็ตาม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (คนกลางแจ้ง, 2550: 19 – 21)

ประสบการณ์การเดินทางข้างต้นจะเห็นว่า ผู้เขียนมีมุมมองและอารมณ์ความรู้สึก
ที่ต่างออกไปจากตัวอย่างแรก กล่าวคือ ผู้อ่านจะสัมผัสได้ถึงความรู้สึกตื่นเต้นทำทนายและลุ้นระทึก
กับเส้นทางตลอดการเดินทางเข้าไปยังหมู่บ้านชาวปกากะญอห้วยอีค่างที่น้อยคนจะเดินทางเข้าไป
ถึง ทั้งนี้การเดินทางครั้งดังกล่าวถือเป็นความภาคภูมิใจของผู้เขียนที่สามารถทำตามวัตถุประสงค์
ของตนเองได้สำเร็จ ผู้เขียนเปรียบเปรยว่า แม้เส้นทางของการเดินทางขณะนี้ยังคงเคี้ยวมากเท่าใด
เส้นทางข้างนอกที่รออยู่ก็อาจจะยังคดเคี้ยวอีกได้ เพราะกับชีวิตของคนแล้ว ไม่ว่าในขณะนี้เขาคนนั้น
จะเป็นเช่นไร เส้นทางชีวิตในวันข้างหน้ารออยู่ก็ยังคงต้องดำเนินต่อไป นอกเหนือจากนี้ ผู้เขียนยังได้
พบกับประสบการณ์แปลกใหม่และวิถีชีวิตที่เป็นอยู่จริงของชาวปกากะญอ ท่ามกลางสภาพสังคม
ภายนอกของชาวปกากะญอซึ่งมีความเจริญและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในโลกปัจจุบัน

3) เรื่องประสบการณ์ร่วมในเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ ปกากะญอ

เรื่องประสบการณ์ดังกล่าวนี้เป็นเรื่องเล่าที่สร้างความสนใจให้กับผู้อ่านอีกลักษณะหนึ่งในงานเขียนสารคดีที่เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ กล่าวคือ ผู้เขียนถ่ายทอดเรื่องราวเมื่อครั้งเข้าไปมีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์เหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อหรือเกิดความเปลี่ยนแปลงกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ดังเช่น ในสารคดีเรื่อง *แผ่นดินนี้ที่อีกฟากเขา* ของวีระศักดิ์ จันทร์สงแสง ที่บอกเล่าเรื่องราวการเข้าไปมีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์ตลอดจนรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโครงการเขื่อนสาละวินที่ส่งผลกระทบต่อชาวปกากะญอที่อาศัยอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำสาละวินในช่วงปี พ.ศ.2549 ดังความว่า

ตัวอย่าง

แต่การปรากฏตัวของชาวบ้าน 50 ชุมชนในทิวเขายกปกากะญอก็เป็น
ที่ชัดเจนว่า “คน” ในลุ่มแม่น้ำสาละวินมีตัวตนอยู่จริง

“เราหวังว่าคนมีการศึกษาจะช่วยเหลือให้ความรู้กันบ้าง แต่เขากลับ
จะมาทำลาย” คนหนุ่มปกากะญอคนหนึ่งตัดพ้อ สีหน้าและน้ำเสียงราบเรียบ
เป็นปกติ แต่ถ้อยคำบ่งความอัดอั้นอู้อึ้งในใจ เขาเชื่ออำพล ไม่มีนามสกุล
เพราะไม่มีสัญชาติไทย และยังไม่มียทะเบียนบ้าน ทั้งที่อยู่หมู่บ้านแม่ตีมาตั้งแต่
ปี พ.ศ.2518 “เราเป็นคนเหมือนกัน มีหน้าตา มือเท้าเหมือนกันทั้งนั้น แต่คนที่มีการ
ศึกษาแทนที่จะมาช่วยเหลือกัน กลับจะมาทำร้าย”

แต่โครงการนี้ถูกคนในลุ่มน้ำยวมต่อต้านเพราะเล็งเห็นความวิบัติ
ที่จะเกิดกับสิ่งแวดล้อม โครงการผันน้ำจึงถูกชะลอ แต่โครงการเขื่อนสาละวิน
ยังคงดำเนินต่อไป ถ้ามีวันที่ฝันของคนมีการศึกษาในหน่วยงาน กฟผ. เป็นความ
จริง มหานทีเพียงสายเดียวของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ยังคงรินไหล
อย่างเสรีก็จะถึงคราวสิ้นอิสรภาพชั่ววันจันทร์ หากสายน้ำถูกตัดขาด แผ่นดิน
บนแผนที่รูปขวานโบราณก็คงเหมือนถูกตัดแขน

เป็นคนเรา ... ถ้าขาดแขนไปจะโอบกอดใครได้ แล้วแผ่นดินที่ขาด
แม่น้ำเป็นอ้อมแขนเล่า จะเศร้าหมองปานใดกัน ?

(แผ่นดินนี้ที่อีกฟากเขา, 2554: 116 – 123)

ประสบการณ์ร่วมที่ผู้วิจัยยกตัวอย่างมานั้น เกิดขึ้นเมื่อครั้งที่ผู้เขียนเดินทางเข้าไปสังเกตการณ์โครงการสร้างเขื่อนสาละวินภายใต้การควบคุมดูแลของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย หรือ กฟผ. ในช่วงปี พ.ศ.2549 ที่ผ่านมา ทั้งนี้ผู้อ่านจะเห็นว่า ผู้เขียนได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกจากประสบการณ์ไว้ทั้งหมด 2 ส่วนคือ อารมณ์และความรู้สึกของชาวปกากะญอที่ต้องเผชิญหน้ากับสถานการณ์ดังกล่าว โดยการหยิบยกคำสัมภาษณ์บางส่วนของชาวปกากะญอที่ได้รับผลกระทบมาสอดแทรกให้ผู้อ่านได้รับรู้ถึงความรู้สึกอัดอั้นตันใจที่ชาวบ้านต้องพบเจอ สิ่งเหล่านี้ส่วนหนึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินงานของภาครัฐที่ไม่ได้ศึกษาและทำความเข้าใจประวัติความเป็นมาของพื้นที่และมิติทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เท่าที่ควร และนอกเหนือจากคำสัมภาษณ์ดังกล่าวแล้ว ผู้เขียนได้แสดงทัศนคติของตนเองเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน กล่าวคือ ไม่เห็นด้วยกับการดำเนินงานของโครงการดังกล่าวที่จะส่งผลกระทบต่อส่วนรวมเป็นวงกว้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับชาวปกากะญอ บริเวณลุ่มแม่น้ำสาละวินที่จำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ในเขตลุ่มแม่น้ำสาละวินในการดำรงชีวิต ดังจะเห็นได้จากบริบทสุดท้ายที่ผู้เขียนมีการใช้ภาพพจน์เปรียบเทียบความสำคัญของแม่น้ำสาละวิน เพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นจินตภาพและเกิดความเข้าใจในความเลวร้ายที่อาจจะเกิดขึ้นกับแม่น้ำสาละวินและชาวบ้านในแถบลุ่มแม่น้ำนี้ในภายภาคหน้าอีกด้วย

4) เรื่องประสบการณ์ที่น้อยคนจะมีโอกาสได้พบเจอ

เรื่องประสบการณ์เช่นนี้เป็นเรื่องราวที่ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่า หากว่าผู้อ่านไม่ได้ต้องการจะศึกษาเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวอย่างจริงจัง รวมทั้งไม่มีแรงจูงใจหรือความพร้อมในทุกด้านที่จะเดินทางไปหาประสบการณ์ตรงเช่นนี้ ก็คงจะไม่มีโอกาสได้ประสบพบเจอ ดังที่ผู้เขียนได้พบเจอกับตนเองจากการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนชาวปกากะญอ ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ผู้เขียนจึงได้เก็บเกี่ยวประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอมาแนะนำเสนอเพื่อให้ผู้อ่านอย่างเข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง ดังตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *สวนของคนชู้เกี้ยว โรงเรียนไม่มีหลังคา* ของสุวิชาชนท์ รัตนภิมล ที่ถ่ายทอดประสบการณ์การเข้าไปมีส่วนร่วมในวิถีการทำการเกษตรแบบยั่งยืนตามภูมิปัญญาของชาวปกากะญอกับปราชญ์ชาวบ้านชาวปกากะญอ “จอนิ โอโตเซา” ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 1

“เราก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เราต้องดูแลธรรมชาติ ทบาทหนึ่งว่า
เอะ ก่อ ก่อ ต่อ ก่อ เท เคร่ ก่อ แม่ หมื่อ วา โข่ วี เก กินผืนดิน จงรักษาผืนดิน
ให้ดี ผืนดินอุดมสมบูรณ์ พระเจ้าจะกลับมา ชีวิตจะกลับมา ความหลากหลาย
เกิดขึ้นมานานแล้ว เราฟังหรือเปล่า เราไม่ฟังภาษาในธรรมชาติ เราฟังแต่ภาษา
เงินหรือเปล่า ฟังแต่ภาษาเทคโนโลยีหรือเปล่า”

จนกระทั่งวันหนึ่ง ลุงจอนิเห็นว่าเนื้อที่แปดไร่น่าจะขอย่อยเพื่อใช้
ประโยชน์ได้ตั้งใจมากขึ้น

“ลุงแบ่งมันเป็น 3 ส่วน ส่วนหนึ่งปลูกพืชระยะสั้น อีกส่วนหนึ่งปลูกพืช
ระยะยาว ส่วนสุดท้ายเก็บไว้เป็นป่าธรรมชาติ ลุงแบ่งเป็นส่วน ๆ เมื่อไม่
นาน เพราะจำเป็นต้องมีพืชผักบ้าง เราต้องกินผักกินพืชอื่น ถ้ามีชนิดเดียวกัน
ได้อย่างเดียว

“ถ้ามีแต่ลูกพลับ ลูกพลับหมดก็หมดใช้ไหม แบบนี้ อันนั้นไม่ได้กิน
อันนั้นได้กินใช้ไหม อย่างลูกพลับกำลังจะหมด แต่หน่อไม้กำลังออกมา
หน่อหวายก็ออกมาได้ยิน ถั่วแบบหนึ่งได้กินหน้าแล้ง ถั่วอีกอย่างได้กินหน้าฝน
หน่อหวายได้กินเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษา หน่อไม้ออกหน้าฝน ผักอื่นก็ออกตามกันมา
...”

(สวนของคนซีเกียจ โรงเรียนไม่มีหลังคา, 2544: 40 – 41)

ประสบการณ์ดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนถ่ายทอดวิธีการทำการเกษตรแบบยั่งยืน
หรือการทำเกษตรธรรมชาติของปราชญ์ชาวบ้านชาวปกากะญอ “จอนิ โอดิเชา” ที่น้อยคนจะมี
โอกาสได้เข้าไปเรียนรู้และทำความเข้าใจว่ามีความแตกต่างระหว่างรูปแบบการเกษตรของคนเมืองที่
เป็นการเกษตรแบบถาวรหรือไร่ถาวร กับเกษตรไร่พืชหมุนเวียนของคนปกากะญอ กล่าวคือ
การแบ่งพื้นที่การเกษตรออกเป็น 3 ส่วนสำคัญ ได้แก่ พื้นที่ปลูกพืชระยะสั้น พื้นที่ปลูกพืชระยะยาว
และพื้นที่ที่เก็บรักษาไว้เป็นป่าแบบดั้งเดิม ทั้งนี้ผู้เขียนแสดงให้เห็นถึงแนวคิดสำคัญของ
ชาวปกากะญอคือ การจัดการเกษตรโดยไม่เบียดเบียนหรือทำลายธรรมชาติดั้งเดิมที่เป็นอยู่ การมี
ชีวิตรอดและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติให้ได้ถือเป็นหัวใจสำคัญในการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์
ปกากะญอตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นวิธีการทำการเกษตรดังกล่าวจึงเป็นรูปแบบเกษตรที่เน้น
การอนุรักษ์ไว้ซึ่งธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ได้มากที่สุด หากแต่นำมาซึ่งประโยชน์สูงสุดด้วย

นอกเหนือจากการทำการเกษตรแบบยั่งยืนหรือการทำเกษตรธรรมชาติที่ผู้วิจัย ยกตัวอย่างไว้ นั้น ในสารคดีเรื่อง *เพลงภูเขา เสียงชนเผ่า คีตกวีแห่งโลก* ของ หนุ่ยน้ำ ทุ่งขุนหลวง (สุวิชานนท์ รัตนภิมล) ที่เล่าถึงประสบการณ์การเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มนักดนตรี ชาวปกากะญอ ผู้เขียนได้ถ่ายทอดเรื่องราววิธีการสร้างบทเพลงพื้นบ้านของชาวปกากะญอที่ใช้ในการขับร้องเพื่อสร้างความบันเทิง ปลอดภัย ใจให้กำลังใจ เยียวยาและรักษาจิตวิญญาณ ตลอดจนบันทึกเรื่องราวในอดีตและความเปลี่ยนแปลงของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอในปัจจุบัน ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 2

“ปุยมะฆฝนล่องล่องสูงเด่น ชิกแซกผ่านยอดเขาหินปูน
 กระทบหน้าผาเป็นผ่นกระเซ็นอาบภู สัตว์ป่าหุบเหวแมกไม้สดใส
 สายลมฝ่นยามสนธยา กระเซ็นมาถูกผิวเย็นถึงใจ
 บ.ช.ส.ลัดเลาะหุบเขาออกไป มองทิวไม้ไกลลิบใจทิวถึงเธอ
 สัจจะเจตีย์ทุ่งเขาหินปูน เขาทอดยาวดูช่างอ่อนช้อยละมุน
 เห็นทิวทัศน์เมืองพม่าอยากเป็นซู้ น่านฟ้าดอกบัวตูมใต้เงาจันทร์
 ธรรมชาติสร้างโลกไร้ราศี มนุษย์สืบอำนาจชอบฆ่าฟัน
 หลับเถิดหนาสัตว์ป่าเขาไม้ลำธาร ฉันทจะเยียวยาให้กำลังใจ”
 ...

“เพลงใหม่ ทุ่งเขาหินปูน...” เขาพูด “เพิ่งกลับจากสังขระ
 เลียบชายแดนออกแม่สะเรียง...” ผมทักทาย แล้วนั่งเฝ้ายอดจ้องกระดาศ

“พี่เขียนบรรณโดยสาร เขียนเสร็จก็เล่นให้เพื่อนฟัง...”

“ฟินเจ็ดกอง นับเตรียมไว้ให้ น้ำเจ็ดไห ฉันทเตรียมไว้ให้ ฉันทจะไปตีตุ้มหู
 ให้เธอ เธออย่าออกไปนอกรบ้าน ฉันทรู้สึกไม่ตี นางหมื่อเอไม่เชื่อฟังผัว ปล่อยหมู
 ออกคอกร่อนเร่ป่าเขา นางหมื่อเอตามหาหมู ถูกงูใหญ่รัดคูดร่านางไป นกเขา
 เอ้ย เจ้าจงไปบอกเจาะสู่ล่อวา หน่อหมื่อเอใหญ่ฉุดไป นกเขาบินไปส่งข่าว
 ที่เซอถูกรูฮ่อ ๆ งูใหญ่ฉุดนางหมื่อเอไป กลับมาไวไว คุหน่อเอ...”

(เพลงภูเขา เสียงชนเผ่า คีตกวีแห่งโลก, 2547: 54 – 56)

ประสบการณ์ที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดไว้จะเห็นว่า จิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาวปกากะญอนั้นส่งผลต่อแนวคิดและการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์

ปกากะเณอในทก ๆ ด้าน ดังตัวอย่างการสร้างสรรค์บทเพลงที่ใช้ร้องเล่นข้างต้น ผู้เขียนแสดงให้เห็นถึงวิธีการสร้างบทเพลงของนักดนตรีชาวปกากะเณอที่หิบบกธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวมาสร้างเป็นบทเพลงที่แสดงให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ ความสวยงามของถิ่นที่อยู่ ตลอดจนสะท้อนจิตวิญญาณที่ผูกพันกับป่าและธรรมชาติรอบตัว นอกจากนี้ยังหิบบกบทเพลง “ธา” ซึ่งเป็นบทร้องเล่นดั้งเดิมของชาวปกากะเณอมาดัดแปลงและถ่ายทอดให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของวิถีความเป็นอยู่ของชาวบ้านปกากะเณอหนุ่มสาวที่สืบเนื่องมาจากความเจริญและสิ่งแปลกใหม่จากสังคมภายนอก ดังจะเห็นได้จากการเปรียบเทียบของผู้เขียนในเรื่องของ “งูใหญ่” ซึ่งหมายถึงถนนที่ตัดผ่านเข้าสู่หมู่บ้าน ทำให้วิถีดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป ชาวบ้านเริ่มพึ่งพาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มากขึ้น เช่น การสัญจรโดยการเดินเท้าก็เปลี่ยนเป็นการใช้รถจักรยานยนต์และรถยนต์ ชาวบ้านเริ่มออกไปทำงานรับจ้างใช้แรงงานนอกหมู่บ้านโดยทั้งวิถีดั้งเดิมที่ต้องอยู่กับงานไร่นาทั้งวัน ทั้งนี้บทเพลงดังกล่าวที่ผู้เขียนมีโอกาสได้เห็นและรับรู้จึงสะท้อนวิถีชีวิตดั้งเดิมและวิถีที่เปลี่ยนแปลงไปของชาวปกากะเณอในปัจจุบัน

2.2.3.2 เรื่องเล่าประสบการณ์ของผู้อื่น

เรื่องเล่าแบบดังกล่าว ผู้เขียนจะถ่ายทอดเรื่องราวหรือประสบการณ์ของผู้ใดผู้หนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะเณอ โดยผู้เขียนอาจเป็นคนใกล้ชิดสนิทสนมกับเจ้าของประสบการณ์ เช่น มีความสัมพันธ์เป็นเพื่อนหรือมีความเคารพนับถือกันเสมือนเป็นญาติพี่น้อง แต่ในบางเรื่องก็อาจเป็นเพียงบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันโดยอาชีพการงาน ดังจะอภิปรายต่อไปนี้

1) เรื่องประสบการณ์ของบุคคลที่มีชื่อเสียง

เรื่องประสบการณ์ดังกล่าวนี้ ผู้เขียนได้ถ่ายทอดประสบการณ์ของชาวปกากะเณอที่เป็นที่รู้จักกันในกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะเณอซึ่งอาจผู้นำชุมชนหรือผู้นำทางจิตวิญญาณ นักร้องนักเขียน เป็นต้น ดังตัวอย่างในสารคดีเรื่อง *เอกเขนกในสวนของคนซี้เกียจ* ของสุวิษานนท์ รัตนภิมล ที่ถ่ายทอดเรื่องราวการต่อสู้ชีวิตของนักดนตรีชาวปกากะเณอ “ตีโพ หรือ ทองดี ธุรวร” กับวงดนตรี “มูเสคือ่าค้ำลา คอมโบ้” ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 1 จุดเริ่มต้นของนักดนตรีชาวปกากะญอ “ตุโป”

ตุโป (ซึ่งให้เหงาอยู่หลายบรรทัด) ในวันเริ่มต้นวัยหนุ่ม ก็เหมือนเด็กหนุ่มทั่ว ๆ ไป ผันหวานอยากท่องโลกกว้าง แต่เงื่อนไขชีวิตเขาไม่ได้โรยด้วยกลีบดอกไม้ จึงต้องย่ำจ้งหะตราคราถรำลึมเรื่อยมา ...

เขาฝึกเล่นกีตาร์ก่อนจะมาฝึกเล่นเตหน้าเครื่องดนตรีเผ่า จึงนับเป็นคนหนุ่มรุ่นแรก ๆ ที่บุกเบิกร้องเพลงผ่านเสียงกีตาร์ตามป่าเขา กระทั่งนำไปสู่การอัดใส่ตลับเทป อัดเสียงใส่ไมค์ราคาถูกในห้องส่งคลื่นวิทยุเอเอ็ม แล้วนำไปสู่การเปิดเพลงผ่านคลื่นวิทยุ ไปถึงหมู่บ้านตามป่าเขา จนเกิดเพลงฮิตติดตอย ข้ามผ่านยุคซิกส์ตี้ – เซเวนตี้เอทตี้ ... กับเขาเหมือนกัน

ตัวอย่างที่ 2 วงดนตรี มู-เส-คี-อา-ตา-คี-ลา คอมโบ้

... หน่อหน่อเองใหญ่ผุดไป นกเขาบินไปส่งข่าวที่เขอกูรู ฮ่อกูรู ูใหญ่ ลักพาหน่อหน่อเอไป กลับมาไวไว คูหน่อเลเล ... เพลงที่ขับร้องออกมาตามจิตวิญญาณที่ตกทอดกันมา เนื้อเพลงอันเป็นเสมือนตำนาน ตามหาค้นเขียนไม่เจอ เป็นคำสอนเตือนเล่าต่อกันมา เขาพูดหลายครั้งว่าอยากปรับเนื้อเพลงที่ดูเก่าโบราณ คนหนุ่มคนสาวไม่สนใจ นำมาเรียบเรียง ใส่สีดนตรีใหม่ให้จับจ๊อบจับใจ คนรุ่นใหม่ได้ และเป็นเรื่องของการสานวัฒนธรรมคำสอนผ่านบทเพลงได้มากที่สุด นอกเหนือการบันเทิงเริงรมย์ เขายังหวังจะเอาเพลงเป็นสื่อร้องบอกสาระชีวิตเผ่าพันธุ์ของตัวเอง ซึ่งนับวันจะตกหล่นดอยหายไปทุกที

จุฬาลงกรณ์ (เอกเซนกในสวนของคนซีเกียจ, 2547: 39 – 42)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

เรื่องประสบการณ์ของนักดนตรี “ตุโป” ที่ผู้เขียนถ่ายทอดออกมาข้างต้น เกิดขึ้นเมื่อครั้งที่ผู้เขียนได้มีโอกาสเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับกลุ่มนักดนตรีชาวปกากะญอกลุ่มหนึ่งบริเวณ มูเสคี – ขุนน้ำแม่แจ่มทางภาคเหนือของประเทศไทย โดยผู้อ่านจะเห็นว่า ผู้เขียนได้ถ่ายทอดเรื่องราวความยากลำบาก อุปสรรค และการดิ้นรนต่อสู้ชีวิตของนักดนตรีชาวปกากะญอคนหนึ่ง เพื่อให้ตนเองประสบความสำเร็จ เริ่มตั้งแต่จุดเริ่มต้นของอาชีพนักดนตรี การดำเนินชีวิต กระบวนการสร้างวงดนตรีพื้นบ้าน รวมไปถึงการฝึกฝนการเล่นเครื่องดนตรีตะวันตกและดนตรีพื้นบ้านของชาวปกากะญอ เป็นต้น ทั้งนี้ จากมุมมองและประสบการณ์ของผู้เขียน สิ่งที่ทำให้ให้นักดนตรีคนดังกล่าวเป็นที่รู้จักและสามารถสร้างวงดนตรีที่มีชื่อเสียงให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอได้อย่างประสบความสำเร็จ นั่นคือ การหยิบยกเรื่องราวชีวิตและจิตวิญญาณของชาวปกากะญอที่ผูกพัน

กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาเป็นส่วนหนึ่งในเนื้อหาของเพลง ประกอบกับใส่ทำนองเพลงให้มีความทันสมัยเข้ากับสังคมปัจจุบันมากขึ้น ซึ่งในปัจจุบันบทเพลงที่ “ดีโป” ได้แต่งไว้ก็ยังเป็นที่นิยมจดจำและขับร้องกันภายในในกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอจนถึงทุกวันนี้

นอกเหนือจากเรื่องนักดนตรีชาวปกากะญอ “ดีโป” หรือ “ทองดี จูวรร” แล้วนั้น ยังมีเรื่องราวของนักเขียนคนแรกซึ่งเป็นชาวปกากะญอนั้นคือ “พ่อเลป่า” หรือชื่อจริง “พะโทเปอ” ผู้เฒ่าชาวปกากะญอที่ได้รับการยกย่องจากคนภายในและภายนอกกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอว่าเป็น “กวีป่าแห่งขุนเขาถนนธงชัยกลาง” ดังที่ปรากฏในสารคดีเรื่อง *ใต้เงาภูเขา* ของหน่วยงานทุ่งขุนหลวง (นามปากกาของสุวิษานนท์ รัตนภิมล ผู้เขียนเรื่อง เอกชนกในสวนของคนขี้เกียจข้างต้น) เมื่อครั้งที่ผู้เขียนได้มีโอกาสเข้าไปอาศัยอยู่ร่วมกับชาวปกากะญอในหมู่บ้านแม่แฮค้อ อำเภอมะเข่ จังหวัดเชียงใหม่ หมู่บ้านที่เป็นสถานที่ถือกำเนิดของพ่อเลป่า ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 3 ประสบการณ์ที่หมู่บ้านแม่แฮค้อ

พ่อเลป่า นักเขียนกะเหรี่ยงที่ผมเคยได้ยินชื่อมานาน มีอะไรอยู่ข้างตัว ชายเฒ่าดวงตาชื่อไส่หรือหนึ่ง ไปป์ (กลองยาสูบ) อยู่ติดปากแทบตลอดเวลา ควันยาสูบส่งกลิ่นฉุนตามลม เป็นกลิ่นใหม่ที่หากว่ามันจำต้องหายไปในวันหนึ่ง ยิ้มแบบเด็ก ๆ คงปลิวหายไปด้วยกระมัง สอง ถุงย่าม มีอะไรอยู่ข้างในหรือ เพราะแกร็กการเดินทางป็นปายภูเขาเป็นชีวิตจิตใจ บางครั้งต้องค้างคืนตามเถียงไร้ข้าว บางครั้งต้องนอนใต้ต้นไม้กลางป่า ทุกอย่างจึงต้องนำติดตัวไปด้วย ห่อรวมอยู่ในถุงย่าม เกลือ ข้าวสาร ยาสูบ เมียง

สิ่งพิเศษกว่าอย่างอื่น คือกระดากับปากกา แกบอกกว่านี่อกอยากเขียนที่ใดก็นั่งลง แล้วเขียน เขียน และเขียนเสร็จใส่ถุงย่าม แต่ผมรู้ในเวลาต่อมาว่า แกเริ่มการเขียนหนังสือ แกเริ่มจากถ่านขีดเขียนไว้ตามฝาบ้าน เขียนไว้ สะปะสะปะ เขียนเพราะอยากเขียน พอมีกระดามีปากกา ก็มีคนมาขอกระดามีวันยาสูบ งานเขียนจำนวนหนึ่งจึงละลายหายไปกับลม หายไปกับมวนยาสูบ แกหัวเราะร่วนเมื่อเล่าถึงที่มาของการเขียนหนังสือ

สาม ผ้าโพกหัว อยู่ติดศีรษะเหมือนไปป์ยาสูบ ผมถามว่าเป็นเครื่องรางของขลังหรือเปล่า แกหัวเราะ “มันเป็นผ้าเหมือนเสื้อคุณใส่” ยิ่งพูดสนทนา ยิ่งพบว่าแกพร้อมด้วยอารมณ์ขัน ถ้อยคำและแง่คิดตลก ๆ ไม่เคยพร่องหายไป แต่ในคำตลก ๆ ก็มีเรื่องให้ฉงนฉงนคิด...

(ใต้เงาภูเขา, 2547: 49 – 50)

ประสบการณ์ที่ผู้เขียนถ่ายทอดไว้ข้างต้น เป็นเรื่องราวที่เล่าถึงบุคลิกลักษณะของ “พ่อเลป่า” กวีและนักเขียนคนแรกของชาวปกากะญอที่น้อยคนจะได้รู้จักและใกล้ชิด โดยเขาเขียนภาษาปกากะญอ และนำมาแปลเป็นภาษาไทยโดยกัลยา ยอดระบำ และวีระศักดิ์ ยอดระบำ และตีพิมพ์เผยแพร่ ทั้งนี้ผู้อ่านจะเห็นวิถีการใช้ชีวิตและวิถีคิดของพ่อเลป่า โดยเรื่องราวของพ่อเลป่า ได้จุดประกายความคิดของผู้เขียนให้รักและเข้าใจวิถีของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่มีชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างพึ่งพาอาศัยกันและไม่เบียดเบียนธรรมชาติ ซึ่งจากประสบการณ์ดังกล่าวนี้ได้ส่งอิทธิพลถึงงานเขียนและวิธีการสร้างงานเขียนเรื่องต่าง ๆ ของพ่อเลป่า ทำให้ผู้อ่านเข้าใจยิ่งขึ้นถึงวิถีของป่าและธรรมชาติรวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่อาศัยร่วมกับป่าและธรรมชาติได้อย่างกลมกลืนและมีความสุขมาเป็นระยะเวลาหลายร้อยปี

2) เรื่องประสบการณ์เกี่ยวกับอาชีพของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

เรื่องประสบการณ์ดังกล่าวนี้ ผู้เขียนได้ถ่ายทอดประสบการณ์ในอาชีพของชาวปกากะญอที่ไม่เป็นที่รับรู้มากนักของคนทั่ว ๆ ไป โดยผู้เขียนได้มีโอกาสเข้าไปสังเกตการณ์สัมภาษณ์ และลงมือปฏิบัติจริง เช่น อาชีพเกษตรกรรมแบบ “ไร่พืชมุนเวียน” ซึ่งถือเป็นอาชีพหลักของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอตามท้องถิ่นต่าง ๆ ดังตัวอย่างในสารคดีเรื่อง *หลังม่านต้นไม้* ของวีระศักดิ์ จันทร์สงแสง ที่ผู้เขียนถ่ายทอดเรื่องราวเมื่อครั้งที่ตนเองได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนใช้ชีวิตร่วมกับชาวปกากะญอในการทำไร่พืชมุนเวียนในหมู่บ้านแม่แฮใต้ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 1

ชาวปกากะญอเป็นกลุ่มคนที่ดูแลรักษาอยู่แล้วโดยวิถีชีวิต การอาศัยอยู่ในป่าของพวกเขาไม่รบกวนธรรมชาติมากไปกว่าการฟันไร่สักแปลงเพื่อปลูกข้าว ซึ่งการทำไร่ข้าวของคนปกากะญอเป็น ไร่หมุนเวียน ไม่ใช่ ไร่เลื่อนลอยอย่างที่คนบางส่วนเข้าใจ ถึงฤดูแล้ง เขาจะเลือกพื้นที่ฟันไร่ ซึ่งเป็นที่เก่าที่เคยทำไร่มาแล้ว ตัดถางไม้เล็กลงสุ่มกันไว้ ส่วนไม้ใหญ่จะไม่ตัดโค่น ลิดเฉพาะกิ่งก้านออก ตากไว้จนแห้งจึงจุดไฟเผา และก่อนเผาจะต้องทำแนวกันไฟไม่ให้ไฟเผาไร่ ลูกลามออกไหม้ป่า

หลังเผาไร่พันธุ์ข้าวและพืชไร่ทุกชนิด ถั่ว แตง ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ฯลฯ ถูกนำลงมาปลูกรอฝน พอฤดูฝนเดินทางมาถึง พืชพรรณแตกหน่อระบัดใบ เป็นช่วงเวลาที่เจ้าของไร่ห่างไปไหนไม่ได้เลย ต้องดูแลคอยถอนหญ้าไม่ให้แย่งกิน บัญของต้นข้าว จนกระทั่งข้าวสุก เก็บเกี่ยวข้าวไปไว้ในยุ้งฉาง ไร่จะถูกปล่อยร้าง เรียกกันว่า ไร่ชาก ปล่อยให้ไม้ขึ้น ดินฟื้นตัว ผ่านไป 5 – 7 ปี จึงวนกลับมาทำที่เก่าอีกครั้ง การทำไร่แต่ละปีคนทั้งหมู่บ้านมักทำรวมอยู่ในบริเวณเดียวกัน เพื่อสะดวกในการดูแลไฟ และการลงแรงช่วยเหลือกัน

สำหรับหมู่บ้านแม่แอใต้ ปีนี้ที่ไร่หมุนเวียนมาอยู่ที่ท้ายหมู่บ้าน ตามจารีตประเพณีของชนเผ่ามาแต่ครั้งบรรพกาล ทุกหมู่บ้านจะต้องมีพื้นที่ป่า ชุนน้ำเป็นเขตหวงห้ามการเข้าทำประโยชน์ทุกอย่าง เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เพื่อการสักการบูชาผีน้ำชุนน้ำเท่านั้น

(หลังมานต้นไม้, 2548: 91 – 92)

จากตัวอย่างประสบการณ์ข้างต้นจะเห็นว่า ผู้เขียนถ่ายทอดวิธีการทำไร่ พืชหมุนเวียนเพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพรวม สร้างความเข้าใจ และชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในอาชีพ เกษตรกรรมแบบ “ไร่พืชหมุนเวียน” ของชาวปกากะญอที่ไม่ละเลยการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ การทำไร่พืชหมุนเวียนถือเป็นวัฒนธรรมสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ ปกากะญอรูปแบบหนึ่งที่เชื่อมโยงระหว่างมิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับวิถีของกลุ่ม ชาติพันธุ์ปกากะญอเข้าด้วยกันจนกลายเป็นอาชีพหลักและเป็นแนวทางหนึ่งในการปลูกฝังจิตสำนึก เชิงนิเวศของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว ทั้งนี้บันทึกประสบการณ์ข้างต้น ผู้เขียนยังชี้ให้เห็นว่า การทำ ไร่พืชหมุนเวียนมิใช่การทำ “ไร่เลื่อนลอย” ดังที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมเข้าใจเพราะในความเป็นจริง แล้ว การทำไร่พืชหมุนเวียนของชาวปกากะญอมีขั้นตอนที่เป็นระบบและมีหลักสำคัญคือ การทำ เกษตรกรรมที่ต้องการรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติดั้งเดิมและรบกวนธรรมชาติให้น้อยที่สุด ดังนั้น การทำไร่พืชหมุนเวียนจึงมิใช่การทำลายป่า หากเป็นส่วนช่วยรักษาและฟื้นฟูผืนป่าต้นน้ำ ให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีการหยิบยกเรื่องราวและวิธีการทำไร่พืชหมุนเวียน มาอภิปรายเป็นวงกว้างในสังคมให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น หากความคิดในเรื่องการทำไร่พืชหมุนเวียน ก็ยังคงผูกติดอยู่กับมายาคติเรื่อง “การทำไร่เลื่อนลอย” เหตุเพราะผู้คนส่วนมากไม่เข้าใจวิถี ความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของชาวปกากะญออย่างถ่องแท้ ดังนั้นผู้เขียนจึงพยายามที่จะถ่ายทอด

ถึงเรื่องราวดังกล่าว โดยผ่านประสบการณ์ตรงของตัวผู้เขียนเอง กระนั้นนอกเหนือจากเรื่องอาชีพ เกษตรกรรมแบบ “ไร่พืชหมุนเวียน” ก็ยังมีอีกอาชีพหนึ่งคือ อาชีพ “คนต้อนวัว-ควาย” ซึ่งน้อยคนนัก จะรู้จักและเข้าใจถึงอาชีพนี้ ชาวปกาเกอะญอส่วนหนึ่งอาศัยอาชีพนี้ในการทำมาหากินเพื่อดำรงชีวิต ดังตัวอย่างในสารคดีเรื่อง *เอกเขนกในสวนของคนซี้เกียจ* ของสุวิชานนท์ รัตนภิมล ที่ถ่ายทอดถึงเรื่องราวอาชีพ “คนต้อนวัว-ควาย” ไว้อย่างน่าสนใจดังความว่า

ตัวอย่างที่ 2

ราคาสำหรับเด็กเลี้ยงควาย ช่างนำฉงน 300 บาทต่อเดือน 300 บาท ต่อปีนั้นอยู่ที่เงื่อนไขต่อรอง ว่ามีอาหารให้กินทุกมื้อ หรือลูกที่เกิดจากตัวแม่คือ ส่วนแบ่งอันสำคัญ และให้นับเป็นสิทธิ์ของผู้เลี้ยง

ความก้าวหน้าของเด็กเลี้ยงควายบนภูเขา หมายถึงการเดินทางออกจาก หนทางเดินตามหลังควาย แต่ทว่าออกมาขนย้าย ลำเลียงถังเคมีสู่แปลง กะหล่ำปลี ผักสลัด ผักกาด มะเขือเทศ ฯลฯ ก็ไม่อาจจะบอกได้ว่าอย่างไร ไก่กร่อนสุขภาพ ร่างกาย - จิตใจมากกว่ากัน หรือจะออกเดินทางไกล ไปเป็น เด็กปั๊มสักแห่งหนึ่ง ก็อาจจะหากันได้ง่าย ๆ คนหนุ่มสาวที่ล่องหน้าไปก่อน ไปจบ สถาบันการศึกษาประกอบอาชีพ ใช้โอกาสนั้นไปก่อนแล้ว อีกทางหนึ่งของเด็ก เลี้ยงควาย ก็คือการเอาแรงไปแบกหามกลางเมือง ในราคาค่าจ้างวันต่อวัน ห้ามขาดและห้ามป่วย

(เอกเขนกในสวนของคนซี้เกียจ, 2547: 69 – 74)

อาชีพ “คนต้อนวัว-ควาย” ของชาวปกาเกอะญอจากประสบการณ์ที่ผู้เขียนได้พบ เห็นและบันทึกไว้ ถือเป็นอีกเรื่องราวหนึ่งที่น่าสนใจสำหรับผู้อ่าน กล่าวคือ ผู้เขียนมิได้บันทึก เฉพาะเจาะจงลงไปถึงอาชีพนี้ หากบันทึกให้เห็นถึง “ความรู้สึกถึงความจำเป็น” ที่จะต้องทำอาชีพนี้ เพื่อดำรงชีวิตแม้จะแลดูว่าเป็นการด้อยโอกาสสำหรับทางเลือกที่มีอยู่เพียงน้อยนิด โดยสื่อให้เห็นภาพ ว่าเป็นอาชีพที่อิสระไม่ขึ้นกับวิถีความเป็นไปของชาวปกาเกอะญอ ทั้งนี้ผู้เขียนยังได้ถ่ายทอดวิธีการซื้อ ขายแบบต่อรองกันได้ ถึงแม้ค่าตอบแทนจะเป็นเงินเพียงเล็กน้อยบนพื้นฐานของความพอเพียง หากเทียบกับอาชีพบางอาชีพ แต่ก็นำซึ่งความพอใจในวิถีของชาวปกาเกอะญอ

จะเห็นได้ว่า เนื้อหาในแนวเรื่องเชิงประสบการณ์ของสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ ปกาเกอญอนั้น ผู้เขียนได้ให้รายละเอียดไว้ทั้งหมด 2 ประเด็นสำคัญ ประเด็นแรก เรื่องเล่าจากประสบการณ์ตรงของผู้เขียน อันประกอบด้วยเรื่องประสบการณ์ที่มีสาระหรือเรื่องราวแปลกใหม่ เรื่องประสบการณ์จากการเดินทาง เรื่องประสบการณ์ร่วมในเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ และเรื่องประสบการณ์ที่น้อยคนจะมีโอกาสได้พบเจอ ประเด็นต่อมาคือ เรื่องเล่าประสบการณ์ของผู้อื่น ประกอบด้วยเรื่องประสบการณ์ของบุคคลที่มีชื่อเสียง และเรื่องประสบการณ์เกี่ยวกับอาชีพของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ ทั้งนี้ เนื้อหาในแนวเรื่องเชิงประสบการณ์ของสารคดีกลุ่มดังกล่าว นอกเหนือจากการเจาะจงเล่าเฉพาะเรื่องหรือเหตุการณ์ที่ผู้เขียนมีประสบการณ์ร่วมแล้ว สิ่งหนึ่งซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของเนื้อหาในแนวเรื่องเชิงประสบการณ์ นั่นคือ การถ่ายทอดอารมณ์และความรู้สึกของผู้เขียนผ่านการใช้ภาษาในเชิงพรรณนา ประเด็นดังกล่าวทำให้ผู้อ่านเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียน ตลอดจนเป็นส่วนช่วยสร้างความเข้าใจภาพลักษณ์ที่ถูกต้องเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอให้ผู้อ่านทราบได้เป็นอย่างดี

2.2.4 เนื้อหาในแนวเรื่องเชิงชีวิตบุคคล

สารคดีที่มีแนวเรื่องเชิงชีวิตบุคคล เป็นแนวเรื่องสุดท้ายที่ปรากฏในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ ทั้งนี้เนื้อหาในแนวเรื่องดังกล่าวผู้เขียนเลือกนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชีวิตบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอในแง่มุมต่าง ๆ เช่น บุคลิกภาพ ความเป็นอยู่ ตลอดจนทัศนคติในการดำเนินชีวิต ดังผู้วิจัยจะอภิปรายต่อไป

2.2.4.1 บุคลิกลักษณะของบุคคลที่ผู้เขียนกล่าวถึง

ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอที่มีแนวเรื่องเชิงชีวิตบุคคล ผู้เขียนได้นำเสนอเรื่องราวของบุคคลต่าง ๆ ในสองบุคลิกลักษณะ ได้แก่ 1) บุคคลที่เป็นชาวปกาเกอญอ โดยกำเนิด นั่นคือ “พะตึจอนิ โอดเชา” ปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำทางจิตวิญญาณชาวปกาเกอญอ และ 2) บุคคลภายนอกที่เข้าไปอาศัยอยู่ร่วมกับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอคือ “พะเลอโตะ” หรือวีระศักดิ์ ยอดระบำ และครอบครัว ดังปรากฏในสารคดีเรื่อง จอนิ โอดเชา ในสวนของคนซีเกียจ และสารคดีเรื่อง คนในเงา อำลา ... เด็กหญิง ต้นข้าว ยอดระบำ ของสุวิษานนท์ รัตนภิมล ความว่า

ตัวอย่างที่ 1 พระติจอนิ โอโตเซา

ผมไม่ได้นัดหมายเวลากับลุงจอนิ พบก็คือพบ ไม่พบก็ต้องคอยหมู่บ้าน หลังเที่ยงวันเจียบเจียบ แน่นอนว่าชาวบ้านกำลังเร่งงานนาแข่งกับสายฝนที่กำลังโปรยปรายตกลงมา แต่เป็นความโชคดีที่ลุงจอนิยังไม่ออกไปไหน แรกเห็นลุงจอนิ ผมก็อดแปลกใจไม่ได้ลุงมีท่าที่เฉย ไม่กระตือรือร้น ไม่วิตกกังวล ปล่อยเลยตามเลย เป็นอารมณ์สวนขี้เกียจโดยแท้ ...

(จอนิ โอโตเซา ในสวนของคนขี้เกียจ, 2554: 16)

ตัวอย่างที่ 2 “พะเลอโตะ” หรือวีระศักดิ์ ยอดระบำ และเด็กหญิงต้นข้าว (ลูกสาวคนโตของพะเลอโตะ)

หลายหมู่บ้านบนเทือกเขาถนนธงชัย รู้จักเขาในชื่อ “พะเลอโตะ” (หินใหญ่) หนึ่งในขบวนการเคยเคลื่อนไหวทางการเมืองกับประชาชนตามป่าเขา ในเขตเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ตามตะเข็บชายแดนเมื่อหลายปีก่อน

... นอกจากนั้น พี่ยอดเคยเป็นนักข่าวให้หนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง เคยเป็นนักเขียนสารคดี เขียนบทกวี นักเกษตรกรรมธรรมชาติ ฯลฯ แต่สุดท้ายกลับมาลงเอยกับแม่น้ำเงา กลายเป็นคนในเงา

(คนในเงา อำลา ... เด็กหญิงต้นข้าว ยอดระบำ, 2547: 26 – 27)

ตัวอย่างที่ 3 เด็กหญิงต้นข้าว ยอดระบำ (ลูกสาวคนโตของพะเลอโตะ)

เนื้อตัวเธอไม่เคยผ่านการฉีดยาป้องกันโรคใด ๆ เธอไม่กินเนื้อสัตว์ทุกชนิด เหมือนพ่อแม่ของเธอ เธอกินขนมน้อยมาก และมักเป็นขนมที่ทำมาจากมือแม่ มีรสเป็นกลางที่สุด ส่วนใหญ่ไม่พินฉั่วเหลือง ฉั่วเขียว ฉั่วลิสง มันสำปะหลัง มันมือเสือ ข้าวเหนียว ... มาเป็นส่วนผสมสำคัญ หากต้องการความหวาน ก็ผสมกับกล้วย ซึ่งมีอยู่หลายชนิดในสวนของเธอ เช่น กล้วยน้ำว้า กล้วยไข่ กล้วยเล็บมือนาง กล้วยหอมจีน ฯลฯ ... พ่อกับแม่เธอต้องทำงานในไร่ของเล่นของเธอจึงอยู่ในไร่ เธอคงเห็นเคียวเกี่ยวข้าวเป็นของเล่น เห็นจอบด้ามจิวเป็นของเล่น เก็บผักถั่วเตี้ยยอดผัก หย่อนเมล็ดถั่ว-งาหลงหลุม ขุดหัวมันกับแม่ ... ทุกอย่าง ล้วนเป็นของเล่น แต่สายตาผู้ใหญ่กลับบอกว่า นั่นเป็นหนทางฝึกฝน และเติบโต เคียงคู่กับการเติบโตของร่างกาย ก็คือจิตใจสัมผัสผืนดิน คงตาม

สั้นสะท้อนถึงวิญญาณภายในหล่อหลอมให้เธอชอบที่กว้าง ๆ ชอบท้องฟ้า
เห็นสิ่งเคลื่อนไหวในไร้วัยด้วยความรู้สึกแนบแน่นถึงใจ

(คนในเงา อำลา ... เด็กหญิงต้นข้าว ยอดระบำ, 2547: 79 – 81)

จากตัวอย่างทั้งสามข้างต้น เป็นเรื่องราวของบุคคลหนึ่งที่เป็นชาวปกากะญอ
ผู้ใช้ชีวิตอย่างสมถะอยู่ในสวนของคนซีเกียจ สวนเกษตรกรรมแบบยั่งยืนตามแบบฉบับ
ของชาวปกากะญอ และอีกบุคคลหนึ่งซึ่งถือเป็นคนภายนอกกลุ่มชาติพันธุ์นั้น เขาและครอบครัว
ได้เลือกเข้าไปอาศัยและใช้ชีวิตเสมือนชาวปกากะญอในเขตริมแม่น้ำเงาอย่างสันโดษและสงบสุข
ทั้งนี้ผู้อ่านจะเห็นได้ว่า ถึงแม้บุคคลทั้งสองจะมีที่มาและชาติกำเนิดที่แตกต่างกันออกไป
หากมีบุคลิกลักษณะที่มีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ การนำวิถีที่เรียบง่าย พึ่งพิง รู้จัก และเข้าใจ
อย่างถ่องแท้ถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอมาเป็นแนวทางในการ
อยู่ร่วมกับธรรมชาติ ทั้งร่างกายและจิตวิญญาณที่หล่อหลอมเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติและซึมซับ
เป็นบุคลิกลักษณะของตนเอง ตลอดจนปลูกฝังวิถีดังกล่าวให้กับคนในครอบครัวอีกด้วย

2.2.4.2 วิธีการดำรงชีวิตของบุคคลที่ผู้เขียนกล่าวถึง

วิธีการดำรงชีวิตเป็นเนื้อหาอีกส่วนหนึ่งที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดไว้ในแนวเรื่องเชิงชีวิต
บุคคล ทั้งนี้ได้กล่าวถึงไว้สองประเด็น ได้แก่ 1) การดำเนินชีวิตของชาวปกากะญอดั้งเดิม
คือ พระตัจฉนิ โอดิชา และ 2) กล่าวถึงการเข้าไปอยู่ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ตลอดจน
การปรับตัวในการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกลมกลืนกับชาวปกากะญอ ดังเช่น พระเลอโดะ (วีระศักดิ์
ยอดระบำ) และครอบครัว ดังตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง จอนิ โอดิชา ในสวนของคนซีเกียจ
และสารคดีเรื่อง คนในเงา อำลา ... เด็กหญิงต้นข้าว ยอดระบำ ของสุวิษานนท์ รัตนภิมล ความว่า

ตัวอย่างที่ 1

ดอกผลเก็บเกี่ยว การเติบโตใหญ่ของพันธุ์ไม้ หรือความน่าจะเป็นในวัน
ข้างหน้า เพราะมีหลายเสียงสะท้อนออกมาว่า การทำเกษตรแบบไม่ทำอะไร
จะเป็นทางออกของความหวังได้หรือ ยิ่งพื้นที่เป็นป่าเขา ป่าก็มีอยู่แล้ว ยังจะต้อง
สร้างป่าไปทำไม เช่นนี้แล้ว มันจะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตจริง ดำเนินไป
อย่างไรราบรื่นได้อย่างไร และส่งผลถึงคนอื่นได้อย่างไร แต่ลุงจอนิยืนยันว่า เราควร
เว้นผืนดินไว้สักที่หนึ่ง เพื่อทำสวนซีเกียจ คนมีที่ดินเยอะก็สามารถทำได้เยอะ

“ถ้าคนทั้งประเทศมีพื้นที่ปลูกป่าไว้เป็นของตนเอง ปลูกต้นไม้ไว้ใช้เอง สีเขียวจะเกิดอีกเยอะ ช่วยลดโลกร้อนลงได้ คราวเรือนหนึ่งเหลือที่ดินหนึ่งแปลง สำหรับปลูกต้นไม้ เท่านั้นเราก้เพิ่มป่าได้มากแล้ว บนดอยก็เหมือนกัน ไม่ต้องเอา ที่ดินทั้งหมดทำแบบลุงก็ได้ แต่เว้นบางส่วนไว้ทำสวนแบบลุง เราก้จะได้ไม้ฟืนไว้ ใช้สอยได้ทั้งปี มีอาหารพืชผักไว้กิน สัตว์ป่าก็เข้ามาอยู่กับเรา”

ด้วยหลักคิดปล่อยที่ดินให้ฟื้นตัวเองด้วยเวลา ไม่เร่งให้เกิดดอกผล ไม่ใช่ปุ๋ย สารเคมี ปล่อยไม้ป่าเอาไว้ ปล่อยให้งอกตามธรรมชาติ หากจะใส่ปุ๋ย ก็ใช้ขี้ควายแกลบฟาง อยากรูปลูกต้นไม้ชนิดใดลงไปก็ปลูกเสริมเข้าไป อีกทั้ง ไม่คาดหวังถึงผลกำไรที่จะตามมาด้วย สวนขี้เกียจจึงเป็นตัวผลักดันให้ลุงจอนิ ออกเดินทาง ไปทำความเข้าใจทั้งเผ่าตัวเองและคนนอกเผ่าอื่น ๆ ให้เห็นถึง ประโยชน์ที่จะเกิดตามมา ทั้งต่อตัวเองและผู้อื่นด้วย

(จอนิ โอโดเชา ในสวนของคนขี้เกียจ, 2554: 21 – 29)

จากตัวอย่างที่ 1 จะเห็นได้ว่า สวนขี้เกียจของลุงจอนิ เป็นเพียงการเรียกเชิงหยอก ล้อ “จอนิ โอโดเชา” ของผู้เขียนด้วยความสนิมสนมที่มีต่อกัน มิใช่พฤติกรรมที่แท้จริงของจอนิ ทั้งนี้ “สวนขี้เกียจ” ของจอนินั้นแสดงให้เห็นวิถีการดำรงชีวิตและการทำไร่ทำสวนของจอนิ ชาวปกากะญอคนหนึ่ง กล่าวคือ แนวคิดการทำการเกษตรที่เว้นที่ดินไว้ส่วนหนึ่งเพื่อปลูกป่า เป็นของตนเอง โดยไม่พึ่งสารเคมีใด ๆ ปล่อยให้ต้นไม้เติบโตกันเองไปตามธรรมชาติ โดยเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับต้นไม้ให้น้อยที่สุด อาจจะมีการปลูกเพิ่มเติม ใส่ปุ๋ยได้แต่เป็นปุ๋ยจากธรรมชาติ แต่ไม่มีการตัดไม้ทำลายป่า หากจะตัดเท่าที่จำเป็นสำหรับการใช้สอยอย่างพอเพียงเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ ทำให้คนภายนอกอาจมองว่า การดำรงชีวิตของจอนินั้นไม่มีรายได้หรือผลิตผลที่สามารถทำให้ฐานะ ความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าเดิม หากสำหรับจอนิแล้ววิถีดังกล่าวไม่ได้กระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่หรือทำให้ ลำบากขัดสนแต่อย่างใด ทั้งชีวิตและความเป็นอยู่ของจอนินั้นยังช่วยในเรื่องลดภาวะโลกร้อน เนื่องจากการคงอยู่ของพื้นที่ป่าและธรรมชาติรอบตัว โดยจอนิเป็นผู้เริ่มต้นแนวคิดนี้และผลักดันให้ทั้งคนในเผ่า และนอกเผ่าได้เข้าใจเพื่อเป็นแบบอย่างให้กับผู้คนรวมถึงชาวปกากะญอด้วยกันเองอีกด้วย

ตัวอย่างที่ 2

มันดูเป็นการดำเนินชีวิตเรียบ ๆ ง่าย ๆ แต่กลับเต็มไปด้วยขั้นตอน มากมายของการหาอยู่หากิน ผมผ่านไปทุกครั้ง ต้องเห็นดอกไม้ประดับไร่ เหลือง

แสดง ชมพูขาวม่วงน้ำเงินระบายสีไร่กระจัดกระจาย เป็นความงามของไร่
อีกชนิดหนึ่ง พะเลโดะบอกว่า การทำอะไรไม่ได้หมายถึงการเกิดเป็นผืนไร
อย่างเดียว แต่มันเป็นส่วนผสมกลมกลืนอันเต็มไปด้วยชีวิตชีวา หมายถึงการยึด
ระยะเวลาไร่ออกไปอย่างไม่รู้สิ้นสุด หมุนวนสลับกันสับเปลี่ยนกันไป พะเลโดะ
ผืนถึงความลงตัวของไร่ ที่อยู่บนความจริงของชีวิต สามารถผลิตอาหารกินเองได้
ตลอดปี มีทางเดินเท้า ทางเดินของน้ำ ที่พักน้ำ ไม้ผลระยะยาว ธัญพืชที่
หมุนเวียนฤดู เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เป็นการรวมเอาป่า สวน ไร่ ที่อยู่อาศัย มาอยู่
ในที่เดียวกัน ดำเนินไปบนเงื่อนไขชีวิตหมุนสลับกันและกัน

(พะเลโดะ แห่งป่าแม่เงา, 2559: 163 - 164)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ผู้เขียนถ่ายทอดการใช้ชีวิตของพะเลโดะที่พึ่งพิงและอาศัย
ธรรมชาติเป็นหลักเหมือนชาวปกากะญอทั่วไป ทุกขั้นตอนของการดำรงชีวิตล้วนใช้
ทรัพยากรธรรมชาติรอบตัว เช่น พืชผักสวนครัว สมุนไพรชนิดต่าง ๆ การดำรงชีวิตของพะเลโดะ
ในสายตาของผู้เขียนนั้นเป็นไปอย่างเรียบง่าย ไม่ทำลายธรรมชาติ และไม่มีการปรุงแต่งใด ๆ ที่
นอกเหนือไปจากธรรมชาติสร้างสรรค์ไว้ แม้รสชาติของอาหารที่ใช้พืชผักผลไม้รอบตัวในการปรุงให้
เกิดรสชาติตามธรรมชาติ อาหาร ยา สมุนไพรและการพักผ่อนเป็นแนวคิดของพะเลโดะที่เลียนแบบ
การดำรงชีวิตของชาวปกากะญอที่พึ่งพาตนเองโดยอิงอาศัยธรรมชาติอย่างเกื้อกูลกัน ด้วยเหตุนี้
พะเลโดะจึงยืนยันหยัดที่จะใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย กลมกลืน และมีความสุขสงบกับป่าและธรรมชาติ
รอบตัวโดยพึ่งพาสีงภายนอกให้น้อยที่สุด ทั้งนี้ ถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องยากสำหรับคนภายนอก
และชาวปกากะญอคนรุ่นใหม่บางส่วน หากพะเลโดะคงยังดำเนินชีวิตเฉกเช่นชาวปกากะญอ
ดั้งเดิมด้วยความมุ่งมั่นประกอบกับสำนักเชิงนิเวศเพื่อให้ชีวิตใกล้ชิดและกลมกลืนกับธรรมชาติ
คงความยั่งยืนของผืนป่าและทรัพยากรธรรมชาติต่อไป

2.2.4.3 ทศนคติของบุคคลที่ผู้เขียนกล่าวถึง

ทศนคติถือเป็นเนื้อหาสำคัญส่วนสุดท้ายที่ปรากฏในเนื้อหาแนวเรื่องเชิงชีวิตบุคคล
ทั้งนี้ประเด็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความรู้ มุมมอง ความเชื่อ ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดที่มี
ต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวอันมาจากตัวบุคคลที่ผู้เขียนกล่าวถึงและจากแนวทางการดำเนิน

ชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ดังตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *จอห์น โอดิเซา ในสวนของคนซีเกียจ* ของสุวิษานนท์ รัตนกิมล ความว่า

ตัวอย่างที่ 1

“ลุงมองเห็นทาง ลุงจะเรียนจากป้าธรรมชาติ ลุงกำลังเรียนรู้ ลุงไม่รู้ทั้งหมด แต่ว่าการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่ง อย่างข้างในดินมีไส้เดือนเต็มเลย ไก่ได้กินไส้เดือน คนได้กินไก่ มันเกี่ยวกันทั้งนั้น”

“หลายพื้นที่นะลุง ผมเห็นว่านอกจากชาวบ้านไม่ปล่อยป่าแล้ว ยังล้มป่าเพื่อปลูกพริก ปลูกถั่วเหลือง ปลูกกันเยอะมาก ไม่ใช่ปลูกข้าวนะลุง” ผมชวนลุงพูดคุย “ปลูกอย่างนั้น มันหวังเงิน ไม่ใช่หวังชีวิตที่ดี”

“คนมาคิดทำอย่างนี้ เขาต้องแข่งแรงนะลุง ถ้าทนกับสิ่งยั่วเย้าไม่ไหว เขาก็รับวิธีของลุงไม่ได้ ผมคิดว่ามันเป็นแนวทางที่เข้ากันได้ยาก คนถูกทำให้ปั่นป่วนไปหมดแล้ว ลุงทำอย่างนี้ ก็เท่ากับลุงไม่ยอมเดินกันไป ปั่นป่วน” ผมอยากรู้ว่าลุงจอห์นคิดเห็นอย่างไร

“ลุงต้องทำให้เขาเห็น แต่เขาจะเห็นด้วยหรือไม่ก็เป็นเรื่องของเขา ลุงไปห้ามเขาไม่ได้ ถ้าเขามาทำอย่างนี้ เขาจะมีพื้นที่อยู่ใกล้บ้าน มีไม้ไว้ใช้สอยได้ทั้งปี มีอาหารกินทั้งปี ไม่ต้องไปซื้อหาที่ไหน ก็มันอยู่ในสวนของเราแล้ว”

(จอห์น โอดิเซา ในสวนของคนซีเกียจ, 2554: 139 – 140)

ทัศนคติของ จอห์น โอดิเซา ปราชญ์ชาวปกากะญอจากตัวอย่างที่ 1 นั้น สะท้อนให้เห็นภาพชาวปกากะญอที่ยังมีความคิดเฉกเช่นชาวปกากะญอดั้งเดิมที่ปล่อยให้พื้นที่ป่าเติบโตเองไปตามวัฏจักรของระบบทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เคยเป็นมา กล่าวคือ ทั้งมนุษย์ สัตว์ และพืชต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยผู้เขียนถ่ายทอดความคิดของจอห์นให้ผู้อ่านเห็นว่า เขาสังเกตเรียนรู้ และเข้าใจธรรมชาติ ตลอดจนใช้ชีวิตโดยมีความเชื่อว่าป่า ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทั้งหมดล้วนเกี่ยวโยงสัมพันธ์กัน เอื้ออำนวยและเป็นประโยชน์ซึ่งกันและกันหรือเป็นประโยชน์ต่อ ๆ กันไป ทั้งนี้จากมุมมองดังกล่าวเป็นแบบอย่างให้ชาวปกากะญอหลายครัวเรือนหันกลับมาทำอย่างเดียวกันกับที่จอห์นได้ทำไว้ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดการเพิ่มขึ้นของป่าอย่างเป็นธรรมชาติ โดยไม่จำเป็นต้องจัดการด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่หรือสิ่งแปลกปลอมใด ๆ ทั้งสิ้น เพียงปล่อยพื้นที่ส่วนหนึ่งของแต่ละครัวเรือนให้กลายเป็นป่าที่เติบโตเองไปตามธรรมชาติ

นอกเหนือจากทัศนคติของจอห์น โอดิเซา ที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดไว้นั้น ในสารคดีเรื่อง *คนในเงา อำลา ... เด็กหญิงต้นข้าว ยอดกระบี่* ของสุวิษานนท์ รัตนภิมล ความว่า

ตัวอย่างที่ 2

ผมยังพูดต่อ ที่ยอดยังเชื่อมั่นว่ายุคสมัยนี้ คนยังอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้ เสียงจอบหายไปครู่ใหญ่ ด้ามจอบกลายเป็นไม้ค้ำยันพูดคุย “แนวคิดประเภท ‘ไม่เอาคน’ นั้นไม่ได้ มนุษย์ก็เป็นธรรมชาติได้เหมือนนกที่กินพริก กินแล้วไปออกที่อื่นต่อ ตัวเราก็เป็นธรรมชาติที่ปรับปรุงให้ดีขึ้นได้ ทำไมคุณต้องบอกว่า มนุษย์แตะต้องธรรมชาติไม่ได้ ในเมื่อมนุษย์ก็เกิดมาจากธรรมชาติ และสามารถทำให้ธรรมชาติดีขึ้น ฟังถึงกล้าตัดต้นไม้ กล้าทำ กล้าสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่”

“เป็นเรื่องการเกิดการตาย” ผมพูด ในความเข้าใจถึงไม้ต้นหนึ่งล้มลง ไม้อีกหลายต้นจะเกิดขึ้นมา จนเห็นเป็นวงจรเวียนว่ายชีวิตในธรรมชาติ แต่พี่ยอดกลับบอกว่า พี่ไม่มองเรื่องการเกิดและการตาย ไม่มองเรื่องการสิ้นสุด เพราะเมล็ดพันธุ์ไม่สิ้นสุด เพราะเมล็ดพันธุ์ไม่สิ้นสุด มันมีของมันเรื่อย ๆ ต้นนี้ล้มไป ต้นนี้ก็ขึ้นมา ชีวิตเราก็เหมือนกัน ...

(คนในเงา อำลา ... เด็กหญิงต้นข้าว ยอดกระบี่, 2547: 36 – 37)

ทัศนคติของวีระศักดิ์ ยอดกระบี่ ที่ผู้เขียนถ่ายทอดไว้ข้างต้น ทำให้ผู้อ่านเห็นมุมมองตลอดจนความคิดของวีระศักดิ์ในเรื่องความสำคัญของป่าและธรรมชาติที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ กล่าวคือ วีระศักดิ์มีความเชื่อและศรัทธาว่า ธรรมชาติและป่าเป็นส่วนหนึ่งที่ไม่สามารถแยกจากวิถีการดำเนินของมนุษย์ได้ ธรรมชาติมีการเกิดใหม่ เติบโต ล้มตายหรือเนาเปื้อยผุพังไปเฉกเช่นเดียวกับวงจรชีวิตของมนุษย์ที่มีการเกิดและตาย การตายเพียงหนึ่งชีวิตอาจมีการเกิดขึ้นใหม่ได้อีกหลายชีวิต ซึ่งความคิดดังกล่าวทำให้วีระศักดิ์สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับป่าและธรรมชาติรอบตัวได้อย่างเข้าใจถึงความจริง ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย พอเพียง เช่นเดียวกับที่กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอดำรงวิถีความเป็นอยู่อย่างกลมกลืนไปกับธรรมชาติมาตลอดระยะเวลาหลายร้อยปี

จะเห็นได้ว่า เนื้อหาในแนวเรื่องเชิงชีวิตบุคคลของสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนได้ให้รายละเอียดไว้ทั้งหมด 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ บุคลิกลักษณะของบุคคลที่กล่าวถึง วิถีการดำรงชีวิตของบุคคลที่กล่าวถึง และทัศนคติของบุคคลที่กล่าวถึง ซึ่งผู้วิจัยพบว่า ถึงแม้ว่าผู้เขียนจะไม่ได้ลงรายละเอียดในลักษณะชีวประวัติหรืออัตชีวประวัติที่มุ่งเชิดชูยกย่องให้เห็นคุณงามความดี

ที่เป็นแบบฉบับควรรียดถือของบุคคลที่กล่าวถึงมากนัก หากในเนื้อหาในแนวเรื่องดังกล่าวนี้ ผู้เขียนสะท้อนข้อเท็จจริงในลักษณะเปิดเผยบุคลิกภาพในฐานะมนุษย์คนหนึ่ง เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจบุคคลที่กล่าวถึงในเรื่องได้มากขึ้น รวมทั้งทำให้ผู้อ่านเกิดความสนใจ เราให้รู้สึกมีชีวิตชีวา สร้างสีสันให้กับเนื้อหาเพื่อให้ชวนติดตาม

จะเห็นได้ว่า แนวเรื่องและเนื้อหาในสารคดีเกี่ยวกับชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้วิจัยพบว่าสามารถแบ่งเป็นแนวเรื่องได้ทั้งหมด 4 แนวเรื่อง ได้แก่ แนวเรื่องเชิงท่องเที่ยว แนวเรื่องแบบวิชาการ แนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์ และแนวเรื่องเชิงชีวิตบุคคล ซึ่งเนื้อหาในแต่ละแนวเรื่อง ผู้เขียนมุ่งนำเสนอข้อเท็จจริง มุมมอง ทศนคติ ตลอดจนการสอดแทรกอารมณ์ความรู้สึกที่ผู้เขียนมีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ทั้งนี้ เนื้อหาที่กล่าวไว้ทั้งหมดในบทนี้ ถือเป็นส่วนสำคัญที่ผู้วิจัยมีความเห็นว่าสามารถนำไปศึกษาต่อในเรื่องของแนวคิดที่เกี่ยวกับชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมซึ่งจะเป็นส่วนช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจถึงวิถีชีวิตของชาวปกากะญอได้อย่างถ่องแท้ โดยศึกษาผ่านทางวรรณศิลป์ที่ผู้เขียนนำมาใช้ในงานเขียนนั้น ๆ

บทที่ 3

แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

จากการศึกษาสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอทั้ง 30 เรื่อง ผู้วิจัยพบว่า ลักษณะสำคัญที่สุดที่ปรากฏในเนื้อหาของสารคดีกลุ่มดังกล่าว นั่นคือ การมุ่งนำเสนอเรื่องราวชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่มีความใกล้ชิดและผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวตั้งแต่เกิดจนตาย นอกจากนี้ยังมีระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เชื่อมโยงกับมิติทางสังคมวัฒนธรรมภายในกลุ่มชาติพันธุ์อีกด้วย ทั้งนี้ แนวคิดสำคัญที่ปรากฏในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ นั่นคือ *แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อม*

แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์และสิ่งแวดล้อม มีพื้นฐานมาจากองค์ความรู้ทางมานุษยวิทยา วัฒนธรรมที่ให้ความสนใจสัมพันธ์ภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยเน้นการทำความเข้าใจกับวิถีคิด จักรวาลวิทยา และการจัดระบบจำแนกแยกแยะธรรมชาติแวดล้อมในมนุษย์ในแต่ละเผ่าพันธุ์ (ยศ สันตสมบัติ, 2547: 2) สัมพันธ์ภาพดังกล่าวอาจปรากฏในรูปของพื้นที่วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ การอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์ และการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ (ชูศักดิ์ วิทยาภัก, 2561: 141) สำหรับพัฒนาการของแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์และสิ่งแวดล้อมอาจกล่าวได้ว่า มี 2 ช่วงหลัก คือ ช่วงแรก เน้นศักยภาพทางเศรษฐกิจของสายพันธุ์พืชและสายพันธุ์สัตว์และการใช้ประโยชน์ของคนท้องถิ่นในกลุ่มชนพื้นเมือง งานทางวิชาการในช่วงแรกส่วนใหญ่จึงเน้นสำรวจรายชื่อพืช สัตว์และการใช้ประโยชน์ของคนพื้นเมืองเป็นหลักเพื่อจัดทำอนุกรมวิธาน (taxonomy) จำแนกพืชและสัตว์ประเภทต่าง ๆ ในช่วงหลังเพิ่มมุมมองอรรถประโยชน์ (utilitarian perspective) นำข้อมูลความรู้ที่ได้มาพัฒนาทางเศรษฐกิจและผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีอุตสาหกรรมยา รักษาโรค อาหาร และอื่น ๆ ส่วนช่วงที่สอง นักมานุษยวิทยาและนักสังคมศาสตร์ปรับแนวคิดและเป้าหมายงาน กล่าวคือ มีการวิพากษ์ความรู้วิทยาศาสตร์ที่สร้างนัยเชิงอคติ มองความรู้พื้นบ้านและคนพื้นเมืองนอกตะวันตกเป็นคนไร้การศึกษาแล้ว ปรับด้วยวิธีการเพิ่มมุมมอง “คนใน” (emic approach) ในฐานะเจ้าของความรู้ เป็นผู้เชี่ยวชาญตัดแปลงสร้างทางเลือกให้สามารถดำรงอยู่กับธรรมชาติอย่างสมดุลต่อเนื่อง (อรัญญา ศิริผล, 2564: 40 – 41)

การศึกษาแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์และสิ่งแวดล้อมในทางสังคมศาสตร์ของประเทศไทย ปรากฏในงานวิจัยของ ยศ สันตสมบัติ (2542 อ้างถึงใน อรัญญา ศิริผล, 2564: 48) ที่ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์

เขตภาคเหนือตอนบนพบว่า ลักษณะภูมิประเทศและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เรียกลักษณะภูมิประเทศในมิติทางวัฒนธรรมนี้ว่า “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม” (cultural landscape) ในที่นี้ หมายถึง สภาพภูมิประเทศและระบบนิเวศทางกายภาพ ไม่ได้ถูกมองเป็นเพียงสิ่งว่างเปล่าทางกายภาพหรือสิ่งแวดล้อม แต่กลับอุดมไปด้วยระบบวัฒนธรรมที่กลุ่มชาติพันธุ์ใช้ชีวิตในปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมายาวนาน กลุ่มชาติพันธุ์ได้นำเอา หุบเขา ทุ่งราบ ฝืนป่า และลำน้ำเป็น “คลังปัญญา” ด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการป่า ที่ดิน แหล่งน้ำ และเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพให้กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม งานวิจัยดังกล่าว จึงเป็นภาพสะท้อนความสำเร็จและศักยภาพของการสร้างและส่งเสริมพัฒนาองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ท้องถิ่นด้านการใช้ประโยชน์ การอนุรักษ์ การพัฒนาและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่าง ยั่งยืนที่เกิดขึ้นโดยกลุ่มชาติพันธุ์

การศึกษาแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมในทางสังคมศาสตร์นั้น นักวิชาการส่วนใหญ่ จะให้ความสำคัญเรื่องภูมิปัญญาพื้นบ้านของคนท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ งานวิชาการในสายนี้จึงช่วย ยืนยันความสำคัญขององค์ความรู้ท้องถิ่นในกลุ่มชาติพันธุ์ที่เคยถูกมองว่าเป็นเรื่องลำหลัง ไร้ความทันสมัย ไม่มีนัยสำคัญต่อความก้าวหน้าในสังคมสมัยใหม่ (อรัญญา ศิริผล, 2564: 49) ทั้งนี้ ในทางวรรณคดีศึกษา แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์และสิ่งแวดล้อมถือเป็นแนวคิดหนึ่งที่ได้รับการ สนใจจากนักวิชาการแนวนิเวศวิจารณ์หรือวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ ของมนุษย์และโลกธรรมชาติผ่านตัวบทวรรณกรรม กล่าวคือ นิเวศวิจารณ์หรือวรรณกรรมวิจารณ์ เชิงนิเวศ เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ โดยมีแนวคิดสำคัญ คือ วัฒนธรรมของมนุษย์และโลกทางกายภาพมีความเชื่อมโยงกันและมีผลกระทบต่อกันและกันอยู่ เสมอ ด้วยเหตุดังกล่าว นิเวศวิจารณ์จึงเป็นความพยายามสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับทัศนคติ ความเชื่อ ความคิดที่มนุษย์มีต่อตนเอง ธรรมชาติ และความสัมพันธ์ของตนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีผล โดยตรงต่อพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งอื่น ๆ รอบตัว (ดารินทร์ ประดิษฐ์ทัศนีย์, 2559: 9 – 11)

อย่างไรก็ตาม การศึกษาเรื่องราวของชาติพันธุ์ในวรรณกรรมนั้น งานเขียนส่วนใหญ่มักอยู่ใน รูปแบบของงานเขียนประเภทอัตชาติพันธุ์วรรณนา (autoethnography) กล่าวคือ นอกจากจะเล่า เรื่องราวของตนเองแล้ว ยังสร้างตัวละครที่บอกเล่าประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของกลุ่มชนของตน ไปพร้อมกัน ทั้งนี้ ลักษณะเด่นของการศึกษานั้น ผู้เขียนมักเริ่มต้นจากนำเอาประสบการณ์ต่าง ๆ มาสร้างสรรค์เป็นองค์ความรู้ โดยมุ่งเน้นการนำเสนอประสบการณ์ร่วมของกลุ่มหรือชุมชน

ชายขอบ เหตุนี้ งานเขียนกลุ่มดังกล่าว จึงมักเริ่มจากการที่ตัวละครเดินทางกลับบ้านหรือต้องการสืบค้นความเป็นมาและรากเหง้าของตนเองผ่านการรื้อฟื้นเรื่องราวของบรรพบุรุษ ซึ่งการสืบค้นเรื่องราวของบรรพบุรุษมีส่วนสำคัญในการนิยามความหมายของอัตลักษณ์ต่าง ๆ และกลายเป็นเครื่องมือที่มีนัยยะของการต่อสู้ของนักเขียน ในการเรียกร้องความเสมอภาคเท่าเทียมและยุติธรรมให้กับกลุ่มของตน งานเขียนดังกล่าวส่งผลให้ผู้อ่านมองเห็นภาพลักษณ์ใหม่ของคนกลุ่มนี้ที่มีความซับซ้อนและหลากหลาย ผสมผสานรูปแบบการประพันธ์ที่มีขนบในการเล่าที่แตกต่างกันไป เพื่อสร้างความสนใจของผู้อ่านให้ชวนติดตามเรื่องเล่าที่ผู้เขียนได้นำเสนอ (ชุตินา ประภาศวุฒิสาร, 2560: 63 – 64)

ทั้งนี้ ปัญหาในการศึกษาเรื่องราวของชาติพันธุ์ในวรรณกรรม ผู้เขียนบางส่วนมักนำเสนอภาพของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างไร้บริบทและละเลยมิติตัวตนและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์นั้น ๆ หากผู้วิจัยพบว่า การศึกษาเรื่องชาติพันธุ์ในวรรณกรรมผ่านมุมมองนิเวศวิจารณ์นั้น เป็นการศึกษาเรื่องราวชีวิตของ “กลุ่มชาติพันธุ์” กับมิติทาง “ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” ไปพร้อมกัน เพื่อสะท้อนความหลากหลายเชิงแนวคิดซึ่งล้วนช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และสังคมวัฒนธรรมมนุษย์ในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมในเนื้อหาสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอนั้น ผู้วิจัยพบว่า ผู้เขียนได้เสนอแนวคิดดังกล่าวโดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มแรก คือ แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กลุ่มที่สองคือ แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับมิติทางวัฒนธรรม และกลุ่มที่สาม คือ แนวคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมกับสิทธิมนุษยชน ดังจะกล่าวเป็นลำดับดังต่อไปนี้

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ผูกพันกับป่าและธรรมชาติมาช้านาน โดยมีหลักในการดำรงชีวิตคือ “ป่าและธรรมชาติคือชีวิตและจิตวิญญาณ” ของกลุ่มชาติพันธุ์เสมอ ถึงแม้ว่ากระแสสังคมภายนอกในยุคแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกำลังมีอิทธิพลต่อรูปแบบการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ หากชาวปกากะญอ

ส่วนใหญ่ยังคงยึดหลักการดำรงชีวิตตามแบบบรรพบุรุษที่ยึดถือป่าและธรรมชาติรอบตัวในการสร้างแนวทางในการดำรงชีวิตอย่างดั้งเดิมต่อไป

ทั้งนี้ จากการศึกษาเนื้อหาในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนได้นำเสนอให้ผู้อ่านเห็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผ่านเนื้อหาในแนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์ และแนวเรื่องเชิงท่องเที่ยว โดยชี้ให้เห็นวิถีของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการสร้างจิตสำนึกเชิงอนุรักษ์ ผู้วิจัยแบ่งผลการวิจัยออกเป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ เนื้อหาของสารคดีที่แสดงให้เห็นวิถีความเป็นอยู่ที่ใกล้ชิดและผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาวปกากะญอ และประเด็นสุดท้ายคือ ภาพของชาวปกากะญอในฐานะผู้ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ดังที่ผู้วิจัยจะอภิปรายตามลำดับดังนี้

3.1.1 ชาวปกากะญอมีวิถีความเป็นอยู่ที่ใกล้ชิดและผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

วิถีความเป็นอยู่ที่ใกล้ชิดและผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาวปกากะญอนั้น ถือเป็นหัวใจสำคัญที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดไว้ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์ ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ เมื่อครั้งได้เข้าไปสัมผัสและอยู่ร่วมกับชาวปกากะญอในพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความใกล้ชิดและผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นับตั้งแต่การเกิดจนตาย สภามุมิตศาสตร์ ความเป็นอยู่ องค์ความรู้ทางนิเวศวิทยาที่ถ่ายทอดกันภายในกลุ่มชาติพันธุ์โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวถือเป็นรากฐานสำคัญที่จะแสดงให้เห็นถึงชีวิตและจิตวิญญาณ ตลอดจนความคิดของผู้คนในกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ซึ่งอาศัยองค์ความรู้ที่ถ่ายทอดกันมาภายในกลุ่มชาติพันธุ์อันเกิดจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวในการรักษาและดำรงความเป็นชาติพันธุ์ของตนไว้

ดังตัวอย่างในสารคดีเรื่อง *บุกป่าแก่งกระเจาน* ของบุหลัน รันตี (ไชโย สุวรรณ) ผู้เขียนได้ถ่ายทอดภาพวิถีชีวิตของชาวปกากะญอหรือชาวกระเจานเมื่อครั้งเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวยังเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระเจานบริเวณบ้านโป่งลึกบางกลอย-ใจแผ่นดิน ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 1

เสียงข้าวพาดดังตึบตึบ โดยมีไม้สองอันเป็นตัวค้ำจับฟอนข้าว พอพาดเสร็จก็โยนออกมากลางลาน ให้อีกคนนวดซ้ำโดยใช้เท้าเหยียบเพื่อให้ข้าวเปลือกที่ยังเหลือติดรวงหลุดออก จากนั้นก็จะเอาฟอนข้าวเปล่า ๆ วางรอบ ๆ ลานดิน ทุกคนต่างช่วยกันอย่างขะมักเขม้น

...

ทุกคนจะมีใจใหญ่คนละใบ ลักษณะคล้ายกระบุงแต่ทรงสูงกว่ามาก เวลาขนย้ายใช้สายคล้องกับหน้าผาก พวกเขาเอาฟอนข้าวที่มีดรวมกันเป็นมัดเล็ก ๆ ใส่ลงไปในโจงจนเต็ม แล้วยังชอบติดมือมาอีกต่างหาก ต่างคนต่างเร่งขนข้าวเข้าลานก่อนที่แดดจะร้อนโดยมิได้หยุดพัก เด็ก ๆ ก็ช่วยขนข้าวเช่นกัน แต่จะเสียมากกว่าได้

รอบ ๆ ไร่เป็นป่าไม้หนาทึบ ยังเต็มไปด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่และป่ายังอุดมสมบูรณ์ ไร่ข้าวของลุงแดนมีเนื้อที่ราวสิบไร่อยู่ในระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลเฉลี่ยที่เจ็ดร้อยเมตร ทุ่งไร่มีดอกสร้อยไก่และดอกหงอนไก่กระจายอยู่เต็ม เขาคงปลูกไว้ไม่ได้ขึ้นเอง สีเหลืองสด, อมส้ม และแดงเลือดนก สลับต่อซังสีซีดปนเขียวของปล้องข้าว ช่วยทำให้สีสนของเขาวัวนี้ดูสดใสขึ้นจนรู้สึกแปลกตาและประหลาดใจ

(บุกป่าแก่งกระจาน, 2554: 68 – 71)

จากตัวอย่างข้างต้นที่ผู้เขียนถ่ายทอดไว้ แสดงให้เห็นภาพวิถีชีวิตและบรรยากาศความงามของธรรมชาติและผืนป่าโดยรอบบริเวณที่ชาวปกากะญออาศัยอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน โดยผู้เขียนเลือกสรรคำที่เข้าใจง่ายมาใช้ประกอบการบรรยาย นอกจากนี้ยังใช้คำแสดงจินตภาพด้านเสียง เพื่อแสดงภาพบรรยากาศการนวดข้าวภายในครัวเรือนของชาวปกากะญอที่มีความสุขและสงบตามวิถีของกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งนี้ เรื่องราวข้างต้นที่ได้รับการบันทึกผ่านสายตาของคนภายนอกกลุ่มชาติพันธุ์นั้น เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ช่วยสะท้อนภาพชีวิตของชาวปกากะญอให้ผู้อ่านเห็นว่า กลุ่มคนดังกล่าวดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้วิถีการพึ่งพาธรรมชาติรอบตัวเป็นสำคัญ เหตุนี้ระบบของธรรมชาติและผืนป่า ที่อุดมสมบูรณ์จึงกลายเป็นส่วนสำคัญในการช่วยให้ชาวปกากะญอสามารถดำรงชีวิตและคงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อยู่ได้มาอย่างยาวนาน นอกจากนี้ ภายใต้

ระบบคิดดังกล่าว ชาวปกากะญอจึงมีความเป็นอยู่ที่ผูกพันและเกิดความเคารพต่อระบบของ
 ธรรมชาติอยู่เสมอ

นอกเหนือจากเรื่องราวข้างต้น ในสารคดีเรื่อง *สวนผึ้ง ดินแดนแห่งหุบเขาทะเลหมอก*
 ของบุหลัน รัตน์ ผู้เขียนได้แสดงภาพชีวิตของชาวปกากะญอในอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ที่มีวิถี
 ชีวิตผูกพันและอยู่ร่วมกับป่ามาอย่างยาวนาน ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 2

ฉันเกิดที่หมู่บ้านเล็ก ๆ แห่งหนึ่งทางตะวันตกของประเทศไทยใกล้
 ชายแดนพม่า หมู่บ้านของเราเป็นชาวกะเหรี่ยงเชื้อสายปกากะญอและโผล่ว
 รวมกัน คนโผล่วมีไม่มากนัก เขาพูดภาษาของเราได้ แต่เราพูดภาษาเขาไม่ได้
 เราอยู่กันอย่างสงบและมีความสุข ท่ามกลาง ป่าใหญ่และภูเขาสูง
 ช่าง ๆ หมู่บ้านมีลำธารสายเล็ก ๆ สะอาดใสเย็นไหลผ่าน เราใช้ดื่มใช้อาบ
 และจับปลาทำอาหารทุกวัน พ่อसानลอบด้วยดอกไม้ไผ่วางแช่น้ำทิ้งไว้
 ตอนเช้าไปดูก็มีปลาเข้าไปอยู่แล้ว บางทีก็ตัดไม้ไผ่ลำใหญ่มาผ่าเป็นซี่เล็ก ๆ
 ถักด้วยเถาวัลย์หรือหวายคล้าย ๆ ดอกลำโพง ทางปากจะกว้าง ทางก้นจะแคบ
 พ่อเอาไปปักตามซอกที่น้ำไหลแรง ปลาตัวใหญ่ว่ายเข้าไปติดคาอยู่ในนั้น
 เพราะว่าถอยหลังไม่ได้

(สวนผึ้ง ดินแดนแห่งหุบเขาทะเลหมอก, 2554: 195)

จากเรื่องราวข้างต้น ผู้อ่านจะเห็นถึงลักษณะการดำรงชีวิตของชาวปกากะญอที่อยู่ร่วมกับ
 ป่าและธรรมชาติอย่างเป็นมิตรและเรียบง่ายตามวิถีของกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งนี้ ชาวปกากะญอถือเป็น
 กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่มีความโดดเด่นที่สุดในการดำรงชีวิตโดยอาศัยป่าและธรรมชาติรอบตัว
 เป็นทรัพยากรหลักในการทำกิจกรรมประจำวัน ลักษณะดังกล่าวทำให้ชาวปกากะญอสามารถใช้
 ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับป่าและธรรมชาติได้อย่างเกื้อกูลและน้อยครั้งที่จะต้องพึ่งพาทรัพยากรจากภายนอก
 นอกจากนี้การดำรงชีวิตในลักษณะดังกล่าวยังมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์
 จากทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความยั่งยืน คือการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่าและแค่พอเพียง
 กับความต้องการ ดังนั้นจากที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดไว้ แสดงให้เห็นถึงมโนสำนึกในเชิงนิเวศของชาวปกากะ
 ญอ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมบนพื้นฐานของความรักความห่วงใย

ในสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ประเด็นที่ว่าชาวปกากะญอเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในป่าและทำลายป่าไปในเวลาเดียวกันนั้น จึงนับว่าเป็นเพียงมายาคติที่เกิดขึ้นในสังคมเท่านั้น

3.1.2 ชาวปกากะญอมีมุมมองต่อธรรมชาติที่ไม่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง

การมีมุมมองต่อธรรมชาติที่ไม่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางนั้น เป็นมโนทัศน์ที่มองโลกธรรมชาติว่ามีระบบระเบียบ มีแบบแผนในตัวเองที่มนุษย์ควรทำความเข้าใจ ให้ความเคารพ และปกป้องรักษา ทั้งนี้ มโนทัศน์ดังกล่าวถือเป็นการมองโลกธรรมชาติแบบองค์รวม (holistic view) กล่าวคือ เป็นการมองโลกธรรมชาติในฐานะที่เป็นระบบของการประสานงานและพึ่งพิงอาศัยกันระหว่างส่วนต่าง ๆ ซึ่งทั้งหมดล้วนมีส่วนจรรโลงให้โลกธรรมชาติมีความสมดุลและอยู่รอดได้ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม การมองแบบองค์รวมดังกล่าว มิได้จำเป็นจะต้องนำไปสู่ท่าทีที่เกื้อกูลเสมอไป หากเน้นความสำคัญของบูรณาภาพและการอิงอาศัยกันของส่วนต่าง ๆ เพราะไม่มีสิ่งมีชีวิตใดสามารถอยู่รอดได้หากทำตัวเองให้เป็น “คนนอก” หรือทำตัวแปลกแยกจากโลกธรรมชาติ การปฏิบัติที่จะเป็นส่วนหนึ่งของโลกธรรมชาติ จะเท่ากับการทำลายความสมดุลของระบบนิเวศ ซึ่งในที่สุดก็จะนำไปสู่ความหายนะของสรรพสิ่งอันรวมไปถึงมนุษย์ด้วย (เนืองน้อย บุญเนตร, 2537: 62 – 63)

ทั้งนี้ มโนทัศน์ดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้มนุษย์เกิด “นิเวศน์สำนึก” ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของในการปฏิบัติตนของมนุษย์ต่อโลกธรรมชาติด้วยท่าทีอ่อนน้อม เพื่อความอยู่รอดและเกิดความยั่งยืนในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติของมนุษย์ ดังที่เนืองน้อย บุญเนตร ได้กล่าวสรุปเกี่ยวกับ “นิเวศน์สำนึก” ไว้ความว่า เป็นรากฐานสำคัญในการขยายมโนทัศน์ของสังคมศีลธรรมให้ครอบคลุมโลกชีวะทั้งหมด มนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของโลกธรรมชาติ และเครือข่ายความสัมพันธ์ในระบบชีวะ ทั้งนี้ จากมุมมองของโลกชีวะที่เป็นจุดศูนย์กลางของคุณค่าทั้งหลาย ความสัมพันธ์ทางศีลธรรมจึงมิได้ถูกจำกัดอยู่เพียงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่รวมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลกธรรมชาติด้วย ดังนั้น วัตถุประสงค์ในการเรียนรู้เกี่ยวกับโลกธรรมชาติคือ เพื่อนำความรู้ความเข้าใจไปสู่การปฏิบัติตนให้เป็นเอกภาพกับโลกธรรมชาติ ความรู้มีใช่อำนาจในการดูดซับถือเอาประโยชน์เพียงอย่างเดียว การมองโลกธรรมชาติแบบองค์รวมในรูปลักษณะของอินทรีย์ (organism) รวมที่ประกอบด้วยส่วนย่อยกลุ่มต่าง ๆ ทำงานประสานสอดคล้องกัน ทำให้มองว่ามนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของสังคมที่ยิ่งใหญ่ สำนึกทางสังคมถูกขยายให้ครอบคลุมถึงโลกชีวะ มนุษย์ในฐานะเป็นส่วน

หนึ่งในสังคมจึงมีพันธะให้ความร่วมมือกับสังคมโลกชีวะ ดังนั้นอัตนิยม (egoism) จึงมิใช่ทัศนคติทางศีลธรรมที่ถูกต้อง (เนื่องน้อย บุญเนตร, 2537: 94 – 96)

ดังที่กล่าวไปข้างต้น เมื่อผู้วิจัยศึกษาเนื้อหาในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอพบว่า ผู้เขียนได้ถ่ายทอดให้เห็นถึงมโนทัศน์ที่ชัดเจนของชาวปกากะญอในการใช้ชีวิตและการมองโลกที่มีลักษณะเป็นองค์รวม โดยมีได้แยกมิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมออกจากวิถีชีวิตของตนเอง ประกอบกับให้คุณค่ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่ามีชีวิตและจิตวิญญาณที่เหนือกว่ามนุษย์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ชาวปกากะญอไม่ได้ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง หากอาศัยสภาวะแวดล้อมทางกายภาพของธรรมชาติในการช่วยกำหนดความเป็นไปของวิถีแห่งกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งนี้แนวความคิดดังกล่าว มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอเป็นอย่างมาก ทำให้ ชาวปกากะญอจำเป็นต้องมีการถ่ายทอดและผนวกแนวคิดเป็นคำสอนส่งต่อไปยังชาวปกากะญอรุ่นหลังในรูปแบบต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จาก ตำนาน สุภาษิตคำสอน บทอา บทเพลงพื้นบ้านร่วมสมัย เป็นต้น เพื่อรักษาและดำรงไว้ซึ่งวิถีปฏิบัติตนและวัฒนธรรมอันดีงามที่มีต่อธรรมชาติ เฉกเช่นเดียวกับบรรพบุรุษ

เนื้อหาของสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ โดยเฉพาะเนื้อหาในแนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์และแนวเรื่องแบบวิชาการที่มีการกล่าวถึง บทเพลง ภาษา ดนตรี สุภาษิต นั้น ผู้เขียนได้ถ่ายทอดให้เห็นว่า ชาวปกากะญอให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมโดยมีกระบวนการผลิตซ้ำทางความคิดผ่านการเล่าเรื่องในรูปแบบของคำสอนผ่านตำนาน บทอาดั้งเดิม บทเพลงพื้นบ้านร่วมสมัย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมปกากะญอ ตลอดจนเป็นส่วนช่วยให้ชาวปกากะญอรู้จักตนเองและธรรมชาติรอบตัวมากยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างสารคดีเรื่อง *เพลงภูเขา เสียงชนเผ่า คีตกวีแห่งโลก* ของหญ้าน้ำ ฟุ้งขุนหลวง เมื่อครั้งได้เข้าไปอยู่ร่วมกับนักดนตรีชาวปกากะญอ “ลีชะ” นักดนตรีจากบ้านแฮตตี้แห่งเทือกเขาถนนธงชัยกลาง เมื่อต้นปี พ.ศ.2534 ความว่า

ตัวอย่างที่ 1

ต้นปี 2534 ผมพบลีชะเป็นครั้งแรก ชายร่างเล็กที่ดูอบอุ่น ดูชื่อสะอาด
แฝงอารมณ์อ่อนไหวไว้อย่างแนบเนียน มีน้ำคำจริงจังและชวนซาซัน เขายืนเพลง
เขียนอยู่บนแผ่นกระดาษขาว หนาเป็นปึก เป็นภาษาปกากะญอ มีภาษาไทย
เป็นคู่เคียง ... ข้างในผมบอกว่า “ผมพบศิลปินป่าเข้าแล้ว”

“คืนหนึ่ง ฉันฝันเห็นเผ่าพันธุ์ของฉัน อยู่ด้วยความรักเอื้ออาทร
อยู่ร่วมกับเมล็ดพันธุ์ไม้ เห็นลำน้ำไหลลงที่ลุ่ม โอ ... ในฝันที่เป็นจริงและเป็นสุข
เห็นวิถีชีวิตชนเผ่าผ่านทางชีวิต เห็นเสื้อผ้าสียลายทอมือเผ่าฉัน โอ ... ในฝันที่เป็น
จริงและเป็นสุข ฉันนั่งทบทวนความจริงเบื้องหน้าเห็นความฝันเพียงผ่านไป”
ผมได้ยินเพลงนี้ครั้งแรก น้ำเสียงเขาโหยเศร้าที่สุด ดวงตารื้นน้ำใส ๆ หากมันไหล
ล่องข้ามขอบฟ้า หมุนวนเหนือหมู่บ้าน หุบเขาลำห้วย เหนือทุ่งภูเขา ผู้เผ่า
คงหลั่งน้ำตา ไบไม้ทั้งป่าห่อหุ้มเศร้าสะเทือน

แยเยอเหม่แยปวาเก๋อยอ (เราคือคนปกากะญอ)

โอะแยเลอเกะซอไซ (อยู่บนภูเขามานาน)

เกอเซอเกอโลเตอพา (ป่าไม้และขุนเขา)

เหม่แวงตะตีเซอโก (เป็นเพื่อนของเรา)

โกโพลิโพเตอผา (หมูนกเหยี่ยว)

ตาวิตาเลอเยอฮอ (ร้องเพลงในแผ่นดินเรา)

ดิเกอแอะเกอเซอไซ (ตั้งรักภูเขา)

บะแอดเตหวารีโกละ (รักป่าไม้ต้นไม้) บางส่วนของเพลงชื่อ “คนปกากะญอ” รู้จัก
กันทั่วภูเขา เขาหยิบเอาเนื้อหาเพลงพื้นบ้านมาหลอมรวมกับมุมมองชีวิตเผ่า ตามที่เห็นและรู้สึก
(เพลงภูเขา เสียงชนเผ่า คีตกวีแห่งโลก, 2547: 70 – 72)

บท “ธา” ถือเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ช่วยบันทึกเรื่องราว บอกเล่าวิถีคิด ตลอดจนวิถีปฏิบัติ
ของผู้คนภายในกลุ่มชาติพันธุ์ได้เป็นอย่างดี ดังที่ผู้เขียนถ่ายทอดไว้ข้างต้นจากประสบการณ์
ของตนเองที่ครั้งหนึ่งได้มีโอกาสเข้าไปอยู่ร่วมและทำงานกับนักดนตรีชาวปกากะญอ บทเพลง
ของชาวปกากะญออันเกิดจากการแต่งขึ้นมาใหม่หรือรวบรวมบทเพลงพื้นบ้านที่มีอยู่เดิมแล้วนำมา
ขับร้องใหม่นั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการ “ถ่ายทอดชีวิตคนคอยให้สังคมภายนอกได้รับรู้” หากมิได้
เพียงถ่ายทอด “ชีวิตคนคอย” เพื่อให้ผู้คนในสังคมภายนอกได้รับรู้เพียงเท่านั้น แต่เป็นเสมือน
บันทึกประวัติศาสตร์ที่แสดงร่องรอยทางความคิด ความเข้าใจ และความสัมพันธ์ระหว่าง
ชาวปกากะญอกับธรรมชาติในแต่ละช่วงเวลา โดยชาวปกากะญอจะนำธรรมชาติรอบตัว
มาเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตเพื่ออธิบายความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอและเพื่อถ่ายทอดแนวทาง
ในการเป็น “ปกากะญอ” ดังจะเห็นว่า บทเพลงในตอนต้นนั้น ผู้เขียนบรรยายถึง “ความฝันในคำ
คืนหนึ่ง” ภาพของความฝันในที่นี้ ผู้เขียนปรารถนาให้ชาวปกากะญอมีวิถีชีวิตที่เป็นสุขและสามารถ

อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้ตามวิถีของกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งที่เคยเป็นมาในอดีต หากวิถีดังกล่าวได้ค่อย ๆ เลื่อนหายไปตามกาลเวลาและอาจเหลือเป็นเพียง “ความฝัน” เพียงเท่านั้น เรื่องราวดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอนั้นถูกรบกวนโดยความเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาสู่หมู่บ้าน ทำให้ความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังบทกวีที่เป็นตัวอย่างถัดมาได้กล่าวไว้

ในบทเพลง “คนปกากะญอ” ที่ผู้เขียนบรรยายไว้นั้น เน้นย้ำให้ผู้อ่านเห็นภาพวิถีชีวิตชาวปกากะญอที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นดังที่ผู้เขียนใช้คำว่า “เราคือคนปกากะญอ อยู่บนภูเขามานาน” นอกจากสื่อให้เห็นถึงความเป็นอยู่ของชาวปกากะญอแล้ว ยังแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ชาวปกากะญอเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยในฐานะชาวไทยภูเขามาอย่างยาวนาน อีกทั้งยังมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังผู้เขียนกล่าวว่า “ป่าไม้และขุนเขา เป็นเพื่อนของเรา” ที่แสดงให้เห็นถึงความละเอียดอ่อนทางความคิดที่ชาวปกากะญอปฏิบัติต่อธรรมชาติรอบตัวเสมือนเป็น “เพื่อน” มุมมองทางสังคมก็คือคนระดับเดียวกันที่รักใคร่ชอบพอกัน คุ่นเคยกันดี โดยชาวปกากะญอถือว่ามนุษย์มิใช่ศูนย์กลางของจักรวรรดิโลกธรรมชาติ ไม่ได้มองว่าตัวเองอยู่เหนือหรือสามารถควบคุมธรรมชาติได้แต่อย่างใด ทั้งนี้ ผู้อ่านจะเห็นว่า ชาวปกากะญอจะนำเอาวัฏจักรของธรรมชาติรอบตัวมาผูกเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของตนเองและถ่ายทอดเรื่องราวเหล่านั้นออกมาเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในตัวตนคนปกากะญอ ตลอดจนเป็นบทเรียนให้ชาวปกากะญอได้เรียนรู้ถึงวิถีปฏิบัติตนต่อโลกธรรมชาติที่เป็นอยู่จริง เห็นคุณค่าและใกล้ชิดกับธรรมชาติดังที่บรรพบุรุษได้ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ดังนั้น บทเพลงจึงเป็นแนวทางที่สำคัญที่ช่วยส่งเสริมศักยภาพของชาวปกากะญอให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างมีสุขและยั่งยืน

นอกเหนือจากบทกวีแล้ว ในสารคดีเรื่อง *สัญจรสู่สาละวิน – ถนนธงชัย* ของคีน ญางเดิม ถือเป็นมุมมองหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงการให้ความเคารพต่อธรรมชาติ เสมือนธรรมชาติเป็นผู้ให้กำเนิด และมนุษย์เป็นเพียงสิ่งที่ธรรมชาติรังสรรค์ขึ้นให้อยู่ควบคู่ไปกับธรรมชาติ ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 2

ธรรมชาติสร้างสรรค์ หล่อหลอมปกากะญอขึ้นมาจากป่า เหมือนเช่น
ใบไม้ที่ผลิบานขึ้นมาจากราก ใครก็ตามที่ได้คุ้นเคยกับคนปกากะญอ ก็จะรู้สึก
ถึงกลิ่นอายของเทือกเขาและป่าลึก เหมือนลูกแห่งพงพี ผู้มีภูโพรเป็นบ้าน
และแม่ นั่นแหละคือคนปกากะญอตัวจริง

(สัญจรสู่สาละวิน – ถนนธงชัย, 2537: 22)

ผู้อ่านจะเห็นว่า ธรรมชาติและป่าเป็นผู้ “หล่อหลอม” ชาวปกากะญอขึ้นเสมือน “ใบไม้ที่ผลิใบขึ้นมาจากราก” ซึ่งใครก็ตามที่ได้ใกล้ชิดกับชาวปกากะญอ ก็จะสามารถรู้สึกได้ถึง “กลิ่นอาย” ของเทือกเขาและป่าลึก เหมือนลูกแห่งพงพี ผู้มีภูมิลำเนาเป็นบ้านและแม่” จากถ้อยความดังกล่าว เป็นการอธิบายด้วยอุปมาโวหารของผู้เขียนทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ และยังเป็นส่วนช่วยให้เห็นถึงจิตวิญญาณของชาวปกากะญอที่เกี่ยวข้องกับวัฏจักรของผืนป่าและธรรมชาติ ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงแนวความคิดที่จะปลูกฝังจิตสำนึกที่ว่า มนุษย์ยังรู้สึกธรรมชาติด้วยประสาทสัมผัส และจิตวิญญาณของตนเอง ด้วยวิถีชีวิตที่ชาวปกากะญอเติบโตและคลุกคลีอยู่กับป่า ทำให้ชาวปกากะญอปฏิบัติต่อธรรมชาติด้วยความสุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตน รับรู้ได้ถึงชีวิตและจิตวิญญาณของป่าและธรรมชาติที่เป็นผู้ให้ชีวิต ทั้งนี้ การเรียนรู้โลกธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาวปกากะญอนำมาซึ่งการปฏิบัติต่อธรรมชาติด้วยความเคารพและเกิดมโนสำนึกถึงการที่ว่า มนุษย์ไม่ได้เป็นเจ้าของธรรมชาติหรือเป็นผู้สร้างธรรมชาติ และมนุษย์ไม่ใช่ศูนย์กลางวัฏจักรของธรรมชาติ หากมนุษย์เป็นเพียงผู้ที่จะต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติในการดำรงชีวิต

3.1.3 ชาวปกากะญอมีวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม

ชาวปกากะญอทุกกลุ่มในประเทศไทย มีพื้นฐานการดำรงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายโดยอาศัยพื้นที่ป่าและธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพ โดยชาวปกากะญอถือว่า “ป่าคือชีวิตและจิตวิญญาณ” ของกลุ่มชาติพันธุ์และไม่สามารถแยกขาดออกจากกันได้ เหตุนี้ ชาวปกากะญอจึงมีความรักหวงแหน ตลอดจนรักษาป่าโดยการรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเหมาะสม (ปิยะวรรณ สุพรรณรัตน์, 2557: 11)

ทั้งนี้ ความผูกพันใกล้ชิดกับธรรมชาติทำให้เห็นว่าชาวปกากะญอไม่ใช่เพียงผู้ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ หากแต่ยังมีการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ดังที่ผู้เขียนได้นำเสนอบทบาทรูปดังกล่าวผ่านองค์ความรู้เชิงนิเวศภายในกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ เช่น เรื่องราวของการจัดการน้ำ ซึ่งถือเป็นปัจจัยหลักในการทำการเกษตรเชิงนิเวศของชาวปกากะญอและถือเป็นอีกองค์ความรู้หนึ่งที่ผู้อ่านจะได้เห็นถึงวิธีการจัดการและการสร้างความรู้ด้านการจัดการน้ำจากธรรมชาติ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยไม่ให้เกิดการรบกวนและทำลายต้นน้ำลำธารในธรรมชาติ ดังตัวอย่างผายกั้นน้ำจากสารคดีเรื่อง *คนกลางแจ้ง* ของหย้า น้ำ พุงขุนหลวง ความว่า

ตัวอย่างที่ 1

เดินตามสายเหมืองจนพบฝายไม้ เชื่อนไม้ไผ่ดี ๆ นี้เอง “ฝายลำเดียว
ไม่เป็นแพ ข้าวเมล็ดเดียวไม่เป็นเหล่า” เพลงพื้นบ้านบทนี้ อธิบายครอบคลุม
ลึกลงถึงฝายไม้ ไม้ไผ่คั้นหนึ่งขวางลำน้ำ กั้นน้ำไม่ได้ ฝายร้อยลำโถมทับลงไป
หมุดไม้ฝายร้อยหมุดตีตอกซ้ำเข้าไป ผ่านปีพันปี สืบทอดการร่วมไม้ร่วมมือ ตอกตี
ดูแล้วเหมือนของเล่นเด็กชน ๆ เป็นความรู้ที่จารึกไว้เป็นเครื่องหมาย เรียนรู้
ด้วยชีวิตจริง สั่งสอนด้วยหีบมาใช้ในการชีวิตจริง ไม่เลื่อนลอยแว้งคว้างอยู่กลาง
อากาศ พร้อมปฏิบัติจริง หลักการอยู่กินที่สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่
มากที่สุด

(คนกลางแจ้ง, 2550: 142 – 143)

จากตัวอย่างข้างต้น การจัดการกับระบบน้ำของชาวปกากะญอบ้านห้วยอีค่างที่ผู้เขียนได้
ถ่ายทอดไว้นั้น เป็นตัวอย่างของการจัดการทรัพยากรน้ำภายในชุมชน โดยอาศัยองค์ความรู้เชิงนิเวศ
ในการควบคุมและสร้างระบบการจัดการทรัพยากรที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
อย่างสูงสุด เช่น การทำฝายกั้นน้ำ ชาวปกากะญอสร้างฝายด้วยไม้ไผ่ เป็นการสร้างฝายท้องถิ่น
แบบชั่วคราว เพื่อชะลอการไหลของน้ำในลำธาร ซึ่งทำได้รวดเร็วและเป็นวัสดุที่หาได้ง่าย
จากธรรมชาติ แม้อายุการใช้งานของฝายไม้ไผ่จะไม่ยาวนานนัก แต่เพื่อการรักษาผืนป่าต้นน้ำและการ
พัฒนาระบบขนส่งน้ำโดยอาศัยทรัพยากรรอบตัวโดยยึดหลักการไม่รบกวนหรือทำลายระบบนิเวศ
ป่าชุมชนโดยรอบ การร่วมมือร่วมแรงกันของชาวปกากะญอในหมู่บ้านห้วยอีค่าง จึงสามารถนำน้ำ
ไปใช้ในการอุปโภคบริโภคและใช้ในการเกษตรได้อีกด้วย

นอกเหนือจากเรื่องการจัดการน้ำผ่านระบบฝายแล้ว ผู้เขียนยังแสดงวิธีการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติอย่างอื่น เช่น การสร้างที่อยู่อาศัยด้วยไม้จากธรรมชาติที่ล้มเองตามธรรมชาติ ดัง
ตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *หลังม่านต้นไม้* ของวีระศักดิ์ จันทร์สงแสง ความว่า

ตัวอย่างที่ 2

คนปกากะญอไม่ใช่ทรัพยากร แต่อาศัยอยู่ร่วมอย่างพึ่งพา การใช้
ประโยชน์ของเขาไม่ก่อความสิ้นเปลือง หากยังช่วยสร้างความสมดุลให้ระบบ
นิเวศ ระยะเวลาหลายร้อยปีหรืออาจเป็นพันปีที่คนปกากะญอตั้งถิ่นฐาน
อยู่บนภูเขา สภาพแวดล้อมไม่เปลี่ยนไปในทางที่เลวด้วย

...

คนปกากะเอยุ่สร้างที่อยู่อาศัยง่าย ๆ ด้วยไม้ไผ่ ใบตองตึง หากจำเป็นต้องใช้ไม้ ส่วนใหญ่จะใช้ไม้ที่ลี้มเองตามธรรมชาติ ไม้ใหญ่ในป่าไม่เคย ลี้มลงเพราะน้ำมือคนภูเขา ชุงทุกท่อนที่ขนออกมาจากป่า ไม่เคยมีที่เป็นไป เพื่อที่จะสนองกิเลสของคนป่าตอย ในขบวนการทำไม้ครั้งอดีต หากพวกเขาจะมี ส่วนร่วมอยู่บ้างก็แค่ในฐานะแรงงานราคาถูก

(หลังมานต้นไม้, 2548: 112)

วิธีการจัดการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ของชาวปกากะเอยุ่ ดั่งเช่น การสร้างที่อยู่อาศัย ชาวปกากะเอยุ่จะสร้างบ้านด้วยไม้ไผ่และใบตองตึง และในส่วนที่ จำเป็นต้องใช้ไม้ จะใช้ไม้ที่ลี้มเองตามธรรมชาติ ไม่มีการตัดไม้จากป่าเพื่อประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งทั้งหมด ล้วนอาศัยวัตถุดิบจากธรรมชาติ ไม่มีสิ่งแปลกปลอมอื่นใดที่นอกเหนือจากธรรมชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติรอบตัวเพื่อการจัดการและรักษาธรรมชาติส่วนใหญ่ไว้ให้คงสภาพ เดิม หลีกเลี่ยงสิ่งที่จะทำให้เกิดการรบกวนธรรมชาติที่มีอยู่เดิม ซึ่งนับว่าเป็นการจัดการเชิงนิเวศ ที่อาศัยการพึ่งพาธรรมชาติรอบตัว เป็นวิธีการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ อย่างกลมกลืนและเรียบง่าย หากแต่เกิดประโยชน์และเป็นผลดีทั้งกับมนุษย์ ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง

จากแนวคิดทั้งสามประการที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ปกากะเอยุ่กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านตัวบทสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะเอยุ่ข้างต้น แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตและการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะเอยุ่ที่มีความใกล้ชิดและผูกพันกับ ธรรมชาติ ความสัมพันธ์ดังกล่าวส่งผลให้ชาวปกากะเอยุ่สามารถสร้างสำนักเชิงนิเวศและมองทุกสิ่ง ในธรรมชาติด้วยความเข้าใจ ทั้งยังอาศัยอยู่ร่วมแบบพึ่งพิงและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่าง พอเพียงและคุ้มค่า ไม่รบกวนธรรมชาติและผืนป่าตลอดจนแหล่งน้ำธรรมชาติ ทั้งนี้ สิ่งที่คุณเขียน พยายามนำเสนอ มีจุดประสงค์เพื่อต้องการแสดงให้เห็นว่า มนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของโลกธรรมชาติ ดังนั้น มนุษย์จำต้องมีมีโนสำนึกทั้งในเชิงจริยธรรมและเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการสร้างกระบวน ทักษะเชิงนิเวศที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่าง สมดุล

3.2 แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับมิติทางวัฒนธรรม

ในแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมข้างต้น จะเห็นว่า ผู้เขียนแสดงเรื่องราวชีวิตของชาวปกากะญอที่มีความผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านวิถีการดำรงชีวิต ตลอดจนวิถีคิดที่เชื่อมโยงกับแนวคิดเชิงนิเวศวิทยาในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งทำให้ชาวปกากะญอสามารถสร้างองค์ความรู้เชิงนิเวศที่เอื้อต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน

จากการศึกษาเนื้อหาในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้วิจัยพบว่า ผู้เขียนนำเสนอให้เห็นถึงเรื่องของสิ่งแวดล้อมที่ไม่สามารถแยกขาดจากการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่อาศัยอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้ ดังนั้น การอนุรักษ์ธรรมชาติจึงต้องอาศัยความเข้าใจและมุมมองทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ ดังจะเห็นได้จากเนื้อหาในแนวเรื่องแบบวิชาการ และแนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์ที่ได้ถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับความคิดความเชื่อ ประเพณีพิธีกรรม สุภาสิต ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแห่งกลุ่มชาติพันธุ์ ตลอดจนเป็นแบบอย่างให้กับชาวปกากะญอทุกกลุ่มได้เห็นถึงความสำคัญของการรักษาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างพอเพียงและเกิดประโยชน์สูงสุด

ทั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งการอภิปรายเรื่องแนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับมิติทางวัฒนธรรม ออกเป็น 3 แนวคิด ได้แก่ 1) ชาวปกากะญอมีความคิดความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองธรรมชาติ 2) ชาวปกากะญอมีภูมิปัญญาเชิงนิเวศที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตและการดำรงอยู่ของป่าและธรรมชาติ 3) ชาวปกากะญอมีคำสอนและข้อห้ามในการดำเนินชีวิตเพื่ออยู่ร่วมกับธรรมชาติ

3.2.1 ชาวปกากะญอมีความคิดความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองธรรมชาติ

ด้วยเหตุที่ชาวปกากะญอมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาอย่างยาวนาน ทำให้แบบแผนในการดำเนินชีวิต ความสัมพันธ์ทางสังคม และความเชื่อทางจริยธรรม ล้วนมีความเกี่ยวโยงกับความเชื่อในเรื่องของธรรมชาติและเกี่ยวพันกับการดำรงอยู่ของธรรมชาติ ซึ่งทั้งหมดล้วนแสดงให้เห็นถึงชุดความคิดที่สัมพันธ์กันระหว่างสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ และมนุษย์ อันเป็นพื้นฐานแห่งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้วยวัฒนธรรมในแบบวิถี

ของกลุ่มชาติพันธุ์ (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2539: 97 – 98) ทั้งนี้ ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ ปกาเกอญอ ผู้เขียนได้ถ่ายทอดเรื่องราวความเชื่อที่มีความสัมพันธ์กับมิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นว่า ชาวปกาเกอญอมีความคิดความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองธรรมชาติ ซึ่งความเชื่อดังกล่าวยังเป็นส่วนช่วยกำหนดพฤติกรรมให้กับผู้คนภายในกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญออีกด้วย ดังตัวอย่างในสารคดีเรื่อง *คนภูเขาชาวกะเหรี่ยง* ของสังคีต จันทนะโพธิ ที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดความว่า

ตัวอย่างที่ 1

ความเชื่อเรื่องผีหรือสิ่งประหลาดนอกเหนือธรรมชาติเป็นอัตลักษณ์ดั้งเดิมของกะเหรี่ยงซึ่งเป็นผลดีต่อความเป็นอยู่โดยรวมของสังคมชาวป่า อันเป็นพื้นฐานสำคัญต่อโครงสร้างวิถีชีวิตประจำวันและการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า ซึ่งจะนำไปสู่บ่อเกิดแห่งคุณธรรมน่านับการ ตลอดจนก่อให้เกิดข้อห้ามและจารีตประเพณีต่าง ๆ ที่ใช้เป็นกฎแห่งสังคมเพื่อห้ามประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ผิดและไม่ดี ละเมิดกฎเกณฑ์

ชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่า ทำอะไรอยู่ยอมีผู้รู้ผู้เห็นอยู่เสมอและจะลงโทษให้เจ็บป่วยหรือได้รับเคราะห์กรรมอันตราย หรือทำให้เกิดการเสียหายแก่ไร่่นา วัวควาย สัตว์เลี้ยงต่าง ๆ ถ้าหากว่ากระทำความผิดหรือละเมิดจารีต ด้วยเหตุนี้ ชาวกะเหรี่ยงจึงไม่กล้าทำความผิด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (กะเหรี่ยงผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก, 2552: 59)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ความเชื่อเรื่องผีหรือวิญญาณของชาวปกาเกอญอที่ผู้เขียนถ่ายทอดไว้ข้างต้นจะเห็นว่าเป็นหัวใจสำคัญของความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอ เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับความเชื่อและผีในทุก ๆ ขั้นตอนของวงจรการทำไร่หมุนเวียน ซึ่งเป็นงานหลักในการดำรงชีพและจะไม่ขาดขั้นตอนใดขั้นหนึ่งไปโดยเด็ดขาด เพราะจะถือว่าเป็นการผิดผีร้ายแรงและอาจทำให้การเพาะปลูกปีนั้นเกิดผลผลิตที่ไม่สมบูรณ์ นอกจากนี้ ความเชื่อดังกล่าว ยังมีความสำคัญต่อพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้าน เช่น พิธีบวงสรวงผีเจ้าที่ พิธีเลี้ยงผี โดยพิธีต่าง ๆ จะจัดขึ้นปีละสองครั้งและทุกคนในหมู่บ้านต้องเข้าร่วมในพิธีด้วย ดังนั้นผลพวงจากพิธีกรรมต่าง ๆ จึงส่งผลให้เกิดความรักใคร่สามัคคีตลอดจนสร้างความสงบสุขให้กับคนทั้งหมู่บ้านอีกด้วย ทั้งนี้ ถึงแม้ว่าความเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบันจะส่งผลกระทบให้

ชาวปากาเกอะญอรุ่นใหม่เปลี่ยนทัศนคติจากความเชื่อดังกล่าวไปเป็นจำนวนมากแล้ว หากชาวปากาเกอะญอส่วนหนึ่งยังคงให้ความสำคัญและถ่ายทอดเรื่องราวดังกล่าวไว้ เพื่อเป็นความรู้ และใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างแนวปฏิบัติต่อธรรมชาติด้วยความเคารพในฐานะที่เป็นสิ่งที่มีอำนาจเหนือกว่ามนุษย์

นอกเหนือจากความเชื่อเรื่องผีต่าง ๆ แล้ว ผู้เขียนได้ถ่ายทอดเรื่องราวความเชื่อเกี่ยวกับ “น้ำ” ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบนิเวศและเป็นส่วนช่วยหล่อเลี้ยงชีวิตของชาวปากาเกอะญอมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ ความว่า

ตัวอย่างที่ 2

น้ำ หรือ “อี” ในภาษาของชาวปากากะยอ มีตำนานมาแต่โบราณ ความเชื่อเรื่องเจ้าป่าเจ้าเขาผู้ดูแลป่า ต้นน้ำลำธารของชาวปากากะยอนั้น ไม่แตกต่างจากชนเผ่าอื่น ๆ บนภูเขาที่เชื่อในเรื่องเดียวกัน มีความต่างกัน ในตำนานเรื่องเล่าของแต่ละเผ่าและชื่อที่ใช้เรียกเจ้าป่า ผีฟ้าผีบ้านผีเมือง เป็นภาษาของตนเองเท่านั้น นาอี ผีผู้ดูแลน้ำ ปากากะญอทุกคนรู้จักดีไม่มีใครกล้าปัสสาวะที่หนองน้ำที่ต้นน้ำบ่อทิพย์ และรูน้ำที่ชาวปากากะญอเรียกว่า “นาอรู” เพราะเป็นแหล่งกำเนิดน้ำที่มี “นาอี” ผีน้ำเป็นผู้ดูแล ...

ความเชื่อในพื้นที่ไม่ได้หมายความว่าเฉพาะในแม่น้ำเท่านั้น แต่เชื่อว่าทุกที่ที่มีน้ำมีผีนาอีอาศัยอยู่ เช่นน้ำที่ขังอยู่ในกระบอกไม้ไผ่ น้ำในต้นไม้ล้วนมีนาอีอาศัยอยู่ คนที่ทำผิดต่อผีนาอีในต้นไม้ จะปวดหูและหูอื้อ หูตึง ต้องรีบไปขอขมานาอีแห่งต้นไม้ เอาไข่หนึ่งฟองหลังอธิษฐาน ขอขมาให้เจ้าที่รักษา ต้องเอาไข่เคาะกับต้นไม้ให้น้ำไขแดงย่อยลงใต้ต้นไม้เป็นเสร็จพิธี ส่วนน้ำที่ขังอยู่ในกระบอกไม้ไผ่ที่สะอาด เชื่อว่าเป็นยารักษาที่ดี คนที่ใส่ที่นอนบ่อย ๆ ต้องดื่มน้ำที่อยู่ในกระบอกไม้ไผ่จากต้นที่สมบูรณ์แล้วจะหาย

...

ความเชื่อเรื่องน้ำและผี “นาอี” ชาวปากากะญอยังเชื่อและให้ความสำคัญต่อน้ำ โดยถือเป็น เรื่องของชีวิต ไม่ว่าน้ำ “อรู” (น้ำออกรู) น้ำบ่อทิพย์ น้ำจากต้นไม้ จากไม้ไผ่ ผืนดิน ต้องมีป่าและน้ำ

(คนภูเขาชาวกะเหรี่ยง, 2542: 115 – 121)

จากเนื้อหา ผู้อ่านจะเห็นว่า ความเชื่อเกี่ยวกับ “น้ำ” หรือ ธี ในภาษาปกากะญอ ที่ผู้เขียนบรรยายไว้ข้างต้น เป็นความเชื่อหนึ่งที่ชาวปกากะญอให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยชาวปกากะญอเชื่อว่า “นาธิ” เป็นผู้ดูแลแหล่งน้ำทุกแห่งในชุมชน กล่าวคือ “ที่ใดมีน้ำ ที่นั้นย่อมมีผีนาธิ คอยดูแลปกป้องรักษา” เสมอ ดังนั้น น้ำในความหมายของชาวปกากะญอจึงไม่ได้หมายถึงแม่น้ำหรือต้นน้ำสายหลักเพียงเท่านั้น หากหมายรวมถึง แหล่งน้ำทุกแห่งที่อยู่ในระบบนิเวศ และชุมชนล้วนมี “นาธิ” อาศัยอยู่ หนึ่งในนั้นคือ พื้นที่ไร่มุมนเวียนของชาวปกากะญอซึ่งถือเป็นพื้นที่สำคัญ เพราะถือเป็นแหล่งกำเนิดป่าต้นน้ำและเป็นบริเวณที่ต้องใช้น้ำเพื่อการเกษตรอยู่เสมอ

ทั้งนี้ จากความเชื่อที่ผู้เขียนบรรยายไว้ข้างต้น ต้องการถ่ายทอดให้ผู้อ่านเห็นว่า ความเชื่อในเรื่องของธรรมชาติเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ชาวปกากะญอนำมาใช้และพัฒนาจนกลายเป็นแบบแผนของสังคมและเป็นส่วนช่วยกำหนดพฤติกรรมของชาวปกากะญอให้เกิดจิตสำนึกเชิงนิเวศ กล่าวคือ ความเชื่อในเรื่อง “นาธิ” ที่สิงสถิตและรักษาแหล่งน้ำตามที่ต่าง ๆ นั้น เป็นแนวคิดของชาวปกากะญอที่ใช้ในการดูแลรักษาความสะอาดของแหล่งน้ำ ตลอดจนบริเวณป่าต้นน้ำให้คงความอุดมสมบูรณ์ เหตุนี้จึงเกิดข้อห้ามเกี่ยวกับน้ำในเรื่องต่าง ๆ เช่น ห้ามปัสสาวะบริเวณต้นน้ำเพราะมีผีนาธิเป็นผู้ดูแลรักษา ข้อห้ามดังกล่าวมีนัยสำคัญที่ช่วยให้ชาวปกากะญอรู้อัจฉริยะและดูแลแหล่งกำเนิดของน้ำให้เกิดความสะอาดตลอดจนสามารถนำมาอุปโภคหรือบริโภคได้ นอกจากนี้ ยังต้อง “ละเว้น” การตัดต้นไม้ในบริเวณป่าต้นน้ำเพราะถือเป็นการผิดผีอย่างร้ายแรงนั้น มีนัยสำคัญที่ต้องการให้ชาวปกากะญอรักษาผืนป่าต้นน้ำอันเป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำสายต่าง ๆ และเพื่อรักษาไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติสำคัญชนิดต่าง ๆ ที่ชาวปกากะญอได้นำมาใช้ในระบบการผลิตแบบไร่มุมนเวียนและการบริโภค ดังนั้น ผู้อ่านจะเห็นว่า ความเชื่อและข้อห้ามต่าง ๆ เกี่ยวกับ “น้ำ” ที่ปรากฏในกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอนั้น มีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา เป็นส่วนช่วยให้ชาวปกากะญอเกิดจิตสำนึกเชิงนิเวศและรู้จักที่จะหาวิธีในการอนุรักษ์ทรัพยากร “น้ำ” โดยการผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมในเรื่องของธรรมชาติผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งล้วนเชื่อมโยงกับ “นาธิ” ผีผู้ดูแลน้ำของชาวปกากะญอให้เข้ากับวิถีชีวิตของชาวปกากะญอเพื่อให้เกิดกระบวนการเพื่อการอนุรักษ์ และเป็นกรอบในการปฏิบัติตนเมื่อต้องอาศัยอยู่ร่วมกับป่าต่อไป

นอกเหนือจากเรื่องราวความเชื่อเกี่ยวกับ “น้ำ” แล้ว ความเชื่ออีกหนึ่งอย่างที่ชาวปกากะญอให้ความสำคัญนั่นคือ ความเชื่อเรื่อง “ขวัญ” หรือ “เกอลา” โดยชาวปกากะญอมีความเชื่อว่า เด็กแรกเกิดทุกคนย่อมมี “ขวัญ” และขวัญต้องมีที่พักอาศัยอย่างมั่นคง ดังนั้น ต้นไม้

คือความมั่นคงอย่างหนึ่งที่ชาวปกากะญอนิยมนำขวัญ (หรือสายสะดือ) ไปผูกติดไว้กับต้นไม้ เมื่อขวัญอยู่อย่างมั่นคง เด็กก็จะแข็งแรงสุขภาพดี หากต้นไม้เจริญงอกงามดีไม่ถูกตัดทำลาย เจ้าของขวัญก็จะอยู่ดีมีสุข ดังตัวอย่างในสารคดีเรื่อง *ชีวิตข้า – ปกากะญอ* ของบ็อบ ความว่า

ตัวอย่างที่ 3

พวกเราปกากะญอทำกันเช่นนี้ทำไมหรือ? ก็เพราะพวกเราเชื่อกันว่า คนเรามี **เกอลา** คือขวัญ ขวัญต้องมีที่พำอาศัยอย่างมั่นคงถาวร เด็กที่เกิดใหม่ จะต้องนำสายรกไปผูกติดไว้บนต้นไม้ เพื่อขวัญจะอยู่อาศัยที่นั่น ต้นไม้ต้นนี้ พวกเราจะไม่ตัด และถือเป็นข้อห้ามโดยเด็ดขาดไมเช่นนั้นเด็กจะไม่สบายเจ็บไข้ ได้ป่วย

(ชีวิตข้า – ปกากะญอ, 2540: 50)

ดังที่กล่าวข้างต้น ชาวปกากะญอมีความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามี “ขวัญ” โดยขวัญจะสถิตอยู่ที่ต้นสะดือของแต่ละคนตั้งแต่แรกเกิดเมื่อครั้งสายสะดือและรกของเด็กแรกได้ถูกนำไปผูกไว้กับต้นไม้ต้นนั้น ดังนั้นหากต้นสะดือของผู้ใดเติบโตอย่างมั่นคงแข็งแรง เจ้าของขวัญหรือเจ้าของต้นสะดือต้นนั้นก็เติบโตแข็งแรงมั่นคงด้วยเช่นกัน เช่นนี้แล้วจึงไม่มีใครคิดที่จะตัดหรือทำลายต้นขวัญหรือต้นสะดือของตนเองและของเพื่อนร่วมกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน เพราะจิตวิญญาณของเจ้าของขวัญเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับจิตวิญญาณของต้นสะดือของตนเอง ทั้งนี้ความเชื่อดังกล่าวนอกจากจะเป็นวิธีการสร้างจิตสำนึกเชิงนิเวศให้กับชาวปกากะญอได้ตระหนักรู้ถึงคุณค่าของป่าและธรรมชาติรอบตัวซึ่งเปรียบเสมือนชีวิตแล้วนั้น ยังสื่อัยสำคัญให้เห็นว่า ธรรมชาติและมนุษย์มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เหตุนี้ทำให้มนุษย์และธรรมชาติมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ในลักษณะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แนวความคิดดังกล่าวเป็นความชาญฉลาดอันแยบยลของบรรพบุรุษชาวปกากะญอที่ใช้เรื่องการกำเนิดของมนุษย์และธรรมชาติผูกโยงเข้าด้วยกัน ทำให้ชาวปกากะญอมีจิตวิญญาณที่ผูกพันกับธรรมชาติตั้งแต่แรกเกิดจนเป็นรากฐานความเชื่อที่สำคัญที่หล่อหลอมชาวปกากะญอให้เป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติมาจนถึงทุกวันนี้

3.2.2 ชาวปกากะญอมีภูมิปัญญาเชิงนิเวศที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตและการดำรงอยู่ของป่าและธรรมชาติ

ดังที่กล่าวข้างต้น ชาวปกากะญอมีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ และเชื่อว่าโลกธรรมชาตีสี่สิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยปกปักรักษา มนุษย์เองเป็นเพียงผู้อาศัยในระบบของธรรมชาติเพียงเท่านั้น เหตุนี้ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความสมดุลในมิติทัศน์ของชาวปกากะญอคือการให้ป่าเติบโตและงอกงามขึ้นเองตามธรรมชาติ เหตุเพราะป่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์พิทักษ์รักษาอยู่แล้ว มนุษย์จึงไม่จำเป็นต้องจัดการหรือควบคุมดูแลธรรมชาติแต่อย่างใด

ทั้งนี้ นอกเหนือจากความเชื่อในเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้ว ชาวปกากะญอยังมีความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาในการจัดการเกี่ยวกับป่า เช่น ภูมิปัญญาเรื่องป่า 7 ชั้น ของชาวปกากะญอ ดังตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *จอนิ โอโตเขา ในสวนของคนขี้เกียจ* ของสุวิชานนท์ รัตนภิมลที่ได้ถ่ายทอดเรื่องราวดังกล่าวไว้ความว่า

ตัวอย่างที่ 1

“สวนของคนขี้เกียจแปลงนี้เป็นป่าที่ชั้น” ผมถามตามแนวคิดอธิบายป่า 7 ชั้นของลุงจอนิ

“สามชั้น สี่ชั้น มีใบใหญ่บ้าง แต่เถาวัลย์ไม่มี” ลุงจอนิตอบพร้อมพูดต่อถึงสายใยของป่าที่เชื่อมโยงกับสิ่งมีชีวิตที่อยู่อาศัย

“แนวคิดของสวนขี้เกียจก็มาจากป่า”

“ใช่”

คำอธิบายที่มองเข้าไปถึง 7 ชั้น จนกลายเป็นที่ฮือฮาของคนได้ยินกลายเป็นแนวความคิดเชิงนิเวศอันน่าอัศจรรย์ในที่สุด

ป่าชั้นที่ 1 พืชหน้าดิน มีพวกไส้เดือนหรือจิ้งหรีดอาศัยอยู่

ป่าชั้นที่ 2 ต้นเล็ก ๆ ชั้นปกคลุมดิน

ป่าชั้นที่ 3 ไม้พุ่มเตี้ย เฟิร์น นกบางชนิดมาทำรัง

ป่าชั้นที่ 4 ไม้ใหญ่แตกกิ่งใบหากัน ให้ร่มเงาขึ้นมา พวกต้นกล้วยป่า

ป่าชั้นที่ 5 มอส ตะไคร่น้ำ ไลเคนเกาะตามต้นไม้

ป่าชั้นที่ 6 กล้วยไม้ กาฝากเกาะตามลำต้น ตามกิ่งไม้

ป่าชั้นที่ 7 เถาวัลย์พันเลื้อย

(จอนิ โอโตเขา ในสวนของคนขี้เกียจ, 2554: 145 – 146)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเริ่มต้นบรรยายด้วยการกล่าวถึงที่ดินแปลงหนึ่งใน “สวนของคนชี่เกียง” ของพะตือจอนิ โอโดเซา ผู้นำและปราชญ์ชาวปกากะญอ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวใช้หลักการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเชิงอนุรักษ์ กล่าวคือ “สวนของคนชี่เกียงแปลงนี้เป็นป่าที่ขึ้น” คำว่า “ป่าที่ขึ้น” ในที่นี้ มีความหมายถึงแนวคิดเชิงนิเวศในการอนุรักษ์ผืนป่าของชาวปกากะญอที่มีการจำแนกตามความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่และประเภทของพืชออกเป็นระดับชั้นทั้งหมด 7 ชั้น และแต่ละชั้นมีความสูงของพืชต่างระดับกัน เช่น ป่าชั้นที่ 1 เป็นพืชและสัตว์ชนิดเล็ก ๆ ป่าชั้นที่ 2 เป็นต้นไม้ขนาดเล็กที่ใช้คลุมดิน ป่าชั้นที่ 3 เน้นการปลูกต้นไม้พุ่มขนาดเล็ก ป่าชั้นที่ 4 คือชั้นของต้นไม้ใหญ่หรือกล้วยไม้ป่าที่ให้ร่มเงาและความชุ่มชื้น ป่าชั้นที่ 5 เป็นพืชน้ำ ได้แก่ ตะไคร่น้ำ บัว ผักกูด ป่าชั้นที่ 6 กลุ่มพืชกาฝาก และป่าชั้นที่ 7 เป็นพืชเกาะเกี่ยว เช่น เถาวัลย์ พลู เนื่องจากพืชแต่ละชั้นอาศัยปัจจัยจากแสงแดดในการเจริญเติบโตที่แตกต่างกัน ภูมิปัญญาเกษตรเชิงนิเวศเหล่านี้ ทำให้ป่ามีสภาพใกล้เคียงกับป่าธรรมชาติที่สุด นำมาซึ่งประโยชน์และผลผลิตที่หลากหลายและเป็นภูมิปัญญาที่ชาวปกากะญอหลายชั่วอายุคนทำต่อเนื่องกันมา เพื่อเป็นการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากผืนดิน น้ำ พื้นที่ป่าและธรรมชาติได้อย่างคุ้มค่าโดยพึ่งพาอาศัยกัน

ทั้งนี้ แนวคิดดังกล่าวนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความช่างสังเกตและวิธีการมองสภาพของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวอย่างชาญฉลาดของชาวปกากะญอแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงการนำคุณลักษณะและรูปแบบของธรรมชาติดั้งเดิมมาประกอบสร้างเป็นองค์ความรู้เชิงนิเวศซึ่งกลายเป็นแกนกลางสำคัญในการดำรงชีพของชาวปกากะญอ ดังที่ผู้เขียนกล่าวว่า “แนวคิดของสวนชี่เกียงก็มาจากป่า” ดังนั้น วิธีคิดโดยอาศัยการเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์จึงถือเป็นหัวใจสำคัญของการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับป่าและธรรมชาติของชาวปกากะญอในแต่ละท้องถิ่นจนถึงปัจจุบัน

นอกเหนือจากเรื่องราวของป่า 7 ชั้นที่ผู้เขียนได้นำเสนอให้เห็นถึงภูมิปัญญาในการจัดการเกี่ยวกับป่าแล้ว อีกเรื่องราวหนึ่งที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนในเรื่องภูมิปัญญาเชิงนิเวศของชาวปกากะญอ นั่นคือ วัฒนธรรม “ไร่หมุนเวียน” (rotational farming) หรือ Quv (คว) ในภาษาปกากะญอ ซึ่งเป็นวิถีเกษตรกรรมรูปแบบหนึ่งของมนุษย์ที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานกว่าหนึ่งหมื่นปีก่อนคริสตกาล โดยการทำไร่หมุนเวียนของชาวปกากะญอ ถือเป็นการทำเกษตรกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงอยู่ของคน สัตว์ และป่า ทำให้ป่ากลับฟื้นคืนมาได้ สัตว์ป่าอยู่รอดปลอดภัย ขยายพันธุ์และเป็นระบบเกษตรกรรมที่ทำให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ มีคุณค่าทางด้านโภชนาการ

ปลอดภัยจากสารเคมี ระบบนิเวศในพื้นที่ทำการเกษตรยังคงมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ซึ่งปัจจุบันนักวิชาการในสาขาที่เกี่ยวข้อง เช่น เกษตรศาสตร์ วนศาสตร์ นิเวศวิทยา และมานุษยวิทยา นิเวศต่างก็ยอมรับในความสำคัญเชิงนิเวศของระบบการทำเกษตรแบบไร้หมุนเวียน (สมาคม ปกาเกอะญอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน, 2562: 21)

ทั้งนี้ ในบทบาทของสารคดีนั้น แม้ว่าจะมิได้ศึกษาหรือนำเสนอข้อมูลภาคสนามเหมือนทาง สังคมศาสตร์ หากผู้เขียนได้นำเสนอวัฒนธรรมการทำ “ไร้หมุนเวียน” โดยผ่านมุมมองการเล่าเรื่อง ของแต่ละบุคคลซึ่งมีที่มาจากประสบการณ์ที่ได้มีโอกาสเข้าไปอยู่ร่วมกับชุมชนชาวปกาเกอะญอ และจากการบันทึกของผู้เขียนที่เป็นชาวปกาเกอะญอแต่กำเนิด โดยมีอาจปฏิเสศได้ว่า เรื่องราว ดังกล่าวมีส่วนช่วยให้ผู้อ่านเห็นถึงมิติทางวัฒนธรรมที่มีระบบอันพิถีพิถัน มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด ที่ชัดเจน ตลอดจนสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาเชิงนิเวศที่ชาวปกาเกอะญอนำมาปรับใช้เพื่อรักษา สภาพผืนป่าซึ่งหมายรวมถึงสภาพผืนดิน น้ำ พืชพันธุ์ไม้ และสัตว์ป่าที่มีความสัมพันธ์อย่างเกี่ยวโยงกัน ดังตัวอย่างในสารคดีเรื่อง *สัญจรสู่สาละวิน – ถนนธงชัย* ของคิน ญางเดิม (วีระศักดิ์ ยอดระบำ) ที่ทำ ให้ผู้อ่านเห็นถึงวัฒนธรรมไร้หมุนเวียนของชาวปกาเกอะญอ ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 2

พวกเขาคือชาวไร่ เลี้ยงชีวิตด้วยการทำไร้หมุนเวียนบนไหล่เขา ในไร่จะปลูกทุกอย่างที่ต้องกินต้องใช้ มีทั้งข้าวไร่ พักทอง พักเขียว พริก มะเขือ แตง ข้าวโพด ข้าวฟ่าง เผือก มัน รวมทั้งฝ้ายและพืชผักอื่น ๆ อีกมากมาย ไร่ของปกาเกอะญอจึงไม่ต่างอะไรกับนาและสวนผักรวมกัน แต่มัน เป็นนาสวนผสมบนยอดดอยที่พึ่งพาอาศัยน้ำฟ้า แต่ละครอบครัวจะมีพื้นที่ เพาะปลูกประมาณ 5 – 7 แปลง หมุนเวียนไป เมื่อครบรอบก็กลับมาทำซ้ำ ในแปลงที่หนึ่ง ซึ่งวิธีการเช่นนี้ทำให้ป่าและดินได้พักฟื้น ช่วยรักษาหน้าดินไม่ให้เกิดการชะล้าง เป็นกรรมวิธีที่สอดคล้องกับระบบนิเวศน์ของเขา

(สัญจรสู่สาละวิน – ถนนธงชัย, 2537: 81)

ในตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเลือกขึ้นต้นบทบรรยายด้วยประโยค “พวกเขาคือชาวไร่ เลี้ยงชีวิต ด้วยการทำไร้หมุนเวียนบนไหล่เขา” เพื่อเกริ่นนำให้ผู้อ่านเห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ของ ชาวปกาเกอะญอที่อาศัยการทำไร้หมุนเวียนในการทำมาหากินเลี้ยงชีพเป็นหลัก โดยภาพรวมของไร่

หมุนเวียนที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดไว้นั้น แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของพืชพันธุ์ธรรมชาติภายในไร่ หมุนเวียน เช่น ข้าว พืชทอง พืชเขียว พริก มะเขือ แตง ข้าวโพด ข้าวฟ่าง เผือก มัน ฝ้าย และพืชผัก อื่น ๆ ซึ่งนอกจากจะเป็นแหล่งอาหารสำคัญแล้ว ยังถือเสมือนเป็นเสบียงหรือคลังอาหาร ด้านอาหาร ให้กับชาวปกากะญอในแต่ละปีอีกด้วย ทั้งนี้ กระบวนการการทำไร่หมุนเวียนของชาวปกากะญอ นั้น เป็นระบบเกษตรกรรมที่อาศัยกรอบความคิดทางวัฒนธรรม อันเกิดจากประสบการณ์ที่ได้รับการ ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นภูมิปัญญาเชิงนิเวศในการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าและใช้ ประโยชน์อย่างคุ้มค่า กล่าวคือ พื้นที่ป่าที่ชาวปกากะญอใช้ทำไร่หมุนเวียนเป็นพื้นที่เดิมที่ถูกปล่อย ทิ้งไว้ตามธรรมชาติ ไม่มีการตัดทำลายเพิ่ม หรือที่ชาวปกากะญอ เรียกกันว่า “ไร่เหล่า” (Hsgif) ซึ่ง พื้นที่ดังกล่าวจะมีการ “หมุนเวียน” นำกลับมาใช้เพื่อการเพาะปลูกอีกครั้งในทุก ๆ 6 – 7 ปี โดยไม่มีการ แคว่ถางพื้นที่ป่าเขตใหม่ ด้วยเหตุนี้ ทำให้ “ป่าและดินได้พักฟื้น ตลอดจนรักษาหน้าดินไม่ให้เกิด การชะล้าง” หรือดินถล่ม อีกทั้งยังส่งผลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของแร่ธาตุในดินโดยไม่ต้องพึ่งพา สารเคมีแต่อย่างใด

การใช้พื้นที่ป่าอันเกิดจากกรอบความคิดการหมุนเวียนและพักที่ดินดังที่ผู้เขียนกล่าวไป ข้างต้นนั้น มีความสอดคล้องกับคำสอนในศาสนาคริสต์ซึ่งเป็นศาสนาที่ชาวปกากะญอจำนวนมาก นับถือเป็นศาสนาประจำกลุ่มชาติพันธุ์อีกศาสนาหนึ่ง โดยเมื่อครั้งพระยาเวห์ (พระเจ้าสูงสุดในศาสนา คริสต์) ตรัสสอนแกโมเสสให้เป็นธรรมบัญญัติในการดำเนินชีวิต ในเรื่องกฎเกณฑ์และวิธีการเพาะปลูก ในดินแดนแห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่อุดมไปด้วยน้ำนมและน้ำผึ้ง (คานาอันหรือประเทศอิสราเอลใน ปัจจุบัน) ทั้งนี้ การทำไร่หมุนเวียนของชาวปกากะญอ ถือเป็นภูมิปัญญาเชิงนิเวศและมรดกทาง วัฒนธรรมของชาวปกากะญอรูปแบบหนึ่งซึ่งช่วยสร้างวัฏจักรที่สมดุลให้กับระบบนิเวศ

ดังที่กล่าวไปข้างต้น สำหรับชาวปกากะญอแล้ว ระบบไร่หมุนเวียนเปรียบเสมือน เส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงร่างกายและจิตวิญญาณให้ดำรงอยู่อย่างปกติสุข (สมาคมปกากะญอ เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน, 2562: 26) นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้ถ่ายทอดขั้นตอนการทำไร่หมุนเวียน ของชาวปกากะญอ ซึ่งสิ่งดังกล่าวแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้นว่า วิธีคิดในการอนุรักษ์ และรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้ดำเนินไปตามวัฏจักรของธรรมชาติของชาวปกากะญอนั้น มีความสัมพันธ์กับขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาภายใต้จิตสำนึกเชิงนิเวศของกลุ่มชาติ พันธุ์ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างขั้นตอนสำคัญ ๆ ของการทำไร่หมุนเวียน เช่น การถางไร่ การเผาไร่

จากสารคดีเรื่อง *ชีวิตข้า – ปกาเกอญอ* ของป้อพอ นักเขียนชาวปกาเกอญอที่นำเสนอไว้
 ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 3 ก่อนการถางไร่

พ่อของฉันตื่นแต่เช้า บอกกับแม่และลูก ๆ ว่า วันนี้จะต้องไปหาที่ถาง
 ไร่ เพราะได้เวลาแล้ว

ฉันถามพ่อว่าปีนี้พวกเราจะถางไร่ที่ใด พ่อตอบฉันว่า คนในหมู่บ้านตกลง
 ว่าจะต้องไปหาที่ เล่ค่อทือ คือ ดินผา เพราะที่แห่งนั้นมีผาสูงลูกหนึ่ง เป็นผาสีขาว
 พวกเราคนในหมู่บ้านจึงเรียกว่า เลวา คือผาขาว เราเลือกสถานที่นี้เพราะมันเป็น
 ไร่ซากที่พักฟื้นขึ้นมาได้ 6 – 7 ปีแล้ว

ตัวอย่างที่ 4 ถางไร่

หลังจากนั้นเจ็ดวัน พ่อแม่ของฉันบอกกับลูก ๆ ว่า ได้เวลาถางไร่แล้ว
 พวกเราต้องไปช่วยกันถางไร่แล้ว พวกเราต้องไปช่วยกันถางไร่แล้ว พ่อ พี่ชาย
 และฉัน ไถ่เก็บมิดและขวานทุกเล่มที่เรามี แล้วนำมาลับให้คมกริบ เพื่อต่อกร
 กับไม้เล็กไม้ใหญ่ รวมไปถึงเศษใบไม้ในช่วงเวลาแห่งการถางไร่

ตัวอย่างที่ 5 เผาไร่

ไฟเริ่มไหม้ เสียงดัง เทาะทะ...เทาะทะ ควันไฟเริ่มลอยขึ้นไป
 บนท้องฟ้า ฉันเห็นเหยี่ยวหลายตัวถลาบินกลางอากาศเล่นควันไฟ เสียงเด็ก
 ตะโกนจากฝั่งตรงกันข้ามว่า “ไปดูเขาเผาไร่ ไปดูเขาเผาไร่” ตลอดแนวหัวไร่
 ไฟลามลงไปทั่วและลามลงไปค่อนข้างช้า สักครูใหญ่ไฟก็ลามลงไปห่างจาก
 แนวกันไฟพอสมควร

...

เวลาเผาไร่ ทุกคนมาช่วยกันดูแล ไม่ให้ไฟลามออกไปที่อื่น เราเกรงว่า
 ป่าจะสูญเสียบริเวณกว้าง เราปฏิบัติเช่นนี้เพราะเราพยายามรักษาที่ถางไร่
 ของเราให้อยู่ได้อย่างยั่งยืนถาวร

(ชีวิตข้า – ปกาเกอญอ, 2540: 95 – 105)

ทั้งสามตัวอย่างที่ผู้เขียนบรรยายโดยหยิบยกการพูดคุยกันระหว่างคนในครอบครัว ประกอบการสอดแทรกการใช้ภาษาปกากะญอในการบรรยายเกี่ยวกับไร่หมุนเวียนข้างต้น สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชาวปกากะญอที่เรียบง่ายและพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้ขั้นตอนการทำไร่หมุนเวียนอันเริ่มตั้งแต่ “การถางไร่” ที่ผู้วิจัยยกมาข้างต้นนั้น ถือเป็นขั้นตอนแรกในระบบการผลิตของไร่หมุนเวียนที่ต้องมีการเตรียมพื้นที่ปลูกข้าวในเดือนกุมภาพันธ์ - เดือนมีนาคม หรือในภาษาปกากะญอเรียกว่า “ทีแพะ” โดยมีกรอบความคิดเชิงนิเวศที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมของชาวปกากะญอ กล่าวคือ ก่อนการถางไร่ ชาวปกากะญอจะมีการเสี่ยงทายด้วยไม้หนุม (ไม้ที่มีขนาดวัดรอบที่ระดับอกต่ำกว่า 13.5 เซนติเมตรและมีความสูงมากกว่า 1.30 เมตร) เพื่อเลือกพื้นที่ในการทำไร่ และเพื่อเป็นการบอกกล่าวและขออนุญาตจากเจ้าป่าเจ้าเขาตามความเชื่อของชาวปกากะญอ หากแต่วิธีดังกล่าวถือเป็นภูมิปัญญาเพื่อตรวจสอบสภาพดินว่าเหมาะสมแก่การเพาะปลูกหรือไม่ นอกจากนี้ยังถือเป็นอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยสร้างความเข้าใจร่วมกันว่าพื้นที่ดังกล่าวได้รับการยอมรับและมีการกำหนดขอบเขตพื้นที่ในการทำเกษตรภายในกลุ่มชาติพันธุ์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว การกระทำดังกล่าวจึงช่วยให้ชาวปกากะญอไม่ต้องถางไร่ในเขตพื้นที่ป่าแห่งใหม่ และยังคงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติดั้งเดิมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

หลังจากเลือกพื้นที่ในการถางไร่แล้ว ชาวปกากะญอจะเริ่มการถางไร่ซึ่งประกอบด้วย การตัดและฟันโดยมีวิธีและขั้นตอนที่ตระหนักถึงการรักษาสภาพป่าให้คงเดิม นั่นคือ การตัดเฉพาะไม้หรือตอไม้สูงเพื่อให้เกิดการแตกยอดใบใหม่ และเพื่อเพิ่มแร่ธาตุและการเจริญเติบโตของพืชคลุมดินภายในไร่ หลังจากนั้นประมาณสามสัปดาห์จึงเริ่มขั้นตอนการ “เผาไร่” โดยขั้นตอนดังกล่าวเป็นเรื่องที่ได้รับการกล่าวถึงจากสังคมภายนอกมากที่สุดประเด็นหนึ่ง กล่าวคือ คนภายนอกมักมองว่าการเผาไร่ของชาวปกากะญอนั้นเป็นการทำให้ป่าเสื่อมสภาพหรือเป็นการทำลายระบบนิเวศอันสมบูรณ์ที่มีอยู่ดั้งเดิม หากแท้จริงแล้ว การเผาไร่ถือเป็น “ขั้นตอนสำคัญที่สุด” ในระบบไร่หมุนเวียนและแสดงให้เห็นถึงวิธีการอนุรักษ์ ตลอดจนความเคารพอ่อนน้อมต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาวปกากะญอที่ควบคู่ไปกับมิติทางวัฒนธรรมอย่างประสบผลสำเร็จที่สุด

“การเผาไร่” ของชาวปกากะญอดังตัวอย่างที่ 4 ที่ผู้วิจัยยกมานั้น ถือเป็นพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของชาวปกากะญอ โดยอาจเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า พิธีบูชาเทพไฟ หรือพิธี “หลือเหม” โดยพิธีกรรมดังกล่าวชาวปกากะญอเชื่อว่า เทพไฟจะช่วยอำนวยพรให้การเผาไร่เป็นไปอย่างราบรื่น และทำให้หมู่บ้านเกิดความสงบสุข (สมาคมปกากะญอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน, 2562: 38)

ทั้งนี้ การเผาไร่ ถือเป็นนัยยะสำคัญของ “การเริ่มต้นชีวิตใหม่” และแสดงถึงภูมิปัญญาเชิงนิเวศในการจัดการไฟเพื่อใช้ในการดำรงชีพ กล่าวคือ ก่อนการเผาไร่ ชาวปกากะญอจะมีการทำแนวกันไฟโดยรอบบริเวณที่ถางไร่ไว้เพื่อป้องกันไม่ให้ไฟลุกลามออกนอกเขตไร่ โดยมีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน ดังความว่า “ผู้ชายมีหน้าที่แผ้วถางแนวกันไฟ ผู้หญิงถือง่ามไม้กวาดเศษไม้ใบไม้ตามแนวโล่งเตียน ผู้ใหญ่ในหมู่บ้านก็มาด้วย” จากนั้นจึงเริ่มจุดไฟเพื่อเผาไร่โดยมีผู้ใหญ่หรือเด็ก ๆ กระจายอยู่ตามจุดต่าง ๆ คอยสังเกตไม่ให้ไฟลุกลามออกไป โดยผู้อ่านจะเห็นถึงภาพความร่วมมือ ความสนุกสนาน และความงามของบรรยากาศการเผาไร่ในสายตาของผู้เขียนที่ได้พรรณนาไว้ซึ่งภาพดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงความเรียบง่ายของวิถีชีวิตและความละเอียดอ่อนทางความคิดที่เกี่ยวข้องกันผ่านมิติทางสิ่งแวดล้อมระหว่างชาวปกากะญอกับป่า

ทั้งนี้ การจัดการแนวกันไฟของชาวปกากะญอ ถือเป็นขั้นตอนสำคัญของการเผาไร่ในระบบการผลิตแบบไร่หมุนเวียน ซึ่งหากพิจารณาจนเกิดความเข้าใจในขั้นตอนดังกล่าวแล้ว ผู้อ่านจะเห็นว่าเรื่องราวดังกล่าวผู้เขียนต้องการนำเสนอให้สังคมรับรู้ถึง “ความจริง” ของการเผาไร่ซึ่งชาวปกากะญอจะเผาไร่เฉพาะที่ที่ตนเองถางไร่ไว้เท่านั้นไม่ใช่เป็นการเผาป่าตามที่สังคมภายนอกเข้าใจ นอกจากนี้ การเผาไร่ยังถือเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยที่ทำให้ผู้อ่านเห็นวิถี “การอนุรักษ์” หน้าที่ดินในอีกรูปแบบหนึ่งที่ทำควบคู่กันไปกับการประกอบสร้างองค์ความรู้การจัดการพื้นที่ป่าชุมชนแบบองค์รวมที่ไม่ได้แยกส่วนออกจากบริบททางวัฒนธรรมของชุมชนชาวปกากะญอดั้งเดิมที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ กล่าวคือ การเผาไร่ นอกจากจะทำให้พื้นที่โล่งแจ้งเพื่อความเหมาะสมกับการเพาะปลูกแล้ว การเผาไม้หนุ่มจะมีธาตุอาหารที่สะสมมา 5 – 6 ปี ออกมาหลังเผาทำให้เพิ่มธาตุอาหารในดินช่วยในการเพาะปลูก (สมาคมปกากะญอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน, 2562: 37) ซึ่งนอกเหนือจากการถางไร่และเผาไร่แล้ว ขั้นตอนอีกส่วนหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นภาพของห้องเรียนธรรมชาติที่สร้างสรรค์ความเป็นมนุษย์ให้กับชาวปกากะญอ ตลอดจนสะท้อนวิถีการอนุรักษ์ในอีกรูปแบบหนึ่งที่ชาวปกากะญอกระทำควบคู่ไปกับการรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามของกลุ่มชาติพันธุ์ นั่นคือ “การปลูกข้าว” ในไร่หมุนเวียน ซึ่ง “ข้าว” ถือเป็นผลผลิตสำคัญที่แสดงถึงชีวิตและจิตวิญญาณของชาวปกากะญอ

ตัวอย่างที่ 6 หวานข้าว

ชีวิตของพวกเราปกากะญอก็เป็นเช่นนี้ ถึงเวลาทำงานก็ไปช่วยกัน
เราทำงานกันอย่างสนุกสนานและเสร็จเร็ว อย่างเช่นการหว่านข้าวนี้ เราจะมา

ช่วยกันมากมาย ทั้งเด็ก ๆ หนุ่มสาว และผู้ใหญ่ เราเรียกการหว่านข้าวนี้ว่า โท่ ซี เราจะแบ่งหน้าที่ระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย ชายจะปักดินขุดหลุม เรียกว่า ต่าโท่ ฝ่ายหญิงจะคอยหยอดข้าวตามหลุม เรียกว่า ต่าแพก

การหว่านข้าวจะต้องทำให้เสร็จภายในหนึ่งวัน หากไม่เสร็จพวกเรา เรียกว่า ซี โซ เก๊ะ คือ ไร่ป่วย เป็นอาการที่ข้าวในไร่จะไม่ดี ได้ผลผลิตน้อย วันหว่านข้าว เจ้าของไร่ต้องเตรียมอาหารสำหรับทุกคนที่มาช่วย บางครอบครัว จะฆ่าไก่ แล้วแต่ฐานะและความเชื่อ บ้างเชื่อว่าฆ่าหมูแล้วจะเจริญงอกงามดี บ้างเชื่อว่าฆ่าไก่แล้วข้าวจะเจริญงอกงามดี สำหรับฤกษ์ยามของการหว่านข้าว แต่ละครอบครัวจะถือตามบรรพบุรุษที่เคยถือปฏิบัติกันไว้ หากหว่านวันไหนแล้ว ก็จะหว่านวันนั้นตราบชั่วลูกชั่วหลาน

ตัวอย่างที่ 7 เกี่ยวข้าว

... การเกี่ยวข้าวได้เริ่มต้นพร้อมกับการตะโกนของชายหนุ่มหลายคนว่า เกี่ยวข้าวเนื้อ ๆ ขณะที่ยังมีคนเป่าเขาสัตว์เสียงดัง ตือกรือ เกะ เกะ กรือ ทัวไร ทำให้พวกเรานึกถึงอดีตเมื่อปีที่แล้วที่ผ่านพ้นไป และรับรู้ว่ากาลเวลานั้น หวนกลับมาถึงอีกครั้งหนึ่งแล้ว ...

กลุ่มหนุ่มสาวมีความสุขมากเพราะพวกเขาจะเลือก คู่เกี่ยวข้าวเป็นคู่ ๆ คนหนึ่งเกี่ยวอีกคนหนึ่งมัดพร้อมกับพูดจาหยอกล้อเกี่ยวพาราสิกัน อย่างสนุกสนาน ฝ่ายพ่อบ้านแม่บ้านจะไม่เกี่ยวกันเป็นคู่ เพราะพันวัยพันสมัยไปแล้ว พวกเขาเกี่ยวเองมัดเอง แต่ก็มีความสุขเพราะพวกเขาได้คุยกันถึงเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ การทำมาหากิน และความเป็นมาเป็นไปของครอบครัวและหมู่บ้าน ทำให้เหล่าผู้คนที่มาร่วมกันเกี่ยวข้าว เปี่ยมล้นด้วยความเบิกบาน ไม่รู้สึกเหนื่อยเท่าใดนัก

ตัวอย่างที่ 8 นวดข้าว

การนวดข้าวนี้ พวกเราปู่กาเกอะญอเรียกว่า เผาะบือ เราไม่ได้ แลกเปลี่ยนแรงงานในช่วงการทำงานนี้ ครอบครัวหนึ่ง ๆ ก็จะช่วยนวดกันเอง เพราะเราไม่เร่งรีบจะเสร็จเมื่อไรก็ได้ หากเราเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว เราก็ไล่ออกไปมากโข ...

ในการนวดข้าวจะมีการสร้างเพิงนวดข้าว พวกเราปู่กาเกอะญอ เรียกว่า เผาะหล่อ สถานที่สร้างเผาะหล่อแล้วแต่ความเหมาะสม เผาะหล่อแรก

มักจะสร้างใกล้ ๆ กับกระต๊อบ ที่เรียกว่า หล่อแหวกโก หมายถึงเพิงนวดข้าว จุดแรก ส่วนเผาหล่อสุดท้ายมักอยู่ไกลจากกระต๊อบเรียกว่า หล่อเสอะดา หมายถึงเพิงนวดข้าวจุดสุดท้าย ... พวกเราปกากะญอมีความสุขที่สุดเมื่อได้เห็นข้าวใหม่ เพราะจะได้กินอย่างอิ่มหน้าสำราญ ปีใดที่ฟ้าฝนเป็นไปถูกต้องตามฤดูกาล เราจะได้ข้าวมาก แต่หากมันฝนแปรก็จะได้ข้าวน้อย ปกติทุก ๆ ปีของช่วงนี้ฝนไม่ตกแล้ว แต่บางปีฝนตกลงมามาก ทำให้ข้าวเสียหาย บางปีถึงกับงอกขึ้นมาเป็นต้นอ่อน เราก็กีบข้าวทั้งเปียกเช่นนั้น เราทำอะไรไม่ได้ ได้แต่เสียใจ และหวังว่าปีต่อ ๆ ไปคงไม่เป็นเช่นนี้อีก

(ชีวิตข้า – ปกาเกอญอ, 2540: 107 – 119)

ดังที่กล่าวไปข้างต้น ไไร่หมุนเวียนถือเป็นจิตวิญญาณของชาวปกากะญอ เพราะนอกเหนือจากจะเป็นแหล่งอาหารสำคัญแล้ว ยังเป็นส่วนช่วยสร้างองค์ความรู้เชิงนิเวศที่นำไปสู่การประกอบสร้างวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าให้กับชาวปกากะญอมากมาย หนึ่งในนั้นคือ วัฒนธรรมเกี่ยวกับ “ข้าว” ของชาวปกากะญอ ดังตัวอย่างทั้งสามที่ผู้วิจัยยกมาข้างต้น ผู้เขียนบรรยายโดยใช้ถ้อยคำที่เข้าใจง่ายประกอบกับการสอดแทรกภาษาปกากะญอเพื่ออธิบายวิธีการผลิตข้าวในแต่ละขั้นตอน โดยเริ่มต้นจากการหว่านข้าวหรือหยอดข้าวซึ่งชาวปกากะญอถือว่าเป็นพิธีกรรมที่สำคัญ และมีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจนระหว่างผู้ชายและผู้หญิงภายในกลุ่มชาติพันธุ์ โดยผู้ชายจะทำหน้าที่ “ปักดินขุดหลุม” หรือ “ต่าโท” ส่วนผู้หญิงจะทำหน้าที่ “หยอดข้าว” หรือ “ต่าแพก” ซึ่งเมล็ดข้าวที่จะใช้ในการหยอดข้าวจะเป็นเมล็ดข้าวดั้งเดิมที่เก็บรักษาไว้ในแต่ละครอบครัวตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษซึ่งการหว่านข้าวของชาวปกากะญอจะต้องทำให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งวันมิฉะนั้นอาจทำให้ “ไร่ป่วย” เป็นอาการที่ข้าวในไร่จะไม่ดี ได้ผลผลิตน้อย” นอกจากนี้ยังมีการกำหนดช่วงเวลาในการหยอดข้าวไว้อย่างชัดเจน โดยยึดถือฤกษ์ยามตามที่บรรพบุรุษในแต่ละครอบครัวได้กำหนดไว้ และจะต้องทำพิธีเพื่อบอกกล่าวเจ้าป่าเจ้าเขาก่อนการหยอดข้าวทุกครั้ง ดังที่ผู้เขียนได้บรรยายไว้ในตัวอย่างที่ 6 ข้างต้นว่า “สำหรับฤกษ์ยามของการหว่านข้าว แต่ละครอบครัวจะถือตามบรรพบุรุษที่เคยถือปฏิบัติกันไว้ หากหว่านวันไหนแล้วถือเป็นฤกษ์ดี ก็จะหว่านวันนั้นตราบข้าวลูกข้าวหลาน” ซึ่งการกระทำดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความมีวินัยในการทำงานและเปรียบเทียบเป็นตารางหน้าที่การทำงานในแต่ละปีที่ต้องใช้เพื่อการดำรงชีวิต

ทั้งนี้ วิถีปฏิบัติและความเชื่อต่าง ๆ ในการหว่านข้าวหรือหยอดข้าวของชาวปกากะญอ ดังที่ผู้เขียนถ่ายทอดไว้ในตัวบทสารคดีสะท้อนให้เห็นความรู้ด้านนิเวศวิทยาโดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ในเรื่องพื้นที่ป่าและพันธุ์พืชที่เชื่อมโยงกับความรู้ประเภทอื่น ๆ เช่น สภาพภูมิอากาศ สิ่งคุ้มครองธรรมชาติ กล่าวคือ ชาวปกากะญอจะเริ่มหยอดข้าวในช่วงฝนแรกของแต่ละปีที่มีการตกติดต่อกัน เพราะผืนดินจะมีความชุ่มชื้นและง่ายต่อการเจริญเติบโตของเมล็ดข้าว นอกจากนี้พื้นที่ไร่ในการหยอดข้าว นั้น ชาวปกากะญอจะมีการจัดสรรบริเวณในการปลูกข้าวภายในพื้นที่ไร่ไว้ อย่างชัดเจนโดยดูจากความอุดมสมบูรณ์ของดินเป็นหลัก เพื่อให้ข้าวแต่ละสายพันธุ์ตลอดจนพืชผักชนิดอื่น ๆ เจริญเติบโตได้อย่างและเหมาะสมและสมบูรณ์ที่สุด วิธีดังกล่าวส่งผลให้เกิดพืชพันธุ์ที่มีความหลากหลาย และในเวลาเดียวกันก็ยังสามารถรักษาพืชพันธุ์ดั้งเดิมไว้ได้ นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความละเอียดอ่อนทางความคิดของชาวปกากะญอที่มีต่อธรรมชาติ นั่นคือ การเลือกปลูกพืชตามชนิดตามเหมาะสมของพืชในแต่ละพื้นที่ โดยไม่ได้เอาความคิดของตนเองเป็นศูนย์กลางในการจัดการทรัพยากรภายในไร่ เหตุนี้ทำให้ชาวปกากะญอมีพืชที่ใช้ในการบริโภคเพียงพอต่อการดำรงชีพ ตลอดทั้งปี และง่ายต่อการถ่ายทอดองค์ความรู้และการเก็บเมล็ดพันธุ์ของพืชพันธุ์ชนิดต่าง ๆ ไว้ในการเพาะปลูกต่อไปภายในกลุ่มชาติพันธุ์

ผู้อ่านจะเห็นว่า การหว่านข้าวหรือการหยอดข้าวเป็นเรื่องราวส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า ชาวปกากะญอสร้างองค์ความรู้เชิงนิเวศโดยอาศัยประสบการณ์การเรียนรู้จากมิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งนำไปสู่ความมั่นคงทางอาชีพ และเป็นส่วนช่วยกำหนดแบบแผนการดำรงชีวิตให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ทั้งนี้ การเกี่ยวข้าวและการนวดข้าวซึ่งเป็นขั้นตอนในช่วงสุดท้ายของระบบไร่หมุนเวียนนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงลำพัง หากแต่ยังคงผสมผสานไปกับมิติทางวัฒนธรรมซึ่งเกิดจากวิถีคิดที่พัฒนาขึ้นภายในสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชาวปกากะญอเกิดความเข้าใจถึงคุณค่าของธรรมชาติ และต้องการแสดงให้เห็นผู้คนภายนอกเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวปกากะญอกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและผู้คนในชุมชนที่มีความผูกพันกันอย่างแนบแน่น ดังที่ผู้เขียนกล่าวว่า “ฤดูกาลเกี่ยวข้าวช่างเป็นเวลาที่มีความสุขมากที่สุดในชีวิต”

บทบรรยายที่ผู้เขียนถ่ายทอดไว้ในตัวอย่างที่ 7 และ 8 ข้างต้น แสดงให้เห็นภาพวิถีชีวิตของชาวปกากะญอในช่วงเกี่ยวเกี่ยวข้าวซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมและกิจกรรมสำคัญที่สมาชิกในครอบครัวและผู้คนในชุมชนจะช่วยกันทำให้สำเร็จลุล่วง ผู้เขียนเริ่มต้นถ่ายทอดเรื่องราวการเกี่ยว

ข้าว ด้วยการพรรณนาและใช้ภาพพจน์แบบบุคคลวัต “กลิ่นไอมอกของฤดูหนาวอย่างกรายเข้ามา แทนที่” เพื่อถ่ายทอดบรรยากาศยามเช้าที่สวยงามของหมู่บ้านชาวปกากะญอและเพื่อแสดงให้เห็น ผู้อ่านเห็นว่า ชาวปกากะญออาศัยความเป็นไปของฤดูกาลและสภาพของธรรมชาติเป็นตัวกำหนด แนวทางและระยะเวลาในการประกอบกิจกรรมทางวัฒนธรรมซึ่งช่วงเวลาของการเก็บเกี่ยวข้าว ของชาวปกากะญอจะอยู่ในช่วงฤดูหนาวของทุกปี และจะเริ่มต้นประเพณีเกี่ยวข้าวด้วยการตะโกน ร้องหรือเป่าเขาสัตว์ของชายหนุ่มชาวปกากะญอ ดังที่ผู้เขียนใช้คำแสดงจินตภาพด้านเสียง “ตือกรือ แกะ แกะ กรือ” บรรยายให้ผู้อ่านเห็นภาพของเสียงเขาสัตว์ซึ่งถือเป็นสัญญาณสำคัญว่าประเพณี ดังกล่าวได้เริ่มต้นขึ้นแล้ว โดยผู้อ่านจะเห็นว่า ประเพณีการเกี่ยวข้าวของชาวปกากะญอ เป็นประเพณีที่มีความสนุกสนานรื่นเริง นอกจากนี้ยังเป็นส่วนช่วยให้ชาวปกากะญอได้ถือโอกาส มาพบปะพูดคุยกันในเรื่องต่าง ๆ รวมถึงเปิดโอกาสให้ชายหญิงได้ทำความรู้จักกัน ทั้งนี้ ประเพณี การเกี่ยวข้าวจะทำควบคู่ไปกับประเพณีการนวดข้าวหรือตีข้าว หรือ “เผาป้อ” ในภาษา ปกากะญอ โดยแต่ละครอบครัวจะดำเนินการนวดข้าวด้วยตัวเอง ดังที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดไว้ใน ตัวอย่างที่ 8 ประเพณีการนวดข้าวจะมีแบบแผนที่เป็นแบบฉบับที่ได้รับการถ่ายทอดกันจากรุ่นสู่รุ่น โดยเชื่อมโยงกับสิ่งคุ้มครองธรรมชาติซึ่งสิ่งดังกล่าวสะท้อนให้ชัดเจนว่า ชาวปกากะญอไม่ได้ แบ่งแยกองค์ความรู้ด้านใดด้านหนึ่งออกจากกัน หากนำความรู้เชิงนิเวศอันเกิดจากประสบการณ์ การเรียนรู้จากโลกของธรรมชาติมาผสมผสานกับการให้คุณค่าต่อธรรมชาติรอบตัว กล่าวคือ ชาวปกากะญอมองว่าธรรมชาติรอบตัวมีจิตวิญญาณเอกเช่นเดียวกับมนุษย์ทั่วไป ดังนั้น “โลกของธรรมชาติ” จึงเป็นเสมือนห้องเรียนขนาดใหญ่ให้กับชาวปกากะญอได้ศึกษา เกิดการเรียนรู้ จนนำไปสู่การสร้างภูมิปัญญาเชิงนิเวศวิทยาที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ดังที่ปรากฏ ในแต่ละขั้นตอนของระบบการผลิตแบบไร่หมุนเวียน

หากกล่าวโดยสรุป ผู้อ่านจะเห็นว่า ถึงแม้ว่าระบบการผลิตแบบไร่หมุนเวียนของชาว ปกากะญอที่ผู้เขียนถ่ายทอดไว้นั้นจะประกอบด้วยองค์ความรู้เชิงนิเวศที่มีความซับซ้อน และละเอียดอ่อนในขั้นตอนต่าง ๆ หากแต่องค์ความรู้อันเกิดจากโลกธรรมชาติเหล่านี้ มีความ เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชาวปกากะญออยู่ตลอดเวลาและทำให้ชาวปกากะญอมีวัฒนธรรม แห่งการคิดที่สัมพันธ์กับมิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่เสมอ เช่น ประเพณีและวัฒนธรรมในช่วง “ปีใหม่” ถือเป็นช่วงเวลาสำคัญวันหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ โดยส่วนใหญ่ช่วงเวลาปีใหม่นั้นจะเกิดขึ้นก่อนฤดูกาลการทำเกษตรกรรมแบบไร่หมุนเวียนของชาวปกากะญอ และเมื่อสิ้นสุด

เทศกาลดังกล่าว ชาวปกากะญอทุกกลุ่มก็จะเริ่มต้นทำไร่หมุนเวียนในฤดูกาลใหม่โดยทันที ทั้งนี้ ผู้เขียนสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอได้ถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรม ในช่วง “ปีใหม่” ของชาวปกากะญอไว้ ดังเช่นในสารคดีเรื่อง *ชีวิตข้า – ปกากะญอ* ของบ็อบบอ ความว่า

ตัวอย่างที่ 9

แต่ก่อนเข้าสู่รอบปีใหม่ พวกเราจะมีประเพณีที่เรียกว่า **ซอโค** มีความหมายว่า ขึ้นปีใหม่ หากยังไม่มีการทำประเพณีขึ้นปีใหม่ คนในหมู่บ้าน ก็ยังลงมือทำอะไรไม่ได้ หากทำลงไปก่อนถือว่าไม่ดีไม่เคารพสถานที่และข้าวที่ปลูก จะไม่ได้ผล ... ประเพณีขึ้นปีใหม่นี้คือการเปิดหน้างานใหม่นั้นเอง

ในวันนี้ทุกคนทุกคนครอบครัวต้องอยู่กับบ้าน ไปไร่ไม่ได้ ไปนาไม่ได้ ไปทำงานไม่ได้ ต้องหยุดพักผ่อน ไม่มีเรื่องทะเลาะเบาะแว้ง หากใครมีเรื่องผิดใจกัน ให้สะสางคืนดีกันก่อนถึงวันนี้ ทุกคนต้องเติมเปี่ยมด้วยความสุขกายสบายใจ ไม่มีล้มไม่มีป่วย ... ในวันนี้ทุกคนทุกคนครอบครัวต้องอยู่กับบ้าน ไปไร่ไม่ได้ ไปนาไม่ได้ ไปทำงานไม่ได้ ต้องหยุดพักผ่อน

(ชีวิตข้า – ปกากะญอ, 2540: 133 – 135)

ประเพณีและวัฒนธรรมในช่วง “ปีใหม่” ข้างต้น ผู้เขียนบรรยายให้เห็นถึงประเพณีปีใหม่ของชาวปกากะญอรวมถึงประเพณีและการปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงปีใหม่ เช่น การอยู่กับบ้าน โดยไม่ออกไปทำไร่นานอกจากนี้ยังมีการทำพิธีผูกข้อมือ การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ การตีหม้อเหล้า – กันเหล้าซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญในประเพณีปีใหม่ เพราะชาวปกากะญอถือว่า อาหารที่มีรสชาติที่ดีที่สุดคือ “ข้าว” คือสิ่งที่เกิดจากป่าและธรรมชาติอย่างแท้จริง ดังนั้นการตีหม้อเหล้าจากข้าวจึงเป็นการเน้นย้ำให้ชาวปกากะญอตระหนักอยู่เสมอว่า ชีวิตและจิตวิญญาณของตนเกิดจากป่าและธรรมชาติรอบตัวที่สมบูรณ์ นอกจากนี้ ประเพณีดังกล่าวยังสะท้อนความคิดของชาวปกากะญอในการบริหารจัดการระบบทรัพยากรธรรมชาติภายในกลุ่มชาติพันธุ์ให้เกิดความยั่งยืนสูงสุดผ่านมิติทางประเพณีและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ กล่าวคือ ในช่วงเวลาปีใหม่ที่ชาวปกากะญอทุกคนได้มีโอกาสพักแรมกายจากการทำเกษตรกรรมแบบไร่หมุนเวียนนั้น ก็ยังถือเป็นช่วงเวลาสำคัญที่จะให้พื้นที่ป่าและธรรมชาติที่ตนได้ใช้สอยทำมาหากินมาตลอดทั้งปีได้ฟื้นฟูและเจริญงอกงามขึ้นใหม่เองตามธรรมชาติอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ ชาวปกากะญอให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่า และ

ทรัพยากรธรรมชาติสำหรับการประกอบอาชีพและอยู่อาศัยเป็นอย่างมาก โดยจะมีการจัดแบ่งพื้นที่ใช้สอยและพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ไว้อย่างชัดเจน ด้วยเหตุนี้กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอจึงสามารถอยู่ร่วมกับป่าและธรรมชาติได้อย่างเกื้อกูลเสมอมา

3.2.3 ชาวปกากะญอมีคำสอนและข้อห้ามในการดำเนินชีวิตเพื่ออยู่ร่วมกับธรรมชาติ

จากการศึกษาเนื้อหาในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้วิจัยพบว่า ชาวปกากะญอมีคำสอนและข้อห้าม ซึ่งถือเป็นชุดความรู้รูปแบบหนึ่งอันเกิดจากการเชื่อมโยงบริบทของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ผู้อ่านเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวปกากะญอกับพื้นที่ป่าและธรรมชาติอันเป็นถิ่นฐานสำคัญมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ นอกจากนี้ ความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติยังเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาวปกากะญอสามารถดำรงชีวิตร่วมกับป่าและธรรมชาติได้โดยเห็นความสำคัญ มองเห็นคุณค่า และเคารพต่อธรรมชาติ ดังจะเห็นได้จากเนื้อหาที่มีแนวเรื่องแบบวิชาการและแนวเรื่องเชิงท่องเที่ยวที่ผู้เขียนได้บรรยายถึงความเชื่อตลอดจนข้อห้ามต่าง ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญออันสืบเนื่องมาจากพื้นฐานความเชื่อในเรื่องสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและศรัทธาในสิ่งเหนือธรรมชาติ

ดังตัวอย่างความเชื่อเรื่อง “สัตว์ป่า” ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศและเป็นสิ่งมีชีวิตที่ชาวปกากะญออาศัยอยู่ร่วมกันมาอย่างเกื้อกูล โดยความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์ป่าของชาวปกากะญอนั้น ผู้เขียนได้ถ่ายทอดให้เห็นว่า ชาวปกากะญอมีการกำหนดคุณลักษณะและคุณค่าของสัตว์ป่าแต่ละชนิดผ่านคติความเชื่อจนกลายเป็นกฎเกณฑ์ในการล่าสัตว์ของชาวปกากะญอ นอกจากนี้ ชาวปกากะญอยังถือว่า สัตว์เป็นสิ่งที่มีความ “ชีวิตและจิตใจ” เป็นผู้รู้ความเป็นไปของธรรมชาติมากกว่ามนุษย์ สัตว์สามารถคาดการณ์และพยากรณ์ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติได้อย่างแม่นยำและดีกว่ามนุษย์ เพราะมีสัญชาตญาณที่ละเอียดอ่อนกว่า (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2539: 110) ดังตัวอย่างในสารคดีเรื่อง *ผีโป่งที่ทุ่งกินเจ้า* ของบุหลัน รันตี (ไชโย สุวรรณ) ที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดเรื่องราวความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์ป่าเมื่อครั้งได้มีโอกาสเข้าไปท่องเที่ยวในเขตผืนป่ากะเหรี่ยงทุ่งกินเจ้า ความว่า

ตัวอย่างที่ 1

ในเขตสงวนของกะเหรี่ยงอิสระหรือเขตห้ามล่าสัตว์ สภาพป่าเป็นดงดิบอย่างแท้จริง สัตว์ป่าคุ้มครองที่ห้ามล่าอย่างเด็ดขาดและกำหนดโทษรุนแรงมี

อยู่สามชนิด คือ ชะนี นกเงือก และช้าง สำหรับช้างนั้น ห้ามฆ่าเอาประโยชน์ ให้จับเป็นมาใช้งานได้ ทหารกะเหรี่ยงเคยกล่าวกับผมว่า “ชะนีช่วยทำให้ป่าเป็นป่า นกเงือกช่วยทำให้ป่ามีอาณาเขต ไม่มีชะนี ไม่มีนกเงือก ป่าตายหมด”

คำกล่าวนี้ผมเห็นด้วยอย่างไม่ต้องสงสัย ความจริงผมอยากจะยกเอา ชะนีเป็นสัญลักษณ์ของป่าเสียด้วยซ้ำ เสียงร้องของมันปลุกป่าให้มีชีวิต อันหมายถึงความสงบสุขของผืนป่า ในทางตรงกันข้าม หากป่านั้นไม่มีเสียงชะนี ป่าเงียบเหงา นั้นย่อมหมายถึงว่าป่านั้นใกล้ถึงจุดดับแล้ว อีกไม่นานไฟป่าก็จะลุกไหม้ ไม้ใหญ่จะแปรสภาพเป็นไม้แปรรูป ต้นเสา และกองหิน พื้นดินแปรเปลี่ยนเป็นไรนา ...

(ผีโป่งที่ทุ่งกินเจ้า, 2548: 31 – 32)

ผู้อ่านจะเห็นว่า “ในเขตสงวนของกะเหรี่ยงอิสระหรือเขตห้ามล่าสัตว์” นั้น จะมีกฎเกณฑ์ในการล่าสัตว์ที่ใช้ควบคุมชาวปกากะญออย่างชัดเจน ดังที่ผู้เขียนกล่าวว่า สัตว์ป่าที่อยู่เขตดังกล่าว “ห้ามล่าอย่างเด็ดขาด” และมีการ “กำหนดโทษรุนแรง” รวมสามชนิด ได้แก่ ชะนี นกเงือก และช้าง โดยความเชื่อที่ว่า “ชะนีช่วยทำให้ป่าเป็นป่า นกเงือกช่วยทำให้ป่ามีอาณาเขต ไม่มีชะนี ไม่มีนกเงือก ป่าตายหมด” นอกจากนี้ชาวปกากะญอจะไม่ล่าสัตว์ใหญ่ หากจะจับเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ ในกิจการต่าง ๆ เท่านั้น ซึ่งกฎเกณฑ์ดังกล่าว ชาวปกากะญอทุกคนจะปฏิบัติอย่างเคร่งครัดและถือเป็นระเบียบการอยู่ร่วมกันภายในกลุ่มชาติพันธุ์จะฝ่าฝืนมิได้ ดังที่ผู้เขียนกล่าวไว้ว่า ชาวปกากะญอจะไม่ล่าหรือไม่รับประทานเนื้อชะนี เพราะถือว่า “ชะนีเป็นสัญลักษณ์ของป่า” ชาวปกากะญอถือว่า ชะนีเป็นสัตว์ที่แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่า เพราะโดยตามธรรมชาติแล้ว ชะนีจะอาศัยอยู่กันเป็นฝูงในผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ และหากไม่ได้ยินเสียงชะนีภายในป่าที่ตนอาศัยอยู่หรือได้ยินเสียงชะนีสั่งโหยหวนในเวลากลางคืน เชื่อกันว่าจะเกิดเหตุร้ายแรงหรือสภาพผืนป่าแห่งนั้นได้ถูกทำลายจน “ใกล้ถึงจุดดับ” ไม่สามารถอยู่อาศัยได้อีก ทั้งนี้ ชาวปกากะญอยังมีความเชื่ออีกในเรื่องของลิงลม ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 2

ลิงลม (โพล่ง : กะซัย, ปากะญอ : กะเซ่)

คนกะเหรี่ยงถือว่าลิงลมเป็นสัตว์อัปมงคล จะหลีกเลี่ยงที่จะพบเจอหรือฆ่าสัตว์ชนิดนี้โดยเด็ดขาด สมัยก่อนนี้ความเชื่อเรื่องลิงลมว่าเป็นสิ่งชั่วร้าย

นั้น จะถือกันอย่างเคร่งครัด ถึงขนาดที่ว่าข้างหน้าเป็นเสือข้างหลังเป็นลิงลม คนกะเหรี่ยงยีนดีที่จะเผชิญหน้ากับเสือแทนที่จะเป็นลิงลม เพราะจะทำให้ชีวิต ทั้งชีวิตของเขาประสบแต่เคราะห์กรรมและสิ่งเลวร้ายได้

แต่ถ้าบังเอิญเจอลิงลมโดยสุดิวสัยที่จะหลบเลี้ยงฟันแม้กระทั่งซาก ของมัน เมื่อกลับไปถึงบ้านจะต้องรีบเข้าพิธีปัดรังควานอบน้ำมันต์เพื่อให้ตัวเอง หลุดพ้นจากความวิบัติและเคราะห์กรรม ถ้าลิงลมเข้าไปในหมู่บ้านคนกะเหรี่ยง เชื่อว่าเป็นเสนียดจัญไรอย่างยิ่ง จะเกิดความแห้งแล้ง คนในหมู่บ้านจะเจ็บป่วย ล้มตาย ต้องทำพิธีปัดรังควานขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกจากหมู่บ้าน ถ้าจะเปรียบง่าย ๆ ว่าลิงลมเป็นสัตว์ชั่วร้ายหรือตัวช่วยของคนกะเหรี่ยง ก็คงเปรียบได้กับตัวเหยี่ยว ของคนไทยเรา ถ้าเข้าบ้านไหน บ้านนั้นก็ต้องทำบุญสะเดาะเคราะห์ล้างขวย เช่นเดียวกัน

(กะเหรี่ยงผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก, 2552: 112 – 116)

ความเชื่อของการมีชีวิตอยู่ร่วมกับสัตว์ในธรรมชาติ โดยเฉพาะกับสัตว์ป่า สัตว์ป่าในความเชื่อ ของชาวปกากะญอมีทั้งสัตว์ที่น่าสิ่งที่ตีมาให้และนำสิ่งที่ตีมาให้ เช่น ชะนีและลิงลม นอกจากนี้ ยังมีนกเงือกเป็นสัตว์ที่ชาวปกากะญอนำมาเป็นแบบอย่างของความรักและซื่อสัตย์ต่อคู่ครองของตน โดยความเชื่อดังกล่าวกลายเป็นบัญญัติหรือกฎเกณฑ์ที่ใช้สอนและควบคุมพฤติกรรมเรื่องการครองคู่ ของชายหญิงชาวปกากะญอ ความเชื่อเรื่องของลิงลมและสัตว์มีพิษที่ชาวปกากะญอจะไม่ล่า ฆ่า และทำลายสัตว์เหล่านี้ เพราะจะนำมาซึ่งความวิบัติภายในครอบครัวและกลุ่มชาติพันธุ์ ความเชื่อ และข้อห้ามต่าง ๆ เหล่านี้ สะท้อนให้เห็นถึงความคิดและมุมมองของชาวปกากะญอที่ให้ความใส่ใจ และเข้าใจถึงธรรมชาติของสัตว์ป่าแต่ละชนิด และยังมีค่านิยมในสำนึกถึงสิ่งแวดล้อมและภูมิปัญญา เชิงนิเวศในการทำความเข้าใจและคุณค่าของชีวิตสัตว์ทุกชนิด ทั้งยังเข้าใจถึงความสัมพันธ์ในห่วงโซ่ ธรรมชาติของระบบนิเวศและนำมาเป็นแบบอย่างผูกโยงเข้ากับการดำเนินชีวิตของตนเองร่วมกับ ธรรมชาติได้อย่างเหมาะสม

ดังที่กล่าวไปข้างต้น ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนได้ถ่ายทอดเรื่องราว ความเชื่อต่าง ๆ ของชาวปกากะญอ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์ป่า สิ่งเหนือธรรมชาติ ทั้งนี้ ในประเพณีและวัฒนธรรมของชาวปกากะญอมีข้อห้ามมากมายซึ่งได้รับอิทธิพลจากระบบความเชื่อ โดยข้อห้ามเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดพฤติกรรมและความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในกลุ่ม

ชาติพันธุ์ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างเรื่อง “ข้อห้าม” ต่าง ๆ ของชาวปกากะญอ จากสารคดีเรื่อง *ชีวิตข้า*
- *ปกากะญอ* ของป้อพอ ความว่า

ตัวอย่างที่ 3

เวลาเข้าป่าพอจะย่ำกับฉันเสมอ ๆ ว่า อย่าส่งเสียงดัง อย่าทำอะไรที่ไม่
เหมาะสมไม่ควร อย่าพูดคำหยาบ เพราะป่ามีเจ้าของ ป่ามีเจ้าที่เจ้าทาง
หากไม่เช่นนั้นแล้วเจ้าของป่าจะลงโทษเรา ทำให้เราไม่สบายหรือเกิดอุบัติเหตุได้
...พ่อเล่าให้ฉันฟังถึงข้อห้ามของบรรพบุรุษอีกว่า

หน่อหวาย ห้ามนำกลับบ้าน ถ้านำกลับเสื่อจะตามมา

ก้วยช่ายป่า ห้ามนำกลับบ้าน ถ้านำกลับจะทำให้หลงทางกลับไม่ถึงบ้าน

หน่อไม้ ห้ามเก็บกินกอละสามหน่อ

ไม้ไผ่ ห้ามตัดกินกอละสามลำ

หัวปลีป่า ห้ามเก็บกินในฤดูร้อน

ชะอม ห้ามเก็บกินในฤดูฝน

สมุนไพรรักษา ห้ามเก็บกินขนาด หากเก็บกินจะไม่เป็นยา ฯลฯ

(ชีวิตข้า - ปกากะญอ, 2540: 54 - 55)

ข้อห้ามต่าง ๆ ที่ผู้เขียนถ่ายทอดไว้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งจากข้อห้ามทั้งหมดที่มีการถ่ายทอด
จากรุ่นสู่รุ่นภายในกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอเท่านั้น ทั้งนี้ผู้อ่านจะเห็นว่า ข้อห้ามดังกล่าวแสดงให้เห็น
เห็นถึงชุดความคิดของชาวปกากะญอในสองรูปแบบ กล่าวคือ ชาวปกากะญอสร้างข้อห้าม
ต่าง ๆ ขึ้น เพื่อเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติรอบตัว ตลอดจนเป็นส่วนช่วยในการ
กำหนดวิธีการจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายในกลุ่มชาติพันธุ์ให้เกิดประโยชน์และ
ความยั่งยืนสูงสุด ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างที่ 3 ที่ผู้เขียนได้บรรยายถึงข้อห้ามเกี่ยวกับผลผลิตทาง
การเกษตรและการเกษตรกรรมแบบไร่หมุนเวียน ทั้งนี้ยังมีกฎข้อห้ามที่บรรพบุรุษชาวปกากะญอ
สั่งสอนไว้ไม่ให้ฝ่าฝืน เช่น ห้ามโค่นต้นไม้โพธิ์ต้นไทรเดี่ยวนางพญาทมกไม้จะลงโทษ ห้ามถางป่ากิวลม
เพราะมันเป็นทางเดินผ่านของภูตผี ห้ามถางป่าหัวไร่หัวนา เดี่ยวผีป่าจะตามมาลงโทษ ห้ามถางไร่ตาม
สันเขา ให้เก็บไว้เป็นทางเดินของลิงค่าง ห้ามตัดต้นไม้ใหญ่ ให้เก็บเอาไว้เป็นที่เกาะของนก เป็นที่เกาะ
ของกาห้ามตัดต้นไม้ที่มีรังต่อรังแตน ฯลฯ ทั้งหมดล้วนแล้วแสดงให้เห็นถึงวิธีการถ่ายทอดความรู้และ
วิถีปฏิบัติของชาวปกากะญอที่มีความเข้าใจและใส่ใจต่อธรรมชาติเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ ข้อห้าม

ต่าง ๆ ยังเป็นส่วนช่วยให้ชาวปกากะญอ มีแบบแผนชีวิตและรักษาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไว้ ทั้งนี้ข้อห้ามต่าง ๆ จะถูกปฏิบัติอย่างเคร่งครัดและจะมีการถ่ายทอด จากรุ่นสู่รุ่นเสมอจนถึงปัจจุบัน

นอกจากเรื่องของข้อห้ามต่าง ๆ แล้ว สุภาษิตถือเป็นคำสอนที่มีเนื้อหาสร้างความสนใจ ให้ผู้อ่านเป็นอย่างดี กล่าวคือ สุภาษิตเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่ช่วยถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ความเป็นอยู่ ประเพณีวัฒนธรรม ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างชาวปกากะญอ กับป่าและธรรมชาติ รวมถึงปัญหาและความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งนี้ สุภาษิตของชาวปกากะญอปรากฏในเนื้อหาที่มีแนวเรื่องเชิงวิชาการที่ผู้เขียนรวบรวมและบันทึกไว้ โดยผู้วิจัยขอยกตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *ชีวิตข้า – ปกากะญอ* ของบ็อบ ดิง ความต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 4

มาถึงเวลานี้ฉันจึงรู้ว่า “สุภาษิต” คือสิ่งดีงามอย่างหนึ่งจากหลาย ๆ อย่างที่เผ่าพันธุ์ของฉันมี ที่คนเฒ่าคนแก่คนแล้วคนเล่าบอกกล่าวผ่านเข้าไปในหู และสมองของฉัน ฉันจำมันได้ไม่หมดหรอกนะ เพราะมันมากมายเหลือเกิน

หญ้า โคะ เออะ อะ ฉ่า เลอ ที ดี

ปลาใหญ่กินเหยื่อเมื่อน้ำขุ่น

เวลาที่พวกเราปกากะญอตกเบ็ด เราสังเกตเห็นว่าเวลาน้ำใสแต่ปลาเล็กมากิน เวลาน้ำขุ่นปลาใหญ่จะมากิน แต่เราไม่เห็นตัวมัน

จากประสบการณ์นี้ ปกากะญอได้เปรียบเทียบเป็นสุภาษิตว่า อันผู้มีอำนาจ หากคิดจะทำอะไรที่ผิด พวกเขาจะวางแผนได้อย่างแนบเนียนและสลับซับซ้อนจนไม่มีใครสามารถรู้ได้ เช่นเดียวกับปลาตัวใหญ่ที่เลือกกินเหยื่อเฉพาะน้ำขุ่นเท่านั้นแล

(ชีวิตข้า – ปกากะญอ, 2540: 199 – 200)

จากตัวอย่างสุภาษิตในภาษาปกากะญอตลอดจนคำแปลที่ผู้เขียนถ่ายทอดไว้ข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงตัวตนและวิถีคิดที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและความเป็นอยู่กับธรรมชาติรอบตัวของชาวปกากะญอ เช่น ปลาที่อาศัยอยู่ในน้ำ ชาวปกากะญอก็นำธรรมชาติของปลามาเป็นบทเรียนสำหรับสอนชีวิต นอกจากตัวอย่างสุภาษิตดังกล่าวแล้ว สุภาษิตที่ว่า “ปลาใหญ่กินเหยื่อเมื่อน้ำขุ่น เสือไม่ทิ้งลาย ผึ้งไม่ทิ้งเหล็กใน ควายไม่ทิ้งเขา ช้างพลายไม่ทิ้งงา” เหล่านี้ล้วนเปรียบเทียบโดยนำลักษณะการดำรงชีวิตเพื่อความอยู่รอดของสัตว์ป่ามาเป็นบทสอนในเรื่องของความฉลาดรอบรู้ในการดำรงชีวิตอยู่ของตนเอง “สุภาษิต” จึงถือเป็นมรดกในวัฒนธรรมปกากะญออีกอย่างหนึ่ง

โดยชาวปกากะญอหยิบยกลักษณะของธรรมชาติที่พบเห็นมาใช้ในการประกอบสร้างเป็นคำสอนในเรื่องต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นว่า ชาวปกากะญอให้คุณค่าและนำธรรมชาติมาช่วยขัดเกลาจิตใจให้ชาวปกากะญอมีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างในสารคดีเรื่อง *ชีวิตข้า - ปกากะญอ* ของบ๊อบ (ถาวร กัมพลกุล) ที่ได้นำเสนอชีวิตปกากะญอจากบรรพบุรุษมาถ่ายทอดไว้ดังที่ผู้วิจัยยกตัวอย่างมาส่วนหนึ่ง ความว่า

ตัวอย่างที่ 5

ที โกล โดะ ที โฟ ลอ แชะ

ปกากะ อะ โดะ ปกากะ ผก้อ กว้า แก

แม่น้ำใหญ่เพราะลำธารไหลมาบรรจบ

คนรวยอยู่ได้เพราะคนจนเลี้ยงดู

โดยธรรมชาติแม่น้ำใหญ่ ๆ จะเกิดการไหลมารวมกันของลำห้วยลำธาร

เล็กหลาย ๆ สาย ไม่เช่นนั้นจะไม่เกิดเป็นแม่น้ำใหญ่ได้

ปกากะญอมองเห็นว่า ผู้ปกครองแผ่นดินหรือคนร่ำรวยก็เป็น

เช่นเดียวกันนี้แหละ พวกเขาอยู่ได้เพราะประชาชนหรือชนชั้นต่ำกว่าให้การ

สนับสนุนหรือเป็นฐานรองรับ

(ชีวิตข้า - ปกากะญอ, 2540: 201)

สุภาษิตทั้งสองที่ผู้วิจัยยกมาข้างต้น เริ่มต้นด้วยการนำภาษาปกากะญอพร้อมคำแปลสุภาษิตมาใช้ในการตั้งต้นเพื่อถ่ายทอดบทเรียนสำคัญของชีวิตที่ชาวปกากะญอรุ่นบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบันได้รับการสั่งสอน บอกเล่าสืบทอดกันมาเป็นคติสอนใจที่ใช้ในวิถีชีวิตได้จริง โดยการนำธรรมชาติมาผูกเข้ากับวิถีชีวิตอย่างกลมกลืน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้ขั้นตอนของการดำเนินชีวิตมีหลักปฏิบัติ เหนียวแน่นให้ชีวิตราบรื่นและมีสันติสุข ดังที่ผู้เขียนนำลักษณะธรรมชาติของ “แม่น้ำ” ใหญ่ที่เกิดจากหลายลำธารไหลมาบรรจบกัน มาใช้เปรียบเทียบกับคนที่อยู่รวมกันหมู่่มาก ว่าการจะเป็น “แม่น้ำใหญ่” หรือการจะเป็นผู้ปกครองของกลุ่มชนหมู่มากนั้น ต้องได้รับการยอมรับ เชื่อใจ และวางใจ จึงจะได้รับความร่วมมือและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในกลุ่มชนนั้น ๆ เฉกเช่นลำธารน้อยใหญ่ทั้งหลายที่รวมตัวกันเป็นแม่น้ำใหญ่ซึ่งมีคุณค่าและก่อให้เกิดประโยชน์มากมาย ทั้งนี้ สุภาษิตทั้งหลายของชาวปกากะญอล้วนมีที่มาจากวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ภายใต้วัฏจักรของธรรมชาติ ด้วยเหตุดังกล่าว ทำให้ชาวปกากะญอมีระบบคิดภายใต้การให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

และกลั่นกรองความคิดดังกล่าวออกมาในรูปแบบถ้อยคำภาษาที่เข้าใจง่ายและสะท้อนให้เห็นถึงความเรียบง่ายของวิถีชีวิตไปในเวลาเดียวกัน ดังนั้น สุภาษิตคำสอนของชาวปกากะญอจึงเป็นแหล่งความรู้อันเกิดจากโลกของธรรมชาติที่ได้รับการสั่งสมและสืบทอดต่อกันมา

แนวคิดสำคัญทั้งสามประการอันได้แก่ ชาวปกากะญอมีความคิดความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองธรรมชาติ การมีภูมิปัญญาเชิงนิเวศที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตและการดำรงอยู่ของป่าและธรรมชาติ ตลอดจนการมีคำสอนและข้อห้ามในการดำเนินชีวิตเพื่ออยู่ร่วมกับธรรมชาตินั้น ผู้วิจัยพบว่า ผู้เขียนชี้ให้เห็นถึงความสำนึกคิดของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่ให้คุณค่ากับมิติทางสิ่งแวดล้อมโดยมิได้แยกออกจากวิถีและวัฒนธรรมของมนุษย์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำเนียบควบคู่กันไปอย่างกลมกลืนและแนบแน่นกับวิถีความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันตั้งแต่เกิดจนตายของชาวปกากะญอ ทั้งนี้ ผู้เขียนใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย รวมถึงมีการสอดแทรกการใช้ภาษาปกากะญอ เพื่อแสดงให้เห็นวัฒนธรรมการสั่งสอนที่มีแต่ดั้งเดิมและยังเป็นเกร็ดความรู้ต่อผู้อ่าน เหตุนี้ ทำให้ตัวบทชวนน่าติดตามและเพลิดเพลินไปกับเรื่องราวที่ผู้เขียนนำเสนอไว้ โดยยังคงความสำคัญของจุดประสงค์ที่ต้องการนำเสนอ คือ ต้องการสื่อให้ผู้อ่านเข้าถึงวัฒนธรรมที่ถูกสร้างจากมิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ นอกจากนี้ยังเป็นแสดงให้เห็นถึงการปลูกฝังจิตสำนึกเชิงนิเวศให้กับผู้คนในกลุ่มชาติพันธุ์

3.3 แนวคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมกับสิทธิมนุษยชน

แนวคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมกับสิทธิมนุษยชนเป็นแนวคิดที่ว่าด้วยการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยสร้างความตระหนักในการปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันแนวคิดดังกล่าว มีอิทธิพลต่อพัฒนาการประเด็นสิทธิในสิ่งแวดล้อม ทั้งด้านสิทธิเชิงเนื้อหา สิทธิเชิงกระบวนการ และสิทธิของชนพื้นเมือง (indigenous peoples) ซึ่งทั้งหมดล้วนส่งผลให้เกิดการนำกลไกทางสิทธิมนุษยชนมาใช้คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับประเทศและในระดับภูมิภาค (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2560: 46 – 51)

ทั้งนี้ ชาวปกากะญอที่อาศัยในประเทศไทยเผชิญปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชน เช่น การถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ตัดไม้ทำลายป่า ทำลายแหล่งต้นน้ำ และทำให้สัตว์ป่าหายากสูญพันธุ์ การละเมิด

สิทธิชุมชนในการอยู่อาศัยในที่ดินดั้งเดิมด้วยคำกล่าวหาที่ว่าชาวปกากะญอไม่ใช่คนไทยและเป็นเพียงผู้อพยพย้ายเข้ามาอยู่ โดยเนื้อหาในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้วิจัยพบว่า ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดดังกล่าวผ่านเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างชาวปกากะญอกับคนภายนอกกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น เจ้าหน้าที่รัฐ นักเขียน นักวิชาการ ซึ่งสามารถนำมาอธิบายผลกระทบของความรู้แรงทางการเมืองและปัญหาสิทธิมนุษยชนที่นำไปสู่ประเด็นทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอทั้งในอดีตและปัจจุบัน ดังที่ผู้วิจัยจะอภิปรายเพิ่มเติมต่อไป

3.3.1 ชาวปกากะญอไม่ใช่ผู้ทำลายป่าดังที่ปรากฏในวาทกรรมกระแสหลัก

ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนได้นำเสนอภาพของชาวปกากะญอที่มีความรักและผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัว นอกเหนือจากนี้ผู้อ่านจะเห็นว่าชาวปกากะญอในสายตาของผู้เขียนนั้น ชาวปกากะญอเป็นเสมือนปราชญ์ผู้มีความรู้ด้านผืนป่าและธรรมชาติอย่างแท้จริง ซึ่งการนำเสนอภาพดังกล่าว ไม่เพียงแต่สะท้อนให้ถึงวิถีชีวิตและวิถีคิดเกี่ยวกับการจัดการป่าที่สัมพันธ์กับการรักษาไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติเพียงเท่านั้น หากมายาคติของคนภายนอกกลุ่มชาติพันธุ์ที่มักนำเสนอและกล่าวหาว่า กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอเป็น “ผู้ทำลายป่า” (สำนักข่าวอิศรา, 2564 เข้าถึงเมื่อ 9 ธันวาคม 2565) ซึ่งประเด็นดังกล่าวยังคงทำให้ผู้คนในสังคมเกิดความสับสนได้อยู่เสมอ ทั้งนี้ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างเนื้อหาจากสารคดีเรื่อง *หลังม่านต้นไม้* ของวีระศักดิ์ จันทร์สงแสง ที่ผู้เขียนได้นำเสนอภาพวิถีชีวิตของชาวปกากะญอที่อาศัยอยู่บริเวณริมแม่น้ำเงา เพื่อแสดงให้เห็นว่า ชาวปกากะญอดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับป่าอย่างเป็นมิตร ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 1

คนปกากะญอไม่ใช่ทรัพยากร แต่อาศัยอยู่ร่วมอย่างพึ่งพา การใช้ประโยชน์ของเขาไม่ก่อความสิ้นเปลือง หากยังช่วยสร้างสมดุลให้ระบบนิเวศระยะเวลาหลายร้อยปีหรืออาจเป็นพันปีที่คนปกากะญอตั้งถิ่นฐานอยู่บนภูเขาสภาพแวดล้อมไม่เปลี่ยนไปในทางที่เลวด้วย ... คนในหมู่บ้านดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียน ไม่ใช่สารเคมี ไม่มีกากมลพิษ สายน้ำที่ไหลผ่านหมู่บ้านจึงใสสะอาด ... สะอาดเพราะหัวใจคนอยู่ป่า เคารพภูเขา น้ำ และดิน

ขณะที่โลกปาอันถูกตราหน้าว่าล้าหลัง ยังห่างไกลจากมลภาวะที่เมืองกำลังประสบ เพราะคนป่าตอยไม่เคยคิดจะจัดการหรือจะเอาชนะธรรมชาติ หากแต่เชื่อมตัวเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสายใยธรรมชาติ ที่ถักทอสัมพันธ์กัน เป็นระบบนิเวศอันยิ่งใหญ่และซับซ้อน

หลังประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติอย่างเป็นทางการ อำนาจและสิทธิขาดในการดูแลจัดการป่าก็จะอยู่ที่หน่วยราชการเพียงส่วนเดียวและแนวนโยบายประการหนึ่งที่หวนกลับมาอีกก็คือ การแยกคนออกจากป่า ภายใต้กรอบความคิดที่ว่าคนคือผู้ทำลาย ความเชื่อนี้ไม่ใช่ความจริงสมบูรณ์ ยิ่งโดยเฉพาะสำหรับคนผู้อยู่กับป่า นี่คือนิสัยตรงข้าม

คำว่าอนุรักษ์ไม่อยู่ในพจนานุกรมภูเขา คนที่นั่นไม่รู้จักการทำลาย จึงไม่ต้องการอนุรักษ์ ความเคารพนบนอบและจิตสำนึกแห่งการดูแลรักษาแยกไม่ออกจากลมหายใจของชีวิต จิตวิญญาณของคนเผ่าพันธุ์นี้ทำให้รอบ ๆ หมูบ้านของเขาร่มรื่นกว่าบ้านของคนชาติพันธุ์อื่นใด เช่นนี้แล้วใครจะปฏิเสธได้ว่าชนเผ่าปกากะญอไม่มีความสำคัญต่อความอยู่รอดของโลก

(หลังมานต้นไม้, 2548: 112 – 119)

จากเรื่องราวข้างต้น วิถีชีวิตของชาวปกากะญอแม่เงาเป็นส่วนหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงตัวตนของชาวปกากะญอที่มีชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่าง “พึ่งพา” อาศัยกัน โดยอาศัยวิธีการให้ “ธรรมชาติควบคุมกันเอง” ดังที่ผู้เขียนถ่ายทอดและตอกย้ำไว้ว่า ชาวปกากะญอใช้ธรรมชาติรอบตัวเป็น “แหล่งความรู้และภูมิปัญญา” ที่ทำให้พวกเขา “รู้จักและเข้าใจโลกรอบตัวอย่างลึกซึ้ง” เนื้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า “โลกของธรรมชาติ” เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้เกิดวิถีชีวิตและช่วยให้ชาวปกากะญอสามารถดำรงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อยู่ได้โดยไม่ “เบียดเบียน” ธรรมชาติ นอกจากนี้ยังเป็นส่วนช่วยกำหนดและควบคุมพฤติกรรมผู้คนในสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอให้เกิดความเคารพและยำเกรงต่อธรรมชาติอยู่เสมอ ดังนั้น ด้วยวิถีชีวิตดังกล่าว ทำให้สภาพแวดล้อมหรือระบบนิเวศไม่ได้เปลี่ยนแปลงไป “ทางที่เลว” หากยังคงไว้ซึ่งความสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาน้ำเสียงของผู้เขียนผ่านบทบรรยายดังกล่าว ผู้อ่านย่อมมองเห็นถึงจุดมุ่งหมายและทรรศนะของผู้เขียนได้ กล่าวคือ ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่า ชาวปกากะญอมีวิถีชีวิตที่เป็นไปตามครรลองของธรรมชาติรอบตัวอย่างแท้จริง หากวิถีดังกล่าวยังคงมีผู้คนจำนวนไม่มากนัก

ที่จะมีโอกาสได้เข้าไปสัมผัสหรือรับรู้ถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่มี “ความงดงาม” เหล่านี้ เหตุนี้ ชาวปกากะญอจึงมักถูกกล่าวหาว่าเป็น “ผู้ทำลาย” มากกว่า “ผู้สร้างหรือรักษา” ซึ่งประเด็นดังกล่าวผู้เขียนได้แสดงทัศนะในเชิงวิพากษ์และโต้กลับอคติเกี่ยวกับชาวปกากะญอ จากความคิดของผู้คนภายนอกกลุ่มชาติพันธุ์หรือคนพื้นราบให้เห็นอย่างชัดเจนและตรงไปตรงมาว่า ผู้ที่ทำลายป่าไม้ไม่ใช่ชาวปกากะญอผู้ “ล่าหลัง” หากแต่เป็นคนพื้นราบที่อาศัยอยู่ใน “เมือง” ต่างหากที่ เป็นผู้ทำลายและใช้ทรัพยากรอย่าง “ไม่เข้าใจและไม่รู้จักพอ” ซึ่งประเด็นนี้ผู้เขียนยังได้ต่อยอดพร้อมกับกล่าวถึงนโยบายของภาครัฐที่ส่งผลกระทบต่อชาวปกากะญอ ดังเช่นการประกาศการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติของภาครัฐที่พยายามผลักดันให้ชาวปกากะญอออกจากป่าซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ดั้งเดิมด้วยคำกล่าวที่ว่า ชาวปกากะญอคือ “ผู้ทำลาย” ป่าซึ่งไม่เป็นความจริงแต่อย่างใด

ทั้งนี้ ถ้อยคำต่าง ๆ ที่ผู้เขียนนำมาใช้นั้น ไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึง “ความเป็นจริง” ที่เกิดขึ้นในวิถีของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอเพียงเท่านั้น หากยังต้องการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและสะท้อนให้เห็น “จิตสำนึกแห่งการดูแลรักษาผืนป่า” ที่ผสมรวมเป็นหนึ่งเดียวกับวิถีชีวิตและจิตวิญญาณของชาวปกากะญอ โดยบางครั้งอาจไม่ต้องใช้คำว่า “อนุรักษ์” แต่อย่างใด เหตุเพราะชาวปกากะญอไม่เคยมีความคิดที่จะทำลายผืนป่าแม้แต่น้อย ดังที่ผู้เขียนกล่าวว่า “คนที่นั่นไม่รู้จักการทำลายจึงไม่ต้องมีการอนุรักษ์” และเน้นย้ำอีกครั้งหนึ่งว่า ปกากะญอ “ทะนุถนอมธรรมชาติดุจเดียวกับชีวิตของตน” สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ยืนยันให้เห็นว่าชาวปกากะญอเป็น “คนของป่า” ที่รักและ “ทะนุถนอม” ผืนป่าและธรรมชาติอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามเรื่องราวดังกล่าวควรได้รับการสร้างความเข้าใจใหม่ให้กับสังคมไทยอย่างเป็นรูปธรรม ดังตัวอย่าง ดังตัวอย่างในสารคดีเรื่อง *แผ่นดินนี้ที่อีกฟากเขา* ของวีระศักดิ์ จันทร์สงแสง ที่ผู้เขียนได้บอกเล่าถึงชาวปกากะญอที่อาศัยอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำสาละวิน ความว่า

ตัวอย่างที่ 2

ชีวิตคนปกากะญอนั้น แค่ให้มั่นใจว่ามีข้าวพอกินตลอดปีก็มีความสุขได้แล้ว การปลูกข้าวจึงเป็นการงานที่ถูกจัดวางความสำคัญไว้เป็นลำดับแรกสุด ปกากะญอลุ่มแม่น้ำสาละวินก็เช่นกัน ...

หมู่บ้านที่พอมีพื้นที่ราบลุ่มเล็ก ๆ ตามริมแม่น้ำพอบุกเบิกเป็นแปลงนาได้ ก็จะทำนากันเป็นหลัก นอกนั้นก็ปลูกข้าวไร่ ซึ่งหมิ่นเหม่ต่อข้อกล่าวหาตราบาปตลอดกาลว่าเป็นผู้ตัดไม้ทำลายป่า – ทำไร่เลื่อนลอย

“เขาวาคนภูเขาคือตัวการทำลายป่า อยากให้มาดูของจริง จะรู้ว่าไม่ใช่”

แล้วใครที่ทำลายป่า ?

“เคยได้ยินข่าวไหม ? การทำไม้ทางฝั่งตะวันตกนั้น ที่จริงมันมีการตัดไม้จากฝั่งไทยด้วย เอาเข้าไปตีตราว่าเป็นไม้ฝั่งนั้น แล้วก็ขนกลับเข้ามาฝั่งไทย”

(แผ่นดินนี้ที่อีกฟากเขา, 2554: 104 – 106)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนหยิบยกประสบการณ์ของตนเองจากการเข้าไปสัมผัสเรื่องราวชีวิตของชาวปกากะญอในเขตลุ่มแม่น้ำสาละวินซึ่งเป็นบริเวณที่มีชาวปกากะญออาศัยอยู่หลายครัวเรือนนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวปกากะญอใช้ชีวิตอย่างพอเพียง เรียบง่าย การทำนาทำไร่เป็นอาชีพหลัก และเพื่อการมีข้าวบริโภคได้ตลอดทั้งปี ชาวปกากะญอจึงให้ความสำคัญต่อการปลูกข้าวเป็นอันดับแรก การปลูกข้าวไร่บนภูเขาที่ต้องหมุนเวียนเปลี่ยนที่ไปทุกปี หากแต่เป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผน และวนกลับมาใช้พื้นที่เก่าในช่วง 5 – 8 ปี พวกเขาจึงเรียกว่า “ไร่หมุนเวียน” ตามความเป็นจริงอย่างตรงไปตรงมา หากแต่ข้อกล่าวหาตราบาปที่ว่าชาวปกากะญอเป็นผู้ตัดไม้ทำลายป่า ทำไร่เลื่อนลอย ยังคงมีอยู่ ผู้เขียนเน้นย้ำว่า ไร่หมุนเวียนมิใช่สาเหตุแห่งความย่อยยับของผืนป่า และยังบอกว่าชาวปกากะญอไม่ใช่อาชญากร ทั้งยังตั้งคำถามและท้าทายให้มาดูของจริงว่า ใครคือผู้ทำลายป่าที่แท้จริง ดังคำพูดที่ว่า “แล้วใครที่ทำลายป่า”

ทั้งนี้ เรื่องราวข้างต้น สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตในความเป็นจริงของชาวปกากะญอ และภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานซึ่งมีงานวิจัยทางมานุษยวิทยาและสังคมศาสตร์รองรับการบันทึกภูมิปัญญาความรู้ในรูปแบบของงานวิจัยชาวบ้าน เช่น งานวิจัยเรื่อง *วิถีแม่น้ำ วิถีป่า ของปกากะญอสาละวิน งานวิจัยปกากะญอ* มีการพิมพ์ออกเผยแพร่เมื่อปี พ.ศ.2548 ในประเด็นของมายาคติที่ผู้คนภายนอกที่ไม่คุ้นเคยกับวิถีชีวิตดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความไม่เข้าใจเกี่ยวกับพื้นดินและระยะเวลาที่ปล่อยให้ป่านั้นฟื้นคืนสภาพ พื้นที่เพาะปลูกเพื่อเพาะปลูกหนึ่งฤดูกาลแล้วปล่อยให้ว่างไว้ เพื่อให้ป่าไม้ฟื้นคืนสภาพ เมื่อเวลาผ่านไปหลายปี จะกลายเป็นป่าที่มีต้นไม้ปกคลุม คนภายนอกมักคิดว่าเป็นพื้นที่ป่าและไม่มีเจ้าของ แท้จริงแล้ว ในหมู่ชุมชนมีการยอมรับสิทธิของคนที่เป็นเจ้าของพื้นที่ที่ว่างเป็นไร่เหล่านี้อยู่ เมื่อครบรอบการหมุนเวียน เจ้าของเดิมก็จะกลับมาทำการแผ้วถางเพาะปลูกอีกครั้งหนึ่ง (ชูศักดิ์ วิทยาภัก, 2561: 188) ดังนั้น ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า การถ่ายทอดเรื่องราวจาก

ประสบการณ์ของผู้เขียนข้างต้น ต้องการเน้นย้ำให้เห็นถึงสภาพความเป็นจริงจากการบอกเล่า ของ ชาวปกากะญอเองในเขตลุ่มแม่น้ำสาละวิน ซึ่งความเข้าใจผิดในเรื่องนี้ ส่งผลให้เกิดความขัดแย้ง ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชุมชนอยู่เสมอ เมื่อชาวบ้านกลับมาแล้วถามว่าทำไมในพื้นที่ป่าที่เคยเป็นไร่เหล้า ของตนเอง ก็มักจะถูกเข้าใจผิดและถูกดำเนินคดีในข้อหาตัดไม้ทำลายป่า ดังที่ผู้วิจัยจะอภิปรายต่อไป

3.3.2 วิถีชีวิตของชาวปกากะญอได้รับผลกระทบจากการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ

เรื่องราวระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอกับภาครัฐนั้น เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ผู้เขียน ได้ถ่ายทอดไว้ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ โดยแสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจรัฐ ในการจัดการและควบคุมชาวปกากะญอผ่านนโยบายการจัดตั้งเขตอุทยานแห่งชาติและการจัดการ ป่าชุมชนตามแนวทางของกรมป่าไม้ ซึ่งนโยบายดังกล่าวทำให้ชาวปกากะญอกับเจ้าหน้าที่รัฐ เกิดความขัดแย้งทางความคิด นอกจากนี้ ยังส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวปกากะญอที่จำเป็นต้อง อาศัยผืนป่าในการดำรงชีวิต ทั้งนี้ ผู้วิจัยขออภิปรายประเด็นดังกล่าว จากสารคดีเรื่อง *สวนของคน ชี้เกียด โรงเรียนไม่มีหลังคา* ของสุวิษานนท์ รัตนภิมล ที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดไว้ ความว่า

ตัวอย่างที่ 1

ป่าที่เห็นเขียว ๆ วันดีคืนดีก็อาจเตียนโล่งกลายเป็นที่ปลูกข้าวไร่ ระบบการปลูกพืชหมุนเวียนซึ่งต้องถางแล้วเผาเพื่อปลูกข้าว เคยเป็นกิจกรรม ชีวิตที่ทำอยู่เป็นปกติ กระทั่งวันหนึ่ง เกิดมีปัญหาขึ้นมา นั่นคือหน่วยงาน และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ห้ามโค่นไม้ถางไร่

สายตาที่ชาวบ้านมองป่า กับป่าในสายตาเพื่อการอนุรักษ์ไว้เป็นถิ่น ต้นน้ำของเจ้าหน้าที่รัฐนั้นต่างกันอย่างสิ้นเชิง สิทธิในที่ดิน ที่ทำกิน กำลังถูก สั่นคลอนและทำให้พวกเขามีความผิได้ เมื่อมีหน่วยงานจัดการป่าต้นน้ำเข้ามา ตั้งสำนักงาน พร้อมเจ้าหน้าที่ ...

.. นับเป็นเรื่องใหม่ที่เกิดขึ้นกับหมู่บ้านหนองเตาและหมู่บ้านอื่น ๆ ด้วย บางหมู่บ้านถึงขนาดเกิดเป็นความขัดแย้ง ไล่จับขึ้นโรงขึ้นศาล

ชาวบ้านไม่ได้รับประกันในความปลอดภัยว่าจะสามารถทำกินบนพื้นที่ดินป่าอย่างแต่ก่อนได้หรือไม่ เพราะหน่วยงานยังขยายไปถึงการปลูกพืช

ทดแทน ปลูกป่าเพิ่ม ซึ่งกล้าไม้ก็เป็นไม้จากแหล่งอื่น ไม่ใช่ไม้จากหมู่บ้าน
เช่น ไม้สน ไม้ยูคาลิปตัส กระถินณรงค์ เป็นต้น ปลูกเป็นแถวเป็นแนว
จนเบียดไม้อื่นไมให้งอกขึ้นมาก็มี

(สวนซีเกียจ โรงเรียนไม่มีหลังคา, 2544: 37)

จากตัวอย่างดังกล่าว ผู้เขียนเริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่าง
ชาวปกากะญอกับเจ้าหน้าที่รัฐ กล่าวคือ การวางนโยบายการปลูกป่าเพื่อการอนุรักษ์
ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่เน้นการปลูกพืชทดแทนซึ่งไม่ใช่พืชพันธุ์ดั้งเดิมหากแต่เป็นพืชเชิงพาณิชย์ เช่น
การปลูกไม้สน ยูคาลิปตัส กระถินณรงค์ ทั้งนี้ ผลกระทบจากนโยบายการปลูกป่าดังกล่าว เป็นเสมือน
การปลูกป่ารุกไล่ที่ชาวบ้าน และก่อให้เกิดความขัดแย้งกันในหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังทำให้เกิดปัญหา
การแย่งชิงพื้นที่ทำกินทั้งจากหน่วยงานรัฐและจากระบบทุน ทั้งหมดส่งผลให้วิถีชีวิตของชาว
ปกากะญอเปลี่ยนไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หากถึงแม้จะมีชาวบ้านชาวปกากะญอออกมาต่อสู้
เรียกร้อง ไม่เห็นด้วยกับโครงการปลูกป่าดังกล่าวจนนำไปสู่ข้อตกลงตามเงื่อนไขแต่ละพื้นที่
และหลายพื้นที่ที่ยึดเยื้อมาถึงปัจจุบัน

ทั้งนี้ จากตัวอย่างที่ 1 ผู้อ่านจะเห็นว่า การใช้อำนาจรัฐโดยการแทรกแซงผ่านโครงการ
อนุรักษ์หรือปลูกป่าต่าง ๆ ส่งผลให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวปกากะญอที่มีพื้นฐานการดำรงชีวิต
ที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมาก กล่าวคือ การนำพื้นที่ป่าไปใช้
ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ส่งผลให้จำนวนไร่หมุนเวียนของชาวปกากะญอลดลง การทำกินมีความ
ลำบากขึ้น วัฏจักรการทำไร่หมุนเวียนต้องเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ภายใต้นโยบายดังกล่าวจากภาครัฐ
สะท้อนให้ผู้อ่านเห็นถึงการสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐและผู้มีอำนาจในการเอาที่ดินทำกิน
ของชาวบ้านไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ซึ่งไม่ได้อำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มชาติพันธุ์แต่อย่างใด
และก่อให้เกิดความเข้าใจผิดว่าเป็นชาวปกากะญอกระทำการเสียเอง ทั้งหมดที่ผู้เขียนถ่ายทอดไว้ได้
นำเสนอให้เห็นว่า ชาวปกากะญอไม่ได้มีความคิดหรือพฤติกรรมที่จะทำลายสิ่งที่เปรียบเหมือน
จิตวิญญาณของทุกคนในกลุ่มชาติพันธุ์แต่อย่างใด ดังนั้นนโยบายของภาครัฐจึงทำให้เกิดความขัดแย้ง
และนำมาซึ่งการไม่ยอมรับนโยบายที่ภาครัฐนำมาใช้กับตนเอง จากการบังคับกดดันและทำให้วิถีชีวิต
ของชาวปกากะญอเปลี่ยนไปจากเดิม ดังตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *จอนิ โอโดเซา ในสวนของคน
ซีเกียจ* ของสุวิชานนท์ รัตนภิมล ความว่า

ตัวอย่างที่ 2

“บรรพบุรุษสืบทอดกันมาด้วยจารีตวิถีชีวิต ประกอบขึ้นจากความเชื่อ และวิธีปฏิบัติ แต่กฎหมายมาจากในเมือง อยู่เหนือกว่าจารีตที่สืบทอดกันมา เลยเกิดปัญหาจับชาวบ้าน มาทำอะไร ๆ กับชาวบ้าน สุดท้ายก็มีผลประโยชน์ เจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้าใจผิด ๆ จัดการแบบผิด ๆ เราเห็นว่ามันไม่ถูก เราเรียกร้อง คัดค้าน ลำบากมาก สุดท้ายเราก็แพ้ เพราะวิธีการของเรามันถูกดีจริง แต่มันไป ผิดกับจารีตของประเทศซึ่งมันเป็นอีกอย่างหนึ่ง เราเข้าใจอีกอย่างหนึ่ง วิถีชีวิตเรามันเป็นอีกอย่างหนึ่ง แต่ของเราจริง ๆ มีมาก่อน”

ครั้งหลังสุด เขาจึงเคลื่อนไหวให้เกิด พ.ร.บ.ป่าชุมชน โดยให้ครอบคลุม รองรับวิถีชีวิต กฎจารีตที่มีมานานแล้ว

“ให้เรามีสิทธิมีเสียงกับกฎจารีตแบบใหม่ ก็ในเมื่อเราต้องอยู่ร่วมกัน เป็นประเทศ ก็ต้องมีหลากหลาย ไม่ใช่การจัดการทุกอย่าง เราไม่มีส่วนรู้เห็น อะไรด้วยเลย มาซึ่งเป็นชีวิต อย่างโน้นอย่างนี้”

(จอนิ โอโตเซา ในสวนของคนขี่เกี้ยว, 2554: 40)

ในตัวอย่างที่ 2 นี้ ผู้เขียนได้ถ่ายทอดเรื่องราวการต่อสู้เรียกร้องคัดค้านของชาวบ้าน ชาวปกากะญออยู่กับเจ้าหน้าที่รัฐและนโยบายการปลูกป่า ซึ่ง พญ. โอโตเซา บุตรชายของพะตี จอนิ โอโตเซา เป็นผู้นำกลุ่มชาวบ้านในการต่อสู้เรียกร้องครั้งนี้ ดังจะเห็นได้จากการบอกเล่าของ ชาวปกากะญอที่ว่า เจ้าหน้าที่หน่วยงานป่าไม้ไม่เชื่อว่าวิถีชีวิตของชาวปกากะญอจะช่วยดูแล รักษาป่าได้ ความเข้าใจผิดที่ว่า ชาวปกากะญอทำอะไรเลือนลอยคือการทำลายป่า ทำให้รัฐได้ ประโยชน์แต่ไม่ได้อำนวยประโยชน์ให้กับกลุ่มชาวบ้านอย่างแท้จริง พระราชบัญญัติป่าชุมชนที่ออกมา ทำให้คนเมืองเริ่มสนใจทรัพยากรธรรมชาติ เข้าใจว่าเป็นพื้นที่ป่าสงวนคือเขตอนุรักษ์ตามกฎหมาย หากแท้จริงแล้ว เขตป่าสงวนดังกล่าวมีการทับซ้อนลงบนพื้นที่เกษตรกรรมดั้งเดิมของ ชาวปกากะญอ เหตุนี้ทำให้วิถีชีวิตของชาวปกากะญอต้องต่างไปจากเดิม อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นการมองต่างมุมและไม่เข้าใจวิถีชีวิตตามความเป็นจริงของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ทั้งนี้ พระราชบัญญัติป่าชุมชนยังไม่รองรับวิถีชีวิตดั้งเดิม กฎจารีตที่มีมานานของชาวปกากะญอ ทำให้ พื้นฐานชีวิตความเป็นอยู่ของชาวปกากะญอในปัจจุบันยังคงต้องหาทางยืนยันต่อสู้กับทุกอย่างที่จะ เกิดตามมาในอนาคตกับหมู่บ้านและกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง

3.3.3 ผู้อพยพชาวปกากะญอต้องการพื้นที่ธรรมชาติในฐานะที่คุ้มภัย

ในช่วงระยะเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมา สถานการณ์ความไม่สงบจากการสู้รบระหว่างรัฐบาลเมียนมากับชนกลุ่มน้อยซึ่งรวมถึงสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยง หรือกะเหรี่ยงเคเอ็นยู (KNU) นั้น ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนได้ถ่ายทอดให้ผู้อ่านเห็นผลกระทบจากสถานการณ์ดังกล่าว กล่าวคือ ชาวปกากะญอต้องอพยพย้ายถิ่นฐานเพื่อลี้ภัยสงครามโดยการเข้ามาอาศัยอยู่ในศูนย์อพยพหรือเขตชุมชนผู้อพยพในบริเวณภาคเหนือและภาคตะวันตกของประเทศไทยซึ่งไม่ใช่วิถีดั้งเดิมของชาวปกากะญอที่อาศัยพื้นที่ป่าเป็นหลักแหล่งในการดำรงชีพ เหตุดังกล่าว ทำให้ชาวปกากะญอส่วนหนึ่งต้องดิ้นรนเอาชีวิตรอดในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การรับจ้างทำงานในฐานะแรงงานที่ไม่ได้ถูกรับรองทางกฎหมาย เพื่อแลกกับอาหารและที่อยู่อาศัย ซึ่งหากพิจารณาในด้านสิทธิมนุษยชนของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ควรได้รับการคุ้มครองและมีสิทธิเสรีภาพในการดำรงชีวิต ผู้เขียนจึงได้ถ่ายทอดเรื่องราวของหญิงสาวปกากะญอ “มิ่งลาหู่” ผู้ซึ่งอพยพลี้ภัยเข้ามาอาศัยอยู่ในศูนย์อพยพชั่วคราวที่รัฐไทยได้จัดตั้งขึ้น อันเนื่องมาจากสถานการณ์ความไม่สงบระหว่างรัฐบาลเมียนมากับชนกลุ่มน้อย ดังปรากฏในสารคดีเรื่อง *กะเหรี่ยงผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก* ของบุหลัน รัตน์ ความว่า

ตัวอย่างที่ 1

ตลอดทั้งคืนที่เธอนอนหลับ ๆ ตื่น ๆ ฟังเสียงปืนยาวที่แว่วมาเป็นครั้งคราว ผิดกว่าสองสามคืนก่อนมากมายที่การรบพุ่งรุนแรง จนเธอคิดว่าจะหนีไม่รอด หลายคนต้องตกเป็นเหยื่อกระสุนของผู้บุกรุก หลายคนถูกจับไปเป็นลูกหาบ ขนเสบียง ขนอาวุธให้กับศัตรู

รุ่งเช้า ฟ้ายังไม่ทันสว่าง มิ่งลาหู่รีบปลุกพ่อกับแม่ให้ลุกขึ้นมากินข้าว ส่วนตัวเธอรีบเก็บผ้าผืนและห่อเสบียงเพื่อเตรียมตัวออกเดินทาง

“เราจะไปชายแดนเพื่อข้ามเข้าสู่เมืองไทย” เธอบอกกับพ่อแม่ก่อนจะพากันเดินตามคนอื่น ๆ ที่ล่องหน้าไปแล้ว แต่ก็ยังมีผู้คนอีกจำนวนมากที่ยังริรอไม่รู้จะไปทางไหน

...

ก้าวแรกที่เหยียบลงบนแผ่นดินไทย เธอรู้สึกถึงความเปลี่ยวร้างและสูญเสียเสรีภาพเช่นที่เคยเป็นมานานนับปี นักรบกองทัพที่เธอเห็นเมื่อเย็นวานยินยอมให้ทหารไทยปลดอาวุธและพาขึ้นรถฮีเอ็มซีขับออกไปอย่างรวดเร็ว เธอได้

แต่มองตามและสะท้อนเยือกเข้าไปในหัวใจ ความพ่ายแพ้เริ่มปรากฏให้เห็นอีกไม่นานแผ่นดินเกิดตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษก็จะถูกย่ำยี และกลายเป็นของคนชาติอื่น

...

มิ่งลาทุ้กับครอบครัว ถูกพาไปทำประวัตินและรับประทานอาหารกับเสื่อผ้า ก่อนจะมีเจ้าหน้าที่พาไปส่งยังเพิงพักที่ถูกสร้างขึ้นมาอย่างหยาบ ๆ และแออัด แต่เรียงกันเป็นแถวแนวอย่างเป็นระเบียบ เธอพยายามมองหาหน้าคนกลุ่มนั้น ที่ถูกพาล่วงหน้าออกมาก่อน แต่ก็มองไม่เห็นแม้แต่แว้ว ผู้คนส่วนใหญ่ เป็นชาวบ้านทั่ว ๆ ไป

(กะเหรี่ยงผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก, 2552: 233 – 238)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนเริ่มต้นด้วยการเล่าเรื่องราวของ “มิ่งลาทุ้” หญิงสาวชาวปกากะญอซึ่งเป็นหนึ่งในผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในการสู้รบระหว่างรัฐบาลเมียนมากับสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยง โดยจะเห็นว่า บทสนทนาในเรื่องที่ผู้เขียนสร้างขึ้นนั้น ได้แสดงถึงสภาพของชาวปกากะญอซึ่งเต็มไปด้วย “ความยากลำบาก” ตลอดจน “ความหวาดกลัว” ที่อาจจะถูกจับไปเป็นเชลยหรือถูกบังคับใช้แรงงานจากสถานการณ์ความไม่สงบข้างต้น เหตุนี้ ชาวปกากะญอส่วนหนึ่งจำเป็นต้องอพยพลี้ภัยเพื่อเอาชีวิตรอดเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศรอยต่อที่ใกล้ที่สุด อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่า การถ่ายทอดเนื้อหาดังกล่าว ผู้เขียนต้องการสร้างเรื่องราวให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการและมีอารมณ์ร่วม กล่าวคือ ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นความทุกข์ใจ ความเจ็บปวด ความหวาดระแวง ความโหยหาความสุขและอิสระเสรีใน “แผ่นดินเกิดของตน” ดังจะเห็นว่า ภาพของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ ผู้ที่ได้รับบาดเจ็บจากสงครามและกลายเป็นบุคคลพลัดถิ่น ต้องพลัดพรากจากบ้านและบุคคลอันเป็นที่รัก บางชีวิตต้องสูญเสียไปกับสงคราม ภาพดังกล่าวทำให้ผู้อ่านเกิดความหดหู่และสะเทือนใจไปกับเหตุการณ์ที่ผู้เขียนนำเสนอ ทั้งนี้ ชีวิตและความเป็นอยู่ของกลุ่มชาวปกากะญอที่ได้รับผลกระทบเหล่านี้ ต้องตกอยู่ในความคับแค้นใจ และต้องการที่พึ่งพิง เหตุดังกล่าวจึงทำให้ชาวปกากะญอเลือกที่จะอพยพเพื่อหาหลักแหล่งใหม่ที่ปลอดภัยสำหรับตนเอง ครอบครัว และพวกพ้องในกลุ่มชาติพันธุ์ “ประเทศไทย” จึงเป็น “ดินแดนที่เป็นความหวัง” ของกลุ่มชนเหล่านี้ หากแต่ในความเป็นจริงแล้ว การอพยพลี้ภัย การแอบซ่อน และหลบหนีโดยเป็นคนกลุ่มใหญ่ก็มีใช่เป็นสิ่งที่ง่ายนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีผู้บาดเจ็บ ผู้สูงอายุ

และเด็กเป็นผู้ร่วมทาง ทำให้การหลบหนีเป็นไปได้ด้วยความยากลำบากเน้นซ้ำ และอาจจะเกิดอันตรายได้ทุกเมื่อจากการเป็น “เหยื่อกระสุน” หรือ “การถูกจับไปเป็นเชลยใช้แรงงาน”

จากเรื่องราวข้างต้น “มั้งลาตู้” ถือเป็นตัวละครสำคัญที่ผู้เขียนต้องการถ่ายทอดให้เห็นภาพของชาวปกากะญอที่ได้ผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในการสู้รบระหว่างรัฐบาลเมียนมากับสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยง ทั้งนี้ ผู้เขียนได้บรรยายต่อเกี่ยวกับการใช้ชีวิตในศูนย์อพยพของ “มั้งลาตู้” ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 2

มั้งลาตู้ใช้ชีวิตอยู่ในศูนย์อพยพมาได้ราวเดือนเศษ น้องคนเล็กป่วยตามหลังจากเข้ามาอยู่ในศูนย์ได้เพียงสัปดาห์เดียว ส่วนขาพ่อที่บาดเจ็บนั้นหายแล้ว แต่ก็ยังเดินกะโผลกกะเผลก เพราะรักษากันตามมีตามเกิด แม้กลายเป็นคนไม่ค่อยพูดหลังจากน้องคนเล็กตาย วัน ๆ เอาแต่นั่งทอดผ้าอยู่คนเดียวตั้งแต่เช้าจรดเย็น

... เธอได้มีโอกาสรู้จักกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยคนหนึ่ง ซึ่งเข้ามาตีสนิทและพูดคุยด้วย ซึ่งเธอก็ยินดีที่จะผูกมิตรอย่างจริงจัง หลังจากนั้นไม่นานเจ้าหน้าที่ไทยคนนั้นก็ได้อ่อยปากชวนให้ไปทำงานที่บ้านเจ้านายซึ่งอยู่ไม่ไกลจากที่นี่ มีค่าตอบแทนให้ค่อนข้างสูง วันไหนอยากกลับบ้านหรือคิดถึงพ่อแม่ก็ขอให้บอกจะพากลับมาเยี่ยม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เด็กสาวชะโงกมองตามแสงไฟออกไปนอกรถ เธอฝันถึงเสรีภาพและความสุขสบายในเมืองไทย เธอคาดหวังไว้ว่าจะตั้งใจทำงานและเก็บเงินให้ได้มาก เพื่อที่จะส่งมาให้พ่อกับแม่ใช้จ่าย รอยยิ้มผุดพรายขึ้น เด็กสาวอยากรู้เหลือเกินว่าเมืองไทยนั้นสวยงามแค่ไหน

(กะเหรี่ยงผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก, 2552: 238 – 240)

การมีชีวิตในศูนย์อพยพพลีภัยที่ประเทศไทยจัดให้ดังที่ผู้เขียนนำเสนอไว้นั้น ที่พักของชาวปกากะญอเป็นเพิงพักที่ถูกสร้างขึ้นมา “อย่างหยาบ ๆ และแออัด” หากแต่ยังคงเป็นระเบียบและต้องมี “การทำประวัตผู้ลี้ภัย” ซึ่งผู้ลี้ภัยจะได้รับอาหารและเสื้อผ้าตามความจำเป็นเบื้องต้น ทั้งนี้ผู้เขียนพรรณนาให้เห็นความรู้สึกถึง “ความเปลี่ยวร้าง” และ “ความสูญเสียเสรีภาพ” ของผู้ลี้ภัย

ตลอดจนความรู้สึกพ่ายแพ้ต่อการถูกย่ำยีแผ่นดินเกิดของตน และการถ่ายทอดให้เห็นภาพของผู้ร่วมเผ่าพันธุ์ที่จะต้องถูกแยกให้พลัดพรากจากกัน ความเศร้าสลดใจร่วมกันในกลุ่มของผู้ลี้ภัยที่ต่างคนต่างสูญเสียญาติอันเป็นที่รักไปในสงครามแย่งดินแดนซึ่งนับวันจะมีผู้อพยพลี้ภัยเข้ามาในศูนย์มากขึ้น ทั้งนี้ เรื่องดังกล่าวได้สะท้อนผ่านสายตาของมิ่งลาห์ตัวละครเอกของเรื่อง แม้การใช้ชีวิตในศูนย์อพยพจะไม่มีความสะดวกสบาย หากแต่นับว่ายังมีชีวิตรอดและปลอดภัยกว่าดินแดนแห่งสมรภูมิสงคราม

ภาพของการใช้ชีวิตในศูนย์อพยพของหญิงสาวชาวปกากะญอที่ผู้เขียนสร้างให้เป็นตัวละครเอกนั้น นำเสนอให้ผู้อ่านเห็นว่า “เธอฝันถึงเสรีภาพและความสุขสบายในเมืองไทย” การที่หญิงสาวหลายคนในศูนย์อพยพถูกชักชวนให้ไปทำงานนอกศูนย์เนื่องจากคำบอกเล่าถึงค่าตอบแทนที่ค่อนข้างสูงและการมีเพื่อนในวัยเดียวกัน “ตกลงที่จะไปทำงานที่นั่นด้วย” ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ ทำให้หญิงสาวชาวปกากะญอจึงตอบรับคำชักชวนซึ่งก็อาจคาดเดาได้ถึงชีวิตหรือเหตุการณ์ข้างหน้าที่พวกเขาจะต้องพบเจอ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงเหตุการณ์ดังกล่าว ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นถึงการขาดความมีมนุษยธรรมและการขาดจิตสำนึกในศีลธรรมจรรยาที่สมควรจะมีให้กับเพื่อนมนุษย์ โดยเฉพาะผู้ที่ตกอยู่ในชะตากรรมของความยากลำบากและถูกดูหมิ่นดูแคลนจากสังคมในฐานะ “ชนกลุ่มน้อยผู้ไร้ดินแดน” อยู่เสมอ

ทั้งนี้ จากบริบททั้งหมดที่ผู้เขียนบรรยายไว้นั้น ไม่เพียงแต่ต้องการสื่อให้เห็นถึงความรู้สึกทุกข์ใจหรือความหวาดระแวงของผู้อพยพชาวปกากะญอเพียงเท่านั้น หากยังแสดงให้เห็นถึงความคาดหวังของชาวปกากะญอที่มีต่อเจ้าหน้าที่และผู้รับผิดชอบในศูนย์อพยพที่จะตอบสนองถึงความรู้สึก รวมถึงความต้องการที่จะดำเนินชีวิตตามวิถีดั้งเดิมที่พึงพิงและอาศัยธรรมชาติเป็นหลักในการดำรงชีพ ในสายตาของคนนอกกลุ่มชาติพันธุ์อาจมองว่า วิถีชีวิตในศูนย์อพยพคือความเหมาะสมและความสะดวกสบายที่สุดที่รัฐไทยสามารถมอบให้กับผู้อพยพได้ หากมองในทางกลับกัน สำหรับชาวปกากะญอแล้ว พื้นที่ป่าคือหัวใจสำคัญในการมีชีวิตอยู่ เพราะชีวิตของชาวปกากะญออยู่ภายใต้วัฏจักรของป่าและธรรมชาติรอบตัวเป็นบ้านและที่คุ้มภัยที่มีชีวิตและจิตวิญญาณ ดังนั้น ขอเพียงมีพื้นที่ป่าหรือรัฐมีการจัดสรรพื้นที่ป่าให้กับชาวปกากะญอได้อาศัยเพื่อลี้ภัยและดำรงชีพอย่างเหมาะสม ปัญหาของการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนกลุ่มชาติพันธุ์ก็ได้รับการแก้ไขไปด้วยเช่นกัน

นอกจากเรื่องราวของ “มิ่งลาห์” ตามที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดไว้แล้วนั้น จะเห็นว่าผู้อพยพชาวปกากะญอต้องการพื้นที่ธรรมชาติในฐานะที่คุ้มภัย เนื่องจากวิถีชีวิตของชาวปกากะญอดำรง

อยู่กับป่า ดังนั้นหากต้องย้ายถิ่นฐานหรือลี้ภัย พวกเขา ก็ยังต้องการพื้นที่ป่าในการดำรงชีวิต เฉกเช่น วิถีเดิม ดังจะเห็นตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *แผ่นดินนี้ที่อีกฟากเขา* ของวีระศักดิ์ จันทร์สงแสง ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 3

โดยความจริงทางประวัติศาสตร์ ลุ่มแม่น้ำสาละวินจึงไม่ใช่แค่แดนดิบเถื่อนไกลโพ้นที่ล้าหลัง ทว่าควรถือเป็นดินแดนสำคัญในฐานะต้นธารอารยธรรมของมนุษยชาติในระดับสากล

มีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์อยู่มานับหมื่นปี แต่จนทุกวันนี้ ลุ่มน้ำสาละวินยังไม่เปลี่ยนแปลงไปมากนัก ชุมชนในเขตฝั่งไทยที่ส่วนใหญ่เป็นชนเผ่าปกากะญอ ยังคงวิถีของคนอยู่กับป่า กระท่อมหรือบ้านเรือนยังคงกลมกลืนอยู่กับป่าเขาธรรมชาติตามวิถีเดิม ชีวิตคนปกากะญอนั้น แคะให้มั่นใจว่ามีข้าวพอกินตลอดปี ก็มีความสุขได้แล้ว การปลูกข้าวจึงเป็นงานที่ถูกจัดวางความสำคัญไว้เป็นอันดับแรกสุด ปกากะญอในลุ่มน้ำสาละวินก็เช่นกัน

“เราอยู่กับแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวในหลวงนั้นแหละ”
พ่อหลวงฯ ชำนาญศิรีไพร่ ผู้ใหญ่บ้านแม่ก้อน ตำบลแม่คง (อำเภอแม่สะเรียง) อธิบายถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของชนเผ่าปกากะญอ ให้ง่ายกับการเข้าใจของคนภายนอก

(แผ่นดินนี้ที่อีกฟากเขา, 2554: 103 – 104)

ลุ่มแม่น้ำสาละวิน ถือเป็นแหล่งอารยธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มาเป็นเวลานาน เหตุเพราะมีเทือกเขาที่สลับซับซ้อนอันเป็นศูนย์กลางการดำเนินชีวิตแบบเกษตรกรรมมาแต่ดั้งเดิม นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ราบลุ่มเล็ก ๆ ตามริมแม่น้ำที่สามารถทำนา ส่วนที่เป็นเขาก็ทำไร่ข้าวหมุนเวียนบนภูเขา ทั้งนี้ผู้อ่านจะเห็นว่า พื้นที่ในธรรมชาติมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวปกากะญอ ทำให้ลุ่มแม่น้ำสาละวินเป็นภูมิภาคประเทศแห่งหนึ่งที่เหมาะกับวิถีชีวิตของชาวปกากะญอที่เป็นคนอยู่ร่วมกับป่า ซึ่งนอกเหนือจากการเพาะปลูกแล้ว ชาวปกากะญอยังรู้จักใช้ประโยชน์จากพืชพันธุ์ที่มีอยู่มากมายในเขตป่าสาละวิน วิถีชีวิตและภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานเท่ากับอายุการตั้งถิ่นฐาน เป็นวิถีที่เรียบง่าย พอเพียง และมีความสุข

ทั้งนี้ การนำเสนอภาพพื้นที่ธรรมชาติในฐานะที่คุ้มภัยของชาวปกากะญอ เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์เชิงประจักษ์ แม้ชาวปกากะญอบางส่วนจะเป็นผู้ลี้ภัยที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งเป็นหมู่บ้านอยู่ริมฝั่งสาละวินมาอย่างยาวนาน ด้วยความหวังว่าพวกเขาจะดำรงชีวิตด้วยความสงบสุข หากแต่องค์ความรู้พื้นบ้านทั้งหลายไม่เคยได้รับการยอมรับและไม่เคยมีโอกาสร่วมกำหนดความเป็นไปในถิ่นฐานและวิถีชีวิตของตนเอง การพัฒนาของรัฐที่เข้ามาทำให้ชาวบ้านกลัวและรู้สึกว่ามีสิทธิบนแผ่นดินของตนเอง ผู้คนยังไม่ได้รับสัญชาติไทย ตัวแทนของชาวปกากะญอบางส่วนจึงออกมาเรียกร้องเพื่อต้องการพื้นที่ป่าธรรมชาติเป็นที่อยู่อาศัยและคุ้มภัย เพื่อดำรงชีวิตอย่างสงบสุข ทำให้มีการเรียกร้องจากกลุ่มชาติพันธุ์อยู่เสมอ ๆ และเมื่อวันที่ 2 – 3 สิงหาคม พ.ศ.2562 เครือข่ายชุมชนบ้านแม่หมี เครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์ลำปาง ร่วมกับสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ (สกน.) ร่วมกันจัดงาน “สืบทอดภูมิปัญญา สืบสานวัฒนธรรม พื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง สถาปนาพื้นที่ทางจิตวิญญาณ ตามมติคณะรัฐมนตรี 3 สิงหาคม 2553” ณ ชุมชนบ้านแม่หมี เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค อันเกิดจากการนำมติคณะรัฐมนตรี 3 สิงหาคม พ.ศ.2553 อันมีสาระสำคัญคือการส่งเสริมและฟื้นฟูวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชาวปกากะญอมาดำเนินการในแต่ละพื้นที่ ทั้งในระดับนโยบายและปฏิบัติ จากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (พันธวัฒน์ เศรษฐวิไล, 2562 เข้าถึงเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2565) และล่าสุดเมื่อวันที่ 12 ก.ย. 2565 กรณีบ้านแม่จอกฟ้านี้เป็นชนวนสำคัญที่ทำให้สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ (สกน.) จังหวัดลำปาง กลุ่มประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากกฎหมายและนโยบายด้านป่าไม้-ที่ดิน ตัดสินใจเข้ายื่นหนังสือถึงหัวหน้าพรรคก้าวไกล และประธานคณะกรรมการที่ดินทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มาเร่งรัดติดตามการแก้ไขปัญหาที่ดิน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลสบป่าด อำเภอมะแมะ จังหวัดลำปาง โดยมีข้อเรียกร้องให้มีแนวนโยบายอย่างจริงจังในการยุตินโยบายทวงคืนผืนป่า และแก้ไขปัญหาสืบเนื่องจากนโยบายดังกล่าว ได้แก่ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 และพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 การคืนสิทธิให้เหยื่อทวงคืนผืนป่าเข้าทำกินในพื้นที่ ทั้งคดีที่พบตัวผู้กระทำความผิดและไม่พบผู้กระทำความผิด กระบวนการยุติธรรมที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือแย่งยึดที่ดินอย่างเป็นระบบ (พชร คำชำนาญ, 2565 เข้าถึงเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2565)

แนวคิดทั้งสามประการที่แสดงให้เห็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างมิติทางสิ่งแวดล้อมกับสิทธิมนุษยชนผ่านตัวบทสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอข้างต้นอันได้แก่ การกล่าวหาว่าชาวปกากะญอเป็นผู้ทำลายป่าและการเกิดอคติต่อกลุ่มชาติพันธุ์ วิถีชีวิตที่ได้รับผลกระทบ

จากการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ และเรื่องราวของผู้อพยพชาวปกากะญอที่ต้องการพื้นที่
 ธรรมชาติในฐานะที่คุ้มภัยนั้น ผู้เขียนต้องการสะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่จริงของกลุ่มชาติ
 พันธุ์ปกากะญอที่เป็นอยู่และได้ถูกกระทำในปัจจุบัน และการที่เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาจัดการดูแล
 เกี่ยวกับพื้นที่ป่าในแหล่งทำกินของหมู่บ้าน โดยไม่เปิดโอกาสให้กลุ่มชาติพันธุ์มีส่วนร่วมกำหนด
 ความเป็นไปในวิถีถิ่นฐานของตนเอง ทั้งยังมีชีวิตอยู่กับข้อกล่าวหาว่าเป็นผู้ทำลายป่า ถูกควบคุม
 และจำกัดพื้นที่ทำกินจากโครงการต่าง ๆ ของรัฐ หากมนุษย์ยังต้องการพื้นฐานในเรื่องที่ทำกิน
 และที่อยู่อาศัย รวมถึงพื้นที่คุ้มภัยแล้ว ชาวปกากะญอก็คือ “คน” หนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์
 ที่ต้องการปัจจัยขั้นพื้นฐานเหล่านี้เช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นชาวปกากะญอที่ลงหลักปักฐานอยู่ดั้งเดิม
 นานมาแล้ว หรือเป็นผู้ลี้ภัยเข้ามาอาศัยแผ่นดินไทยในภายหลังไม่นานมานี้ ดังนั้น การถูกจำกัดสิทธิ
 ทำกิน การเกิดสงครามกลางเมือง การต้องโยกย้ายจากถิ่นฐานเดิมเพราะเหตุการณ์ต่าง ๆ หรือแม้แต่
 การพัฒนาและอำนาจจากภาครัฐในด้านต่าง ๆ ที่เข้ามาในพื้นที่ ทำให้เกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิต
 และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มชาติพันธุ์ในที่สุด หลายปัจจัยที่เกิดขึ้นและเข้ามาเกี่ยวข้อง
 คงยากที่ชาวปกากะญอจะคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของตนเอง หรืออาจจะไม่เหลือชุมชนดั้งเดิม
 อีกต่อไป

กล่าวโดยสรุป แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในเนื้อหาสารคดีเกี่ยวกับ
 กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอทั้ง 3 กลุ่มหลัก อันได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติ
 พันธุ์ปกากะญอกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับมิติทาง
 วัฒนธรรม และแนวคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมกับสิทธิมนุษยชน เป็นส่วนสำคัญที่แสดงให้เห็นถึง
 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอกับมิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยง
 และส่งผลต่อวิถีชีวิตและการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ และหวังให้ผู้คนนอกกลุ่มชาติพันธุ์เข้าใจ
 และรับรู้ถึงคุณค่าของธรรมชาติ เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติยังคงดำรงอยู่อย่างสมบูรณ์สืบไป และเพื่อ
 สะท้อนให้คนนอกกลุ่มชาติพันธุ์เข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงตัวตนของกลุ่มชนชาติพันธุ์ซึ่งเป็นผู้ดูแลรักษา
 ธรรมชาติมากกว่าจะเป็นผู้ทำลาย

บทที่ 4

กลวิธีทางวรรณศิลป์ในการนำเสนอแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อม

สารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ เป็นงานเขียนที่มีความโดดเด่นด้านแนวคิด โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมที่ผู้วิจัยได้อภิปรายในบทที่ 3 แล้ว ทั้งนี้ การนำเสนอแนวคิดดังกล่าว ผู้เขียนมีการใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ที่หลากหลายและน่าสนใจ เพื่อแสดงให้เห็นวิธีการสื่อถึงแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อม ดังที่ผู้วิจัยจะอภิปรายต่อไป

4.1 การใช้ขนบการเขียนแบบชาติพันธุ์วรรณนา

ชาติพันธุ์วรรณนา (ethnography) เป็นระเบียบวิธีทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรมที่มุ่งศึกษาวัฒนธรรมเชิงพรรณนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมของชุมชนดั้งเดิมหรือชนก่อนที่มีตัวหนังสือ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2524: 135) ทั้งนี้ ชาติพันธุ์วรรณนามุ่งพรรณนาและตีความพฤติกรรมของกลุ่มคน รวมถึงระบบทางสังคม และวัฒนธรรม ในการศึกษาที่มุ่งทำความเข้าใจแบบแผน พฤติกรรมทางสังคม วัฒนธรรม ขนบประเพณี และวิถีชีวิตของกลุ่มคนในสังคม โดยนักวิจัยอาจใช้เทคนิคสำหรับเก็บข้อมูลหลายแบบ แต่วิธีหลักคือการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) ที่นักวิจัยต้องใช้เวลาเก็บข้อมูลอยู่กับกลุ่มคนหรือปรากฏการณ์ที่ศึกษาต่อเนื่องเป็นเวลานาน (Creswell, 1998 อ้างถึงใน ชาย โพธิสิตา, 2554: 138)

ทั้งนี้ ลักษณะที่เด่นเป็นพิเศษสำหรับวิธีการเชิงชาติพันธุ์วรรณนา คือการใช้ประโยชน์จากมโนทัศน์ทางวัฒนธรรมในการอธิบายและการตีความผลการศึกษา หรืออาจกล่าวได้ว่า มโนทัศน์ทางวัฒนธรรมเป็นหัวใจของการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนา นอกจากนี้ ยังใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมเป็นวิธีหลักในการเก็บข้อมูล ลักษณะสำคัญของวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมนั้น คือการอยู่ใกล้ชิดกับกลุ่มชนที่ตนศึกษาเป็นเวลานาน เพื่อซึมซับและทำความเข้าใจวิถีชีวิต ตลอดจนความคิดความเห็นของชนกลุ่มนั้น โดยเน้นการทำความเข้าใจแบบองค์รวม และให้ความสำคัญแก่ “บริบท” ชาติพันธุ์วรรณนาหรือปัจจัยที่เป็นสภาพแวดล้อมหรือเป็นภูมิหลัง ไม่ว่าจะส่วนบุคคล เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม รวมถึงโครงสร้างของระบบสังคมวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจประเด็นที่ศึกษา ไม่ว่าจะ个人行为 หรือของกลุ่มคน จะมีความหมายก็เฉพาะภายในบริบทเท่านั้น เหตุนี้ ทำให้วิธีการศึกษา

เชิงชาติพันธุ์วรรณนาจึงใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายแบบและใช้ข้อมูลหลายชนิด เช่น จากการสังเกต จากเอกสาร หรือข้อมูลทางประวัติศาสตร์จากการบอกเล่าของผู้รู้ ฯลฯ เพื่อความถูกต้องตรงประเด็น และความน่าเชื่อถือได้ของผลการศึกษา (ชาย โปธิสิตา, 2554: 143 – 145)

จากการศึกษาเนื้อหาในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้วิจัยพบว่า ผู้เขียนได้ถ่ายทอดเนื้อหาสาระความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอโดยถ่ายทอดในลักษณะของชนบชาติพันธุ์วรรณนาไว้ 2 ลักษณะ ได้แก่ การให้ความสำคัญแก่บริบททางชาติพันธุ์ผ่านข้อมูลเชิงวิชาการ และการให้ข้อมูลทางชาติพันธุ์วรรณนาโดยใช้วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ และการเข้าไปมีส่วนร่วม ดังจะอภิปรายต่อไปนี้

4.1.1 การให้ความสำคัญแก่บริบททางชาติพันธุ์ผ่านข้อมูลเชิงวิชาการ

บริบทคือ ข้อมูลที่เป็นเรื่องของสภาพแวดล้อมหรือเป็นภูมิหลัง เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ การเมือง สังคมวัฒนธรรม ฯลฯ โดยถ่ายทอดด้วยการพรรณนารายละเอียดของบริบทต่าง ๆ ซึ่งเป็นข้อมูลผ่านการอ้างอิงเชิงวิชาการ เช่น ในบริบทของระบบการปกครองภายในกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ดังตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *คนภูเขาชาวกะเหรี่ยง* ของสังคีต จันทนะโพธิ ความว่า

ตัวอย่างที่ 1

หลักใหญ่ของการเป็นหมู่บ้านกะเหรี่ยงนั้น หมู่บ้านต้องเป็นหน่วยอิสระในการประกอบพิธีกรรมของตน เพื่อการเซ่นสรวงผีเจ้าที่ปีละ 2 ครั้ง ผู้เป็นประธานในพิธีได้แก่ หัวหน้าพิธีกรรมฝ่ายชายในแวดวงคนกะเหรี่ยง เรียกว่า เซียเต็งคู หรือหัวหน้าหมู่บ้าน ผู้เฒ่าอาวุโส ซึ่งได้ตำแหน่งโดยการสืบสายจากฝ่ายบิดา ทุกหมู่บ้านต้องมี เซียเต็งคู ของตนเอง

ขนาดของหมู่บ้านขึ้นอยู่กับศรัทธาของผู้เป็นชาวบ้านว่าจะดีต่อเซี่ยเต็งคูแค่ไหน ถ้าหมู่บ้านใดมีเซี่ยเต็งคูเป็นที่เคารพนับถือของคนกะเหรี่ยงมาก หมู่บ้านนั้นก็จะเป็นหมู่บ้านใหญ่ เพราะสามารถดึงดูดลูกบ้านจากหมู่บ้านอื่นมาอาศัยอยู่

...

เซี่ยเต็งคู เป็นผู้สืบสาวราวเรื่องไล่อันดับความผูกพันกับสมาชิกคนหนึ่ง
คนใดของทุกครัวเรือนในหมู่บ้าน ใครที่ต้องการที่จะเข้าร่วมอยู่ในหมู่บ้านนั้น

ประการแรกที่สุดก็คือ “เซี่ยเต็งคู” จะต้องยินยอมเสียก่อน แต่การตกลงนั้น “เซี่ยเต็งคู” ก็จะปรึกษากับผู้อาวุโสในบ้าน อาจจะมีการปฏิเสธขัดข้องในกรณีที่ดินทำกินไม่เพียงพอสำหรับคนใหม่ หรืออาจจะสืบทราบว่าคน ๆ นั้นมีความประพฤติไม่มีเกียรติมาก่อน ไม่ว่าจะสาเหตุอย่างไรก็ตาม ถ้าเสียข้างมากไม่ยอมให้รับเอาไว้ “เซี่ยเต็งคู” ก็ไม่สามารถทัดทานไว้ได้เมื่อทุกคนประสงค์เช่นนั้น

(คนภูเขาชาวกะเหรี่ยง, 2542: 25 – 26)

ผู้อ่านจะเห็นว่า ชาวปกากะญอจะมีหัวหน้าหมู่บ้านหรือในภาษาปกากะญอเรียกว่า “เซี่ยเต็งคู” โดยจะเป็นผู้อาวุโสของหมู่บ้านที่คนในหมู่บ้านให้ความเคารพเชื่อมั่นในความคิดเห็นและการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เป็นประธานในพิธีกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาในเรื่องของการรับสมาชิกใหม่เข้ามาเป็นคนในหมู่บ้านสืบเนื่องจากหมู่บ้านชาวปกากะญอมักเป็นหมู่บ้านถาวร ชาวปกากะญอจึงไม่นิยมโยกย้ายหมู่บ้านบ่อย ๆ เมื่อเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านก็มักจะอยู่ตลอดไป ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่บนเขาเสียเป็นส่วนมากตามปกติชาวปกากะญอจะเชื่อมโยงกันด้านระบบเครือญาติทางการแต่งงาน เหตุนี้ทำให้ครัวเรือนในความหมายของชาวปกากะญอจะเชื่อมโยงกันด้านระบบเครือญาติทางการแต่งงาน เหตุนี้ทำให้ครัวเรือนในความหมายของชาวปกากะญอ คือครอบครัวเดียวซึ่งเป็นกลุ่มที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน คนในหมู่บ้านมีหน้าที่ที่จะต้องทำร่วมกันหลายอย่าง ที่สำคัญที่สุดได้แก่ พิธีเซ่นไหว้ดวงสรวงแก่เจ้าของบริเวณหมู่บ้าน โดยประธานในพิธีคือ เซี่ยเต็งคู ทั้งนี้ จากที่ผู้เขียนกล่าวมาทั้งหมด ใช้วิธีการถ่ายทอดโดยการพรรณนารายละเอียดของหลักการปกครองในหมู่บ้านปกากะญอ เพื่อให้เห็นบริบทความสัมพันธ์ของแต่ละครอบครัวที่รวมกันเป็นหมู่บ้าน โดยมีผู้เฒ่าอาวุโสเปรียบเสมือนเป็นหัวหน้าปกครองหมู่บ้านและเป็นประธานประกอบพิธีกรรมสำคัญต่าง ๆ นอกจากนี้ยังเป็นการแสดงออกถึงความเคารพเชื่อฟังและให้ความนอบน้อมต่อผู้อาวุโสในตำแหน่ง “เซี่ยเต็งคู” ที่นำมาซึ่งระเบียบและบรรทัดฐานของหมู่บ้าน

นอกจากบริบทเรื่องระบบการปกครองภายในหมู่บ้านข้างต้นแล้ว ยังมีบริบทของครอบครัวซึ่งถือเป็นโครงสร้างสำคัญของระบบสังคมวัฒนธรรมชาวปกากะญอ ดังตัวอย่าง

จากสารคดีเรื่อง *กะเหรี่ยงผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก* ของบุหลัน รัตน์ ที่ผู้เขียนได้บรรยายไว้โดยสังเขป ความว่า

ตัวอย่างที่ 2

... ชาวกะเหรี่ยงถือจารีตเรื่องของผัวเดียวเมียเดียวอย่างเคร่งครัด แต่ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดคิดจะมีใหม่ก็ต้องยินยอมพร้อมใจที่จะบอกศาลาต่อกัน โดยเสียค่าธรรมเนียมให้กับฝ่ายผู้ใหญ่ที่ทำหน้าที่เป็นสักขีพยานในวันแต่งงาน เพื่อเป็นการขอขมาคนละ 10 สลึง แต่ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ยินยอม ฝ่ายที่ขอเล็ก จะต้องเสียค่าเลี้ยงดูหรือค่าสินไหมทดแทนเป็นเงิน 30 บาท ส่วนลูกก็แบ่งกันไป ตามแต่ตกลง หลังจากนั้นต่างคนต่างแต่งงานใหม่ได้โดยการยอมรับของทุกฝ่าย แต่ถ้าเล็กแล้วต่อกันเฉย ๆ โดยไม่ทำตามธรรมเนียมปฏิบัติ ถือว่าทั้งคู่ทำผิดจารีตอย่างรุนแรง จะไม่มีใครแต่งงานด้วยเพราะถือว่าเป็นคนชั่ว น่ารังเกียจ จะนำความวิบัติมาสู่ครอบครัว ก็จะต้องอยู่คนเดียวเปลี่ยวเอกรา ปล่อยให้อะไร ๆ มั่นแห่งเดียวเป็นข่าวเหนียวตากลมไปจนชั่วชีวิต

(กะเหรี่ยงผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก, 2552: 151 – 152)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนถ่ายทอดให้ผู้อ่านเห็นว่า ชาวปกากะญอให้ความสำคัญกับครอบครัวเป็นหลักในเรื่อง “ผัวเดียวเมียเดียว” ซึ่งถือปฏิบัติกันมาอย่างยาวนานในกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ถ้าหากเกิดการเลิกราหย่าร้างกัน จะต้องมีการเสียค่าธรรมเนียมให้กับผู้ใหญ่ที่ทำหน้าที่เป็นสักขีพยานในวันแต่งงาน เพื่อเป็นการขอขมา ส่วนข้อตกลงอื่น ๆ ระหว่างคู่สามีภรรยาที่เลิกรากัน ต้องเป็นที่ยินยอมของทั้งสองฝ่าย หากว่าเลิกรากันโดยไม่ทำตามธรรมเนียมปฏิบัติจะถือว่าทั้งคู่ทำผิดจารีตอย่างรุนแรง จะไม่มีผู้ใดแต่งงานด้วย เพราะความเชื่อที่ว่าจะนำความวิบัติมาสู่ครอบครัว การที่ผู้เขียนได้นำเสนอข้อมูลดังกล่าวนี้ เป็นชนบอย่างหนึ่งของการเขียนแบบชาติพันธุ์วรรณนาที่มุ่งให้ข้อมูลเชิงวิชาการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ดังตัวอย่างดังกล่าว เป็นข้อมูลด้านระบบสังคมของชาวปกากะญอ ซึ่งเป็นประเด็นที่จะสร้างความสนใจให้กับผู้อ่าน และยังเป็นเกร็ดความรู้ในเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ดังเช่นเรื่อง “วันสำคัญและพิธีกรรม” ซึ่งถือเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ผู้เขียนให้ความสนใจและได้บันทึกไว้ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ในการนำเสนอเชิงชาติพันธุ์วรรณนาที่เกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับประเพณีของวันสำคัญเป็นพิเศษ เช่น วันขึ้นปีใหม่

วันสงกรานต์ ซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของชนชาวปกากะญอมาช้านาน ดังตัวอย่างจากสารคดี เรื่อง *กะเหรี่ยงผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก* ของบุหลัน รัตน์ ความว่า

ตัวอย่างที่ 3

สมุตราชบุรี พ.ศ. 2468 เรียกกะเหรี่ยงว่า “เกรียง” เรียก “กร่าง” ออกเสียงตามชนชาติมอญ ซึ่งได้บันทึกชาติเหล่านี้ไว้ว่า

“พวกเกรียงสมัยก่อนนับถือพระพุทธเจ้าและนับถือผีการนับถือพระพุทธเจ้านั้น นับถือกราบไหว้ทำบุญอย่างคนไทยที่นับถือผีนั้นคือถือตามฝ่ายหญิง เมื่อขึ้นปีใหม่ต้องหาอันมาทำเป็นกับข้าวต้มแกงธรรมดา แล้วก็เอาไปเซ่นไหว้ตามต้นไม้ใหญ่ ๆ ซึ่งนับถือว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์มีผีอยู่”

...

การเซ่นไหว้ก็ต้องพร้อมด้วยลูกหลานที่สนิทใกล้เคียง เช่นไหว้เสร็จแล้วก็เอากลับมากิน แต่เวลากินจะกินทุกคนไม่ได้ ... กินทยอย ๆ กันลงไป คือให้เขยใหญ่กินก่อนหนึ่งวัน แล้วจึงกินถัด ๆ กันไปคนละวันจนกว่าจะครบคน ในส่วนของลูกเขย พ่อตากับแม่ยายมากินด้วยได้ อย่างนี้เรียกว่ากินผี การกินผีนี้ก็หวังเพื่อป้องกันความเจ็บไข้ได้ป่วยตามความนิยม

... มีการทำพิธีเรียกว่าทำบุญสงกรานต์ปีละครั้ง และถือกันว่าเป็นนักขัตฤกษ์อย่างสนุก และมักมารวมกันทุกบ้านเรือนที่วัด ของใช้ในการทำบุญ มีขนมกวน คือเอาข้าวเหนียวมาห่อเช่นข้าวต้มมัด แต่ห่อเป็นรูปกรวยทำเป็นพวง ๆ ต้มให้สุก แล้วเอามะพร้าวมาชุดใส่กระทะผสมกับน้ำตาลตั้งไฟทำคล้ายกับหน้ากระฉิก สำหรับเอาข้าวเหนียวจิ้มกิน ส่วนการมหรสพมีการร้องรำทำเพลง เป่าแคน มีกลองยาวและฉาบ และมีการร้องรำเกี่ยวข้องกับถ้อยคำที่เป็นความอรรถเปรียบเปรยและต่างพ้องกันไปพลาง

(กะเหรี่ยงผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก, 2552: 161 – 164)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนถ่ายทอดให้เห็นเรื่องราวของชาวปกากะญอที่ให้ความสำคัญกับวันขึ้นปีใหม่และชีวิตความเป็นอยู่ในด้านความเจ็บไข้ได้ป่วย ความสุขสบาย ที่สัมพันธ์กับพิธีกรรม ความเชื่อ การนับถือกราบไหว้และการเซ่นไหว้ต่าง ๆ เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ซึ่งมักจะกระทำกันในวันขึ้นปีใหม่ของปี โดยมีบันทึกไว้ในสมุตราชบุรี พ.ศ.2468 ซึ่งผู้เขียนได้นำเสนอเรื่องราวในเชิงชาติพันธุ์วรรณาไว้ ในการให้รายละเอียดในเชิงบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้ผู้อ่าน

เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับชาติพันธุ์ชาวปกากะญอที่ให้ความเคารพ นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ส่งผลให้ชาวปกากะญอเกิดความเคารพป่าและธรรมชาติ โดยถือว่าต้นไม้ใหญ่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่ จึงมีการเซ่นไหว้ผีและต้นไม้ใหญ่ โดยหวังว่าจะป้องกันความเจ็บไข้ได้ป่วยและมีความสุขสบายดี โดย “การกินผี” ของชาวปกากะญอนี้ อาจจะได้ทำกันทุกปีเสมอไป หากปีไหนสุขสบายดีก็ไม่ต้องกิน แต่ถ้าปีไหนเจ็บไข้ได้ป่วยบ่อยไม่มีความสุขสบาย ในปีนั้นอาจจะต้องกิน 3 – 4 ครั้งก็มีการกินผีก็เหมือนการกินยารักษาโรคนั่นเอง ทั้งนี้ ความหมายในบริบทที่กล่าวมา สะท้อนให้เห็นถึงความคิดความเชื่อที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของป่าและธรรมชาติรอบตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ เนื่องจากจะไม่มีชาวปกากะญอคนใด กล้าตัดไม้ทำลายป่าซึ่งเชื่อว่าเป็นที่อยู่ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้ลีลาภาษาที่ผู้เขียนถ่ายทอดไว้นั้น สามารถทำให้ผู้อ่านเห็นภาพของความเคร่งครัด ในการปฏิบัติที่เกี่ยวกับการนับถือและความเชื่อที่ส่งผลอย่างมากต่อการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับป่าของชาวปกากะญอ

ทั้งนี้ ชาวปกากะญอยังให้ความสำคัญกับวันทำบุญสงกรานต์ซึ่งจะมีปีละครั้ง เป็นวันที่ทุกคนจะไปวัด ทำบุญร่วมกัน มีการสังสรรค์รับประทานอาหารร่วมกัน มีการร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนาน เป็นอีกเรื่องราวหนึ่งซึ่งผู้เขียนถ่ายทอดพรรณนาให้เห็นถึงบริบทเชิงชาติพันธุ์วรรณนาถึงความสำคัญในวันบุญสงกรานต์ที่เป็นขนบของชาวปกากะญอ ซึ่งผู้เขียนได้ขยายความถึงรายละเอียดของกิจกรรมและอาหาร ทั้งหมดสะท้อนให้เห็นถึงความละเอียดอ่อนของพฤติกรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน เป็นความรักความผูกพันและความสามัคคีกันภายในกลุ่ม บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

4.1.2 การให้ข้อมูลทางชาติพันธุ์วรรณนาโดยใช้วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ และการเข้าไปมีส่วนร่วม

เมื่อศึกษาเนื้อหาในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้วิจัยพบว่า ผู้เขียนถ่ายทอดเรื่องราวจากการเก็บข้อมูลและการเฝ้าสังเกตอยู่ในชุมชน ซึ่งเกิดจากการสัมภาษณ์และสนทนาแบบเป็นกันเอง อันเป็นลักษณะสำคัญของงานเขียนแบบชาติพันธุ์วรรณนา ดังตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *พะเลอโตะ แห่งป่าแม่เงา* ของสุวิษานนท์ รัตนภิมล ความว่า

ตัวอย่างที่ 1

ความต่อเนื่องยาวนานจนบางช่วงเวลาต้องเรียกว่าร่างกายหนัก แต่การเยียวยาตนเอง พวกเขาที่ยืนหยัดบำบัดด้วยอาหาร ไม่ใช่ออกไปพึ่งพายาจากหมอสัง หรือสถานเอนามัยโรงพยาบาล พวกเขาหยุดสู้อยัน ไม่เปลี่ยนแนวทางเป็นอื่น รักษาตนเองด้วยอาหาร ยาสมุนไพร และการพักผ่อน การใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติดั้งเดิมอย่างเอาจริงเอาจังและเข้มข้น ถึงที่สุดก็ยังรักษาด้วยยาสมุนไพร อาหารที่กินก็ไม่ต่างจากยา ให้ร่างกายปรับสภาพฟื้นคืน รวมทั้งวิธีการรักษาแบบหมอโบราณ นั่นคือการบีบวดด้วยปลายนิ้ว กดจุดสำคัญ ๆ ตามร่างกาย และการฝังเข็ม ด้วยความเชื่อว่า ร่างกายทุกส่วนสัมพันธ์เกี่ยวโยงกันหมด

ผมนั่งฟังพะเลอโดะพูดถึงการเยียวยายามป่วยไข้ด้วยเวชกรรมแผนโบราณโดยการฝังเข็มและกดจุดด้วยนิ้วมือควบคู่ไปกับการเสริมธาตุอาหารการกิน ร่างกายก็ฟื้นคืนสู่ความสมดุลได้

(พะเลอโดะ แห่งป่าแม่เงา, 2559: 62 – 63)

จากตัวอย่างข้างต้น เป็นการเก็บข้อมูลของผู้เขียนที่เกิดจากการเฝ้าสังเกตและการเข้าไปอยู่ร่วมในชุมชน ทั้งการสัมภาษณ์และการสนทนาแบบเป็นกันเองจากการบอกเล่าของผู้รู้ เป็นการทำให้ผู้อ่านเข้าถึงวิถีชีวิตของชาวปกากะญอในเชิงลึก ถึงการดูแลบำบัดและเยียวยาตัวเองของชาวปกากะญอ โดยพึ่งพาการรักษาจากธรรมชาติที่มีอยู่รอบตัว ภูมิปัญญาเกี่ยวกับยาสมุนไพรและอาหารต่าง ๆ ผู้เขียนพรรณนาให้เห็นถึงแนวทางการยืนหยัดในการบำบัดด้วยตัวเอง พึ่งพาธรรมชาติมากกว่าการอาศัยปัจจัยการรักษาภายนอก จากความเชื่อที่ว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และร่างกายของมนุษย์ทุกส่วนสัมพันธ์กันหมด ดังนั้น อาหารการกินก็คือยา และเป็นธาตุที่เสริมความสมบูรณ์ให้ร่างกายเกิดภาวะสมดุลได้ ความรู้ในด้านการรักษาแบบหมอโบราณเหล่านี้ จึงถือเป็นความรู้เชิงลึกของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต้องศึกษา ดังที่ผู้เขียนได้พรรณนาไว้นั้น ทั้งหมดก็การศึกษาเชิงลึกที่สื่อให้เห็นถึงมโนทัศน์ของชาวปกากะญอที่ให้ความสำคัญกับร่างกายทุกส่วนที่เกี่ยวโยงกับอาหารการกิน การกำจัดของเสียในร่างกาย และการฟื้นฟูร่างกายขึ้นมาใหม่ โดยผ่านการบีบวด กดจุดสำคัญตามร่างกายและการฝังเข็ม สิ่งเหล่านี้ ผู้เขียนได้บอกเล่าจากประสบการณ์ที่เข้าไปใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับชาวปกากะญอและผู้รู้ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

ทั้งนี้ จากการที่ผู้เขียนได้มีโอกาสเข้าไปอยู่ร่วมกับชุมชนปกากะญอในช่วงระยะเวลาหนึ่ง จากการสังเกตและการสนทนาแบบเป็นกันเองกับชาวปกากะญอ ผู้เขียนได้เห็นถึงแนวคิดที่อิงกับธรรมชาติและเป็นรูปแบบของความเรียบง่ายพอเพียงที่ปฏิบัติกันอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ในเรื่องของการทำสวนอย่างหนึ่งคือ หลุมดินและกระบอกลำไย ดังตัวอย่างในสารคดีเรื่อง *สวนของคนชี่เกียจ โรงเรียนไม่มีหลังคา* ของสุวิษานนท์ รัตนภิมล ความว่า

ตัวอย่างที่ 2

หลุมดินเป็นกุญแจดอกหนึ่งที่ใช้ไปสู่ความลับในสวน เป็นสิ่งที่เสริมเข้าไป เสมือนหนึ่งเป็นตัวเปิดท่อน้ำอาหาร ใส่อาหารเพิ่มเติมเข้าไปในสวน ลุงจอนิ ขุดหลุมไปทั่วสวน ใช้เป็นหลุมดักปุ๋ยในธรรมชาติ

“ขุดหลุมให้ใบไม้ตกลงไป ถมลงไป ใบไม้เยอะ หน้าแล้งจะมีไฟไหม้ เราก็กวาดใบไม้ลงหลุม หย่อนเมล็ดลงไปเรื่อย ฝนล้างหน้าดินก็ไหลลงไป นาน ๆ กิ่งไม้ใบไม้ ก็เปื่อยเป็นปุ๋ย ลุงกวาดเศษใบไม้ลงไป เอาเมล็ดลงไป เอาเมล็ดลงไป เอาเมล็ดลงไป ทำอยู่อย่างนี้ บางทีเมล็ดปลิวมาตก มาของออกด้วยก็มี”

...

กระบอกลำไย เป็นอีกอย่างหนึ่งที่ลุงจอนิคิดค้นเอาวัสดุในสวนมาก่อให้เกิดประโยชน์เพิ่มเติม ลุงจอนิบอกว่า พอถึงหน้าแล้ง จะแล้งมาก ต้นไม้โทรมและตายไปบ้าง จึงหาวิธีเสริมน้ำให้ต้นไม้ โดยเฉพาะส่วนที่เป็นไม้ผลอย่างพลับ สาลี่ อะโวคาโด เป็นต้น ลุงจอนิเอาระบอกลำไยมาใส่ในน้ำ ตั้งวางไว้โคนต้น น้ำจะซึมออกไปเอง ช่วยให้ดินมีความชื้น พอหน้าหมดกระบอกลำไยก็เติมน้ำใหม่

(สวนของคนชี่เกียจ โรงเรียนไม่มีหลังคา, 2544: 50 – 51)

จากทั้งสองตัวอย่างที่ผู้เขียนได้บรรยายมานั้น ทำให้ผู้อ่านเห็นถึงแนวคิดและภูมิปัญญาเชิงนิเวศจากการสังเกตและการสนทนาแบบเป็นกันเองของผู้เขียนกับชาวปกากะญอที่ผู้เขียนเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ร่วมในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ข้อมูลดังกล่าวทำให้ผู้อ่านได้เห็นถึงการจัดการและการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมธรรมชาติในถิ่นอาศัยของชาวปกากะญอ เป็นประสบการณ์และความรู้ของชาวปกากะญอที่ได้การสังเกต การกลั่นกรอง นำมาซึ่งวิถีปฏิบัติในการทำเกษตรกรรมที่เข้าใจและอยู่ร่วมโดยไม่รบกวนธรรมชาติ เรื่องราวดังกล่าวเป็นลักษณะการถ่ายทอด

ที่เป็นชนรูปแบบหนึ่งของการเขียนเชิงชาติพันธุ์วรรณนา กล่าวคือ เป็นข้อมูลที่ผู้เขียนได้เก็บรวบรวม ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนาแบบเป็นกันเองของผู้เขียนกับชาวปกากะญออันนำมาซึ่ง การทำให้ผู้อ่านเกิดมโนทัศน์ในด้านการทำเกษตรกรรมแบบพอเพียงและยั่งยืนของชาว ปกากะญอ โดยการฟังฟังแต่ไม่รบกวนธรรมชาติ และสะท้อนให้เห็นวิถีซึ่งเป็นอยู่จริงของชาวปกากะญอ

จากการศึกษาและให้ความสำคัญแก่บริบทชาติพันธุ์วรรณนาของผู้เขียน พบว่า ผู้เขียนได้พรรณารายละเอียดไว้ 2 ลักษณะ ได้แก่ การให้ความสำคัญแก่บริบททางชาติพันธุ์ ผ่านข้อมูลเชิงวิชาการ ตลอดจนการให้ความสำคัญแก่ข้อมูลทางชาติพันธุ์วรรณนาโดยใช้วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ และการเข้าไปมีส่วนร่วม ซึ่งทั้งสองลักษณะนี้ ผู้เขียนได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับวิถีชีวิต ที่เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในการดำรงชีวิตของชาวปกากะญอ เป็นการเก็บข้อมูลจากการที่ผู้เขียน ศึกษาข้อมูลหรือหลักฐานทางวิชาการที่มีการบันทึกไว้ และจากการเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับชาว ปกากะญอในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ทั้งหมดเป็นการนำเสนอข้อมูลชาติพันธุ์วรรณนาในเชิงลึก ทำให้ ผู้อ่านเข้าใจและเห็นภาพของทักษะในการจัดการวิถีทางเกษตรกรรม วิถีของการบำบัดและเยียวยา ตนเองของชาวปกากะญอ และวันสำคัญในแต่ละปีของชาติพันธุ์ ทั้งนี้ ข้อมูลทั้งหมดล้วนเป็นกลวิธี หนึ่งที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอให้เห็นถึงแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนว่า ชาวปกากะญอเป็นผู้อยู่ร่วมกับป่าและธรรมชาติอย่าง “ผู้ดูแลรักษาป่า” อย่างแท้จริง

4.2 กลวิธีการนำเสนอ

โดยทั่วไป กลวิธีการนำเสนอในงานเขียนประเภทสารคดี ประกอบด้วย บทนำหรือความนำ เนื้อเรื่องหรือตัวนำ บทสรุปหรือการจบเรื่อง เป็นต้น การใช้กลวิธีต่าง ๆ ในงานเขียนนั้น เพื่อให้งาน เขียนมีความลุ่มลึก ได้รับความสนใจ น่าอ่าน ชวนติดตาม และก่อให้เกิดความประทับใจแก่ผู้อ่าน (วนิดา บำรุงไทย, 2545: 41) ในบางครั้งอาจต้องใช้กลวิธีพิเศษที่มีรูปแบบการใช้ดังนี้ คือ การสร้างฉาก การใส่อารมณ์ความรู้สึกให้บุคคล ที่เขียนถึง การเขียนในรูปจดหมาย การสร้างเรื่องประกอบ การแทรกอารมณ์ขัน (ปราณี สุรสิทธิ์, 2549: 304 – 307) ทั้งนี้ ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ ปกากะญอ ผู้วิจัยพบว่า ผู้เขียนมีกลวิธีการนำเสนอที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

4.2.1 การตั้งชื่อเรื่อง

ชื่อเรื่อง เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสารคดี เพราะเป็นส่วนแรกสุดที่ผู้อ่านมองเห็นและอยากอ่านเรื่องราวที่เขียน การตั้งชื่อเรื่องสารคดีจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญ (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2556: 66) ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้วิจัยพบว่า ผู้เขียนมีการตั้งชื่อเรื่องสารคดีของตนเองที่ตนเขียนตามแนวทางของเรื่อง ทั้งนี้ มีการตั้งชื่อเรื่อง 5 กลวิธี ได้แก่ 1) การตั้งชื่อเรื่องที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ 2) การตั้งชื่อเรื่องตามชื่อสถานที่ 3) การตั้งชื่อเรื่องตามกลุ่มชาติพันธุ์ 4) การตั้งชื่อเรื่องตามชื่อบุคคล และ 5) การตั้งชื่อเรื่องเป็นเชิงสัญลักษณ์

4.2.1.1 การตั้งชื่อเรื่องที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ

ผู้วิจัยพบว่า ในงานเขียนกลุ่มดังกล่าว เป็นการตั้งชื่อเรื่องที่น่าไปสู่การนำเสนอเรื่องความสัมพันธ์ของชาวปกากะญอกับธรรมชาติอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจมุมมองความคิดทั้งของผู้เขียนและกลุ่มชนชาวปกากะญอได้ดียิ่งขึ้น ตลอดจนสะท้อนภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวปกากะญอที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หลังม่านต้นไม้ ของวีระศักดิ์ จันทร์สงแสง

สารคดีเรื่องดังกล่าวนี้ เกิดจากประสบการณ์ของผู้เขียน เมื่อครั้งการเดินทางเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับชาวปกากะญอทั้งหมด 3 แห่ง ได้แก่ หมู่บ้านชาวปกากะญอแม่แฮใต้ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ หมู่บ้านชาวปกากะญอบริเวณริมฝั่งแม่น้ำเงา อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และชุมชนชาวปกากะญอบริเวณริมลำน้ำแม่เหว จังหวัดตาก ซึ่งหากพิจารณาจากชื่อเรื่องจะเห็นว่า ผู้เขียนใช้คำว่า “หลังม่าน” ของ “ต้นไม้” เพื่อแฝงนัยสำคัญกล่าวคือ อย่างที่ทราบโดยทั่วกันว่า ชาวปกากะญอมีวิถีชีวิตที่คลุกคลีผูกพันและกลมกลืนอยู่กับป่าและต้นไม้ ป่าเป็นเช่นเดียวกับบ้านของชาวปกากะญอ แต่ในสายตาของคนภายนอก วิถีชีวิตของชาวปกากะญอไม่ได้เป็นที่รับรู้หรือมองเห็นได้อย่างทั่วไปเสมือนมีม่านบังไว้ ผู้เขียนได้เดินทางและเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับชาวปกากะญอ เก็บเกี่ยวเรื่องราวและข้อมูล ผสมผสานกับจินตนาการ เป็นเรื่องราวให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ จิตวิญญาณ ประเพณีวัฒนธรรม และทุกด้านในชีวิตของชาวปกากะญอที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดออกมาให้ผู้อ่านได้รับรู้นั้น เปรียบเสมือนบอกเล่าถึงสิ่งที่อยู่ “หลังม่าน” ที่หากไม่ได้

ไปอยู่ร่วมหรือไปพบเจอด้วยตนเอง คนทั่วไปก็ไม่สามารถรู้เห็นได้ เปรียบเหมือนชีวิตของชาวปกากะญอที่ถูกม่านต้นไม้บังไว้

รอยเท้าบนภูเขา ของธเนศ งามสม

สารคดีเรื่องนี้ ผู้เขียนถ่ายทอดเรื่องราวเมื่อครั้งเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ โดยปรากฏสถานที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอรวม 3 แห่ง คือ อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี อุทยานแห่งชาติแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ และอุทยานแห่งชาติแม่เงา จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งนี้ ผู้เขียนใช้คำว่า “รอยเท้า” บน “ภูเขา” เนื่องจากเป็นเรื่องราวที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดถึงการเดินทางของตนเองที่ได้เข้าไปสัมผัสความงดงามและวิถีชีวิตของชาวปกากะญอในดินแดนที่ชาวปกากะญออาศัยอยู่ แต่การเดินทางของผู้เขียนเปรียบเสมือนรอยเท้าที่ย่ำไปทั่วบนภูเขา โดยการเดินป่า ปีนเขาหรือน้ำตก เพื่อได้ทั้งท่องเที่ยวและได้เห็นถึงความงดงามทั้งของธรรมชาติและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวปกากะญอในอีกมิติที่น้อยคนนักจะมีโอกาสได้สัมผัส

แดดร่มลมโฉบ ของบุหลัน รันตี

สารคดีเล่มนี้ ผู้เขียนนำเสนอเรื่องราวของคนตกปลาที่ใช้อุปกรณ์สมัยใหม่ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ผู้เขียนไม่ได้คิดว่าเป็นเกมหรือมิกติก้า หากเป็นเพียงกิจกรรมเพื่อความสุขและการท่องเที่ยวซึ่งผู้เขียนได้บรรยายถึงสถานที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะลำธารบนภูเขาซึ่งเป็นที่ที่มีแสงแดดเพียงรำไรและบรรยากาศที่มีสายลมเย็น ๆ พัดผ่าน เป็นการพักผ่อนในยามว่างที่ได้ใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติและผืนป่า ทั้งยังมีโอกาสได้เห็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวปกากะญอในบริเวณที่ผู้เขียนเดินทางผ่านไป ทั้งนี้ ผู้เขียนใช้ถ้อยคำในการตั้งชื่อเรื่อง ส่วนหนึ่งเพื่อสื่อให้เห็นถึงชีวิตที่เรียบง่ายและมีความสุขอยู่กับธรรมชาติรอบตัวของชาวปกากะญอ

จากป่าโปร่งถึงดงดิบ ของวีรณา บุญยัง

สารคดีเล่มนี้ ผู้เขียนบอกเล่าเป็นเรื่องราวการเดินทางผจญไพรไปในเส้นทางที่เป็น “ป่าโปร่ง” และ “ป่าดงดิบ” ในช่วงหนึ่งของชีวิตของผู้เขียน เป็นความต้องการที่จะเข้าไปพบและสัมผัสกับธรรมชาติที่ไม่มีใครผ่านและทำลายมาก่อน แม้จะต้องผจญกับภัยธรรมชาติ สัตว์ร้าย และไข้ป่า เป็นบรรยากาศที่ผู้เขียนชื่นชม หลงใหล จากการเดินทางดังกล่าว ผู้เขียนได้มีโอกาสพบเห็น

และรับรู้เรื่องราววิถีชีวิตของชาวปกากะญอที่อยู่กับป่าและธรรมชาติ ผู้เขียนถือว่าเป็นความสุขที่ได้สัมผัสกับสัญญาณป่าอย่างครบถ้วน

ใต้เงาภูเขา ของหย้า น้ำ พุงขุนหลวง

ผู้เขียนได้บันทึกเรื่องราวบรรยากาศของขุนเขาและธรรมชาติที่แวดล้อมไปด้วยป่าไม้ ลำธาร โดยผู้เขียนได้ถ่ายทอดภาพของวิถีชีวิตชาวปกากะญอบนดอยสูงที่มีชีวิตเรียบง่าย สงบสุข ภายใต้ “ร่มเงา” ของแมกไม้และขุนเขา หากทั้งนี้ ผู้เขียนแฝงนัยอีกแง่มุมหนึ่งของ “เงาภูเขา” นั่นคือ ปัญหาที่ซุกซ่อนอยู่ในการดำเนินชีวิตของชาวปกากะญอซึ่งมีอยู่มากมายที่ผู้เขียนได้นำเสนอไว้งานเขียนนี้

4.2.1.2 การตั้งชื่อเรื่องตามชื่อสถานที่

นอกเหนือจากการตั้งชื่อเรื่องที่สัมพันธ์กับธรรมชาติแล้ว ผู้วิจัยพบว่า ผู้เขียนยังมีการตั้งชื่อเรื่องตามชื่อสถานที่ที่เชื่อมโยงกับการอาศัยอยู่ของชาวปกากะญอ ซึ่งสามารถดึงดูดความสนใจของผู้อ่านให้อยากเดินทางมาท่องเที่ยวตามสถานที่เหล่านั้น ดังตัวอย่าง

บุกป่าแก่งกระจาน ของบุหลัน รันตี

ผู้อ่านจะเห็นว่า ผู้เขียนใช้ชื่อสถานที่สำคัญมาประกอบการตั้งชื่อเรื่อง นั่นคือ “อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน” โดยผู้เขียนได้เขียนเล่าย้อนอดีตของตนเองไปเมื่อ 25 ปีก่อน ที่มีโอกาสเดินทางเข้าออกผืนป่าแก่งกระจานซึ่งขณะนั้น ผืนป่ายังบริสุทธิ์ งดงาม มีชาวปกากะญออาศัยอยู่จำนวนมาก ซึ่งมิตรภาพ ไมตรีจิต ความสมถะสันโดษ ยังอยู่ในความจดจำของผู้เขียน อีกทั้งผู้เขียนยังได้ถ่ายทอดถึงการผจญไพรในป่ากว้างที่ผู้เขียนรู้สึกรักและหวงแหนในดินแดนแห่งนี้

สวนผึ้ง ดินแดนแห่งหุบเขาทะเลหมอก ของบุหลัน รันตี

สารคดีเรื่องดังกล่าวนี้ ผู้อ่านจะเห็นว่า ผู้เขียนใช้ชื่อสถานที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งที่มีชาวปกากะญออาศัยอยู่นั่นคือ “อำเภอสวนผึ้ง” จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นชายแดนติดกับประเทศเมียนมา โดยมีเทือกเขาตะนาวศรีกั้นบอกเขต โดยสารคดีเรื่องนี้ บรรยายให้เห็นถึงความเป็นแหล่งอารยธรรมของหลากหลายชาติพันธุ์ ด้วยอัตลักษณ์และวิถีชีวิตที่ผสมผสานกับป่าและธรรมชาติ

ความสวยงามของอำเภอสวนผึ้ง ซึ่งเป็นดินแดนที่อยู่ในหุบเขา ความงดงามทางธรรมชาติจากป่าเขา ที่อุดมสมบูรณ์ ทำให้เกิดมีเมฆหมอกจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาเช้าและในวันที่อากาศหนาวเหน็บ

เสียงเพรียกจากบังคะยู ของบุหลัน รัตติ

ผู้อ่านจะเห็นว่า สถานที่ที่ผู้เขียนนำมาใช้ประกอบการตั้งชื่อเรื่องสารคดีเล่มนี้ คือ “บังคะยู” หรือ “แม่น้ำบังคะยู” ในบริเวณชายแดนฝั่งตะวันตกของประเทศไทย โดยการตั้งชื่อเรื่องดังกล่าว ผู้เขียนใช้คำว่า “เสียงเพรียก” ประกอบกับคำว่า “บังคะยู” เพื่อสื่อให้ผู้อ่านได้เห็นถึงความหมาย เสียงเพรียกเสมือนเสียงเรียก นั่นคือ จากการตอบรับและได้รับการสนับสนุนจากผู้อ่านเป็นอย่างดี จึงมีเสียงเรียกร้องให้มีผลงานเล่มต่อมาซึ่งทำให้ผู้เขียนต้องเดินทางและเข้าไปเพื่อท่องเที่ยวและหาข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องราวที่หลากหลายของผืนป่าและกลุ่มชาติพันธุ์ ลุ่มน้ำบังคะยูเป็นดินแดนหนึ่งที่มีชาวปกากะญออาศัยอยู่มาก จึงเป็นที่มาของหนังสือเล่มนี้

ผีโป่งที่ทุ่งกินเจ้า ของบุหลัน รัตติ

สถานที่ที่ผู้เขียนนำมาใช้ในสารคดีเล่มนี้คือ “ทุ่งกินเจ้า” อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี โดยใช้ร่วมกับคำว่า “ผีโป่ง” ซึ่งบ่งบอกให้เห็นถึงความเชื่อดั้งเดิมของชาวปกากะญอที่มีวิถีอยู่กับป่า ซึ่งในป่ามีทั้งเรื่องลึกลับและปริศนาที่ไม่อาจพิสูจน์ได้ ผีโป่งเป็นความลึกลับของผืนป่าอย่างหนึ่งที่ผู้เขียนได้ประสบกับตนเอง และผู้เขียนก็ไม่ได้ให้คำตอบไว้ว่าคืออะไร เพียงแต่เล่าถึงเหตุการณ์และประสบการณ์ที่พบเจอไว้ในงานเขียนนี้ ทั้งนี้ ทุ่งกินเจ้า ในขณะที่ผู้เขียนเดินทางไปนั้น ยังถือเป็นป่าดงดิบ ธรรมชาติและวิถีของสัตว์รวมถึงกลุ่มชนชาวปกากะญอ ยังเป็นแบบดั้งเดิมที่ยังคงความเป็นผู้หวงแหนและรักษาป่า

ตะลุยกุยละว้า ของบุหลัน รัตติ

“ป่ากุยละว้า” คือผืนป่าที่ผู้เขียนได้เดินทางท่องเที่ยวผจญไพร ผืนป่าแห่งนี้ อยู่ภายในเขตอุทยานแห่งชาติไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี โดยผืนป่าดังกล่าวเป็นสถานที่หนึ่งในบรรดาหลายสถานที่ที่นักท่องไพรนิยม ทั้งนี้ ผู้เขียนนำชื่อป่าดังกล่าวมาตั้งเป็นชื่อเรื่องเป็นบอกเล่าถึง

เรื่องราวความสวยงามและธรรมชาติของป่ากุยละว่า และความประทับใจในมิตรภาพ ความจริงใจ และเรื่องราววิถีชีวิตของชาวปกากะญอที่อยู่ร่วมกับผืนป่าแห่งนี้

4.2.1.3 การตั้งชื่อเรื่องตามกลุ่มชาติพันธุ์

ผู้วิจัยพบว่า การตั้งชื่อเรื่องสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนมีการตั้งชื่อเรื่องตามชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งในความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น สารคดีชีวิตของชาวปกากะญอซึ่งถือเป็นชนกลุ่มใหญ่ที่สุดของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เป็นการตั้งชื่อเรื่องแบบการบอกเล่าแบบตรงไปตรงมาถึงชีวิตของชาวปกากะญอ โดยผู้อ่านสามารถเข้าใจและทราบได้ทันทีว่า ผู้เขียนกำลังนำเสนอเรื่องเกี่ยวกับชีวิตของชาวปกากะญอ ดังตัวอย่างที่ผู้วิจัยจะอภิปรายต่อไปนี้

ชีวิตข้า - ปกากะญอ ของป้อพอ

ผู้อ่านจะเห็นว่า ชื่อเรื่องบ่งบอกอย่างชัดเจนว่าผู้เขียนต้องการนำเสนอเรื่องราวชีวิตของชาว “ปกากะญอ” ซึ่งเต็มไปด้วยความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม สำนึก และตระหนักถึงรากเหง้าที่มีคุณค่าของตนเอง เป็นเสมือนตัวแทนถ่ายทอดแก่นสารของชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ในแผ่นดินไทยที่เรียบง่ายแต่งดงาม

คนภูเขาชาวกะเหรี่ยง ของสังคิด จันทนะโพธิ

ผู้อ่านจะเห็นว่า ชื่อเรื่องของผู้เขียนบ่งบอกให้รับรู้ได้อย่างทันทีว่า เรื่องราวดังกล่าวเป็นเรื่องราวของชาวกะเหรี่ยงซึ่งอยู่กระจัดกระจายบนภูเขาในป่าทั่วไปแถบตะวันตกของประเทศไทย และชาวปกากะญอก็คือส่วนหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบนภูเขา

กะเหรี่ยง ผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก ของบุหลัน รันตี

สารคดีเรื่องดังกล่าว ผู้เขียนตั้งชื่อเรื่องจากเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอและกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงกลุ่มอื่น ๆ จากอดีตจนถึงปัจจุบันที่อาศัยอยู่บนภูเขาแถบชายแดนภาคตะวันตกของประเทศไทยมาอย่างยาวนาน ทั้งนี้ ผู้อ่านจะเห็นว่า ผู้เขียนใช้คำว่า “กะเหรี่ยง” ประกอบกับ “ผู้พิทักษ์” และสถานที่คือ “หัวเมืองตะวันตก” เพื่อแสดงนัยว่าชาวปกากะญอเป็นชาวไทยภูเขากลุ่มหนึ่งที่อาศัยทำกินอยู่บริเวณชายขอบตะวันตกของแผ่นดินไทย

ถือเป็นชนกลุ่มหนึ่งที่เป็นพลเมืองของประเทศไทย ผู้ซึ่งมีจิตสำนึกรักและปกป้องผืนป่าของแผ่นดินไทย เปรียบประดุจผู้พิทักษ์ชายแดนตะวันตกของไทยจากรุ่นสู่รุ่นมาอย่างยาวนาน

4.2.1.4 การตั้งชื่อเรื่องตามชื่อบุคคล

ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนมีการตั้งชื่อเรื่องจากชื่อของตัวละครเด่นในเรื่อง เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน โดยผู้อ่านจะทราบในทันทีว่า ตัวละครเอกของเรื่องคือใคร และเกิดความสนใจใคร่ติดตามเนื้อหาต่อไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

จอนิ โอดิเชา ในสวนของคนขี้เกียจ ของสุวิษานนท์ รัตนภิมล

จากชื่อเรื่องดังกล่าว ผู้เขียนใช้ชื่อบุคคลนั้นคือ “จอนิ โอดิเชา” มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง โดยจอนิ ถือเป็นตัวละครเด่นของเรื่อง เป็นปราชญ์ชาวบ้านชาวปกากะญอที่มีวิถีการดำเนินชีวิตแบบชาวปกากะญอดั้งเดิม มีความรู้เกี่ยวกับป่าและธรรมชาติ รวมถึงภูมิปัญญาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ผู้เขียนได้ถ่ายทอดถึงเรื่องราวที่มาจากคำบอกเล่าของจอนิ แสดงให้เห็นถึงแนวคิด ทักษะคิด และจิตวิญญาณของชาวปกากะญอผ่านตัวละครคือ “จอนิ”

พะเลอโตะ แห่งป่าแม่เงา ของสุวิษานนท์ รัตนภิมล

“พะเลอโตะ” คือบุคคลที่ถูกผู้เขียนนำเสนอวิถีชีวิตของเขาและครอบครัว พะเลอโตะ หรือ “วีระศักดิ์ ยอดระบำ” หนึ่งในผู้ที่ได้ใช้ชีวิตอยู่ในดินแดนริมฝั่งแม่น้ำเงาซึ่งเป็นเขตผืนป่าแม่เงาแห่งดินแดนแถบตะวันตกของประเทศไทย ชีวิตความเป็นอยู่ตลอดจนทัศนคติของพะเลอโตะมีความเหมือนและเลียนแบบวิถีของชาวปกากะญอ เป็นเรื่องราวที่ผู้เขียนได้นำมาถ่ายทอดไว้ในงานเขียนนี้

4.2.1.5 การตั้งชื่อเรื่องเป็นเชิงสัญลักษณ์

การตั้งชื่อเรื่องในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผู้เขียนส่วนหนึ่งมีการตั้งชื่อเรื่องโดยใช้คำในเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งแฝงความหมายและบ่งบอกถึงเรื่องราวและความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ โดยผู้เขียนเริ่มต้นด้วยข้อความที่เป็นเนื้อหาหลัก

ของเรื่อง และตามด้วยข้อความที่เป็นส่วนขยาย เพื่อแสดงให้เห็นรายละเอียดของเนื้อหามากขึ้น
ดังตัวอย่าง

สวนของคนชู้เกี้ยว โรงเรียนไม่มีหลังคา ของสุวิชานนท์ รัตนภิมล

จากชื่อเรื่อง ผู้เขียนใช้คำว่า “สวนของคนชู้เกี้ยว” เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวการทำสวน
เกษตรของจอนิ โอโดเซา ปราชญ์พื้นบ้านชาวปกากะญอ เชื่อมโยงกับคำว่า “โรงเรียนไม่มีหลังคา”
เป็นสัญลักษณ์ที่บอกเล่าถึงการทำสวนเหมือนคนชู้เกี้ยวทำ หากแต่เป็นการทำโดยปล่อยให้สวนเติบโต
เองโดยธรรมชาติ กล่าวคือ ให้ธรรมชาติเติบโตเองอย่างธรรมชาติ ไม่ต้องพึ่งพาการเปลี่ยนแปลงใด ๆ
จากมนุษย์และสิ่งแปลกปลอมที่นอกเหนือจากธรรมชาติ โดยมนุษย์อาศัยผืนดินและผืนป่าเป็นแหล่ง
ความรู้ เกิดเป็นภูมิปัญญาเชิงนิเวศที่ถ่ายทอดกันในกลุ่มชาติพันธุ์จากรุ่นสู่รุ่น

คนในเงา ของสุวิชานนท์ รัตนภิมล

สารคดีเรื่องดังกล่าว เกิดจากแรงบันดาลใจที่ผู้เขียนต้องการถ่ายทอดถึงชีวิต
ครอบครัวของวีระศักดิ์ ยอดระบำซึ่งมีวิถีชีวิตเฉกเช่นชีวิตของชาวปกากะญอริมฝั่งแม่น้ำเงา จากชื่อ
เรื่องผู้อ่านจะเห็นว่า มีทั้งความหมายโดยตรงและความหมายแฝง กล่าวคือ คนในเงา อาจหมายถึง
กลุ่มชนที่มีวิถีชีวิตในแถบริมฝั่งแม่น้ำเงา จังหวัดแม่ฮ่องสอน หรือความหมายแฝง คนในเงา
อาจหมายถึง คนที่ไม่ได้รับความสนใจ เป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่สังคมภายนอกไม่มีความรู้ความเข้าใจ
ถึงวิถีชีวิตของพวกเขาเหล่านั้น เปรียบเสมือนพวกเขาเหล่านั้นอยู่ในเงามืด ไม่มีตัวตน เป็นเหมือน
คนไร้สัญชาติ ไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากภาครัฐ พวกเขามีชีวิตดำรงอยู่ได้ด้วยความฝันและแรง
บันดาลใจของพวกเขาเหล่านั้นเอง

คนกลางแจ้ง ของหล้า น้ำ พุ่มขุนหลวง

สารคดีเรื่องดังกล่าวบอกเล่าเรื่องราวเมื่อครั้งผู้เขียนได้เดินทางไปท่องเที่ยว
เยี่ยมเยือนหมู่บ้านห้วยอีค่าง อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยผู้อ่านจะสังเกตว่า ผู้เขียนตั้งชื่อเรื่อง
ว่า “คนกลางแจ้ง” ผู้วิจัยมีความเห็นว่า คำดังกล่าวอาจหมายถึง การเดินทางของผู้เขียนที่ใช้พาหนะ
หลักคือ รถจักรยานยนต์ ท่ามกลางแสงแดดแผดเผาร้อนของวัน หรือเปรียบเทียบชีวิตของชาว
ปกากะญอที่อยู่กับการทำไร่และการเกษตรพืชหมุนเวียนเพื่อยังชีพที่ต้องอยู่กลางแจ้งในทุก ๆ วัน

หรืออีกนัยหนึ่ง คือการที่ผู้เขียนต้องการชักจูงผู้อ่านผ่านเนื้อเรื่อง เป็นการเปิดโลกทัศน์ให้ผู้อ่านได้พบกับประสบการณ์ชีวิตใหม่ ๆ ที่ไม่เคยรู้หรือสัมผัสมาก่อน เปรียบเสมือนออกจากที่คุ้นเคยจำเจเพื่อพบเจอกับสิ่งรอบตัวที่ไม่มีสิ่งใดบดบังสายตาเหมือนยืนอยู่ในที่กลางแจ้ง

กล่าวโดยสรุป การตั้งชื่อเรื่องในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ชื่อเรื่องมีความสำคัญเป็นจุดแรกที่จะเป็นแนวทางนำไปสู่ความสนใจในเนื้อหาของเรื่องต่อไปได้เป็นอย่างดี เนื่องจากชื่อเรื่องจะดึงดูดความสนใจเป็นอันดับแรกของผู้อ่าน ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างของการตั้งชื่อเรื่องที่ผู้วิจัยยกตัวอย่างมาโดยสังเขปซึ่งล้วนแล้วแต่ความสนใจของผู้อ่านได้ดียิ่งขึ้น เพื่อที่จะชวนให้ติดตามเนื้อหาที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอต่อไปนั่นคือ เรื่องราววิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอกับป่าและธรรมชาติ หนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถือเป็นชนชาวไทยเช่นกัน

4.2.2 การใช้บทสนทนา

การใช้บทสนทนาในตัวบทสารคดีเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยสะท้อนความคิดเห็น และบุคลิกภาพของบุคคลที่สนทนากัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2561: 131) นอกจากนี้ยังช่วยดึงดูดความสนใจของผู้อ่านให้อยากทราบว่าเรื่องราวที่สนทนากันเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับอะไรและอย่างไร และกระตุ้นให้ติดตามอ่านเนื้อเรื่องต่อไปจนจบ (รุ่งฤดี ดวงดาว, 2540: 282, 301, 311 อ้างถึงใน กันยารัตน์ ผ่องสุข, 2553: 163)

ทั้งนี้ การใช้บทสนทนาในงานเขียนสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนมีการดำเนินเรื่องโดยการนำบทสนทนายระหว่างผู้เขียนกับชาวปกากะญอเจ้าของพื้นที่ที่ผู้เขียนได้เข้าไปใช้ชีวิตอยู่ร่วมในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และบทสนทนาบางส่วนของผู้เขียนกับบุคคลภายนอกกลุ่มชาติพันธุ์ที่ผู้เขียนได้ร่วมสนทนาด้วย ทำให้ผู้อ่านได้ร่วมรู้ถึงทัศนะของผู้ที่ผู้เขียนได้สนทนาด้วย และผู้เขียนเองยังนำเสนอทัศนะและความคิดเห็นของตนเองเพิ่มเติมในสารคดีดังกล่าวด้วย ดังในตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1 เป็นบทสนทนาที่ผู้เขียนได้สนทนาถึงยุคปัจจุบันและปัญหาของชุมชนปกากะญอกับชาวบ้านปกากะญอ ดังปรากฏในสารคดีเรื่อง *เด็กชายกับนกเงือก ความงาม ความหวัง ผ่านคนคนเดินทาง* ของภู่ เชียงดาว ความว่า

ตัวอย่างที่ 1

ถ้าเป็นไปได้ ชาวบ้านอยากให้กลับไปเหมือนเดิม มีป่าและทำไร่
หมุนเวียน อยู่อย่างพอเพียงแบบปกากะญอ” พระ บุรพลธานี ผู้ใหญ่บ้าน
ซีมุกน้อย บ่นให้เราฟัง

...

“เราอยากเห็นหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี อยากจะทำแบบ
เกษตรยั่งยืน เกษตรพอเพียง” ผู้ใหญ่บ้านแม่ป๋อกบอกย่ากับผม ในตอนเช้า
อีกวัน เราเดินไปดูแปลงสวนเกษตรผสมผสานของ “บุษฯ พงษ์ประทีป” ผู้ช่วย
ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านแม่ป๋อก เด็กหนุ่มในวัยยี่สิบปลาย ๆ ที่หลังจากไปศึกษาดูงาน
มาหลายแห่งแล้ว ได้กลับมาทำเกษตรแบบผสมผสาน ขุดบ่อเลี้ยงปลา เลี้ยงไก่
ปลูกผักสวนครัว บนเนื้อที่ราวหนึ่งไร่ ไร่ละ ๑ ชุมชน

“จริง ๆ แล้วเราทำเกษตรแบบพอเพียงได้ เพราะบ้านเรามีป่าไม้ มีน้ำ
ที่อุดมสมบูรณ์ ผมอยากเผยแพร่ความรู้นี้ให้กับชาวบ้าน ทำเป็นตัวอย่างเอง
พืชผักที่ปลูก ชาวบ้านสามารถกินได้ และผมคิดว่าจะทำพื้นที่ตรงนี้เป็นต้นแบบ
ชีวิตพอเพียงให้ชาวบ้านได้มาดูมาศึกษา การเลือกทำแบบนี้ ทำให้เรามีความสุข
ปลูกไว้กิน ไม่ได้เอาไปขาย ไร่แบ่งปันให้ชาวบ้าน” บุษฯบอกกับเราด้วยสีหน้า
ยิ้มแย้มมีความสุข

(เด็กชายกับนกเงือก, 2554: 91 – 93)

จากตัวอย่างข้างต้นนี้จะเห็นว่า ผู้เขียนนำบทสนทนา มาสร้างสีสันบรรยากาศ
ให้กับเรื่องที่เขียน เพื่อความสมจริงในเนื้อหาของเรื่อง ที่กล่าวถึง และเพิ่มอรรถรส
ในการอ่าน ทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึงความรู้สึกนึกคิดของตัวละครซึ่งเป็นชาวปกากะญอในเรื่อง
ที่อยากจะบอกความในใจและความหวังที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นในการทำการเกษตร
แบบยั่งยืนในบ้านเกิดเมืองนอนของตนเอง ดังคำพูดที่ว่า “เราอยากเห็นหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปในทาง
ที่ดี อยากจะทำแบบเกษตรยั่งยืน” ทั้งยังทำเป็นตัวอย่างและอยากเผยแพร่ความรู้นี้ให้กับชาวบ้าน
คนอื่น ๆ ซึ่งเขาคิดว่า การเลือกเช่นนั้นจะทำให้ชาวบ้านมีความสุข การถ่ายทอดด้วยบทสนทนา
ดังกล่าวของผู้เขียน นอกจากจะใช้ในการดำเนินเรื่องแล้ว ยังสร้างความเข้าใจและทำให้ผู้อ่านเห็นภาพ
ของความเป็นจริงในปัญหาและวิถีปัจจุบันของชาวปกากะญอส่วนหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม
โดยผู้เขียนต้องการนำเสนอให้เห็นว่า ชาวปกากะญอบางส่วนยังคงยึดแนวทางเดิมในการดำเนิน

ชีวิตอย่างวิถีชาวปกากะญอดั้งเดิม และสามารถเป็นต้นแบบการเกษตรแบบยั่งยืนและชีวิตที่อยู่กับป่าและธรรมชาติอย่างเรียบง่ายพอเพียง ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า และสามารถเป็นแบบอย่างให้กับชาวบ้านและผู้ที่จะมาศึกษาเรียนรู้ถึงวิถีของชุมชนปกากะญอได้ด้วย

ในตัวอย่างที่ 2 จะเป็นตัวอย่างของการใช้กลวิธีในการดำเนินเรื่องโดยใช้บทสนทนา ระหว่างผู้เขียนกับปราชญ์ชาวปกากะญอ จอณี โอเฮา ผู้เป็นจุดเริ่มต้นของวลี “สวนของคนขี้เกียจ” ดังความจากสารคดีเรื่อง *สวนของคนขี้เกียจ โรงเรียนไม่มีหลังคา* ของสุวิษานนท์ รัตนภิมล ความว่า

ตัวอย่างที่ 2

เรามาหยุดลงตรงกอไผ่ริมสวน

“ต้นไผ่มีภาษาของเขา ฟังดี ๆ มันมีเสียง หน้าฝนกับหน้าแล้ง ไผ่กอดีด้วยกันยังมีเสียงยังมีเสียงดังต่างกัน ไผ่หน้าแล้ง จะเสียงเบาว่า อ้อ ๆ แอ้ ๆ อย่างนี้เสียงไม่เหมือนกัน”

ลุงเก็บป่าไม้อย่างนี้ ไม่ทำรายได้อะไรให้เห็นชัด ๆ ชาวบ้านเห็นแล้ว เขาว่าอย่างไรบ้าง

“ขนาดเมียลุง ยังว่าลุงขี้เกียจเลย ไม่รู้ทำอะไร วัน ๆ ไปประชุมโน่น ประชุมนี่ ไม่เห็นทำอะไรเลย (หัวเราะ) เมียลงนาทำนา ถอนหญ้าเกี่ยวข้าว ลุงก็ยังไปโน่นมานี่ แต่ลุงปลูกไผ่แค่นี้ไม่ถึงชั่วโมง แต่เอาไปใช้ได้เป็น 20 ปี ใช้ต่อไปอีกเท่าไรไม่รู้ สร้างให้กินยาว ๆ

ดูเหมือนเป็นที่ดินไม่ก่อรายได้

“อันนี้ลุงคิดว่า วันหนึ่งเราคำนวนว่ากอไผ่ในเตา เราต้องใช้ไม้ ไม่ต้องซื้อ หน่อไม้ก็มีกิน ยังแบ่งพี่แบ่งน้องอีก ไผ่ทำรั้ว ฝาบ้าน พื้นบ้าน มุงหลังคา ทำได้ทั้งนั้น แล้วมองดูเสาบ้านก็ต้องใช้ไม้ ทั้งหมดเหมือนไม่ราคา แต่มีราคาของมัน” ... “สวนของลุง ไม่ทำให้โลกร้อน”

(สวนของคนขี้เกียจ โรงเรียนไม่มีหลังคา, 2544: 48)

การใช้บทสนทนาในตัวอย่างที่ 2 นี้ เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่น่าเสนอให้เห็นถึงว่า บทสนทนาดังกล่าวใช้ภาษาแบบเป็นกันเอง และเป็นการเล่าเรื่องโดยผ่านมุมมองและความคิดของตัวละครที่สนทนากับผู้เขียน เป็นการเล่าประสบการณ์การทำเกษตรกรรมแบบ “สวนขี้เกียจ” ที่เป็นเสมือนหัวใจสำคัญในการนำแนวคิดให้ธรรมชาติเติบโตเองอย่างธรรมชาติ โดยมนุษย์เข้าไปเกี่ยวข้อง

ให้น้อยที่สุด กลวิธีการเดินเรื่องดังกล่าว เป็นการมองผ่านความรู้สึกและสายตาของจอนิ โอโตเซา ประชาชนชาวปกากะญอ ผู้เป็นเจ้าของ “สวนของคนขี้เกียจ” ที่ผู้เขียนนำเสนอความจริงในรูปแบบของบทสนทนา ทำให้สารคดีเรื่องนี้มีรสชาติและมีสีสันชวนติดตาม ด้วยเนื้อหาและข้อเท็จจริงในวิถีของชาวปกากะญอที่จอนิ โอโตเซา ดำเนินอยู่ สวนขี้เกียจของจอนิดูเหมือนไม่มีราคา หากแต่ผลผลิตจากสวนนั้น มีคุณค่าในทางประโยชน์ใช้สอยเป็นอย่างยิ่ง จึงนับได้ว่าการใช้บทสนทนาในการดำเนินเรื่องของผู้เขียน เป็นอีกกลวิธีหนึ่งที่ช่วยเสริมให้บทสนทนาเหล่านั้นมีน้ำหนักและเห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น

ทั้งนี้ ในตัวอย่างที่ 3 ผู้เขียนใช้บทสนทนาเป็นกลวิธีในการเล่าเรื่องความขัดแย้งของชาวบ้านปกากะญอหมู่บ้านห้วยอ้อ หมู่บ้านเก่าแก่อายุนับร้อยปี กับเจ้าหน้าที่รัฐ ในเรื่องการทำถนนที่ต้องตัดผ่านบ้าน “ผู้เฒ่าจามู” ผู้ที่ชาวบ้านปกากะญอให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างมาก โดยบ้านผู้เฒ่าอยู่ในบริเวณการตัดผ่านของถนนพอดี นายช่างได้เจรจาขอให้ผู้เฒ่าทำการรื้อและย้ายบ้าน เพื่อต้องการให้ถนนเป็นเส้นตรง หากแต่ผู้เฒ่าจามูยืนยันคัดค้านไม่ยอมรื้อบ้าน แต่เสนอให้นายช่างทำถนนเป็นทางโค้งเพื่อเป็นการอ้อมบ้านของผู้เฒ่าไป ดังปรากฏความในสารคดีเรื่อง *เด็กชายกับนกเงือก ความงาม ความหวัง เฒ่าชนคนเดินทาง* ของภู เชียงดาว ว่า

ตัวอย่างที่ 3

“ตั้งแต่ผมจำความได้ ผมก็รู้ ก็เห็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างพี่น้องชาวปกากะญอกับรัฐมาโดยตลอด ... เป็นการต่อสู้ยาวนานมาก” เขาบอกผมด้วยน้ำเสียงเรียบ ๆ ทว่ายังแฝงความเชื่อมั่นอยู่ ...

“อ้ายเคยได้ยินตำนานการต่อสู้ของพ่อเฒ่าจามู มัย”

“เคยได้ยินเหมือนกัน แต่ไม่ค่อยรู้สึก เล่าให้ฟังหน่อยสิ”

“นั่นไง ... บ้านของพ่อเฒ่าจามู” เขาชี้ออกไปนอกหน้าต่างรถยนต์ กระทั่งอ้อมเก่า ๆ หลังเล็ก ๆ ตั้งอยู่มุมขอบโค้งของถนนเป็นรูปตัว S ผมนั่งมองออกไปบนความหม่นมัวของฝุ่นแดงห่มคลุมกระโจมหลังนั้น

“นั่นละ เขาเรียกโค้งผู้เฒ่าจามู”

โถเรบอ เล่าให้ฟังว่า เมื่อครั้งมีการตัดถนนจากอำเภอปายเพื่อเข้ามาสู่หมู่บ้านวัดจันทร์ พอมาถึงหมู่บ้านห้วยอ้อ นายช่างทำถนนส่องกล้องเพื่อที่จะตัดถนน และได้ส่องกล้องผ่าลอดใต้ถุนบ้านหลังหนึ่งตรงกลางพอดีเป๊ะ ! เจ้าของบ้านเป็นผู้เฒ่าซึ่งมีฐานะเป็นหมอมือที่คนละแวกวัดจันทร์ให้ความเคารพนับถือกัน

อย่างมาก ... นายช่างคนนั้นจึงทั้งปอบทั้งขู่ว่าจะต้องรื้อบ้านออก
โดยอ้างว่ามีขวางถนนที่จะตัดเข้ามา

พ่อเฒ่าบอกนายช่างว่า “ไถโค้งอ้อมหัวอ้อมตอยมาจากเมืองปายได้
ยะหยัง จะตัดอ้อมพ่อเฒ่าไปได้”

“ถ้าผู้ใดได้ตามเส้นตรง ฮือสูเอาปืนมายิงเฮาก่อน”

ผมนั่งฟัง โถเรอบเอ เล่าตำนานการต่อสู้ของผู้เฒ่าปกากะญอคนนี้
แล้ว ทำให้หัวใจผมหนักอึ้ง เหมือนมีอะไรมาดทับทรวงหนัก และทำให้ผมครุ่น
คำนึงไปเรื่อยเปื่อยนึกไปถึงตำนานการต่อสู้ของชนเผ่าอินเดียนแดง ที่ถูกคนขาว
เข้ามารุกรานถิ่นที่อยู่ทีกิน แต่ยังมี -- หลังจากนั้น ดินแดนมุสเลศี ค่อย ๆ
ผ่อนคลาย

(เด็กชายกับนกเงือก, 2554: 74 – 76)

จากตัวอย่างข้างต้นนี้ ผู้เขียนใช้กลวิธีการเล่าเรื่องผ่านบทสนทนา ระหว่างผู้เขียน
กับคู่สนทนาที่เป็นชาวปกากะญอ ผู้เล่าเรื่องของพ่อเฒ่าจามูแห่งหมู่บ้านหัวอ้อ ซึ่งกลายเป็น
ตำนานในการยืนหยัดปกป้องผืนป่าสนวัดจันทร์ จากเรื่องการตัดถนนที่เริ่มต้นจากอำเภอปาย จังหวัด
แม่ฮ่องสอน เพื่อเข้าสู่หมู่บ้านวัดจันทร์ ซึ่งต้องตัดผ่านหมู่บ้านหัวอ้อ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
หากการตัดถนนเส้นนั้นต้องตัดผ่านบ้านของผู้เฒ่าจามู นายช่างจึงบอกว่าจำเป็นต้องรื้อบ้านผู้เฒ่าออก
เพื่อให้ถนนเป็นเส้นตรง หากแต่ผู้เฒ่าจามูยังยืนยันที่จะปฏิเสธการรื้อบ้านที่ตนอยู่มาร่วมร้อยปี
อย่างหนักแน่น สุดท้ายการตัดถนนของทางการจึงต้องอ้อมบ้านผู้เฒ่าจามู ถนนจึงไม่เป็นเส้นตรง
และหักเป็นทางโค้งจนได้ชื่อว่า โค้งผู้เฒ่าจามู ทั้งนี้ บทสนทนาดังกล่าวเป็นกลวิธีที่นำมาใช้เล่าเรื่อง
ของผู้เขียน เพื่อให้ลักษณะการเล่าเรื่องชวนให้ติดตาม สร้างให้ผู้อ่านเกิดมโนภาพและบรรยากาศ
ที่น่าสนใจ ผู้เขียนมีจุดประสงค์เพื่อต้องการจะเน้นว่าเกี่ยวกับเรื่องใดและจบลงอย่างไร กลวิธีดังกล่าว
สามารถบอกเล่าให้เห็นถึงข้อเท็จจริงที่ผู้เขียนต้องการจะถ่ายทอด โดยกระตุ้นให้ผู้อ่านติดตามผล
ของการยืนหยัดต่อสู้ของผู้เฒ่าจามู และจุดจบของเรื่อง นอกจากนี้ บทสนทนาดังกล่าวในเรื่อง
ยังแสดงให้เห็นความหวงแหนพื้นที่ถิ่นฐานบ้านเกิดและป่าธรรมชาติรอบตัวของชาวบ้าน
ปกากะญอที่รักและผูกพันอยู่กับธรรมชาติ ผู้ไม่ยอมให้วิถีและการพัฒนาอย่างคนเมืองเข้ามาทำลาย
วิถีดั้งเดิม ของชาวบ้าน ผู้รักและหวงแหนธรรมชาติดุจชีวิตและจิตวิญญาณของตนเอง

จากตัวอย่างทั้งสามข้างต้น การใช้บทสนทนาเป็นกลวิธีการดำเนินเรื่องอย่างหนึ่งของผู้เขียน เพื่อนำเสนอประเด็นหรือเรื่องราวสำคัญของสารคดีเรื่องนั้น ๆ บทสนทนาเป็นศูนย์กลางของการเล่าเรื่องโดยเล่าผ่านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียนและคู่สนทนาที่จะดำเนินเรื่องให้น่าสนใจและชวนติดตาม ทั้งยังแทรกคุณค่าและความรู้ ประโยชน์ที่ผู้อ่านจะได้รับจากการเล่าเรื่องในลักษณะนี้ ทั้งสามตัวอย่างเป็นการเล่าเรื่องของวิถีชีวิตของชาวปกากะญอที่มีชีวิตสอดคล้องกับธรรมชาติด้วยแนวคิดของกลุ่มชาติพันธุ์ที่รักและหวงแหนป่าและธรรมชาติรอบตัว คุงผู้พิทักษ์รักษาป่า และผู้เขียนได้เล่าถึงปัญหาที่ชาวปกากะญอประสบในปัจจุบัน รวมถึงเรื่องเล่าที่เป็นตำนานประวัติศาสตร์ที่เล่าสู่กันอย่างแพร่หลาย เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้อ่านเห็นถึงแนวความคิดและการดำเนินชีวิตของชาวปกากะญอที่ผูกพันและดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับผืนป่าและธรรมชาติอย่างสมดุล เพื่อต้องการรักษาและคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตดั้งเดิมให้มากที่สุด

4.2.3 การแทรกคำประพันธ์

ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้วิจัยพบว่า ผู้เขียนใช้กลวิธีการแทรกคำประพันธ์ในงานเขียน โดยใช้บทเพลงพื้นบ้านหรือเพลงชา และคำสอนที่เป็นคำสุภาพิต รวมถึงคำประพันธ์ร่วมสมัยที่แต่งขึ้นใหม่ เพื่อสร้างสีสันบรรยากาศให้น่าสนใจและช่วยเสริมเกร็ดความรู้ที่เกี่ยวข้องลงในงานเขียนด้วย ดังจะอภิปรายต่อไปนี้

4.2.3.1 การแทรกบทประพันธ์ที่คัดจากแหล่งอื่น

การแทรกบทประพันธ์ที่คัดจากแหล่งอื่น เป็นการหยิบยกเพลงพื้นบ้านหรือเพลงชา โดยในเนื้อหาของบทเพลง มีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชีวิตชาวปกากะญอ รวมถึงภูมิปัญญาและคำสั่งสอน ซึ่งผู้เขียนนำมาสอดแทรกในเนื้อเรื่องของสารคดี เพื่อให้สารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอนี้ มีความน่าเชื่อถือ สมจริง ทั้งยังช่วยเสริมแต่งให้เนื้อเรื่องมีสีสันน่าอ่าน และเป็นหลักฐานว่า ผู้เขียนไม่ได้จินตนาการขึ้นเอง หากแต่เป็นการอ้างอิงจากคำสอนที่มีอยู่ดั้งเดิมในกลุ่มชาติพันธุ์ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

ชนเผ่าปกากะญอมีหัวใจที่รักอิสระและไม่ต้องการรุกรานผู้อื่น
ตั้งคำของคนเฒ่าคนแก่สอนลูกหลานว่า

เปอเกรอะโอะ ปกาที่ เตอเก

เปอเกรอะโอะ ปกาก่อ เตอเก

เก่อต้อ ปกาก่อซูเล

เอาะบาเม ซอบาเซ

อย่าไปบุกรุกบ้านคนอื่น

อย่าไปรุกรานคนอื่น

รักษาแต่แผ่นดิน “ซูเล” ของเรา

ได้กินข้าว ได้นุ่งห่ม

ชาวปกากะญอเรียกดินแดนที่พวกเขาอยู่อาศัยว่า “ก๋อซูเล” ซูเล
เป็นต้นพีชล้มลุกเจริญเติบโตในฤดูฝน มีหัวเหมือนเข่า พอถึงหน้าแล้งลำต้น
ก็จะยุบ เหลือแต่หัวอยู่ในดินเป็นพรรณไม้ธรรมชาติที่ขึ้นอยู่ทั่วไปเหนือเทือกเขา
ถนนธงชัยและตะนาวศรี

จากตัวอย่าง “ธา” อีกบทหนึ่งที่บ่งบอกว่า คนปกากะญอเป็นผู้ที่รัก
ถิ่นฐาน รักแผ่นดินเกิด ไม่นิยมไปแสวงหาแผ่นดินใหม่

ก๋อเตอมือ แซเอาะก๋อซอ

เครต่าล ล้อตอ เกร งอ

จูปาลันทุกซียาก ไปหาแผ่นดินใหม่

หากี่ไม่ได้ กลับมาก็ไม่มีอยู่

(สัญญาสู่สาละวิน – ถนนธงชัย, 2537: 133)

จากตัวอย่างสารคดีเรื่อง *สัญญาสู่สาละวิน – ถนนธงชัย* ของคีน ญาณิณี ผู้เขียน
หยิบยกบทเพลงธาหรือบทเพลงพื้นบ้านของชาวปกากะญอมาสอดแทรกไว้ในเนื้อเรื่องสารคดี
จะเห็นได้ว่า เป็นการที่ผู้เขียนบอกเล่าถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ความมีนิสัยรักสงบ รักแผ่นดินถิ่นที่อยู่
ของตนเอง เป็นการอ้างถึงเนื้อหาคำสอนที่เป็นบทเพลงว่า อย่าไปรุกรานรุกรานเมืองคนอื่น รักษา
แต่แผ่นดินของเรา และยังอ้างถึงนิสัยของชาวปกากะญอที่รักถิ่นฐานบ้านเกิด จึงไม่นิยมไปแสวงหา
แผ่นดินใหม่แม้ว่าจะเกิดความทุกข์ยากในแผ่นดิน การใช้คำประพันธ์ดังกล่าวแทรกในเนื้อเรื่องสารคดี
ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอนี้ นอกจากจะทำให้เนื้อเรื่องมีความสมจริงและน่าเชื่อถือแล้ว และช่วย

บรรยายและดำเนินเรื่องไปพร้อมกัน นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้แทรกคำประพันธ์ที่เป็นคำสอนหรือสุภาษิตไว้ในเนื้อเรื่องสารคดีด้วย ดังตัวอย่างที่ 2 ความว่า

ตัวอย่างที่ 2

ปือ พอ โตะ ปือ พอ โส้

ยุ่งข้าวใหญ่้มักมีข้าวลีบ

โดยปกติแล้วยุ่งข้าวใหญ่ ๆ มักมีข้าวลีบมาก

สุภาษิตนี้มีความหมายหลากหลายอย่าง ตัวอย่างเช่น ผู้รู้หรือนักปราชญ์ที่มีชื่อเสียงและมีความรู้ บางครั้งการใช้ความรู้ของเขาก็มีโอกาสผิดพลาดได้ หรือคนรายนั้นเราไม่แน่ใจเลยว่า เขาจะสร้างเนื้อสร้างตัวบนรากฐานของความสุจริตเสมอไป

(ชีวิตข้า – ปกาเกอญอ, 2540: 203)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นสุภาษิตที่ได้ถ่ายทอดสั่งสอนไว้ในกลุ่มชาวปกาเกอญอ โดยใช้ข้าวและยุ่งข้าว ซึ่งเป็นสิ่งใกล้ตัวมาเปรียบเทียบ ทำให้ผู้ที่ได้ยินได้ฟังเข้าใจและเข้าถึงได้ง่าย ทั้งนี้ ผู้เขียนใช้กลวิธีการแทรกคำประพันธ์ที่เป็นสุภาษิตของชาวปกาเกอญอในเนื้อเรื่องสารคดีเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นว่า “ยุ่งข้าว” เปรียบเหมือนคลังความรู้หรือคลังของทรัพย์สินเงินทอง ในคลังนั้นนอกจากจะมีสิ่งมีค่าหรือสิ่งดีแล้ว ย่อมที่จะมีสิ่งที่ไม่ดีหรือสิ่งไร้ค่าปะปนอยู่บ้าง ถ้าคลังยิ่งใหญ่ สิ่งไม่ดีที่มีปะปนก็ยิ่งมีมาก เสมือน “ข้าวลีบ” ที่ปะปนอยู่ในยุ่งข้าว ถ้ายุ่งข้าวใหญ่ ข้าวลีบก็ยิ่งมีมาก แฉกเช่นคนที่มีความรู้มากและคนที่ร่ำรวยมาก ก็อาจมีโอกาสทำผิดพลาดหรือทุจริตได้มากเช่นกัน ดังนั้น กลวิธีการแทรกคำประพันธ์โดยใช้สุภาษิตในเนื้อเรื่องสารคดีดังกล่าวนี้ ผู้เขียนได้บรรยายโดยใช้คำสั่งสอนในรูปแบบสุภาษิตของชาวปกาเกอญอ เพื่อเป็นการแทรกเกร็ดความรู้ คำสั่งสอนช่วยเพิ่มให้เนื้อเรื่องมีความน่าสนใจและผู้อ่านได้รับเกร็ดความรู้เพิ่มเติมจากคำสั่งสอนของชาวปกาเกอญอจากเนื้อเรื่อง และกลวิธีดังกล่าวทำให้เนื้อเรื่องดูน่าเชื่อถือและน่าสนใจยิ่งขึ้น ซึ่งนอกเหนือจากกลวิธีดังกล่าว ผู้เขียนยังได้แทรกคำประพันธ์ร่วมสมัยที่แต่งขึ้นใหม่อีกด้วย

4.2.3.2 การแทรกคำประพันธ์ที่แต่งขึ้นใหม่

ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนได้แทรกบทเพลงธาร่วมสมัยที่เป็นคำประพันธ์ร่วมสมัยที่แต่งขึ้นใหม่ ด้วยภาษาที่ใช้กันทั่วไปในปัจจุบันและเข้าใจง่ายขึ้น หากยังคงอัตลักษณ์ของเพลงเอาไว้เช่นเดิม เป็นการใช้กลวิธีการดำเนินเรื่องอย่างหนึ่งของผู้เขียนสารคดี เพื่อช่วยสร้างบรรยากาศและอารมณ์ให้มีสีสันยิ่งขึ้น ทำให้ผู้อ่านรับรู้ได้ถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้เขียนผ่านคำประพันธ์นั้น ดังตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *เพลง ดนตรี ชีวิตคนภูเขา* ของสุวิชานนท์ รัตนภิมล ความว่า

ตัวอย่างที่ 1

เตหนาหกลสาย แปรสาย ลิบสองสาย ให้เสียงคมลึกต่างกัน
ความซับซ้อนในการตีสาย ให้เสียงที่ซับซ้อนตามไปด้วย นิ้วมือที่พรมบน
สายเหล็ก ดั่งนิ้วมือยืดยาวออกไปจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายเห็น
เห็นความนิ่งและสมาธิ

คือเธอ - เตหน้าคนปกากะญอ

เธออยู่ใต้แสงจันทร์

ยามอยู่ใต้แสงไฟ - เธอเดียวดาย

เหมือนฉันเดียวดาย

ยามใด - เธอลงมาเมืองใหญ่

นั่น เธอมาบอกเรื่องราวคนปกากะญอ

เสียงใส ๆ กล่อมใจฉัน - เธอวัยเยาว์

นกเหยี่ยวยังวาดปีกอยู่เหนือหุบเขา

หนทางเธอคือลมใต้ปีก

เธองามสง่าเมื่อเธออยู่บนภูเขา

(เพลง ดนตรี ชีวิตคนภูเขา, 2559: 34)

จากตัวอย่างที่ 1 นี้ เป็นคำประพันธ์ร่วมสมัยที่แต่งขึ้นใหม่ที่ยังคงความเป็นบทเพลงเอาไว้ หากเนื้อเพลงใช้ภาษาร่วมสมัยที่เข้าใจง่ายยิ่งขึ้น และเป็นการสื่อถึงชาวปกากะญอ ด้วย “เตหน้า” เครื่องดนตรีที่เป็นอัตลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวปกากะญอ ดังเนื้อหาของเพลงที่ว่า “คือเธอ - เตหน้าคนปกากะญอ” ผู้เขียนใช้กลวิธีดังกล่าวเพื่อผู้อ่านจะได้รับ

บรรยากาศและมีอารมณ์ร่วมไปกับบทเพลง การแทรกคำประพันธ์ทำให้สารคดีมีความน่าสนใจและมีเสน่ห์ และยังช่วยให้เนื้อเรื่องไม่ราบเรียบจนเกินไป เปลี่ยนบรรยากาศจากการนำเสนอด้วยการบอกเล่าเป็นบทเพลง ทำให้ผู้อ่านได้รับอรรถรสของการอ่านมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ผู้เขียนยังได้เร้าอารมณ์ผู้อ่านด้วยบทเพลงธารร่วมสมัยที่บรรเลงโดยเครื่องดนตรีสมัยใหม่ ดังตัวอย่างที่ 2 จากสารคดีเรื่อง เพลงภูเขา เสียงชนเผ่า คีตกวีแห่งโลก ความว่า

ตัวอย่างที่ 2

“ตัดกิ่งไม้ อย่าตัดหมดต้น
เก็บไว้ให้นกพญาไฟมาพักหนึ่งกิ่ง
เก็บรักษาพันธุ์ข้าว พันธุ์เผือกไว้
เก็บไว้จนเต็มสามสิบกระบุง
ถึงร้านแค้มก็ไม่กลัว
ซื้อของอยู่กับคนมีกำลัง
เงินอยู่กับคนที่มีความเร็ว
ลูกหลานปกากะญอเอ๋ย
จงมารอที่กิวดอย

ตอนบ่าย ๆ เงินและทองจะกลับมา ...

นั่น ส่วนหนึ่งของบทเพลงของชิ สุวิธาน ซึ่งดัดแปลงมาจากเพลงทา – บทกวีเพลงพื้นบ้านอันเก่าแก่ ... เพลงโพล์คที่มีท่วงทำนองพื้นบ้านอยู่มาก ผสมกับเครื่องดนตรีสมัยใหม่ เช่น กีตาร์ กลอง เบส ฯลฯ ก็จัดเป็นงานเพลงอีกชิ้นหนึ่ง ที่เกิดจากความพยายามของเด็กหนุ่มจากบ้านดอยคนหนึ่ง

สำหรับคนในเมืองใกล้ไกล เพลงของเขาก็เป็นเสมือนการหยิบเอาเรื่องเล่าอีกชุดหนึ่ง มาเล่าต่อร้อยต่อ อาศัยแรงบันดาลใจจากการใช้ชีวิตนอกหมู่บ้าน สร้างเนื้อหาใหม่ ๆ มาสอดร้อยให้ไปด้วยกันกับคำสอนเก่า ๆ

(เพลงภูเขา เสียงชนเผ่า คีตกวีแห่งโลก, 2547: 125 – 126)

จากตัวอย่างที่ 2 เป็นกลวิธีการแทรกคำประพันธ์ร่วมสมัยที่แต่งขึ้นใหม่ ที่ผสมผสานกับการบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีสมัยใหม่ เช่น กีตาร์ ซึ่งผู้เขียนนำมาใช้เล่าเรื่องเพื่อสร้างบรรยากาศ และทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ร่วมไปกับเนื้อเรื่อง ทั้งยังได้รับความรู้เพื่อเข้าใจถึงคติคำสอนของชาวปกากะญอผ่านบทเพลง ดังเช่น “เก็บรักษาพันธุ์ข้าว พันธุ์เผือกไว้ เก็บไว้จนเต็มสามสิบกระบุง

ถึงแร้นแค้นก็ไม่กลัว” ทั้งเนื้อหาของการเล่นเรื่องยังสะท้อนให้เห็นว่า ชาวปกากะญอตระหนักเสมอว่า ตนเป็นเพียงผู้ขอเข้ามาอาศัยธรรมชาติเพื่อการอยู่รอด จะเห็นได้จาก วิถีปฏิบัติต่อธรรมชาติของชาวปกากะญอด้วยความเคารพยำเกรงในฐานะผู้มีพระคุณ และมีหัวใจของการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติไว้เป็นอย่างดี เหตุนี้ทำให้ชาวปกากะญอยังคงมีชีวิตที่ดำเนินไปกับธรรมชาติอย่างกลมกลืน

การใช้กลวิธีการนำเสนอในรูปแบบการแทรกคำประพันธ์ที่ผู้เขียนนำมาใช้ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอนี้ เป็นการใช้สองกลวิธีคือ การแทรกคำประพันธ์ที่มาจากตัวบทดั้งเดิม และการแทรกคำประพันธ์ร่วมสมัยที่แต่งขึ้นใหม่ ซึ่งกลวิธีทั้งสองช่วยสร้างบรรยากาศและอารมณ์ความสนุกสนานเพลิดเพลินให้กับผู้อ่านด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย และเกิดจินตภาพชวนน่าติดตาม ทั้งในเนื้อหาของบทประพันธ์ยังบอกเล่าถึงตัวตนความเป็นชาวปกากะญอ คำสอนและคำเตือนในการดำรงชีวิตที่ยังคงพึ่งพาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวอย่างรู้คุณค่า ความรักและภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ รวมถึงการรักษาวิถีดั้งเดิมของตนเองเอาไว้ให้คงอยู่

4.2.4 การเล่าเรื่องตามลำดับ

ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้วิจัยพบว่า ผู้เขียนใช้กลวิธีการนำเสนอผ่านการเล่าเรื่องตามลำดับ เป็นการเรียบเรียงเนื้อหาของเรื่องให้ต่อเนื่องสัมพันธ์กันตามลำดับ (ประสิทธิ์ กาพย์กลอน, 2518: 107) เพื่อให้เรื่องดำเนินไปอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มต้นจนจบเรื่อง การเล่าเรื่องโดยเรียงตามลำดับความ เป็นการกำหนดขั้นตอนว่า ผู้เขียนจะนำพาเรื่องราวให้ดำเนินไปอย่างไร เพื่อเรื่องที่เล่าจะไม่วกวนสับสน หากแต่มีระเบียบที่แน่นอนว่าจะนำเสนออะไรก่อนหลัง ทั้งนี้ การเล่าเรื่องตามลำดับของผู้เขียนในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ มีการเล่าเรื่องตามลำดับสถานที่ การเล่าเรื่องตามลำดับวันเวลา และการเล่าเรื่องตามลำดับขั้นตอนก่อน - หลังของเนื้อหาที่ผู้เขียนนำเสนอ ดังต่อไปนี้

4.2.4.1 การเล่าเรื่องตามลำดับสถานที่

ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนเล่าเรื่องโดยยึดสถานที่ที่เป็นหลัก โดยเล่าถึงรายละเอียดของสถานที่ต่าง ๆ มีการวางลำดับของสถานที่ที่เดินทางไปถึงก่อน - หลัง

เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพของการเดินทางได้อย่างชัดเจน และสถานที่ที่ผู้เขียนได้เดินทางไปท่องเที่ยวในแต่ละแห่งนั้น ได้พบเห็นชีวิตความเป็นอยู่ของชาวปกากะญออย่างไรบ้าง ดังตัวอย่างในสารคดีเรื่อง *15 วันในป่ากะเหรี่ยง* ของชาลี เอี่ยมกระสินธุ์ ที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดเรื่องราวการท่องเที่ยวในผืนป่ากะเหรี่ยงสองพี่น้องต้นน้ำเพชรบุรี โดยผู้เขียนถ่ายทอดลำดับเหตุการณ์ของสถานที่ที่ได้เดินทางไป ตั้งแต่การออกเดินทางด้วยการโดยสารรถไฟมายังจังหวัดราชบุรี จากนั้นมุ่งเข้าสู่ผืนป่ากะเหรี่ยงสองพี่น้องตามลำดับเพื่อผ่านไปถึงพุทวย ความว่า

ตัวอย่างที่ 1

เราออกเดินทางตามเสด็จเจ้าเพชรราชฯ พร้อมด้วยมีพวกลูกหาบหาบเสปียงไปด้วยอีก 4 คน รวมด้วยกันเป็น 8 คน จุดหมายแห่งแรกที่เรากลับมาถึงก่อนคือ พุทวย เราพักเอาแรงเมื่อเดินทางมาได้สัก 2 ชั่วโมง

...

ก่อนเที่ยงเราก็มาถึงโป่งขวาง

...

ตามทางด่านเส้นนั้น เรามุ่งหน้าตรงไปยังหนองตาเลี่ยมเพื่อกินอาหารกลางวันกันที่หนองน้ำนั้น หลังเที่ยงเล็กน้อยเราก็มาถึงหนองตาเลี่ยม

...

ในที่สุดการเดินทางอันยาวนานยิ่งกว่าครึ่งใดในชีวิตของการเริ่มออกป่าครั้งแรกก็สิ้นสุดลงยังจุดหมายปลายทางที่พุทวย

CHULALONGKORN UNIVERSITY (15 วันในป่ากะเหรี่ยง, 2545: 70 – 74)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า ผู้เขียนใช้กลวิธีในการเล่าเรื่องของการเดินทางท่องเที่ยวอย่างเป็นลำดับขั้นตอนของสถานที่แต่ละแห่งที่ผู้เขียนได้เดินทางไปถึง โดยเรียงลำดับก่อนหลัง เช่น พุทวย โป่งขวาง หนองตาเลี่ยม ทั้งยังสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีของพรานป่า สัตว์ป่า และเกร็ดความรู้ต่าง ๆ ในการท่องเที่ยว การดำเนินเรื่องเช่นนี้ทำให้ผู้อ่านสนใจ และติดตามเรื่องราวไปตามลำดับเนื้อเรื่องที่คุณเขียนกำหนดไว้ ทั้งยังได้แทรกให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวปกากะญอตามสถานที่ต่าง ๆ ที่ผู้เขียนได้เดินทางผ่านไบนั้น เช่น การได้สัมผัสชีวิตชาวปกากะญอจากการบอกเล่าของพรานอาวุโสที่ป่ากะเหรี่ยงสองพี่น้องต้นน้ำเพชรบุรี ผู้เขียนยังได้ถ่ายทอดให้เห็นถึงวิถีการอยู่ร่วมกันกับป่าของชาวปกากะญอ แม้พรานกะเหรี่ยงจะล่าสัตว์อยู่เป็นประจำ แต่สัตว์ป่าหลายชนิด

ก็ยังคงมีอยู่ทั่วไปอย่างเช่นปกติ นั้นแสดงให้เห็นว่า การล่าสัตว์เพียงแค่ว่าพอเลี้ยงชีพ มิได้เบียดเบียน หรือทำลายสัตว์ป่าเกินกว่าความจำเป็น เป็นการเล่าเรื่องของผู้เขียนที่ทำให้ผู้อ่านมองเห็นของการอยู่ร่วมกันของชาวปกากะญอกับป่าและธรรมชาติ และการเล่าเรื่องโดยลำดับความด้วยสถานที่ ก่อน - หลังของการเดินทางท่องเที่ยวนี้ ทำให้เรื่องเกิดความน่าสนใจ ขวนติดตาม และยังเป็น ประโยชน์แก่ผู้อ่านที่ชื่นชอบ การท่องเที่ยวแบบผจญไพร นอกเหนือจากตัวอย่างข้างต้นแล้ว ในสารคดีเรื่อง *เปิดป่าแก่งกระจาน* ของบุหลัน รัตน์ ผู้เขียนเล่าเรื่องการเดินทางเข้าไปยัง บ้านใจแผ่นดิน สถานที่สำคัญที่ชาวปกากะญออาศัยอยู่ โดยเล่าเรื่องผ่านลำดับสถานที่เช่นกัน เริ่มต้นจากการเดินทางไปตามแม่น้ำบางกลอยจนสุดถึงต้นน้ำ แล้วเดินทางต่อไปยังหมู่บ้าน ปกากะญอใจแผ่นดินซึ่งอยู่ใกล้แนวตะเข็บเขตป่าราชบุรีและเมียนมา ส่วนขากลับก็ตัดทะลุข้ามเขา เข้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าลุ่มน้ำภาชี อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 2

ผมหาผู้ร่วมเดินทางที่สมัครใจได้เพิ่มอีกสองคนคือพี่ชวนกับต้อย ส่วนการเดินทางนั้น ผมกะไว้ว่าจะเดินขึ้นไปตามแม่น้ำบางกลอยจนสุดถึงต้นน้ำ แล้วค่อยค้นหาหมู่บ้านกะเหรี่ยงใจแผ่นดิน ซึ่งอยู่ใกล้แนวตะเข็บเขตดินแดน ป่าราชบุรีและพม่า ส่วนขากลับ ก็จะตัดทะลุข้ามเขาเข้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ลุ่มน้ำภาชี อำเภอสวนผึ้ง ... ราวบ่ายโมงเศษก็เข้าเขตหมู่บ้านกะเหรี่ยงโป่งลึก แลเห็นบ้านหลังหนึ่งมุงหลังคาสังกะสีสะท้อนมาแต่ไกล บ้านหลังใครเห็นก็จำได้ เพราะมีหลังเดียว เป็นบ้านของผู้ใหญ่พูดหรือผู้ใหญ่ยิ้มที่ดูแลกะเหรี่ยงบ้านโป่งลึก มานานนมหลายปี

(บุกป่าแก่งกระจาน, 2554: 45 – 74)

ตัวอย่างที่ 3

แพไม้ไผ่พาเราล่องลงไปถึงแม่น้ำเพชรตอนเวลาบ่ายสามโมงกว่า ไปชน หินพลิกคว่ำที่แก่งขาข้าง กู้แพขึ้นมาได้ แล้วล่องต่อแต่ก็ไปติดตอจัดไม่ออกเพราะ น้ำลึกเหนือวังคา ต้องสละแพ วายน้ำขนของขึ้นบก ออกเดินต่อไปจนถึงวังคานอนพักค้างคืนใต้ต้นตะเคียนใหญ่ที่เคยนอนอีก 1 คืน วันรุ่งขึ้นเดินต่อไปพักค้างคืนที่หมู่บ้านประตู่ฝีก 1 คืน เป็นอันสิ้นสุดการเดินทางแสนทรหดเพียงเท่านั้น

(บุกป่าแก่งกระจาน, 2554: 211)

จากตัวอย่างที่ 2 และ 3 จะเห็นว่า ผู้เขียนเล่าลำดับเหตุการณ์และสถานที่ของการเดินทางอย่างเป็นลำดับขั้นตอน โดยยึดสถานที่ที่ได้เดินทางไปถึงก่อนและหลัง ผู้อ่านจึงสามารถติดตามเรื่องราวที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอด และจินตนาการถึงสถานที่ต่าง ๆ นั้นได้อย่างไม่ยาก ทั้งนี้ ผู้เขียนได้ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและกระชับชัดเจนในการเล่าเรื่อง ทำให้การเล่าเรื่องมีสีสัน บรรยากาศน่าติดตามตลอดตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง ผู้เขียนมีการปรุงแต่งให้สารคดีมีรสชาติ และสีสันชวนติดตาม โดยบอกเล่าเรื่องราวของการผจญไพร่ทรภะไว้ด้วย ทั้งยังได้บอกเล่าถึงการได้พบปะพูดคุยกับชาวปกากะญอ ที่ได้ให้การต้อนรับด้วยมิตรไมตรี ทำให้เห็นถึงนิสัยใจคอของชาวปกากะญอที่เป็นมิตร รักสงบ และมีน้ำใจ มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย พอเพียง เป็นวิถีชีวิตที่ดำเนินอย่างกลมกลืนกับป่าและธรรมชาติ และผู้เขียนยังได้เล่าเรื่องให้เห็นภาพของการทำไร่ข้าวบนภูเขาของชาวปกากะญอ นั่นถือเป็นวิถีเกษตรกรรมหลักของชาวปกากะญอ ซึ่งจะเห็นได้ทั่วไปบนดอยในเขตพื้นที่ที่มีชาวปกากะญออาศัยอยู่

กล่าวโดยสรุป ผู้เขียนได้นำกลวิธีการเล่าเรื่องตามลำดับสถานที่ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ โดยเรียงลำดับสถานที่ จากสถานที่แรกของการเดินทางจนถึงจุดหมายปลายทางนั้น นอกจากจะเป็นการเล่าเรื่องโดยลำดับความด้วยสถานที่แล้ว ผู้เขียนยังสอดแทรกความตื่นเต้นสนุกสนานของการเดินทางไว้ด้วย ทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจ ตลอดจนรู้สึกสนุกสนานติดตามเรื่องราวตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง

4.2.4.2 การเล่าเรื่องตามลำดับวันเวลา

ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนเล่าเรื่องโดยลำดับความตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหลัง ซึ่งใช้ช่วงเวลาคือตัวช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพและเข้าใจเรื่องราวได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

ไร่ที่พวกเราทำเรียกว่าไร่มุมนเวียน เราถางไร่และปลูกข้าว 1 ปี จะพักพื้นที่แห่งนั้นราว 6 - 7 ปี ไร่ของเราจึงอุดมสมบูรณ์ตลอด ป่าไม้คงอยู่ถาวร ... หลังจากเจ็ดวัน พ่อแม่ของฉันบอกกับลูก ๆ ว่า ได้เวลาถางไร่แล้ว พวกเราต้องไปช่วยกันถางไร่ ... ตกเย็นพี่ชายและฉันได้ออกไปเยี่ยมเพื่อนบ้าน และบอกกับ

ทุกบ้านว่า วันพรุ่งนี้ฉันจะกางไร่ และเชิญชวนพวกเขา来帮助ฉัน ... การกางไร่
ในเช้าวันนี้ได้เริ่มต้น

...

วันต่อ ๆ มาเหลือเพียงพ่อแม่ พี่สาว และน้อง ๆ ของฉันที่ไปกางไร่
เพราะฉันและพี่ชายได้ไปช่วยคนอื่นที่มาช่วยฉันเมื่อวันก่อน ดังนั้น กว่าไร่ของฉัน
จะกางเสร็จ ก็กินเวลานานราว 6-7 วัน

...

ทุกคนเดินไปด้วยกันตามแนวกันไฟรอบ ๆ ไร่ เห็นว่าไฟทุกจุดดับสนิท
แล้ว ต่างก็พากันกลับบ้าน ทีวีที่ใหม่หมดแล้วให้เย็นลงกับยามค่ำคืนที่จะมาถึง
อีกไม่นานนัก และรอคอยการหวานข้าวโพด ฟักทอง เผือก มัน งา และถั่ว ในอีก
4 - 5 วันข้างหน้า

(ชีวิตข้า - ปกาเกอะญอ, 2540: 98 - 100, 104 - 105)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ผู้เขียนได้เล่าเรื่องโดยให้รายละเอียดเป็นลำดับวันเวลา
ของเหตุการณ์ไว้อย่างชัดเจน ซึ่งทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึงช่วงเวลาและขั้นตอนของเหตุการณ์นั้น ๆ ได้เป็น
อย่างดี ดังที่ผู้เขียนได้บอกเล่าถึงขั้นตอนการทำอะไรข้าวหมูนึ่งของชาวปกาเกอะญอ เริ่มตั้งแต่
การกางไร่ไปจนถึงการเก็บเกี่ยว ซึ่งแต่ละขั้นตอน ผู้เขียนยังได้แทรกความรู้ในเรื่องภูมิปัญญาต่าง ๆ
ที่บรรพบุรุษของชาวปกาเกอะญอได้ถือปฏิบัติกันมา

ตัวอย่างที่ 2

เราพบกันที่หน้าตลาดเช้าแม่สะเรียง (แสดงว่าเขาต้องออกมาจาก
หมู่บ้าน ราวตีสี่ห้าโมงครึ่ง) ผมเคยรู้มาก่อนว่า หากจะเข้าแม่น้ำเงาทางรถยนต์
จะต้องถามหาชื่อสมชายหรือไม่ก็จอตตา ...

เก้าโมงกว่า รถแล่นฉิวออกจากแม่สะเรียง ... ชั่ววินาทีหนึ่งนั้น รถแล่น
ฉิวลงข้างทาง รู้เลยว่า เป็นความตั้งใจของเขา

...

ไม่นานนัก รถก็เฉลงข้างทางอีกครั้ง ผมเห็นอาคารที่ว่าการอำเภอ
สบเมย รถจอดสนิทในเวลาอันรวดเร็ว

... เพิ่งบ่ายโมง แต่กลุ่มชายสี่คนใส่กางเกงชุดพราง เสื้อยืดสีเขียว
รองเท้าบูท ... เจ้าของร้านถามว่าจะไปไหน ผมตอบว่าไปแม่เงา ... อีกนานกว่า
จะได้ไป อยู่ที่คนขับพอใจ เขารอคคนไปเพิ่ม เขาบอก

...

บนความเร็วเก็บโค้งถนนเริ่มต้นขึ้นอีกครั้ง นาฬิกาบนข้อมือบอกผมว่า
ขณะนี้เวลา 15.25 นาที ค่ะระยะทางสี่สิบกิโลกว่า ๆ ไปถึงที่หมายกลางป่า
แม่เงา น่าจะใช้เวลาราวเกือบสามชั่วโมงคงเย็นย่ำใกล้ค่ำ

(คนในเงา อำลา ... เต็กหญิงต้นข้าว ยอดระบำ, 2547: 54 – 58)

จากตัวอย่างนี้ ผู้เขียนใช้การเล่าเรื่องตามลำดับเวลา ในการดำเนินเรื่องเป็นการ
ลำดับเหตุการณ์ที่ทำให้ผู้อ่านติดตามเรื่องราวเนื้อหาได้โดยเข้าใจง่าย เกิดมโนทัศน์ และชวนให้ติดตาม
เรื่องต่อไป ในการดำเนินเรื่องของผู้เขียน สร้างให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ ติดตามการเดินทางเข้าแม่น้ำเงา
ของผู้เขียนโดยรถยนต์ไม่มีหลังคา การขับรดด้วยความชำนาญของคนขับ เส้นทางถนนที่ทำให้ทุกคน
ต้องนั่งเกร็งกันไปตลอดทาง การจอดแวะรับส่งสิ่งของและผู้โดยสารคนอื่น ๆ จนกว่าจะถึงที่หมาย
ในที่สุด ตลอดระยะทางของเรื่อง ผู้เขียนแทรกบทสนทนา อารมณ์ ความรู้สึกของผู้โดยสารซึ่งส่วน
ใหญ่เป็นชาวปกากะญอไว้ด้วย เพื่อเพิ่มความมีชีวิตชีวาไปกับเรื่องที่ผู้เขียนเล่า และทำให้ผู้อ่านได้
เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิตในอีกมิติหนึ่งของชาวปกากะญอ ในเรื่องของการเดินทางเข้าออกหมู่บ้าน
และวิถีชีวิตด้านอื่น ๆ ที่ผู้อ่านจะเห็นได้จาก การบรรยายถึงบรรยากาศที่จุดต่าง ๆ ที่รถจอดแวะ เช่น
ร้านค้าของหมู่บ้าน และความสวยงามของธรรมชาติสองข้างทาง ซึ่งสามารถกระตุ้นให้ผู้อ่านติดตาม
เนื้อเรื่องต่อไปจนจบ ด้วยรายละเอียดของช่วงเวลาเป็นตัวดำเนินเรื่อง

จากตัวอย่างทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนนำกลวิธีการเล่าเรื่องตามลำดับวันเวลา
ในการเล่าถึงเนื้อหาสาระของแต่ละเรื่องนั้น ซึ่งได้บ่งบอกรายละเอียดของวันเวลาไว้อย่างชัดเจน
เพื่อเป็นสื่อ นำพาเรื่องไปตามลำดับขั้นตอนของเหตุการณ์ และผู้เขียนได้ใช้กลวิธีการเล่าเรื่อง
ตามลำดับวันเวลา บอกเล่าให้เห็นขั้นตอนลำดับเวลาของการทำไร่หมุนเวียนซึ่งเป็นวิถีชีวิตหลัก
ของชาวปกากะญอไว้อย่างชัดเจน และในบริบทของการเดินทางเข้าออกหมู่บ้านชาวปกากะญอ
ที่ต้องใช้เวลาในการเดินทางพอสมควร ทั้งนี้ การเล่าเรื่องผ่านลำดับวันเวลา ช่วยให้ผู้อ่านสนใจ
และติดตามเรื่องราวอย่างเข้าใจถึงช่วงเวลาในเนื้อเรื่องและสามารถติดตามเรื่องราวได้อย่างต่อเนื่อง
ถึงขั้นตอนในบริบทต่าง ๆ ของการดำเนินชีวิต

4.2.4.3 การเล่าเรื่องตามลำดับขั้นตอน

ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนใช้กลวิธีการเล่าเรื่องตามลำดับขั้นตอนของบริบทในการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ในการปฏิบัติก่อนหลังซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

พรานกะเหรี่ยงจะหุงข้าวกันเก่งทุกคน ไม่ว่าจะไปที่ยวป่าครั้งไหน ๆ ตอนเช้าผมตื่นขึ้นมาที่ไรจะเห็นพรานกะเหรี่ยงนั่งอยู่ข้างกองไฟทุกครั้ง ถ้าข้าวสุกแล้วก็ย่างกะปิ, ย่างพริกสด, ย่างหัวหอมไว้สำหรับตำน้ำพริก หรือไม่ก็อุ่นกับข้าวที่เหลือจากมือเย็น

พวกเขาจะหุงข้าวแบบไม่เช็ดน้ำ ซึ่งสมัยนั้นเป็นเรื่องแปลกสำหรับพวกเราที่ยังอยู่ในแถบชนบท บ้านเรือนทั่วไปยังไม่มีไฟฟ้าใช้ หม้อหุงข้าวไฟฟ้างก็เลยไม่มี เวลาหุงข้าวในป่า พวกเราจะหุงกันแบบเช็ดน้ำ พอข้าวแตกเม็ดจวนสุกก็จะใช้ไม้ขีดหม้อสอดเข้าไปในหูหม้อเพื่อไม่ให้ฝาหม้อเปิด แล้วเอียงหม้อไว้กับขามเพื่อรองน้ำข้าวเก็บไว้กิน แต่บางทีก็เอียงทิ้งไว้บนก้อนเส้ารินน้ำข้าวทิ้งก็มี พอข้าวหยุดไหลก็ยกหม้อขึ้นอังไฟหรือดงหม้อข้าวให้ระอุ ข้าวสุกจะได้เม็ดสวย

แต่พอมาเห็นพรานกะเหรี่ยงหุงแบบไม่เช็ดน้ำก็รู้สึกประหลาด เขาจะใส่น้ำโดยกะให้พอดี ค่ะเนโดยการเปิดดูว่าข้าวจวนสุกแล้วหรือยังก็จะยกลงมาตั้งไว้ข้าง ๆ กองไฟ ระหว่างนั้นก็หมนหมอน้ำไปเรื่อย ๆ เพื่อให้ทุกด้านได้รับความร้อน ไอร้อนจะช่วยให้สุกได้อย่างพร้อมกัน วิธีหุงข้าวแบบนี้เห็นชาวกะเหรี่ยงใช้อยู่ตั้งแต่นานมาแล้ว จะมีข้อเสียอยู่เพียงอย่างเดียวสำหรับเราก็คือ ไม่มีน้ำข้าวไว้ชดกินต่างขนมหวานซึ่งเราจะใส่น้ำตาลนิดเกลือหน่อยเพื่อให้รสชาติกลมกล่อม อยู่ในปากกินอะไรก็อร่อย

(กะเหรี่ยง ผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก, 2552: 182 – 183)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า เรื่องราวที่ผู้เขียนเล่า ทำให้ผู้อ่านจินตนาการได้อย่างเห็นภาพและเข้าใจ เนื่องจากผู้เขียนได้เล่าเรื่องอย่างเป็นขั้นตอนตามลำดับก่อน - หลัง ในวิถีปฏิบัติของชาวปกากะญอ ดังจะเห็นได้จากวิธีของพรานป่าที่ตื่นตั้งแต่เช้า การดำเนินชีวิตที่มีลำดับขั้นตอนเริ่มจากการหุงหาทำกินก่อนซึ่งรายละเอียดของการหุงหานั้นก็จะเป็นขั้นตอน อย่างเช่น ต้องก่อกองไฟ

แล้วหุงข้าว เมื่อข้าวสุกจะย่างกะปิ ย่างพริกสด ย่างหัวหอม ไว้สำหรับตำน้ำพริก หรืออุ่นข้าว ที่เหลือจากเมื่อเย็นวาน และในการหุงข้าวของพรานป่าชาวปกากะญอ เป็นขั้นตอนของวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ทุกวัน เพื่อให้ผู้อ่านจะสัมผัสได้ถึงวิถีชีวิตที่มีลำดับขั้นตอนก่อนหลังในวิถีปฏิบัติของแต่ละวัน

ตัวอย่างที่ 2

กลวิธีพิชิตควายดุ – ควายตัวไหนตัวนั้น การซื้อขายที่ต้องไล่ต้อนข้ามไหล่ตอย ข้ามไปหลายลูก ทุกครั้งของการปายไหล่ตอยสูง หมายถึงการเสียเรี่ยวแรง โอกาสนั้นเหมาะมาก จับคอควาย (ตัวดุ) วางบนไหล่ แบกมัน แบกคอควาย แบกขึ้นไป แบกไม่ก็ไหล่ตอย ความดุของมันจะหายไป

ความสัมพันธ์อันแยบยลระหว่างคนกับควาย ก็อาศัยการโดนเนื้อตองใจ เอาอกเอาใจใส่ให้เกิดความคุ้นเคย และเชื่องอยู่เหมือนกัน พะดีจอนิ โอโตะเซา ประชาญ์ชาวบ้านหนองเต่า อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ บอกวิธีพิชิตเจ้าควายดุไว้อย่างน่าฟัง และยืนยันเป็นมั่นเหมาะว่าตัวไหนตัวนั้นไม่มีทางพลาด

ความคุ้นเคยที่แลงมาจากการสร้างน้ำมิตร ดูแลเอาใจใส่ พร้อมเล่ห์กลการวางแผนซึ่งมักจะใช้กับควายที่เพิ่งเปลี่ยนมือมา จะอยู่ไม่กี่คืน ไม่กี่สัปดาห์ เป็นเดือนหรือเป็นปีก็ตาม

ลำดับแรก ต้องผูกมันไว้กับหลักไม้ หรือต้นไม้ ลำดับต่อมา ก็เอาหญ้าผสมเกลือ กองให้มันกินทุกวัน ต่อมา พยายามลูบตามตัว หลังของมัน สัมผัสที่เลือกแตะได้ตามใจ พร้อมกับการจูงมันไปมา ไม่กี่วัน ได้รับความดุหายไปพลิตทั้ง “เอาใจมันดี ๆ สัตว์ทุกตัวชอบเกลือเหมือนคน มันขาดเกลือไม่ได้...” ความผูกพันอาจมีความหมายไม่ถึงกับการนับญาติ แต่ความเป็นเจ้าของเจ้านายนั้น ก็ต้องอาศัยความผูกพัน

(เอกเชนกในสวนของคนชี่เกียจ, 2547: 66 – 68)

จากตัวอย่าง ผู้เขียนได้ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องตามลำดับการปฏิบัติก่อนหลัง ซึ่งเป็น ภูมิปัญญาของประชาชนชาวบ้านในการทำให้ควายที่ได้มาใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการจับได้จากป่า หรือจากการซื้อขาย การทำให้ควายดุเป็นควายที่เชื่องและใช้งานได้นั้น มีลำดับขั้นตอนของการปฏิบัติก่อนหลัง จากลำดับแรกจนถึงลำดับสุดท้าย โดยผู้เขียนใช้ภาษาที่กระชับ เป็นขั้นตอนอย่างชัดเจน ทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจและเห็นภาพของการจะได้ควายที่เชื่องและพร้อมใช้งาน ซึ่งต้องอาศัยภูมิปัญญาและการจัดการของผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนี้ เช่น พรานป่าชาวปกากะญอ ซึ่งการที่ชาว

ปกากะเณญจะนำควายป่ามาฝึกให้เชื่องนั้น ไม่ได้เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นตลอดเวลา หากเป็นเพียงการฝึกควายแค่ว่าเพื่อเพียงสำหรับการใช้งานเท่านั้น การที่ผู้เขียนเล่าเรื่องโดยใช้กลวิธีลำดับขั้นตอนต่าง ๆ เหล่านี้ เพื่อเป็นสื่อ นำพาให้ผู้อ่านได้รับความสนุกสนาน เกิดจินตนาการและสามารถเข้าใจติดตามเนื้อหาของงานเขียนต่อไปอย่างต่อเนื่อง

ตัวอย่างที่ 3

“ทำอะไร”

พ่อของฉันตื่นตั้งแต่เช้า บอกแม่และลูก ๆ ว่า วันนี้จะต้องไปหาที่ถางไร่ เพราะได้เวลาแล้ว

เราเลือกสถานที่นี้เพราะเป็นไร่ซากที่พักฟื้นมาได้ 6-7 ปีแล้ว

...

เมื่อถึงบริเวณเลค่อที่ พ่อบอกฉันว่า “โพ เก เทอ กลอ เหน่ เซ โป เตอะ โบ” (ตัดไม้หนุ่มมาต้นหนึ่งซีก)

“ทำไมหรือพ่อ”

“พ่อจะเสี่ยงทายดูว่าที่ตรงไหนถางไร่ดีหรือไม่ดี”

ฉันตัดไม้หนุ่มมาหนึ่งต้น พ่อหยิบขึ้นมาตัดโคนตัดปลายให้เหลือความยาวประมาณ 1 วา ฉันเห็นพ่อนำไม้หนุ่มท่อนนั้นพุ่งปักลงดินแล้วกลับมาวัดความยาวใหม่

“พ่อทำเช่นนั้นทำไมหรือ?” ฉันถามพ่อด้วยความสงสัย

“หากมันยาวกว่าเดิม แสดงว่าการถางไร่ที่นี่จะดี ข้าวจะเจริญงอกงามดี แต่หากมันยังเท่าเดิม แสดงว่าไม่ดี จะต้องไปหาที่ใหม่”

(กะเหรี่ยง ผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก, 2552: 182 – 183)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ผู้เขียนบอกเล่าถึงความเชื่อของชาวปกากะเณญเกี่ยวกับการหาที่ทำไร่หมุนเวียนในแต่ละครั้ง การเลือกสถานที่ก่อนจะมีการถางไร่ ผู้เขียนเล่าถึงรายละเอียดลำดับของขั้นตอนการปฏิบัติก่อน - หลังไว้ว่า ต้องเลือกบริเวณไร่ซากที่พักฟื้นมาแล้ว 6-7 ปี หลังจากนั้น ต้องมีการเสี่ยงทายดูว่า สถานที่นั้น จะทำให้ข้าวเจริญงอกงามดีหรือไม่ หรือต้องไปหาที่ใหม่ ซึ่งขั้นตอนหลังจากนี้ จะเป็นลำดับขั้นตอนของการทำไร่ต่อไป หากแต่ตัวอย่างที่ผู้วิจัยยกมานี้ ผู้เขียนใช้กลวิธีการลำดับขั้นตอนของการปฏิบัติก่อน - หลัง ในเรื่องความเชื่อของ “การเสี่ยง

หาย” ที่ปฏิบัติกันเรื่อยมาตลอดชั่วลูกหลานสำหรับการเลือกที่ถางไร่ เพื่อจะทำไร่หมุนเวียนนั้น เป็นเรื่องที่สำคัญมากเรื่องหนึ่งที่เราควรทำเป็นลำดับแรก กลวิธีนี้ ทำให้ผู้อ่านเกิดมโนทัศน์และเข้าใจ ในเนื้อหาที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอต่อไป

การที่ผู้เขียนเล่าเรื่องโดยการใชวกถวิธีการเรียงลำดับขั้นตอนของการปฏิบัติก่อน - หลัง เช่น การดำเนินวิถีชีวิตประจำวัน การปฏิบัติตัวตั้งแต่ตื่นนอนตอนเช้าของชาวปกากะญอ การฝึกสัตว์ให้เชื่องเพื่อไว้ใช้งาน และความเชื่อในการเสี่ยงทายที่จะเลือกสถานที่สำหรับทำไร่ ผู้เขียน ได้บอกเล่าขั้นตอนของการปฏิบัติก่อน - หลังในแต่ละบริบทไว้อย่างชัดเจน ทั้งผู้เขียนยังได้แทรกให้ ผู้อ่านได้เห็นถึงความมีระเบียบวินัยในชีวิตและเข้าใจถึงวิถีชีวิตที่มีแนวคิดและวิถีปฏิบัติ อีกทั้ง ภูมิปัญญาของชาวปกากะญอที่เป็นแบบแผนสืบทอดมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน กลวิธีการเล่าเรื่อง เช่นนี้ ผู้เขียนนำมาใช้เพื่อการดำเนินเรื่องให้เป็นไปอย่างมีขั้นตอน นำพาให้เรื่องที่เล่าเป็นไป อย่างต่อเนื่อง และผู้อ่านสามารถเกิดจินตภาพ เข้าใจเนื้อหาของเรื่องได้อย่างแจ่มชัดยิ่งขึ้น

4.2.5 การเล่าเรื่องผ่านมุมมองของกลุ่มคนต่าง ๆ

ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนใช้กลวิธีการเล่าเรื่อง ผ่านมุมมองของกลุ่มคนต่าง ๆ โดยการกำหนดว่า ใครเป็นผู้เล่าเรื่องหรือถ่ายทอดเรื่องราว นั้น ๆ ในเรื่อง (เพลินตา, 2529 อ้างถึงใน ธัญญา สังขพันธ์านนท์, 2556: 36) ซึ่งการที่ผู้เขียนเล่าเรื่อง ผ่านมุมมองของตัวละครด้วยการใช้รายละเอียดในเรื่องต่าง ๆ เช่น สถานที่ บรรยากาศ และการสร้าง สีสัน อารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร เพื่อนำพาให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพและติดตามเรื่องราวต่อไป อย่างต่อเนื่อง ทั้งยังเกิดความสมจริงและน่าเชื่อถืออีกด้วย ทั้งนี้ ผู้อ่านจะรับรู้ได้ถึงอารมณ์ความรู้สึก ทั้งของผู้เขียนและของชาวปกากะญอ ทำให้ผู้อ่านเสมือนร่วมอยู่ในเหตุการณ์หรือสถานการณ์ เดียวกันกับผู้เขียน ดังที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึงต่อไปนี้

4.2.5.1 การเล่าเรื่องผ่านมุมมองของกลุ่มคนที่เป็นชาวปกากะญอ

ผู้อ่านจะเห็นว่า ชาวปกากะญอถือเป็นหนึ่งในตัวละครสำคัญของเรื่องซึ่งอยู่ใน ฐานะผู้เล่าเรื่อง ทำหน้าที่ถ่ายทอดเรื่องราว บอกเล่าความรู้สึกนึกคิด และสามารถแทรกความคิดเห็น ของตนเองได้อย่างอิสระ เช่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำทาง ชาวบ้านทั่วไป ล้วนประกอบ เป็นผู้เล่าเรื่องในสารคดีที่ผู้เขียนได้นำเสนอนี้ การที่ผู้เขียนเล่าเรื่องผ่านมุมมองของพวกเขาเหล่านั้น

ทำให้ผู้อ่านสามารถเกิดจินตนาการ ทราบและเข้าใจความรู้สึกและทัศนคติของชาวปกากะญอ จากประสบการณ์ที่ผู้เล่าพบเห็นมา ผู้เขียนได้นำเสนอในรูปแบบของบทสนทนาเป็นส่วนใหญ่ หรือการรับฟังมาจากการถ่ายทอดของผู้คนในกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงการสั่งสอนของบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

ผมถามถึงจำนวนครว้เรือนที่หันกลับมาปล่อยป่า ลุงจอนิ บอกว่ามีนับสิบครว้เรือนแล้ว ถ้าชาวบ้านมั่นใจว่าป่ายังเป็นของเขา ก็จะเกิด การเพิ่มพื้นที่ป่า โดยธรรมชาติ

“ลุงมองเห็นทาง ลุงจะเรียนจากป่าธรรมชาติ ลุงกำลังเรียนรู้ ลุงไม่รู้ทั้งหมด แต่ว่าการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่ง อย่างข้างในดินมีไส้เดือนเต็มเลย ไก่ได้กินไส้เดือน คนได้กินไก่ มันเกี่ยวกันทั้งนั้น”

...

“คนมาคิดทำอย่างนี้ เขาต้องแข็งแรงนะลุง ถ้าทนกับสิ่งยั่วเย้าไม่ไหว เขาก็รับวิธีของลุงไม่ได้ ผมคิดว่ามันเป็นแนวทางที่เข้ากับคนได้ยาก คนถูกทำให้ปั่นป่วนไปหมดแล้ว ลุงทำอย่างนี้ ก็เท่ากับลุงไม่ยอมเดินไป ปั่นป่วน” ผมอยากรู้ว่าลุงจอนิคิดเห็นอย่างไร

“ลุงต้องทำให้เขาเห็น แต่เขาจะเห็นด้วยหรือไม่ก็เป็นเรื่องของเขา ลุงไปห้ามเขาไม่ได้ ถ้าเขามาทำอย่างนี้ เขาก็มีพื้นที่อยู่ใกล้บ้าน มีไม้ไผ่สอยได้ทั้งปี มีอาหารกินทั้งปี ไม่ต้องไปซื้อหาที่ไหน ก็มันอยู่ในสวนของเราแล้ว” เราเดินพูดคุยกันไป มองดูประโยชน์จากต้นไม้ ทั้งใบ กิ่ง เปลือก ราก ผล ดอก ล้วนมาเกี่ยวข้องกับชีวิตคนทั้งนั้น

(จอนิ โอโตเซา ในสวนของคนซีเกียจ, 2554: 139 – 140)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นการสนทนาดังกล่าวระหว่างชาวปกากะญอ “จอนิ โอโตเซา” กับผู้เขียน (สุวิษานนท์ รัตนภิมล) โดยผู้เขียนใช้สรรพนามว่า “ลุง” แทนจอนิ ทำให้ผู้อ่านทราบได้ว่า ลุงจอนิเองเป็นผู้เล่าเรื่อง ผู้เขียนเล่าเรื่องโดยใช้บทสนทนาเพื่อทำให้ผู้อ่านสามารถทราบและเข้าใจมุมมองของจอนิได้ว่า เขากำลังทำอะไรและต้องการอะไร โดยจอนิกำลัง “ปล่อยป่า” นั่นคือการปล่อยให้ป่าเติบโตเองตามธรรมชาติ ไม่รบกวนหรือทำลาย ตัดหรือโค่นล้มป่า เพื่อเป็นแนวทางให้ชาวบ้านในละแวกใกล้เคียง ได้รู้เห็นและเข้าใจถึงประโยชน์จากต้นไม้ที่ล้วนเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต

ของชาวปกากะญอทั้งสิ้น เป็นการอยู่ร่วมกันกับป่าอย่างพึ่งพาอาศัยกัน ดังคำพูดของจอนิทัวว่า “ถ้าเขามาทำอย่างนี้ เขามีพินอยู่ใกล้บ้าน มีไม้ไผ่สอยได้ทั้งปี มีอาหารกินทั้งปี ไม่ต้องไปซื้อหาที่ไหน ก็มีมันอยู่ในสวนของเราแล้ว” จากคำพูดดังกล่าว ทำให้เห็นว่าจอนิแสดงความคิดเห็น อารมณ์ และความรู้สึกได้อย่างอิสระ ทั้งยังทำให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ในการดำเนินชีวิตประจำวันของเขานั้น ไม่ว่าจะเป็นที่พักอาศัย อาหารการกิน เครื่องเรือนเครื่องใช้หรือแม้แต่เสื้อผ้าและยารักษาโรคล้วนมาจากป่า และธรรมชาติรอบตัว การฉลาดที่จะจัดการกับป่าและธรรมชาติรอบตัวได้อย่างถูกต้องเหมาะสม จะนำมาซึ่งประโยชน์ในการดำรงชีวิตของชาวปกากะญอเองทั้งสิ้น ซึ่งความคิดและการกระทำเช่นนี้ของจอนิ เขาเองต้องการเป็นแบบอย่างและแนวทางให้แก่เพื่อนบ้านกลุ่มชนชาวปกากะญอด้วยเช่นกัน ดังนั้นการที่ผู้เขียนใช้กลวิธีการเล่าเรื่องผ่านมุมมองของชาวปกากะญอ เพื่อในการนำพาให้เรื่องดำเนินไปอย่างน่าสนใจและน่าติดตาม เนื้อหากลมกลืนไปกับข้อเท็จจริง ดูสมจริงและน่าเชื่อถือ

ตัวอย่างที่ 2

หมู่บ้านซอติเริ่มเรียนรู้สิ่งแปลกหน้า ต่างทยอยเรียงมาหา ถนนกว้างขึ้นสายไฟฟ้าทอดยาวมาจากขอบฟ้าอื่น หัวกะโหลกมีจอภาพ (เรียกคนไปมุงดูอีกครั้ง) รถสองล้อสี่ล้อหกล้อสิบล้อแล่นตัดผ่านภูเขา เครื่องยนต์เดินทางมาถึงถิ่นความเงียบสงบ ไร่ข้าวหุดสั้นลง แปลงกะหล่ำปลีมาพร้อมกับยาฆ่าหญ้า-แมลง และปุ๋ยเคมี

คนหนุ่มสาวเยี่ยงแมลงโผล่เล่นไฟ คนเจ็บป่วยฝากชีวิตและความหวังไว้กับโรงพยาบาลในเมือง เมืองขยับมาใกล้หมู่บ้าน เงินทองไหลมาไกลถึงกิวดอยต่างคน-ต่างเอาไข่ไปตัก เพลงทาทำนายไว้ล่วงหน้า ให้ปกากะญอยึดจับกอข้าวไว้ให้แน่น

บุงพะย็อโพพุดหนักแน่น “ทุกอย่างอยู่ในทา บอกไว้ล่วงหน้า สมัยของคำบอกเล่ามาถึงแล้ว ได้เห็นแล้ว ห้ามไม่ให้เกิดไม่ได้ ถึงเวลา แม่หมูจะเกิดลูก ต้องรู้ต้องเห็น เราต้องเป็นคนเลี้ยงหมู ของเก่าต้องรักษา ของใหม่เห็นแล้วต้องรู้แล้ว”

(ใต้เงาภูเขา, 2547: 115 – 116)

จากตัวอย่างที่ 2 นี้ ผู้เขียนดำเนินเรื่องโดยใช้คำบอกเล่า มุมมอง และความคิด ความรู้สึกผ่านตัวละคร “บุงพะย็อโพ” ชาวปกากะญอ ที่ถ่ายทอดถึงคำสอน คำบอกเล่า ซึ่งอยู่ใน บทเพลงพื้นบ้านหรือเพลงธา ที่บอกไว้ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้ผู้อ่าน รับรู้ได้ว่า ด้วยมุมมองของชาวปกากะญอเองนั้น มองเห็นถึงสภาพความเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านซอดี ซึ่งปัจจุบันได้รับการพัฒนาให้เจริญยิ่งขึ้น เช่น การตัดถนนที่กว้างขึ้น กระแสไฟฟ้าที่ส่งเข้ามา ในหมู่บ้านได้ไกลขึ้น เครื่องยนต์ พาหนะเดินทางต่าง ๆ ที่ผ่านเข้าออกหมู่บ้านมากขึ้น ด้วยความเจริญ ดังกล่าว ทำให้การทำการเกษตรของชาวบ้านเปลี่ยนจากการทำกินอย่างพอเพียงในครัวเรือน เปลี่ยนเป็นพืชเศรษฐกิจที่สามารถขายแลกเปลี่ยนเป็นเงินตราได้ หากสิ่งที่มาควบคู่กันคือ ชีวิตที่เสี่ยง อันตรายจากสารเคมีที่เข้ามาในหมู่บ้านมากขึ้น ชาวบ้านเริ่มใช้ชีวิตผูกพันกับสังคมเมืองอย่างเลื่อง ไม้ได้ ดังคำบอกเล่าในเพลงธา เพลงพื้นบ้านของปกากะญอที่ได้บอกไว้ ได้เกิดขึ้นเป็นจริงแล้ว ดังถ้อยคำที่ว่า “ทุกอย่างอยู่ในทา บอกไว้ล่วงหน้า” บุงพะย็อโพให้ความเห็นว่า เมื่อมีความ เปลี่ยนแปลงมาถึง สิ่งเก่าที่ดีงามก็ควรรักษาไว้ หากสิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์และเอื้อต่อการดำรงชีวิต ก็ต้องปรับตัวให้เข้ากับสิ่งเหล่านั้นให้ได้ ดังว่า “ของเก่าต้องรักษา ของใหม่เห็นแล้วต้องรู้แล้ว” ทั้งนี้ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า ผู้เขียนถ่ายทอดเรื่องราวด้วยมุมมองของการใช้ชีวิตด้วยความคิดที่ไม่ซับซ้อน ของชาวปกากะญอ จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจในความคิด ความรู้สึกของชาวปกากะญอ และชาว ปกากะญอมีมุมมองในเรื่องของการต้องใช้ชีวิตในปัจจุบัน ที่ควรปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ อย่างรู้ทันและยอมรับ ทั้งยังคงดำรงชีวิตด้วยวิถีดั้งเดิมได้อย่างลงตัว

ตัวอย่างที่ 3

“มีคนบอกว่า ทำผายตัดไม้ทุกปี ทำลายป่า เราบอกว่าไม่ใช่หรอก ไม้ไฟที่เราเอามาทำผายเราเก็บไว้ ไม้ไฟเต็มไปหมด ถึงเวลาเราก็ตัดมาทำ ปีหน้า มันก็งอกขึ้นมาใหม่ มันไม่มีวันหมดหรอก ถ้าเราใช้ผายปูน ไม้พวกนั้นไม่จำเป็น แล้ว ... แควพุดไปพลาจซี่ให้ดูผายไม้ไปพลาจ ว่ายังไม่พบข้อเสียของผายไม้ มันเหมือนเครื่องมือชะลอความเร็วของหมู่บ้านไว้เป็นกุญแจตัวสุดท้าย ที่จะคอย รั้งไม่ให้หมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปเร็วมากกวานี้

“มีคนบ่นกันว่า มันเสียเวลา เหนื่อย ต้องตีผายซ่อมกันทุกปี ลูกหลาน ก็ไปเรียนหนังสือ ไม่ค่อยมาช่วยกันแล้ว ผู้เฒ่าผู้แก่บอกว่ามันไม่ดีแล้ว เอาปูน ตึกว่า ไม่ต้องมาซ่อม เราไม่ได้หมายความว่าเขาคิดผิดนะ ลูกที่มันง่าย แต่ต่อไป

มันจะยากขึ้น ถ้าเราทำฝายปูน พวกปลา ก็ไปมาหาสู่กันยากขึ้น ถ้าเราทำฝายปูน พวกปลา ก็ไปมาหาสู่กันยากขึ้น ทุกวันนี้ เรายังพูดคุยรู้เรื่อง เพราะยังมีเหมืองฝาย ทุกปีต้องมาเจอกัน พบหน้ากัน พบปะกัน พูดคุยกัน ถ้าไม่มีเหมืองฝายก็คงไม่ได้เจอกัน ไม่ได้พูดกันแล้ว ความผูกพันจะห่างกัน ทุกวันนี้ แต่ละคนมุ่งหาอะไรก็ไม่รู้ ไม่ค่อยมีเวลาพูดคุยกัน...” แควพูดไปเหมือนนั่งปนกับตัวเอง

(คนกลางแจ้ง, 2550: 143 – 144)

ในตัวอย่างนี้ ผู้เขียนดำเนินเรื่องด้วยการเล่าเรื่องผ่านมุมมองความคิด ความรู้สึกของ “แคว” ชายпкаเกาะญอ เพื่อแสดงให้เห็นมุมมองของเขาในอีกแง่มุมหนึ่งของชีวิต ชาวпкаเกาะญอที่กล่าวถึงเรื่องของฝายกันน้ำ เนื่องจากฝายกันน้ำของชาวпкаเกาะญอทำจากไม้ไผ่ จึงมักมีการผูกพันเกิดขึ้นอยู่เสมอ ชาวบ้านต้องรวมตัว เพื่อซ่อมแซมฝายกันทุกปี วัสดุที่ใช้ทำฝายยังคงเป็นไม้ไผ่ ในธรรมชาติซึ่งมันจะแตกยอดอ่อนและเติบโตได้ง่าย นับได้ว่า ชาวпкаเกาะญอไม่เคยขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติชนิดนี้ ไผ่จึงเป็นพืชชนิดแรกที่ชาวบ้านคิดถึง ในการนำมาใช้ประโยชน์ รวมถึงการทำฝายกันน้ำด้วย ในความคิดของแคว ถ้าเปลี่ยนจากฝายไม้ไผ่เป็นฝายคอนกรีตซึ่งแข็งแรงคงทนกว่า การซ่อมแซมฝายคงจะไม่เกิดขึ้นบ่อยนัก อาจทำให้การที่ชาวบ้านจะได้มาพบปะพูดคุยกันในระหว่างซ่อมฝายแต่ละปี เป็นไปได้น้อยลง ดังนั้นฝายไม้ไผ่จึงเป็นเสมือน “เครื่องมือชะลอความเร็วของหมู่บ้านไว้ ... ที่จะคอยรั้งไม่ให้หมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปเร็วมากกวานี้” จากความคิดของแคว ผู้วิจัยเห็นว่า แควมีความสนใจความเป็นไปของธรรมชาติ และนำธรรมชาติเหล่านั้นมาใช้เป็นประโยชน์สูงสุด กล่าวคือ ในด้านการดำรงชีวิตจะเห็นว่า ธรรมชาติรักษาและเกื้อหนุนธรรมชาติด้วยกัน ฝายไม้ช่วยชะลอการไหลของน้ำ น้ำเป็นประโยชน์ต่อชีวิตมนุษย์ นอกจากนี้ฝายที่ทำจากไม้ธรรมชาติยังเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ช่วยให้ความสัมพันธ์ในกลุ่มชาวпкаเกาะญอยังคงความใกล้ชิด และแนบแน่นผ่านการทำงานร่วมกัน การพบปะพูดคุยกัน ทั้งนี้ ผู้เขียนนำพาให้เรื่องดำเนินไปด้วยการบอกเล่าจากมุมมองของตัวละครชาวпкаเกาะญอ “แคว” ด้วยเรื่องราวในชีวิตจริง แควได้บอกเล่าเรื่องราว ตลอดจนความคิดความรู้สึกต่าง ๆ และแสดงออกมาอย่างอิสระ นอกจากนี้ ผู้เขียนยังสอดแทรกให้เห็นถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ได้อยู่แล้ว แม้ว่าการทำต่าง ๆ จะเหน็ดเหนื่อยและเสียเวลาไปบ้าง หากแต่นำมาซึ่งความรักสามัคคีในกลุ่มชาวบ้าน ควรดำรงรักษาไว้ซึ่งวิถีดั้งเดิมของชาวпкаเกาะญอให้คงอยู่ต่อไป

ตัวอย่างที่ 4

ยามได้พูดคุยเมื่อพบหน้ากัน ผู้คนในกลุ่มน้ำมักพูดว่าพวกเขาเป็นคนบ้านป่าที่ไม่มีความรู้ อยากให้คนที่มีการศึกษาสูง ๆ มาให้ความรู้ช่วยเหลือกันบ้าง แต่งานวิจัยปกากะญอที่พวกเขาลงแรงทำกันออกมา เป็นคำยืนยันอยู่โดยตัวมันเองว่า พวกเขาไม่ใช่คนป่าที่ไม่รู้อะไร หากแต่เป็นอารยชนที่เต็มไปด้วยความรู้ในชีวิตจริง เพียงแต่องค์ความรู้พื้นบ้านทั้งหลายนั้นไม่เคยได้ถูกยอมรับ และพวกเขาไม่เคยมีโอกาสได้ร่วมกำหนดความเป็นไปในถิ่นฐานและวิถีชีวิตของตัวเอง

หญิงปกากะญอไร้สัญชาติที่หมู่บ้านแม่ตึ๊ดคนหนึ่งสะท้อนความในใจว่า “ตามวิถีเดิม เราพัฒนาไปเองได้แบบค่อยเป็นค่อยไป แต่การพัฒนาของรัฐที่เข้ามามีแต่ทำให้ชาวบ้านกลัว ป่าไม่เข้ามาประกาศเขตอนุรักษ์ ก็รู้สึกกลัวเวลาทำไร่ เราไม่มีสิทธิบนแผ่นดินตัวเอง เราอยากให้เด็ก ๆ ได้สัญชาติไทยเพื่อให้สามารถเดินทางออกไปเรียนหนังสือข้างนอก และกลับมาพัฒนาบ้านของตัวเอง”

(แผ่นดินนี้ที่อีกฟากเขา, 2554: 110)

ในตัวอย่างนี้ ผู้เขียนหยิบยกคำพูดของหญิงชาวปกากะญอแม่ตึ๊ดมาถ่ายทอดให้เห็นความคิดและความรู้สึก ซึ่งเป็นเรื่องราวการบอกเล่าด้วยมุมมองจากชาวบ้านปกากะญอริมแม่น้ำสาละวินกลุ่มหนึ่งที่ว่า พวกเขา รู้สึกเสมือนว่าเป็นคนบ้านป่าที่ไม่มีความรู้ เนื่องจากขาดโอกาสในการได้รับการศึกษาจากโรงเรียนของรัฐ จึงอยากให้คนที่มีการศึกษาสูง ๆ มาช่วยเหลือและให้ความรู้แก่พวกเขา หากในความเป็นจริงแล้ว ชาวปกากะญอเป็นกลุ่มหนึ่งที่มีองค์ความรู้และมีระบบการจัดการเพื่อการดำรงชีวิตได้อย่างสมดุลและกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมรอบตัวได้เป็นอย่างดี โดยผู้เขียนนำความคิด ความรู้สึก ผ่านมุมมองของตัวละครมานำเสนอเพื่อให้ผู้อ่านได้รับรู้และเข้าใจถึงความในใจของชาวปกากะญอที่อยากบอกเล่าความรู้สึก ความอัดอั้นใจ ความกลัวต่าง ๆ ความไม่มั่นใจในการดำเนินชีวิตเช่นเดิม ภาพของหญิงชาวปกากะญอคนนี้เป็นเสมือนตัวแทนชนปกากะญอที่มีมุมมองความคิดว่า วิถีชีวิตของชาวปกากะญอยังคงต้องการการพัฒนา ทั้งนี้จากมุมมองของชาวปกากะญอที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดไว้ ผู้วิจัยเห็นว่า ในมุมมองของชาวปกากะญอบางส่วนที่ผู้เขียนนำเสนอมานั้น ไม่ได้มีความคิดต่อต้านการพัฒนาของรัฐ หากแต่การพัฒนานั้นควรเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป และให้โอกาสพวกเขาได้เป็นเจ้าของในที่ดินทำกินเป็นของตนเอง มีอิสระในการจัดการที่ดินของตนเอง ทำให้ผู้อ่านเห็นว่า ชาวปกากะญอมีความหวังว่า

จะได้รับสัญชาติไทยเพื่อลูกหลานจะได้รับการศึกษาและการดูแลภายใต้สิทธิพื้นฐานของความเป็นพลเมืองไทย เพื่อที่ลูกหลานจะได้กลับมาพัฒนาถิ่นฐานบ้านเกิดของตนต่อไป

จากการพิจารณาการเล่าเรื่องผ่านมุมมองของกลุ่มคนที่เป็นชาวปกากะญอ ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้เขียนนำเสนอสิ่งที่ตนเองเห็นผ่านมุมมองของตัวละครที่เป็นชาวปกากะญอ เพื่อให้เรื่องเล่าน่าพาให้ผู้อ่านมองเห็นและเข้าใจในอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ ที่มีผลต่อจิตสำนึกในการดำรงชีวิตอย่างกลมกลืนเป็นมิตรกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัว แม้ว่าในปัจจุบันจะมีกลุ่มชาวปกากะญอส่วนหนึ่งที่มีความเห็นต่างไปจากเดิม กล่าวคือ ความทันสมัย ต่าง ๆ ที่เข้ามาถึงหมู่บ้าน เช่น ถนนหนทาง ไฟฟ้า ยานพาหนะ สิ่งเหล่านี้ทำให้เห็นแนวความคิดของคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่เปลี่ยนแปลงไป การที่หนุ่มสาวรุ่นใหม่พอใจที่จะไปใช้ชีวิตหรือทำงานในตัวเมืองมากกว่าที่จะทำงานในไร่นาดั้งเดิมของตนเองนั้น หากแต่ชาวปกากะญอส่วนใหญ่ยังคงอยากที่จะอนุรักษ์วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมไว้ให้คงอยู่ต่อไป

4.2.5.2 การเล่าเรื่องผ่านมุมมองของคนนอกพื้นที่

นอกเหนือจากผู้เขียนจะใช้กลวิธีการเล่าเรื่องโดยผ่านมุมมองของผู้เล่าเรื่องที่เป็นชาวปกากะญอแล้ว ผู้เขียนยังนำเสนอเนื้อเรื่องผ่านมุมมองของผู้เล่าเรื่องที่เป็นคนนอกกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอด้วย ซึ่งได้แก่ คนนอกกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้เข้าไปดำรงชีวิตอาศัยอยู่ร่วมกับคนในพื้นที่ นั่นคือ “พะเลอโตะ” หรือวีระศักดิ์ ยอดระบำ และคนนอกพื้นที่ที่มีโอกาสได้เข้าไปท่องเที่ยว พบปะพูดคุยกับชาวปกากะญอ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

สังคมชีวิตชนเผ่าที่นี้เป็นชีวิตที่พึ่งตัวเองเป็นหลัก ปลูกข้าวกินเอง หาน้ำผักกินเอง ปลูกพริกผักแพงกินเอง สืบเผ่าพันธุ์สานต่อ ชีวิตไม่ขาดสาย เป็นสีสันชีวิตที่งดงามอย่างมีคุณค่า แต่ถนนที่พยายามขุดค้ำชูเขามาถึงหมู่บ้าน อดที่จะเป็นคำถามในใจไม่ได้ เส้นทางที่เชื่อมโยงกับเมืองกำลังศิบลานใกล้เข้ามา บทเรียนพร่ำสอนคนในโลกดิบให้รู้จักกอบโกยจนเกินตัวได้เริ่มส่อเค้าขึ้นแล้ว ความสุขแห่งชีวิตที่ดำเนินมานานตลอดชั่วอายุคนรุ่นก่อน กำลังจะถูกทำลายด้วยดอกผลกำไรที่ต้องสูญเสียรากเหง้าไปอย่างคาดไม่ถึง

เพื่อนคนหนึ่งเคยบอกผมว่า “ถนนก็เหมือนปืนใหญ่ กระสุนยิงผ่านไปทางใดก็นำแต่ความเสียหายมาให้ มันถูกยิงจากมือของคนมีเงิน แต่ไประเบิดในบ้านของคนยากจน ชุตราภุมบ้านจนกระจายกระจาย ชุตด้วยวิถีชีวิตตัวเอง จนอ่อนล้าและสิ้นหวัง จุดหมายของกระสุนคือ โน้มนำไปสู่การทำลายล้าง มิใช่การพัฒนาหรือสร้างความเจริญ ...”

ยามเช้า หน้าบ้านไม้ไผ่แต่ละหลัง พ่อแม่ลูกและเพื่อนพ้องยังหอมล้อมพูดคุยและผิงไฟร่วมกัน ดูนีชีวิตอยู่อย่างปกติ พอคนต่างถิ่นเดินผ่านก็ชวนกินข้าวพูดคุย หรือไม่ก็ยิ้มให้ด้วยมิตรไมตรี

...

เพลงพื้นบ้านปกากะญอสะท้อนจิตวิญญาณที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ และสัมพันธ์อยู่กับธรรมชาติเยี่ยงผู้ให้และผู้รับ ความละเอียดลออในการมีชีวิตอยู่เป็นเสน่ห์คนอยู่ภูเขาคงทน เรียบง่ายและงดงามตลอดกาล ฤดูกาลจะผ่านไปมาครั้งก็ตาม แต่ภูเขาดำเนินชีวิตอยู่ปายังเหมือนเดิม

(ใต้เงาภูเขา, 2547: 40 – 41)

ในตัวอย่างที่ 1 จากสารคดีเรื่อง *ใต้เงาภูเขา* ของสุวิขานนท์ รัตนภิมล ผู้อ่านจะเห็นว่า ผู้เขียนได้เล่าเรื่องด้วยการใช้กลวิธีการเล่าเรื่องผ่านมุมมองของคนนอกพื้นที่ โดยนำเสนอเรื่องราวการดำเนินชีวิตของชาวปกากะญอที่ผู้เขียนเข้าไปใช้ชีวิต พบเห็น และสัมผัสด้วยตัวเอง เขาพบว่า ชาวปกากะญอส่วนใหญ่มีความสุขในการดำเนินชีวิตเฉกเช่นที่บรรพบุรุษดำเนินกันมา ดังเช่นบทเพลงชาติที่ผู้เขียนได้กล่าวถึง “จักจั่นร้อง ถึงเวลาเอาอาหารให้หมู เอากระบอกไม้ไผ่ไปตักน้ำในห้วย” การที่เขาเหล่านั้นพึ่งพาตนเองเป็นหลัก อาศัยวัสดุและพืชพันธุ์จากธรรมชาติในการดำรงชีวิต การได้ลงมือปลูก ลงมือทำเองเพื่อการดำรงชีพทุกด้านนั้น ทำให้ชาวปกากะญอคงไว้ซึ่งความเป็นตัวตนและตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง ผู้เขียนใช้ความคิดความรู้สึกและมุมมองของคนนอกพื้นที่บอกเล่าสร้างบรรยากาศให้เรื่องเล่ามีรสชาติ มีสีสันชวนติดตาม เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจ รับรู้ได้ถึงความเป็นตัวตนของ “คนอยู่กับป่า” มีชีวิตพึ่งพาป่า มีจิตสำนึกรักป่า นั่นคือ สิ่งฝังอยู่ในจิตสำนึกของชาวปกากะญอ หากแต่เมื่อมีความเจริญเข้ามาถึงถิ่นที่อยู่ การดำรงชีวิตที่เดิมอยู่กันอย่างปกติสุขก็เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น การทำงานซึ่งเคยเป็นงานอิสระ ทำกันวันต่อวัน สัมพันธ์กับพืชพันธุ์ป่าไม้ที่ปลูกควบคู่ไปกับวิถีความเชื่อดั้งเดิม ชีวิตผู้คนที่เคยอยู่กันพร้อมหน้า พ่อแม่ลูกเริ่มเปลี่ยนไป ความเป็นมิตรไมตรีต่อกันเริ่มเกิดความห่างเหินขึ้นในหมู่เพื่อนพ้อง หากแต่ชาวปกากะญอในพื้นที่เองส่วน

ใหญ่ ยังคงอยากให้การดำเนินชีวิตอยู่ป่าของพวกเขายังคงเหมือนเดิม ดังที่เพลงพื้นบ้านอีกบทหนึ่งกล่าวไว้ว่า “คนเฒ่า ชี้ทางภูเขา คนแก่ ชี้ทางบนภูเขา ดอกคำตุ่มรากแน่น ดอกเงินตุ่มรากแน่น วิธีแห่งจิตวิญญาณดั้งเดิม อย่าขวางทางเราเลย”

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสังเกตเห็นได้ว่า ผู้เขียนในฐานะคนนอกพื้นที่ที่มีมุมมองต่อชาวปกากะญอว่า ชาวปกากะญอส่วนใหญ่ยังดำรงชีวิตและมีจิตวิญญาณที่สะท้อนให้เห็นถึงความใกล้ชิดกับธรรมชาติอย่างแท้จริง เป็นเรื่องที่คุณเขียนได้เล่าเรื่องที่คุณพบเห็นจากประสบการณ์ตรง และยังเพิ่มเติมให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับธรรมชาติรอบตัวในลักษณะของผู้ให้และผู้รับ เป็นความละเอียดอ่อนของการพึ่งพากันและกัน ความเรียบง่ายและความพอเพียงในทุกช่วงเวลาของชีวิต ดำเนินและสัมพันธ์อยู่กับวัฏจักรของฤดูกาลที่หมุนเวียนไปตามธรรมชาติของกาลเวลา กลวิธีการนำเสนอเช่นนี้ของผู้เขียน นำพาให้เนื้อเรื่องมีรสชาติ น่าสนใจ และชวนติดตาม ทำให้ผู้อ่านทราบถึงข้อเท็จจริงในชีวิตของชาวปกากะญอ เกิดความเข้าใจถึงวิถีความเป็นอยู่จริง และนำมาซึ่งการตอบโต้เรื่องของคุณเข้าใจผิดในชาวปกากะญอและสามารถทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนมุมมองของผู้อ่านที่มีอยู่เดิมได้

ตัวอย่างที่ 2

ประเพณีเกี่ยวกับผีของชาวปกากะญอนั้น ถึงแม้ว่าจะถูกโจมตีว่ามลายู ล้าหลัง แต่โดยความจริงแล้ว รากเหง้า จิตวิญญาณของความเชื่อที่กำหนดหนทางชีวิตให้คนปกากะญออยู่อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ ทำให้พวกเขาเคารพและทะนุถนอมโลก ความกลัวหรือข้อห้ามต่าง ๆ เกี่ยวกับผี ล้วนแล้วแต่เป็นประโยชน์ เกื้อกูลต่อป่า ภูเขา แผ่นดิน นก มด แมลง สัตว์ป่าต่าง ๆ ปลา และแม่น้ำ รวมทั้งต่อตัวมนุษย์

คนปกากะญอมีจิตใจ ละเอียดอ่อน สุภาพ นุ่มนวล และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเชี่ยวชาญ คุนเคยในการอยู่ตามธรรมชาติอย่างเรียบง่าย ทั่วทุกขุนเขา ทุกสายน้ำ คือบ้านเรือนแห่งชีวิตที่ชนเผ่านี้รู้จักพักอาศัย เช่นเดียวกับแก่งกวางที่รู้จักวิถีของชีวิตมาโดยสายเลือด

คนพื้นราบมักจะเหยียดหยามการทำไร่หมุนเวียนเพื่ออนุรักษ์หน้าดินว่าเป็น “ไร่เลื่อนลอย” ใครเล่าจะรู้ดียิ่งกว่าคนบนภูเขา ทั้งเลือดเนื้อกระดูก และจิตใจของปกากะญอ ต่างองงามขึ้นมาบนรากฐานทางวัฒนธรรมการผลิตแบบชาวไร่นี้แหละ

ไร่นี้ คือไรชีวิต ชีวิตที่มีรากหยั่งลึกอยู่ในโลก ไม่ใช่ “ไรเลื่อนลอย”

(สัญญาสุสาละวิน – ถนนธงชัย, 2537: 81 – 82)

จากตัวอย่างที่ 2 นี้ ผู้วิจัยพบว่า ผู้เขียนซึ่งเป็นคนนอกพื้นที่ที่มีมุมมองต่อชาวปกากะญอเกี่ยวกับวิถีความเชื่อ ประเพณีที่เกี่ยวกับผีของชาวปกากะญอ จากมุมมองของผู้เขียนที่ใช้การเล่าเรื่องด้วยมุมมองของคนนอกพื้นที่ซึ่งชี้ให้เห็นว่า คนภายนอกมักมองว่าเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องมงายล้าหลัง หากในความเป็นจริงแล้ว นั่นคือ สิ่งที่บรรพบุรุษได้สั่งสอนและเล่าต่อกันมาซึ่งแฝงไว้ถึงการกำหนดให้หนทางของชีวิตชาวปกากะญออยู่อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ ทั้งผู้เขียนยังสอดแทรกความเป็นจริงในเรื่องวิถีชีวิตของชาวปกากะญอนั้นว่า ผูกพันกับผืนดินตั้งแต่เกิดจนตาย การเชื่อและเคารพในสิ่งเหนือธรรมชาติที่พวกเขาคิดว่าให้การคุ้มครองธรรมชาติและมนุษย์ ซึ่งล้วนเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ชาวปกากะญอปฏิบัติต่อธรรมชาติด้วยความเคารพยำเกรง ด้วยความสำนึกอยู่เสมอว่า พวกเขาเป็นเพียงผู้เข้ามาใช้และเป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรมชาติเท่านั้น ผู้เขียนเพิ่มเติมสีสันในเรื่องโดยบอกเล่าถึงว่า หากสิ่งศักดิ์สิทธิ์เจ้าของผืนดินไม่อนุญาต อาจเกิดปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้ ดังนั้น ทั้งหมดนี้ล้วนบ่มเพาะให้ชาวปกากะญอ “มีจิตใจละเอียดอ่อน สุขภาพ นุ่มนวล และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความคุ้นเคยในการอยู่ตามธรรมชาติอย่างเรียบง่าย”

ทั้งนี้ การเล่าเรื่องโดยผ่านมุมมองของผู้เขียนซึ่งเป็นคนนอกพื้นที่ ยังสะท้อนให้เห็นพื้นฐานจากความเชื่อเรื่องการให้ความเคารพต่อธรรมชาติ จึงก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและทะนุถนอมธรรมชาติ ดังคำพูดของผู้เขียนที่ว่า “ไร่นี้ คือไรชีวิต ชีวิตที่มีรากหยั่งลึกอยู่ในโลก ไม่ใช่ “ไรเลื่อนลอย” ดังนั้นจากที่กล่าวมาทั้งหมด หากมองในมุมมองของคนนอกพื้นที่แล้วชาวปกากะญอล้วนไม่กล้าทำในสิ่งที่ผิดไปจากคำสอน ในทางกลับกัน ในความกลัวเช่นนี้ กลับทำให้เกิดประโยชน์ต่อตัวเขาเองและต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัวพวกเขา

กล่าวโดยสรุป จากการเล่าเรื่องโดยผ่านมุมมองของคนนอกพื้นที่ จะเห็นว่า ผู้เขียนนำพาเรื่องเล่าเหล่านี้ เพื่อทำให้ผู้อ่านเข้าใจและจินตนาการได้ถึงภาพของผู้นุรักษ์ธรรมชาติคือกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ และที่ผู้เขียนถ่ายทอดมาทั้งหมดนั้น คือความจริงจากประสบการณ์โดยตรงของผู้เขียนในฐานะผู้เล่าเรื่องที่เป็นคนนอกพื้นที่ ซึ่งมีโอกาสได้เข้าไปสัมผัสและใช้ชีวิตร่วมกับ

ชาวปกากะญอในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ทำให้รับรู้ได้ถึงแนวคิดและความรู้สึกของชาวปกากะญอ โดยส่วนใหญ่ที่ยังคงรัก หวงแหน และพิทักษ์รักษาป่า ต้องการให้การดำรงชีวิตอย่างดั้งเดิมคงอยู่ต่อไป

การเล่าเรื่องผ่านมุมมองของกลุ่มคนต่าง ๆ อันได้แก่ ชาวปกากะญอเองและคนนอกพื้นที่ จากมุมมองทั้งสองแบบ ผู้เขียนเจตนาให้ผู้อ่านได้รับรู้และเข้าใจถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ทัศนคติ และมุมมองการใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติของชาวปกากะญอจากความคิดเห็นของชาวปกากะญอเอง และมุมมองจากคนนอกพื้นที่ ซึ่งผู้เขียนนำเสนอเนื้อหาความเป็นจริงที่อยู่บนพื้นฐานของการเล่าเรื่องโดยใช้บทสนทนา บทเพลงธา สุภาชิต และคำสั่งสอนที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนมีจุดประสงค์นำเสนอ โดยดำเนินเรื่อง ด้วยการกำหนดให้ภาพของการดำรงชีวิตที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสวยงามของชาวปกากะญอ และมุมมองที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวปกากะญอในทุกมิติซึ่งล้วนสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวอย่างสมดุล และลงตัว ด้วยการใช้สอยธรรมชาติอย่างคุ้มค่าและพอเพียง ชาวปกากะญอมีมุมมองต่อตนเองว่า ตนนั้น คือ “คนอยู่กับป่า ใช้และดูแลป่า” แม้ว่าจากมุมมองของบุคคลภายนอกที่มีมุมมองเกี่ยวกับชาวปกากะญอในภาพของ “ผู้ทำลายป่า” ด้วยการ “ทำอะไรเลื่อนลอย” ซึ่งเป็นวาทกรรมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวปกากะญออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น ผู้เขียนมุ่งหมายให้สารคดีที่เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งที่จะสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวปกากะญอ ซึ่งผู้เขียนต้องการนำพาให้ผู้อ่านรับรู้และเข้าใจถึงข้อเท็จจริงและสามารถตอบโจทย์ของสังคมได้ในทุกมิติที่เป็นข้อเท็จจริงในชีวิตของชาวปกากะญอในฐานะผู้รักและหวงแหนป่า

4.2.6 การปิดเรื่อง

การปิดเรื่องเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งของเนื้อหาที่ผู้เขียนได้นำเสนอไว้ จากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่า การปิดเรื่องในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนใช้การเขียนปิดเรื่องโดยการสร้างความประทับใจสุดท้ายให้กับผู้อ่าน ซึ่งมีแนวทางการปิดเรื่องไว้หลายแนวทาง ได้แก่ การปิดเรื่องที่กล่าวถึงความรู้สึก ความประทับใจของผู้เขียน การปิดเรื่องที่เป็นการแสดงความคิดเห็น และการปิดเรื่องที่เป็นการตั้งคำถามชวนให้คิด ดังจะอภิปรายต่อไปนี้

4.2.6.1 การปิดเรื่องที่กล่าวถึงความรู้สึกและความประทับใจของผู้เขียน

ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนได้ถ่ายทอดความรู้สึกหรือความประทับใจของตนเองไว้ในส่วนสุดท้ายของเรื่องเป็นกลวิธีการปิดเรื่อง เพื่อเน้นให้เห็นถึงความคิดความรู้สึกของผู้เขียน สร้างบรรยากาศและอารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้น ซึ่งทำให้นเนื้อหาของเรื่องน่าสนใจ ชวนติดตาม ด้วยการแทรกและอิงคำพูดของตัวละคร การปิดเรื่องเช่นนี้ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกไปในทางที่ดี เห็นด้วยและคล้อยตามกับผู้เขียน ทั้งยังก่อให้เกิดความประทับใจในเนื้อเรื่องที่ผู้เขียนได้นำเสนอมาทั้งหมด ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

ฉันได้ท่องเที่ยวตามหมู่บ้านปกากะญอหลายหนหลายแห่ง ... ทำไมฉันต้องท่องเที่ยวทุกหนทุกแห่งเช่นนี้หรือ ก็เพราะฉันอยากเจาะเจอกับเผ่าพันธุ์ปกากะญอของฉัน เวลาฉันเจาะเจอ ฉันจะมีความสุขมาก โดยเฉพาะเมื่อรู้ว่าหมู่บ้านที่ฉันจะเข้าไปเป็นหมู่บ้านเก่าแก่และดั้งเดิม เพราะหมู่บ้านเหล่านี้ ยังเต็มไปด้วยเอกลักษณ์ความเป็นเผ่า และอีกสิ่งหนึ่งนั่นคือ ฉันอยากจะได้เรียนรู้จากตนเอง ฉันคิดว่า บางที ฉันอาจจะมิอะไรดีบ้าง แม้อาจจะไม่ดีเท่ากับคนอื่น แต่ฉันก็อยากจะได้รู้ ฉันรู้ตัวว่า ยังรู้จักตัวเองน้อยเกินไป เพราะอะไรหรือ ก็เพราะฉันเกิดมาในช่วงที่เผ่าพันธุ์ของฉัน กำลังถูกพลัดพรากจากวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ชีวิตข้า - ปกากะญอ, 2540: 198 - 199)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

จากตัวอย่างที่ 1 จากสารคดีเรื่อง *ชีวิตข้า - ปกากะญอ* ของป๊อพอ ผู้เขียนได้สรุปเนื้อหาเป็นการปิดเรื่องในเชิงแสดงความรู้สึก ความประทับใจ และความภูมิใจในความเป็นปกากะญอของตนเอง และยังได้บอกเล่าถึงความรู้ที่เกิดจากการใฝ่รู้ของผู้เขียนเองในเรื่องราวที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ เอกลักษณ์ต่าง ๆ ของความเป็นเผ่าพันธุ์ และยังบอกเล่าถึงความสุขเมื่อได้เจอกับคนที่เป็นเผ่าพันธุ์เดียวกัน การปิดเรื่องในลักษณะนี้ ผู้เขียนนำพาให้ผู้อ่านมาถึงตอนจบของเรื่องด้วยอารมณ์ความรู้สึกแห่งความสุข แม้จะแฝงความกังวลใจในเรื่องอนาคตของเผ่าพันธุ์ชาวปกากะญออยู่บ้าง แต่ทั้งหมดก็เพื่อจุดประสงค์ของการรู้จักตนเองและเผ่าพันธุ์ของตนเองให้มากยิ่งขึ้นกว่านี้ ก่อนที่นับวันเผ่าพันธุ์ของตนเองจะถูกลืมเลือนและอาจถูกกลืนไปกับวัฒนธรรมของสังคมภายนอกกลุ่มชาติพันธุ์

ตัวอย่างที่ 2

ผมนึกมองเห็นแปลงดินเล็ก ๆ ซอยโล่งมาตามไหล่เขา มันไม่ใช่ผืนดินขนาดใหญ่เพื่อเพาะปลูกถั่วเหลืองจนกลายเป็นหุบเขาถั่วเหลือง เขาปลูกอาหารกินเอง เขาคงเก็บสะสมเมล็ดความสุขไว้หลายชนิด และไม่หวังว่าใครจะเก็บไปปลูกต่อ หรือใครผ่านขโมยความสุขในที่เงียบสงบกลางป่าลึก – แม่น้ำเงา ที่นั่นเมล็ดในแดนดงเถื่อนเติบโตงอกงาม เวลاناที่ที่นั่นแทบไม่มีความหมาย มีแต่เวลาของลมหายใจ เมล็ดงอกงามอยู่บนลมหายใจเข้าออก กระทั่งกับเมล็ดเป็นเช่นความฝันที่มาไม่ถึงของหลาย ๆ คน การเดินทางอันยาวนาน เพื่อเดินทางไปหา แต่เขากลับย้อนระยะเวลานั้น ด้วยการเดินเข้าไปแล้วเริ่มต้นด้วยสองมือ หย่อนเมล็ด หย่อนมันลงดินด้วยเห็นมันเป็นอาหารข้ามฤดู มีชีวิตรอดได้ในป่า เพียงผมผ่านไปพบเมล็ดข้าวโพด และขอติดมือมาปลูกเท่านั้น กลับพบนาที่ออกของมันที่รื่นรมย์ยิ่งนัก เขาปลูกอยู่ทุกวัน เขาเห็นอยู่ทุกวัน ความรู้สึกแนบแน่นกับผืนดิน คงไม่อาจอธิบายให้คนที่ไม่ได้ใช้ชีวิตอย่างนั้นเข้าใจ

(ใต้เงาภูเขา, 2547: 142 – 144)

จากตัวอย่างที่ 2 จะเห็นได้ว่า ผู้เขียนบอกเล่าความรู้สึกประทับใจของตนเองไว้ในส่วนสุดท้ายของเรื่อง โดยแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกแห่งความสุขที่มีอยู่ในกลุ่มชนชาวปกากะญอที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงรักษาและดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตดั้งเดิมที่พึ่งพิงป่าและธรรมชาติอย่างสมดุล และใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าตามแนวคิด แนวปฏิบัติของกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นความสุขที่ยังคงมีอยู่เสมอ อดูจได้สะสมเมล็ดพันธุ์แห่งความสุขนี้ไว้ ซึ่งจะไม่มีใครสามารถขโมยไปจากเขาเหล่านั้นได้ การปิดเรื่องในลักษณะเช่นนี้ของผู้เขียน เป็นการถ่ายทอดความรู้สึกของความสุข ความประทับใจที่แม้ต้องเดินทางไกล และใช้เวลายาวนาน แต่สิ่งที่ผู้เขียนได้พบเห็นในวิถีของแนวคิด แนวปฏิบัติของชาวปกากะญอนั้น ทำให้ผู้เขียนเห็นถึงความรัก ความรู้สึกแนบแน่นกับแผ่นดินเกิด และการที่ชาวปกากะญอ ใช้ชีวิตอย่างเข้าใจ อยู่ร่วมกับป่าและธรรมชาติอย่างมีความสุขสงบ ซึ่งก่อให้เกิดความประทับใจแก่ผู้เขียน

4.2.6.2 การปิดเรื่องด้วยการแสดงความคิดเห็น

ในส่วนสุดท้ายของเนื้อหา เป็นการปิดเรื่องที่ผู้เขียนนำเสนอไว้ นั้น มีการปิดเรื่องไว้ในเชิงการแสดงความคิดเห็นที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวปกากะญอซึ่งเกี่ยวข้องกับมิติของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัว ที่ความเจริญและความทันสมัยจากสังคมภายนอกได้คืบคลานเข้ามา มีผลต่อการดำเนินชีวิตของชาวปกากะญอในยุคปัจจุบัน ผู้เขียนจึงได้แสดงความคิดเห็นไว้ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

วิญญานของโลกธรรมชาตคือ วิญญานแห่งความกลมกลืนไร้ระเบียบ และโลกเป็นเพียงสิ่งเล็ก ๆ ในจักรวาลซึ่งมีร่างกายเลือดเนื้อ อยู่ในเรือนร่างเดียวกัน

โลกเกิดขึ้นเป็นไปตามปกติแล้ว โลกไม่ใช่สิ่งบกพร่อง ไม่ใช่สิ่งล้าหลัง ล้าสมัย ไม่ใช่ สิ่งที่ต้องทำให้เจริญ โลกมีทางของโลก ไม่ใช่ทางที่ต้องสร้างขึ้นใหม่ โลกไม่มีปัญหา ไม่ต้องแก้ปัญหาคือใด ๆ เกี่ยวกับโลก

สิ่งที่เป็นตัวปัญหาคือตัวมนุษย์ มนุษย์ต้องดัดแปลง แก้ไขตนเอง ไม่ใช่ดัดแปลงเปลี่ยนแปลง ทำลายโลก การมีชีวิตอยู่โลก ต้องอยู่เหมือนโลก อยู่โดยไม่ต้องมีดีมีชั่ว ไม่ต้องโง่ ไม่ต้องฉลาด ไม่ต้องขยัน ไม่ต้องเกียจคร้าน

การมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ จักต้องเข้าไปสู่หนทางของจักรวาล ให้วิญญานของผืนดินและท้องฟ้า เข้ามาสู่ภายในตน ให้เรือนร่างของตนเองคืนกลับเป็นหนึ่งเดียวกับโลกธรรมชาตมีชีวิตประจำวัน เหมือนโลกที่เป็นไป

การงานกับผืนดินมิใช่เพื่อสิ่งอื่นใด แต่เพื่อจิตวิญญานได้เป็นหนึ่งเดียวกับโลกของฟ้าดิน

(เมธิตพีชชีเชียว ประกายไฟแห่งใบไม้ , 2539: 114 – 115)

จากตัวอย่างที่ 1 ผู้เขียนได้จบเรื่องด้วยการเก็บสาระสำคัญทั้งหมดของเรื่องมากล่าวไว้ในตอนท้าย ด้วยการแสดงความคิดเห็นโดยกล่าวว่า สิ่งที่เป็นปัญหาคือตัวมนุษย์ไม่ใช่โลกหรือจักรวาล ธรรมชาติดำเนินไปตามปกติซึ่งไม่ได้เป็นสิ่งล้าหลัง ไม่จำเป็นต้องทำให้เจริญขึ้น ไม่มีปัญหาใด ๆ ที่จะต้องแก้ไขเกี่ยวกับโลก ดังนั้น การมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ ก็เพื่อให้สอดคล้องกับผืนดิน เข้าสู่วิถีเดียวกันกับผืนดิน ไม่ใช่เพื่อสิ่งอื่นใด แต่เป็นเพื่อให้จิตวิญญานได้เป็นหนึ่งเดียวกับโลก และผืนดินเท่านั้น ซึ่งเป็นแนวคิดแนวปฏิบัติที่ชาวปกากะญอได้ดำเนินวิถีชีวิตอยู่บนโลกนี้ มนุษย์

มิใช่เป็นผู้ควบคุมหรือกำหนดความเป็นไปของธรรมชาติ หากมนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่อาศัยธรรมชาติเป็นหลักในการดำเนินชีวิตอยู่ทุกขณะ การจบเรื่องด้วยการแสดงความคิดเห็นเช่นนี้ นำพาให้ผู้อ่านคิดและคล้อยตาม เข้าใจเรื่องราวและประเด็นทั้งหมดที่ผู้เขียนต้องการจะถ่ายทอดถึงวิถีชีวิตของชาวปกากะญอและธรรมชาติได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 2

ใจหนึ่ง -- ผมรู้สึกอึดอัดและตื่นตันในความคิดความมุ่งมั่นของผู้คนที่ได้ร่วมกันรักษาสายน้ำชีวิตและวัฒนธรรมเอาไว้ อีกใจหนึ่งผมกลับรู้สึกประหวั่นพรั่นพรึง ... กับความเปลี่ยนแปลงที่กำลังรุกคืบเข้ามา พร้อมกับความวุ่นวาย ความโลภ ความไม่เป็นธรรมที่กำลังเกิดขึ้นกับผู้คนชนพื้นเมืองในพื้นที่เชียงของในอนาคต

“แท้จริงแล้ว ... มนุษย์ไม่ได้ยิ่งใหญ่เกินกว่าธรรมชาติ เป็นเพียงฝุ่นทรายเล็ก ๆ บนโลก ... เพียงแค่นั้น” ผมครุ่นรำพึงกับตัวเอง

(เด็กชายกับนกเงือก, 2554: 168 – 169)

จากตัวอย่างข้างต้น เป็นการจบเรื่องด้วยการแสดงความคิดเห็นของผู้เขียนที่เกี่ยวกับเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ทั้งนี้ ผู้เขียนได้ถ่ายทอดความคิดเห็นของตนเองไว้อย่างสนใจ กล่าวคือ ระบบความคิดความเชื่อในวิถีของกลุ่มชาติพันธุ์ ความเป็นเชื่อชาติเผ่าพันธุ์ การมีวัฒนธรรมประเพณีของเผ่าพันธุ์ที่สืบต่อกันมาหลายร้อยหลายพันปียังคงถูกมองในเพียงมิติเดียวว่าเป็นเพียงชนพื้นเมืองอพยพ หากผู้เขียนแสดงความคิดเห็นถึงประเด็นนี้ไว้ว่า การที่ผู้คนเหล่านี้ได้ร่วมกันรักษาการดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่กลมกลืนกับธรรมชาติรอบตัวไว้นั้น ผู้เขียนแสดงความชื่นชมในความมุ่งมั่นเช่นนี้ และผู้เขียนจบเรื่องด้วยความคิดเห็นที่ว่า หากมนุษย์ทุกคนรู้จักตนเองแล้ว คงใช้ชีวิตอย่างรู้จักและรู้คุณค่าของธรรมชาติ เฉกเช่นที่ชาวปกากะญอได้มีวิถีชีวิตเช่นนั้น การแสดงความคิดเห็นเช่นนี้ ผู้เขียนนำพาให้ผู้อ่านเข้าใจถึงความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียนที่ต้องการถ่ายทอดถึงความสุขสงบของวิถีชีวิตของชาวปกากะญอที่ดำรงอยู่กับป่าและธรรมชาติมาอย่างยาวนาน ด้วยความพอเพียงและสมดุล ซึ่งชาวปกากะญอเข้าใจดีถึงตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเอง และจบเรื่องด้วยความคิดเห็นที่ว่า มนุษย์ก็เป็นแค่เพียงเศษเสี้ยวของผองธุลีเท่านั้น มิได้ยิ่งใหญ่ไปกว่าธรรมชาติและโลกนี้

4.2.6.3 การปิดเรื่องด้วยการตั้งคำถามชวนให้คิด

การปิดเรื่องด้วยการตั้งคำถามชวนให้คิด เป็นการปิดเรื่องโดยกระตุ้นจุดประกายความคิดให้ผู้อ่านเกิดความสนใจหาคำตอบ และต่อยอดความคิดให้กับตนเองถึงความเป็นไปได้ และข้อเท็จจริงในเนื้อหาที่ผู้เขียนนำเสนอมา โดยผู้เขียนอาจจะไม่สรุปให้แน่ชัด แต่ทิ้งประเด็นให้มีการนำไปคิดต่อ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

เรื่องการกลับคืนสู่ผืนดิน สู่พื้นที่การผลิต และการประคองเมล็ดพันธุ์ ดั้งเดิมให้งอกขึ้นมาท่ามกลางกระแสลมแห่งความเปลี่ยนแปลงสู่ขั้นสูงสุดของระบบทุน พะเลอโดะยังเชื่อในเรื่องหน่ออ่อนที่จะนำพาทางออกให้สังคมมนุษย์ “ประวัติศาสตร์สังคมตั้งแต่ชนเผ่า หมู่บ้าน สร้างอาณาจักร สร้างรัฐ มีการคลี่คลายของมัน ช่วงรอยต่อยุคหนึ่ง ๆ มันจะมีหน่อใหม่เกิดขึ้น ... เหมือนเมล็ดพืชที่อยู่ใต้ดิน มันค่อย ๆ งอก ถึงเวลามันดันตัวเองขึ้นมา มันดันก้อนหินไม่ได้ มันงอกทางข้าง มันโตไปเรื่อย ๆ มองผ่านประวัติศาสตร์สังคม สิ่งที่ผมทำ ไม่ใช่การถอยหลัง ผมรู้ว่าผมคิดต่อไปข้างหน้า ผมรู้ว่าผมเติบโตมาจากสังคมนี้ โลกใบนี้ สิ่งที่ผมคิดคือ การต่อไปข้างหน้า ไม่ใช่ผมถอยหลัง ผมเชื่อว่า มีหน่อใหม่พักตัวอยู่ในสังคมนี้ สิ่งที่ผมทำ ผมไม่ได้คิดขึ้นมาลอย ๆ ไม่ใช่ผมคิดเองทั้งหมด แนวคิดมนุษย์โบราณ เรื่องมนุษย์ จักรวาล โลก ตั้งแต่ยุคสองพันกว่าปีก่อนทางตะวันออกเขาคิดยังไง ศึกษาข้อมูลทางตะวันตกว่าคิดยังไง แนวมาร์กซิส ทุนนิยม เขาอธิบายโลก สังคมอย่างไร

(พะเลอโดะ แห่งป่าแม่เงา, 2559: 297)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนจบเรื่องด้วยการทิ้งท้ายให้คิด ด้วยคำถามถึงแนวคิดของมนุษย์ตั้งแต่โบราณมาเกี่ยวกับโลกและสังคมเป็นอย่างไร จึงทำให้สังคมและโลกเติบโตมาได้จนถึงทุกวันนี้ แม้ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ทางสังคมมาบ่อยครั้งก็ตาม คำถามที่ผู้เขียนทิ้งท้ายไว้นี้ ผู้อ่านสามารถนำไปคิดต่อและจุดประกายให้ผู้อ่านหันกลับมาสนใจในปัญหาที่เกิดขึ้นมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ผู้เขียนเก็บรวบรวมสาระทั้งหมดมาสรุปไว้ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจถึงความต้องการของชาวปกากะญอส่วนใหญ่ที่อยากจะดำรงไว้ซึ่งวิถีดั้งเดิมของตนเอง ด้วยความเชื่อที่ว่า คนรุ่นใหม่หรือ

หน่ออ่อนของกลุ่มชาติพันธุ์จะสามารถรักษาซึ่งความเป็นปกาเกอะญอผู้อยู่กับป่าและธรรมชาติไว้ได้ แม้ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงหลายด้านที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

ตัวอย่างที่ 2

พวกเขาบอกว่ายังต้องพัฒนาพวกเราอีกหลายอย่าง เพื่อให้พึ่งพาตัวเองได้ เขาสอนเราปลูกผักไว้กินเอง สอนเราแม้กระทั่งการทำไร่ข้าว ซึ่งเป็นอาชีพที่ตกทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เขามองพวกเราว่าโง่กว่าเขาเสมอ แต่เราก็ไม่ว่าอะไร ให้เราทำอะไรก็ทำ มีอยู่สิ่งหนึ่งที่ฉันไม่ชอบใจอย่างมาก ลูกคนเล็กซึ่งเรียนหนังสือกับทหาร เรียกมันว่า พลังงานจากแสงอาทิตย์ หรือโซลาร์เซลล์อะไรนี้แหละ เขาตั้งแผงสี่เหลี่ยมประหลาดไว้ทุกบ้าน ฉันมองอย่างแคลงใจ ใช้ตากยาสูบก็ได้ เมื่อมันมาถึง วิถีชีวิตดั้งเดิมของพวกเราเปลี่ยนแปลงไปทันที แสงตะเกียงที่เคยจุดเมื่อย่ำค่ำก็เลิกใช้ ฟินหุงข้าวก็ไม่ต้องหา มันเข้ามาทำลายสิ่งดี ๆ ของพวกเราหมดทุกอย่าง เสียงกีตาร์ที่หนุ่ม ๆ บรรเลงเกี่ยวสาวหายไป เพลงเหย่ยรำตงที่เคยร้องเคยรำคืนวันแต่งงานก็ล้าสมัยเสียแล้ว ... พวกเขาไม่เคยถามพวกเราสักคำว่า ต้องการสิ่งเหล่านี้ไหม เขาไม่รู้หรือว่าเราพอใจที่จะเป็นของเราแบบไหน อยากจะให้เราเป็นอะไรก็ได้ที่ยังใจยังงั้นหรือ ! ...

(สวนผึ้ง ดินแดนแห่งหุบเขาทะเลหมอก, 2554: 198 - 199)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนได้ถ่ายทอดความรู้สึกในการจบเรื่องที่เป็นคำถามชวนให้คิดเกี่ยวกับการที่คนกลุ่มนอกชาติพันธุ์ยังคงมองว่า ชาวปกาเกอะญอมีความล้าหลัง ไม่เข้าใจถึงวิถีของการเกษตรที่ถูกต้อง ความทันสมัยที่เข้ามาถึงพร้อมกับสิ่งแปลกใหม่ที่ทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์แห่งนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก คำถามชวนให้คิดที่ผู้เขียนได้ทิ้งท้ายไว้นั้น ก็คือ “พวกเขาไม่เคยถามพวกเราสักคำว่า ต้องการสิ่งเหล่านี้ไหม เขาไม่รู้หรือว่าเราพอใจที่จะเป็นของเราแบบไหน อยากจะให้เราเป็นอะไรก็ได้ที่ยังใจยังงั้นหรือ” นั่นคือ สิ่งที่ผู้เขียนต้องการ สะท้อนให้เห็นถึงความคิดและความรู้สึกของชาวปกาเกอะญอที่กำลังเป็นอยู่ในปัจจุบัน คำถามดังกล่าวกระตุ้นให้ผู้อ่านสนใจและหันมาคิดหาคำตอบ ทั้งยังสามารถจุดประกายความคิดของผู้อ่านต่อไปได้อีก ข้อเท็จจริงของการดำเนินวิถีชีวิตของชาวปกาเกอะญอ ความรู้สึกนึกคิดและแนวปฏิบัติ ภูมิปัญญาและคำสั่งสอนต่าง ๆ ที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมานั้น ทำให้การดำรงชีวิตของชาวปกาเกอะญอกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว

ที่เป็นไปอย่างกลมกลืนและสมดุลที่อยู่แล้ว ทำอย่างไรให้กลุ่มคนนอกชาติพันธุ์จะรับรู้และเข้าใจถึงความเป็นจริงของวิถีชีวิตชาวปกากะญอ

การปิดเรื่องในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่ผู้เขียนจบเรื่อง โดยการกล่าวถึงความรู้สึก ความประทับใจของผู้เขียน การแสดงความคิดเห็น และการตั้งคำถามชวนให้คิดทั้งหมดเพื่อนำพาให้ผู้อ่าน สามารถต่อยอดความรู้ และจุดประกายความคิด นอกจากนี้ยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงข้อเท็จจริง มุมมอง ตลอดจนความรู้สึก ความประทับใจในความเป็น “ปกากะญอ” ที่ดำเนินชีวิตกับป่าและธรรมชาติ ทั้งความรู้สึกประทับใจส่วนตัวของผู้เขียนที่ได้มีโอกาสเข้าไปพบเห็น เรียนรู้ และใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับชาวปกากะญอในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ทั้งหมดที่ผู้เขียนรวบรวม และนำเสนอ เพื่อแสดงให้เห็นถึงเรื่องราวชีวิตและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันของสังคมชาวปกากะญอ เพื่อให้ผู้อ่านต่อยอดความคิด ความเข้าใจ เพื่อตอบโต้และถ่ายทอดต่อไปได้อีก

การศึกษากลวิธีการนำเสนอของผู้เขียนในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ อันได้แก่ การตั้งชื่อเรื่อง การใช้บทสนทนา การแทรกคำประพันธ์ การเล่าเรื่องตามลำดับ และการปิดเรื่อง โดยทั้งหมดนี้ ทำให้เห็นถึงสาระสำคัญของสารคดีกลุ่มดังกล่าวคือ การมุ่งแสดงให้เห็นถึงภาพของวิถีชีวิตของชาวปกากะญอที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวอย่างสมดุล ทำให้ผู้อ่านและสังคมภายนอกได้รับรู้ เพื่อเข้าใจถึงสภาพความเป็นจริงในการดำรงชีวิตของชาวปกากะญอ ความรู้สึกนึกคิด ประเพณีและวัฒนธรรม สังคม ภูมิปัญญา ตลอดจนคำสั่งสอนที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ความรักเคารพ อ่อนโยนต่อธรรมชาติ ป่าเขาและต้นน้ำ การยังชีพอย่างรู้คุณค่าของทรัพยากร การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติเท่าที่ธรรมชาติจะเอื้อประโยชน์แก่มนุษย์ได้โดยการทำพินิจแต่ไม่ทำลาย สิ่งเหล่านี้ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า สามารถสะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจน ถึงคุณค่าของธรรมชาติรอบตัวที่ชาวปกากะญอสำนึกและรับรู้ จนเกิดเป็นแนวคิดและวิถีปฏิบัติที่ทำให้การอาศัยอยู่ร่วมกับธรรมชาติมีความสอดคล้องกลมกลืน สงบสุขและยั่งยืนมาอย่างยาวนาน

4.3 กลวิธีทางภาษา

สารคดีเป็นงานเขียนประเภทหนึ่งของผู้เขียนต้องใช้ทั้งข้อเท็จจริงและจินตนาการโดยผ่านสื่อ “ภาษา” เพื่อโน้มนำผู้อ่านให้เห็นภาพ เนื้อหา ตลอดจนจุดมุ่งหมายที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอ ทั้งนี้ การสร้างสรรค์สารคดีให้มีสีสันและสามารถดึงดูดใจผู้อ่านได้นั้น ผู้เขียนจำเป็นต้องใช้ “กลวิธีทางภาษา” ในการสื่อสารซึ่งแต่ละกลวิธีย่อมส่งผลต่อผู้อ่านในด้านต่าง ๆ (ปราณี สุรสิทธิ์, 2549: 304)

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้นิยามคำว่า “กลวิธีทางภาษา” ตามฉัตรพร พานโพธิ์ทอง (2549: 47 อ้างถึงใน กันยารัตน์ ผ่องสุข, 2553: 107) กล่าวคือ กลวิธีทางภาษาเป็น “วิธีการทางภาษาเพื่อให้บริการอุปมาอุปไมยในการสื่อสารบางประการ” ซึ่งหากพิจารณาในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้วิจัยพบว่า ผู้เขียนใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อนำเสนอแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมหลายลักษณะ เพื่อจุดประสงค์นอกจากผู้อ่านจะได้รับความรู้ เนื้อหาสาระจากสารคดีที่นำเสนอแล้ว ยังเป็นการสื่อให้ผู้อ่านเข้าใจถึงจุดประสงค์ของการนำเสนอ และเพื่อทำให้เกิดจินตนาการและอารมณ์ร่วม ทั้งยังได้รับบรรณรสในการอ่านมากยิ่งขึ้น โดยงานเขียนสารคดีกลุ่มนี้ มีการใช้กลวิธีทางภาษา 3 แบบ คือ การใช้ภาษาปกากะญอ การใช้ภาษาจินตภาพ และการใช้โวหาร ดังจะอธิบายตามลำดับต่อไปนี้

4.3.1 การใช้ภาษาปกากะญอ

กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีภาษาเป็นของตนเองหรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “ภาษาปกากะญอ” โดยมีนักวิชาการทางภาษาศาสตร์ได้ศึกษาและรวบรวมอย่างเป็นรูปธรรมไว้ ทั้งนี้ ภาษาปกากะญอถือเป็นร่องรอยสำคัญทางประวัติศาสตร์รูปแบบหนึ่งที่บ่งบอกให้ผู้อ่านเห็นถึงความเป็นมาและความเจริญทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอมากยิ่งขึ้น

ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้วิจัยพบว่า ผู้เขียนมีการเลือกใช้ถ้อยคำที่เป็นภาษาปกากะญอ กล่าวคือ ผู้เขียนใช้ภาษาปกากะญอแทรกในเนื้อหาในการถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ซึ่งจะนำไปให้ผู้อ่านเห็นถึง การให้ความสำคัญในอัตลักษณ์ของชาวปกากะญอ เพื่อให้มีการคงไว้ซึ่งภาษาเดิมของตนเอง ที่ใช้ในการสื่อสารและสั่งสอนกันในกลุ่มชาติพันธุ์ ดังผู้วิจัยจะอธิบายต่อไป

ตัวอย่างที่ 1

แยมเยอแยมเยอ (เราคือคนปกากะญอ)

โอะแยมเลอเกเซอโซ่ (อยู่บนภูเขามานาน)

เกอเซอเกอโลเตอพา (ป่าไม้และขุนเขา)

แหม่แวมเตอติเซอโก (เป็นเพื่อนของเรา)

โถโพลีโพเตอผา (หมูนกเหยี่ยว)

ตาวิตาเลอเยอฮอ (ร้องเพลงในแผ่นดินเรา)

ดิเกอแอะเกอเซอโซ่ (ตั้งรักภูเขา)

บะแอะเตหว่าธิโกละ (รักป่าไม้ต้นไม้)

บางส่วนของเพลงชื่อ “คนปกากะญอ” รู้จักกันทั่วภูเขา เขาหยิบเอา

เนื้อหาเพลงพื้นบ้าน มาหลอมรวมกับมุมมองชีวิตเผ่า ตามที่เห็นและรู้สึก

(เพลงดนตรี เสียงชนเผ่า คีตกวีแห่งโลก, 2547: 71 – 72)

จากตัวอย่างข้างต้นจากสารคดีเรื่อง *เพลงดนตรี เสียงชนเผ่า คีตกวีแห่งโลก* ของสุวิษานนท์ รัตนภิมล จะเห็นว่า ผู้เขียนใช้กลวิธีการใช้ภาษาเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ โดยหยิบยกเนื้อหาจากบทเพลง “คนปกากะญอ” ที่เป็นภาษาปกากะญอซึ่งเป็น อัตลักษณ์ ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอมานำเสนอ เป็นภาษาที่ชาวปกากะญอใช้ในชีวิตประจำวัน โดยมีการ แปลเป็นภาษาไทยกำกับ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจและทราบความหมาย ทั้งยังสื่อสารให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงวิถี ชีวิต จิตสำนึกในการรักแผ่นดินและถิ่นที่อยู่ ตลอดจนการตระหนักรู้ถึงคุณค่าของธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมรอบตัวของชาวปกากะญอ ผู้อ่านจะเห็นว่า ผู้เขียนมีจุดประสงค์เพื่อนำเสนอความงาม และความเป็นเอกลักษณ์ของภาษาปกากะญอที่มีอยู่ในบทเพลงพื้นบ้านหรือเพลงธา นอกจากจะทำให้ ผู้อ่านหรือผู้ที่ได้รับฟังเกิดความเพลิดเพลินกับท่วงทำนองแล้ว ผู้อ่านยังสามารถสัมผัสและเข้าใจได้ ถึงเนื้อหาในบทเพลงที่บอกเล่าอย่างตรงไปตรงมาและเข้าใจง่าย นอกจากนี้ในเนื้อหาของเพลงยังทำให้ เห็นว่าชาวปกากะญอมีความใกล้ชิดผูกพันอย่างแนบแน่นกับป่าและธรรมชาติรอบตัว ดังเนื้อหา ในเพลงกล่าวไว้ว่า “ตาวิตาเลอเยอฮอ (ร้องเพลงในแผ่นดินเรา) ดิเกอแอะเกอเซอโซ่ (ตั้งรักภูเขา) บะแอะเตหว่าธิโกละ (รักป่าไม้ต้นไม้)” ทั้งนี้ การนำเสนอภาษาปกากะญอผ่านบทเพลงพื้นบ้านของ ชาวปกากะญอนี้ เป็นเครื่องมือหนึ่งที่กระตุ้นเร้าให้ผู้อ่านเกิดความสนใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

ทางภาษาของชาวปกากะญอ สามารถเข้าถึงบรรยากาศที่ผู้เขียนนำเสนอ และรู้สึกสนุกสนานไปกับเนื้อเรื่องได้มากยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ ในตัวอย่างที่ 2 ผู้เขียนกลวิธีทางภาษา คือใช้ภาษาปกากะญอนำเสนอในการนำเสนอผ่านคำสั่งสอนที่มีสืบทอดกันมาในกลุ่มชาติพันธุ์จากบรรพบุรุษรุ่นสู่รุ่น ดังตัวอย่างในสารคดีเรื่อง *ชีวิตข้า - ปกากะญอ* ของป้อพอ ความว่า

ตัวอย่างที่ 2

หลังจากนั้น พ่อก็ยกเอาคำสั่งสอนที่พ่อได้ยิน ได้ฟัง และได้จดจำมาจากบรรพบุรุษ รุ่นก่อน ๆ เป็นบทกลอนที่มีความหมายลึกซึ้งเกี่ยวกับความรักระหว่างความเป็นพี่เป็นน้องกันว่า

เปอะ ตอป้อ หมี่ ตอป้อ หมี่ พี่น้องกันนี้แหละมีความสุข
เปอะ ตอแห่ว หมี่ ตอแห่ว หมี่ น้องพี่กันนี้แหละมีความสุข
ป้อ แล กล่อ เลอ แห่ว อะ ฮี่ น้องไปช่วยถางหญ้าในไร่พี่
แห่ว แล กล่อ เลอ ป้อ อะ ฮี่ พี่ไปช่วยถางหญ้าในไร่น้อง
กล่อ กล่อ หมื่อ ลอหนี เหน่ พี ถางจนกระทั่งตะวันลับฟ้า
ตอป้อแห่ว ที เหลาะ เปอะ จี เราพี่น้องจูงมือกันเดินกลับบ้าน
ตอป้อแห่ว ที เหลาะ เปอะ จี ถางจนกระทั่งตะวันลับฟ้า
 เราพี่น้องจูงมือกันเดินกลับบ้าน
ตอป้อแห่ว ควา เปอะ เมะ คู หากพี่น้องสมัครสามัคคีกันแล้วไซ้
เบ้าะถ่อ เสอะเก้าะ เส่แฝล่อ ทุ จะช่วยกันยกเสาทองขึ้นมาได้
ตอป้อแห่ว ควา เตอะ อา กา มีพี่น้องด้วยกันไม่กี่คน
บะ ต่านะ โต๊ะ เหลาะ เปอะ ซะ หากตกทุกข์ได้ยากจงช่วยเหลือกัน
ป้อ เลอะ หละ แห่ว เลอะ ทะ เฮ้อ ผองพี่น้องจากทิศเหนือจรดทิศใต้เอ๋ย
ฮี่ เตอะ มา ซอ เตอะ มา เออ อย่าได้เบียดเบียนรังแกซึ่งกันและกันเลย

(ชีวิตข้า – ปกากะญอ, 2540: 33 – 34)

ในตัวอย่างที่ 2 นี้ ผู้เขียนได้นำเสนอภาษาปกากะญอผ่านบทกลอนที่ชาวปกากะญอได้สั่งสอนและถ่ายทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษหลายชั่วอายุ เป็นบทกลอนที่มีความหมายลึกซึ้งเกี่ยวกับความรักระหว่างความเป็นพี่เป็นน้องกันในกลุ่มชาติพันธุ์ ผู้เขียนนำเสนอให้เห็นถึงความรัก

ความผูกพันระหว่างกันและกันในพื้นที่ของชาวปกากะญอ การเอื้ออาทรห่วงใยและช่วยเหลือกัน ที่ล้วนผ่านการอบรม สั่งสอนมาจากบรรพบุรุษรุ่นสู่รุ่นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชาวปกากะญอมีความรักใคร่สามัคคีช่วยเหลือกัน ไม่ทะเลาะเบาะแว้งหรือเบียดเบียนกัน รวมถึงเป็นการบ่มเพาะให้เกิดนิสัยรักและมีความสุขกับการใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวอีกด้วย “เปอะ ตอป้อ หมี่ ตอป้อ หมี่, เปอะ ตอแห่ว หมี่ ตอแห่ว หมี่, ป้อ แล กล่อ เลอ แห่ว อะ ซี, แห่ว แล กล่อ เลอ ป้อ อะ ซี พื้นที่กันนี้แหละมีความสุข น้อยพื้นที่กันนี้แหละมีความสุข น้อยไปช่วยถางหญ้าในไร่ที่ พี่ไปช่วยถางหญ้าในไร่น้อย ... ป้อ เลอะ หละ แห่ว เลอะ ทะ เอ้อ, ซี เตอะ มา ซอ เตอะ มา เออ ผองพื้นที่จากทิศเหนือจรดทิศใต้เอ๋ย อย่าได้เบียดเบียนรังแกซึ่งกันและกันเลย”

จะเห็นได้ว่า ผู้เขียนได้ใช้กลวิธีการนำเสนอบทกลอนภาษาปกากะญอเหล่านี้ เพื่อเน้นย้ำให้เห็นถึงความสวยงามของวัฒนธรรมทางภาษาของชาวปกากะญอ นอกจากจะดำรงและรักษาไว้ซึ่งภาษาของตนเองแล้ว ชาวปกากะญอยังบรรจุคำสอนลงไปในบทกลอนเพื่อให้ถ่ายทอดความเข้าใจและการจดจำ ทำให้ผู้อ่านเห็นว่า ในบทกลอนของชาวปกากะญอแฝงไว้ถึงแง่คิดและคำสั่งสอนเพื่อใช้ส่งต่อความเป็นชาติพันธุ์และเป็นประโยชน์ในด้านความสัมพันธ์ของคนในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันและต่างกลุ่มชาติพันธุ์ และสืบเนื่องถึงการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างพอเพียงและมีความสุข

ตัวอย่างที่ 3

“ปว่า เก่อ แส อ้า โด เตอะ กือ **วิทยาลัย**

ถ่อ ตอ กือ ล้อ เว เตอะ กือ **CRABAPPLE UNIVERSITY**

คนที่เติบโต เหมือนดอกเห็ด

เนาเปื่อยเหมือนดอกเห็ด

ปกาก เก่อ แส อ้า โด เตอ เซ

เลอ เปอ เล เคอะ แฉ อ้า แด

ใครเติบโตไม่เป็น

ร่วงง่าย ๆ

เหมือนชาปู

(จอนิ โอโตเซา ในสวนของคนชี่เกียจ, 2554: 91)

จากตัวอย่าง ผู้เขียนใช้ภาษาปกากะญอเป็นตัวเดินเรื่อง เพื่อนำเสนอบทเพลงพื้นบ้านบทหนึ่ง ที่เปรียบเทียบกับชีวิตคนไม่มั่นคงยั่งยืนเหมือนดอกเห็ด ทำให้ผู้อ่านเข้าใจและเข้าถึงภูมิปัญญาและคำสั่งสอนที่ชาวปกากะญอถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น วิถีของชาวปกากะญอสัมพันธ์กับป่าและธรรมชาติรอบตัว ดังนั้น ในวิถีปฏิบัติและคำสั่งสอนที่มีมา ชาวปกากะญอจึงใช้ธรรมชาติใกล้ตัวเป็นแบบอย่างในการบอกเล่าและสั่งสอน ซึ่งทำให้ผู้อ่านเห็นภาพของธรรมชาติและวิถีชีวิตของชาวปกากะญอที่ดำรงใกล้ชิดกับธรรมชาติในทุกมิติ

กล่าวได้ว่า การที่ผู้เขียนใช้กลวิธีทางภาษา โดยใช้ภาษาปกากะญอแทรกในการบอกเล่าเนื้อหาของสารคดีกลุ่มชาติพันธุ์นี้ มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะเรื่องของภาษาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม และในปัจจุบันชาวปกากะญอยังคงใช้ภาษาปกากะญอในการ สื่อสาร สั่งสอน บอกเล่า ทั้งนี้ ผู้เขียนได้นำเสนอให้ผู้อ่านได้เห็นการใช้ภาษาปกากะญออย่างชัดเจนผ่านบทเพลง บทกลอน ตำนานหรือนิทาน ซึ่งถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นมาตั้งแต่บรรพบุรุษถึงปัจจุบัน นอกจากนี้จะคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางด้านภาษาของตนเองแล้ว ยังเป็นการที่ผู้เขียนสร้างสีสัน ความแปลกใหม่ และความสมจริง เพื่อให้ผู้อ่านจินตนาการ สนใจและติดตามบรรยากาศท้องถิ่นของชาวปกากะญอ ตลอดจนวิถีชีวิตของคนในกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่มีคุณค่าและศักดิ์ศรีเท่าเทียมกับทุกคนในสังคม

4.3.2 การใช้ภาษาจินตภาพ

การใช้ภาษาจินตภาพ ผู้เขียนใช้กลวิธีทางภาษาในงานเขียนสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอด้วยการใช้ภาษาจินตภาพ เพื่อช่วยถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก ความคิดของตัวละคร สร้างบรรยากาศให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ มีอารมณ์ร่วมไปกับเนื้อหาที่ผู้เขียนนำเสนอสำหรับงานเขียนสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอนี้ เพื่อให้ผู้อ่านตระหนักถึงคุณค่าของป่าและธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและวิถีของชาวปกากะญอ ผู้เขียนได้นำเสนอการใช้ภาษาจินตภาพไว้ 4 ลักษณะ ได้แก่ การใช้ภาษาจินตภาพด้านแสง ด้านเสียง จินตภาพด้วยกลิ่น และการสัมผัส ดังจะอภิปรายตามลำดับต่อไปนี้

4.3.2.1 การใช้ภาษาจินตภาพด้านแสง

การใช้ภาษาจินตภาพด้านแสง เป็นจินตภาพอย่างหนึ่งที่พบได้ในงานเขียนสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนใช้กลวิธีดังกล่าวเพื่อนำพาให้ผู้อ่านเกิดมโนภาพ โดยใช้ถ้อยคำสื่อให้ผู้อ่านเห็นถึงแสงที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำรงชีวิตของชาวปกากะญอ ทั้งแสงจากธรรมชาติ เช่น แสงอาทิตย์ และแสงจากการก่อกองไฟในยามค่ำคืน ดังตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *พะเลอโตะ แห่งป่าแม่เงา* ของสุวิชานนท์ รัตนภิมล ความว่า

ตัวอย่างที่ 1

ผมกลับไปยังไร่ในเงาทุกครั้ง ไม่วายที่จะมองไปยังไม้พิน ว่ามีมากน้อยแค่ไหน ก่อนจะหยิบขวานเดินหายไปไหน ความรู้สึกหาพินเก็บพิน ช่างเป็นความรู้สึกที่โปร่งโล่ง เอาเข้าจริงก็เหมือนออกเดินไปเก็บแสงไฟที่ซ่อนอยู่ในเนื้อไม้

นำมาให้แสงสว่างกลางคืน ...

พินก็นำมาก่อกองไฟหน้ากระท่อม เป็นลานพุดคุยตอนกลางคืน แทนไออนุ่นไต้ยุงและแสงสว่าง หากข้ามอากาศมองจากที่ไกล ๆ ก็เห็นกองไฟหน้ากระท่อมลุกโชน สว่างวูบวาบให้คนนั่งล้อมเอาไออนุ่น

งานเก็บไม้พินได้รับผลตอนกลางคืน แสงอาทิตย์อยู่ในพิน แสงจากกองไฟก็คือแสงจากดวงอาทิตย์นี่เอง การออกแรงแบกไม้พินที่ยาวแล้วเที่ยวเล่าเพื่อจะข้ามผ่านกลางคืนด้วยไออนุ่น เหมือนเราต่างคอยเวลาล้อมกองพิน

(พะเลอโตะ แห่งป่าแม่เงา, 2559: 198)

ผู้เขียนนำเสนอกลวิธีการใช้ภาษาจินตภาพด้านแสง โดยบอกเล่าถึงช่วงเวลาหนึ่งที่เข้าไปท่องเที่ยวเยี่ยมเยียน และใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับพะเลอโตะ ผู้ที่ใช้ชีวิตในไร่ในเงาเยี่ยงชาวบ้านปกากะญอ “พิน” ที่นำมาใช้ก่อให้เกิดแสงสว่างในยามค่ำคืน ซึ่งเป็นการเก็บไม้จากป่า โดยเก็บจากต้นไม้ที่ตายแล้ว หรือจากกิ่งแห้งที่หักลงตามธรรมชาติ เก็บหามาไว้ใช้เท่าที่จำเป็น ผู้เขียนนำพาผู้อ่านให้เกิดจินตนาการ เห็นภาพของกองไฟหน้ากระท่อมที่ให้ทั้งไออนุ่น และแสงสว่าง ทั้งยังช่วยไต้ยุงกองไฟยังเป็นที่รวมของชาวบ้าน นั่งล้อมวงพบปะพูดคุยกัน มีความสุขตามประสาชาวปกากะญอ ผู้อยู่กับป่าและธรรมชาติ ผู้ใช้ทรัพยากรอย่างพอเพียงเท่าที่จำเป็น ไม่รบกวนเบียดเบียนธรรมชาติ ใช้ประโยชน์จากไม้ที่หัก หรือแห้งตายแล้วอย่างคุ้มค่า ทั้งนี้จะเห็นว่า กลวิธีทางจินตภาพ

ที่ผู้เขียนนำเสนอมานั้น เป็นการบอกเล่าให้ผู้อ่านจินตนาการได้ถึง ภาพและบรรยากาศที่สมจริง แสงสว่างคือ ความต้องการขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งของชีวิตมนุษย์ ชาวปกากะญอก็เช่นกัน นอกจากแสงอาทิตย์ในยามกลางวันที่ช่วยในการดำรงชีวิต และสำคัญต่อการเกษตรแล้ว ในยามค่ำคืนที่อากาศหนาวเย็น “แสงจากกองไฟ” คือ ตัวแทนที่ให้ความสว่างและความอบอุ่นที่มาจากแหล่งกำเนิดคือ “ไม้” ไม่ว่าจะป็นไม้ที่ตายแล้ว หรือหักโค่นโดยธรรมชาติเท่านั้น เป็นการบอกเล่าถึงวิถีของชาวปกากะญอที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้ในอีกมิติหนึ่ง

นอกจากนี้ ในตัวอย่างที่ 2 จากสารคดีเรื่อง บุ๊กป่าแก่งกระจาน ของบุหลัน รัตน์ ผู้เขียนยังใช้ภาษาจินตภาพที่ช่วยให้ผู้อ่านมโนภาพได้ถึง “แสง” ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชีวิตของชาวปกากะญอ ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 2

เราช่วยกันข่มฟางมาปูรองพื้นให้หนาขึ้น จะได้นอนสบาย ส่วนลุงแต่นกับเมียและลูกน้อยวัยขวบเศษ ก็นอนบนกองฟางเช่นเดียวกับเรา แต่มีกองไฟคั่นกลาง ที่นอนของแกมีฟางปูรองอยู่ด้วย ซึ่งคงจะใช้นอนเป็นประจำตั้งแต่วันแรก ๆ ที่เริ่มนวดข้าว เราทั้ง 6 ชีวิต ได้ไถ่จากกองไฟในยามค่ำคืนที่ทิวความหนาวเหน็บขึ้นทุกขณะ กระท่อมหลังที่อยู่ตรงข้ามจากที่เรานอน มุงด้วยใบกะพ้อ ถูกควันไฟรมเอาจนดำเกรียม สงบนิ่งอยู่ท่ามกลางความมืดมิด ยามราตรี มีเพียงด้านหน้าเท่านั้นที่มองเห็นสลัว ๆ เป็นเงารางเลื่อนจากแสงไฟในกองกลางลานกว้าง

(บุ๊กป่าแก่งกระจาน, 2554: 69)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนบอกเล่าถึงวิถีของชาวปกากะญอ ในคืนที่ชาวบ้านมีการนวดข้าว การพักผ่อนที่ลานนวดข้าว ซึ่งเป็นลานโล่งจะอากาศหนาวเหน็บ มีการก่อกองไฟเพื่อให้ความอบอุ่น และเพื่อใช้เป็นแสงสว่าง วิถีของชาวปกากะญอเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวในเวลากลางวันแล้ว จะนวดข้าวในเวลากลางคืน กลางวันจะขนข้าวเข้าลานนวดข้าว เวลากลางคืนจึงนวดข้าว เพราะต้องเร่งทำให้เสร็จ ไม่เช่นนั้นหมูป่าหรืออนก อาจจะมากินข้าวของชาวบ้านได้ ผู้เขียนใช้กลวิธีทางภาษาด้วยจินตภาพของแสงกองไฟ สร้างบรรยากาศให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการ รู้สึกได้ถึงแสงที่นอกจากจะให้ความสว่างแล้ว ยังให้ความอบอุ่นในยามกลางคืนที่อากาศหนาวเย็น และทำให้เห็นถึง

วิธีการทำมาหาเสียงชีพที่อยู่ร่วมกับป่าและธรรมชาติอย่างเรียบง่าย และพอเพียงของชาวปกากะญอ

4.3.2.2 การใช้ภาษาจินตภาพด้านเสียง

การใช้กลวิธีทางภาษาโดยใช้ภาษาจินตภาพด้านเสียง ผู้เขียนใช้กลวิธีทางภาษาจินตภาพโดยใช้เสียงเป็นสื่อ นำ เสียงเป็นการรับรู้โดยการได้ยิน ร่างกายรับรู้ได้จากประสาทสัมผัสทางหู เป็นการกระตุ้นประสาทสัมผัสและสมองที่จะประมวลผลออกมาสัมพันธ์กับการจดจำและประสบการณ์ชีวิต ผู้เขียนใช้กลวิธีดังกล่าว บอกเล่าเนื้อหาและนำพาให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการสร้างบรรยากาศสมจริง และนำมาซึ่งความสนุกสนาน จูงใจให้ผู้อ่านติดตามเนื้อเรื่องไปอย่างต่อเนื่อง ดังตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *ใต้เงาภูเขา* ของสุวิชานนท์ รัตนภิมล ความว่า

ตัวอย่างที่ 1

แมลงหลากหลายเสียงดังระงม ดังคำสนทนารำพันไม่รู้จบสิ้น ผลัดเปลี่ยนน้ำเสียงโต้ตอบ จนเกิดเป็นท่วงทำนองเพลงป่า ผู้บรรเลงล้วนแต่เป็นศิลปินนิรนาม ขับเพลงสื่อสารชีวิตและจิตใจโลกป่าภูเขา ฟังดี ๆ เหมือนสะท้อนจากใต้ดิน ฟังรื่นรมย์ได้แบบเด็ก ๆ

สำเนียงกรีดร้องของหมู่แมลงเสมือนนาฬิกาชีวิต ยิ่งลึกลงไปในความมืด ยิ่งปรากฏเสียงแปลก ๆ ผ่านมาทำหน้าที่หยิบยื่นอัศจรรย์บนผืนโลก รูปร่างและหน้าตานั้นปิดเร้นลับ เสียงหนักเบาล่อไล่สลับขึ้นลงสม่ำเสมอ นั้น นำทางสู่จินตนาการถึงแมงป่านิ่งงันอยู่ในความมืดสงัด

...

“ชะนีตายหนึ่งตัว ป่าเจ็ดป่าเศร้างาลัย”

หม่อมอโกร (แม่ น้ำเงา) ยังเป็นแดนดิบที่เก็บเสียงโลกธรรมชาติดั้งเดิมไว้ อย่างมากมาย ชะนีและนกกามีชีวิตอิสระอยู่ในโลกกว้างน้อยลงทุกวัน น้ำเสียงที่ล่องลอยมาจากหุบเขาไกล ๆ เหมือนดังเสียงน้ำในลำห้วยไหลผ่านยามดึกสงัด

(ใต้เงาภูเขา, 2547: 62 – 63, 67)

จากตัวอย่างที่ 1 นี้ ผู้เขียนใช้ภาษาทางจินตภาพด้านเสียง เพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการตามไปกับเนื้อเรื่องที่ผู้เขียนนำเสนอ ทำให้ผู้เขียนเห็นภาพวิถีชีวิตของชาวปกากะญอ

ที่อยู่กับป่าและธรรมชาติ ผู้เขียนจะจินตนาการได้ถึงภาพของป่าในยามค่ำคืน เสียงร้องของแมลงต่าง ๆ เสียงร้องของนกและชะนีที่ส่วนใหญ่จะได้ยินในเวลากลางวัน ในพื้นที่ที่เป็นป่าและธรรมชาติเท่านั้น สรรพเสียงของป่าเป็นเหมือนนาฬิกาของวันเวลา การอยู่กับป่าและธรรมชาติอย่างรู้คุณค่าและเห็นค่าของธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เป็นความสวยงามในวิถีชีวิตของชาวปกากะญออีกมิติหนึ่ง

นอกเหนือจากตัวอย่างที่ 1 ผู้เขียนยังใช้ภาษาจินตภาพด้านเสียงในการนำเสนอให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวปกากะญอในอีกมิติหนึ่งที่สำคัญในการดำรงชีวิต ดังตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *บุกป่าแก่งกระจาน* ของบุหลัน รัตน์ ความเป็นว่า

ตัวอย่างที่ 2

เสียงฟาดข้าวดังตึบตึบ โดยมีไม้สองอันเป็นตัวค้ำจับฟอนข้าว พอฟาดเสร็จก็โยนออกมากลางถนน ให้อีกคนนวดข้าวโดยใช้เท้าเหยียบเพื่อให้ข้าวเปลือกที่ยังเหลือติดตรงหลอดออก จากนั้นก็เอาฟอนข้าวเปล่า ๆ วางรอบ ๆ ลานดิน ทุกคนต่างช่วยกันอย่างขะมักเขม้น

“ทำไมต้องนวดข้าวกลางคืน กลางวันนวดไม่ได้หรือ ถือเคล็ดอะไรหรือเปล่า”

“เปล่า ไม่ได้ถือเคล็ดหรอก” ลุงแค้นตอบพลางหัวเราะพลาง “ที่ต้องนวดกลางคืนก็เพราะว่าไม่มีที่เก็บแล้ว พรุ่งนี้จะขนข้าวเข้ามาอีก กลางวันขนข้าวเข้าลาน กลางคืนนวด ต้องเร่งทำให้เสร็จ ไม่งั้นหมูข้างนกก้าง เอาไปกินหมด”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (บุกป่าแก่งกระจาน, 2554: 68)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

จากตัวอย่างที่ 2 นี้ ผู้เขียนใช้ภาษาจินตภาพโดยใช้เสียงเป็นสื่อ นำพาให้ผู้อ่านสร้างจินตนาการ ติดตามเนื้อหาของเรื่องได้อย่างเห็นภาพสมจริง และสนุกสนาน และผู้เขียนยังนำเสนอให้เห็นถึงบรรยากาศและวิธีการนวดข้าวที่เป็นวิถีของชาวปกากะญออย่างหนึ่ง และยังเห็นได้ถึงภาพของการรวมตัวกันของชาวบ้านที่จะมาช่วยกันขนข้าวเข้าลานนวด วิธีการนวดข้าว ซึ่งที่ผู้เขียนสื่อว่า “เสียงฟาดข้าวดังตึบตึบ” ผู้อ่านสามารถเห็นภาพของการออกแรงฟาดข้าวด้วยไม้ค้ำสองอันที่ใช้ค้ำฟอนข้าว แล้วฟาดลงกับพื้นบนลานที่ปูด้วยฟากหรือเสื่อ ต่อด้วยการใช้เท้าเหยียบย้ำเพื่อนวดให้เมล็ดข้าวที่ยังเหลือติดอยู่ที่ฟอนข้าวหลุดออกให้หมด เห็นความตั้งใจในการทำงาน

และความรักความสามัคคีในกลุ่มชนชาวปกากะญอ การใช้ชีวิตกับธรรมชาติ และการทำมาหาเลี้ยงชีพจากธรรมชาติรอบตัว

4.3.2.3 การใช้ภาษาจินตภาพด้านกลิ่น

การใช้ภาษาจินตภาพด้านกลิ่น เป็นการกระตุ้นประสาทสัมผัสและสมอง ทำให้เกิดจินตนาการถึงสิ่งที่มาของกลิ่นนั้น ๆ เกิดปฏิกิริยาการตอบสนองและได้รับการแปลผลสัมพันธ์กับประสบการณ์ชีวิตโดยตรง เป็นการสร้างให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการไปกับเรื่องเล่าหรือเนื้อหาที่ผู้เขียนนำเสนอ ทำให้ผู้อ่านรับรู้และเกิดความรู้สึกสมจริง เหมือนตนเองได้พบเห็นหรืออยู่ในเหตุการณ์นั้นด้วย เพื่อเพิ่มความสนุกสนาน เข้าถึงเนื้อหาได้อย่างมีอารมณ์ และชวนติดตามเนื้อเรื่องต่อไปอย่างต่อเนื่อง ดังจะอภิปรายต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

นี่คือฉากกลางป่าที่ผมเดินทางเข้าไปพบ

บนไหล่เขา ณ ริมฝั่งน้ำแห่งอโกร กระท่อมหลังเล็ก ๆ ได้ต้อนรับ

รอยเท้าจากเมืองอีกครั้ง กองฟืนก่อไฟขึ้นในความมืด เสียงถ่านปะทุน้ำเดือด

กลิ่นข้าวหุงก็เข้าไชยเข้ามาถึงจิตใจ – หอมกรุ่นและอบอุ่น

(ใต้เงาภูเขา, 2547: 62)

จากสารคดีเรื่อง *ใต้เงาภูเขา* ของสุวิชา นนท์ รัตน์ภิมล นี้ ผู้เขียนทำให้ผู้อ่านเห็นฉากชีวิตจริงของชาวปกากะญอ การหุงหาทำกินในวิถีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและพอเพียงกับธรรมชาติรอบตัว ผู้อ่านสามารถจินตนาการไปกับเนื้อหาที่ผู้เขียนบอกเล่า โดยผู้เขียนใช้ถ้อยคำที่ว่า “กลิ่นข้าวหุงก็เข้าไชยเข้ามาถึงจิตใจ หอมกรุ่นและอบอุ่น” ผู้เขียนสื่อให้เห็นถึงการรับกลิ่น ทั้งนี้ ผู้เขียนยังทำให้ผู้อ่านได้เห็นถึงความสมจริง และเกิดอารมณ์ร่วมดูจอยู่ในเหตุการณ์ด้วย เป็นการเพิ่มความสนุกสนานและอารมณ์ในการอ่านมากยิ่งขึ้น และยังนำพาให้ผู้อ่านสามารถจินตนาการได้อีกถึงความรักความอบอุ่นในครอบครัว และชีวิตที่อยู่ท่ามกลางธรรมชาติของชาวปกากะญออย่างสุขสงบตามความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้แสดงจินตภาพด้านกลิ่นผ่านการบอกเล่าถึงวิถีชีวิตของชาวปกากะญอจากสารคดีเรื่อง *คนกลางแจ้ง* ของหญ้าน้ำ หุ่นหลง ความว่า

ตัวอย่างที่ 2

ยุทธ กาโนนภูมิ เด็กหนุ่มวัยใกล้สามสิบ ร่างเล็กปราดเปรียวว่องไว กำลังขมกั้มกั้มคนกลืนหัวใจเหม็นเขียวจากแปลงนา ตะกร้าสานด้วยหวาย (ถือ) มีเชือกคาดไว้บนหน้าผาก วางตั้งบนแผ่นหลัง อัดแน่นหนักด้วยกลีบใบ ...

“ทำไมต้องปลูกผักสลัดแก้ว” ทั้งรู้ตัวว่าเป็นคำถามจบบ้างจ้วงลวงเกินอาณาเขตสิทธิบุคคล อย่างกับว่าเจ้ากลืนเหม็นเขียวเป็นผู้ร้ายยังงัยงั้น ทั้ง ๆ ที่มันเป็นกลืนสำคัญในวงจรการบริโภคผัก แต่ผมก็ยังอยากรู้ว่าเขาคิดอะไร

พูดให้ยากขึ้นมาหน่อยก็คือว่า เจ้ากลืนเหม็นเขียวหลังตัดออกจากต้นแล้วนี้ อายุมันแสนสั้น กลืนเหม็นเขียวจะหายไป ต้องรีบไปให้ถึงมือผู้ซื้ออย่างรวดเร็วที่สุด หากคนซื้อไม่เลือกก็แสดงว่า เจ้ากลืนเหม็นเขียวทั้งคันรถนั้น ... หมูอึ่ม หมูรอกินอยู่แล้ว

(คนกลางแจ้ง, 2550: 61 – 63)

จากตัวอย่างที่ 2 นี้ การใช้ภาษาจินตภาพด้านกลืน ผู้เขียนมีจุดประสงค์เพื่อนำพาให้ผู้อ่านสร้างจินตนาการตามไปกับเนื้อหาของเรื่อง ซึ่งผู้เขียนใช้คำว่า “กลืนหัวใจเหม็นเขียว, เจ้ากลืนเหม็นเขียว, เจ้าผักกลืนเหม็นเขียว” เพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการเอาเองว่าคืออะไร หากแต่ผู้เขียนก็มีถ้อยคำให้ผู้อ่านสามารถคาดเดาได้ว่า เจ้ากลืนเหม็นเขียวมันคือสิ่งใด ด้วยถ้อยคำที่ว่า “ทำไมต้องปลูกผักสลัดแก้ว” การใช้กลวิธีทางภาษาด้านจินตภาพที่แสดงให้ผู้อ่านเข้าใจได้ถึงคำว่า “กลืนเหม็นเขียว” เป็นปฏิกิริยาจากการแปลผลจากประสาทสัมผัสและสมองอย่างหนึ่งที่สัมพันธ์กับการรับรู้จากการดมกลิ่นหรือได้กลิ่นโดยจมูก ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการที่สัมพันธ์กับประสบการณ์ตรงของชีวิตได้ไม่ยาก ทั้งยังเร้าใจผู้อ่านให้ติดตามเนื้อหาและค้นหาถึงสิ่งที่เป็นที่มาของ “กลืนเหม็นเขียว” ที่ผู้เขียนกล่าวถึง ซึ่งทั้งนี้ ผู้เขียนแสดงให้เห็นถึงการใช้อ้อยคำที่สื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพได้อย่างสมจริงและเกิดอารมณ์ร่วมไปกับเนื้อหาที่ผู้เขียนนำเสนอไว้

4.3.2.4 การใช้ภาษาจินตภาพด้านสัมผัส

ผู้เขียนใช้กลวิธีทางภาษาจินตภาพ บอกเล่าเนื้อหาโดยการใช้จินตภาพด้านการสัมผัส การสัมผัส หมายถึง การถูกต้องที่ให้เกิดความรู้สึก เช่น ประสาทสัมผัส การแตะต้อง การกระทบกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554: 1209) ทั้งนี้ ผู้เขียนบอกเล่าเนื้อหาโดยกลวิธีนี้ เพื่อให้ผู้อ่านจินตนาการไปกับเนื้อเรื่อง รู้สึกถึงความสมจริงและเสมือนอยู่ในเหตุการณ์ที่ผู้เขียนนำเสนอขึ้น ดังจะอภิปรายดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

พืยอดบอกว่า ปล่อยเท้าให้เหยียบย่ำไปบนดิน ให้อู้สึกถึงสัมผัสกับความเย็น นุ่มนิ่ม แข็งหยาบกระด้าง เป็นเหลี่ยมคม กรวดหินดินทราย เหมือนสอนให้เราปฏิบัติต่อธรรมชาติอย่างนุ่มนวล หมายถึงได้ฝึกฝนจิตใจไปด้วยการปลูกก็เหมือนการบ่มเพาะบทรธรรม หรือการปฏิบัติธรรมชนิดหนึ่ง

...

(คนกลางแจ้จ, 2550: 80)

จากสารคดีเรื่อง *คนกลางแจ้จ* ของหญ้าน้ำ ทุ่งขุนหลวง ผู้เขียนใช้ภาษาจินตภาพคือการสัมผัสด้วยเท้า ด้วยคำพูดที่ว่า “ปล่อยเท้าให้เหยียบย่ำไปบนดิน เหมือนสอนให้เราปฏิบัติต่อธรรมชาติอย่างนุ่มนวล” ผู้เขียนสื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายและสามารถจินตนาการตามไปได้ไม่ยาก การสัมผัสผืนดินด้วยเท้าเปล่า ให้ความรู้สึกต่าง ๆ ตามแต่ว่าจะสัมผัสโดนสิ่งใด เป็นการกระตุ้นความรู้สึกด้วยประสาทสัมผัสบริเวณฝ่าเท้า ทำให้ร่างกายรับรู้ถึงสิ่งที่สัมผัส ทั้งยังเร้าความรู้สึกนึกคิดและจิตวิญญาณที่มีต่อสิ่งที่สัมผัส และก่อให้เกิดปฏิกิริยาการตอบสนอง ซึ่งการตอบสนองจะเป็นเช่นไรนั้น อยู่กับการฝึกฝนจิตใจด้วย โดยจากถ้อยคำของผู้เขียนที่กล่าวว่า “เป็นการฝึกฝนจิตใจไปด้วย” นั้น เป็นการสื่อถึงวิถีของชาวปกากะญอที่อยู่กับป่าและธรรมชาติ กล่าวคือ การเดินเหยียบย่ำในพื้นที่ป่าและธรรมชาตินั้น เป็นการใกล้ชิดและรับรู้ได้ถึงจิตวิญญาณของธรรมชาติเป็นแนวคิดและแนวปฏิบัติของชาวปกากะญอที่อยู่กับป่าและธรรมชาติอย่างเคารพและรู้คุณค่าของธรรมชาติว่าเป็นเสมือนผู้ให้ชีวิต ป่าก็มีชีวิตของป่าและธรรมชาติก็มีชีวิตของธรรมชาติ ซึ่งเป็นแนวคิดที่สำคัญที่สุดในการดำรงชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อม ป่า และธรรมชาติของชาวปกากะญออย่างกลมกลืนและสมดุล

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้แสดงถึงการใช้ภาษาจินตภาพด้านการสัมผัสไว้อีก ดังตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *ชีวิตข้า - ปกากะญอ* ของบ๊อพอ ความว่า

ตัวอย่างที่ 2

เมื่อถึงเวลาคราใด ที่ฉันจะต้องออกไป ฉันจะต้องอ้อนวอนขอร้องนอองไม่ให้ไปด้วย แต่พอไม่ให้ฉันทำเช่นนั้น ฉันกลัวพอจึงต้องยอม แต่ฉันไม่วางที่จะไม่ให้นอองไปด้วย ฉันออกอุบายแก้งนอองด้วยวิธีต่าง ๆ ... เมื่อพอรู้ว่าฉันทำกับนอองอย่างนั้น พอจะไม่พอใจและตีฉันแรง ๆ ฉันถึงกับต้องร้องไห้หลาย ๆ ครั้ง แต่หลังจากนั้น พอก็เข้ามากอดและปลอบฉันเป็นเชิงสอนว่า

“เป็นพี่น้องกัน ให้รักกันมาก ๆ เข้าไว้ซิ น้องของเจ้ายังเล็กอยู่ไม่รู้อะไร ฝ่ายเจ้าโตกว่าน้อง มีความคิด รู้อะไรมากกว่าน้อง เจ้าควรจะยอมและเข้าใจน้องนะ”

(ชีวิตข้า – ปกาเกอะญอ, 2540: 32)

จากตัวอย่างที่ 2 นี้ ผู้เขียนใช้กลวิธีการใช้ภาษาจินตภาพ โดยนำเสนอให้เห็นถึงการสัมผัสด้วยการกอด เป็นการนำเสนอที่ก่อให้เกิดจินตภาพ ทำให้ผู้อ่านสามารถจินตนาการได้ถึงความรู้สึกและเข้าใจเรื่องที่คุณเขียนเล่าได้อย่างชัดเจน การสัมผัสด้วยการกอดเป็นการแสดงออกถึงความใกล้ชิด ความรู้สึกดีใจ เสียใจ มีความสุข รวมถึงการปลอบประโลมใจ จากเนื้อหาที่คุณเขียนนำเสนอ จะเห็นได้ว่า การที่พอกอดลูกนั้น เต็มไปด้วยการปลอบประโลมใจและความรักที่มีต่อลูก ทั้งยังเห็นถึงความรักความผูกพันระหว่างพอลูกอย่างใกล้ชิด ซึ่งจะเห็นได้ในวิถีปฏิบัติในชีวิตครอบครัวของชาวปกาเกอะญอ ผู้เขียนนำพาให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ร่วมและเห็นถึงความสมจริง ทั้งผู้เขียนยังได้แทรกคำสอนในบทสนทนา ทั้งการนำคำสั่งสอนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษกันต่อมาจากรุ่นสู่รุ่น ดังถ้อยคำที่ว่า “เป็นพี่น้องกันให้รักกันซิ” ผู้อ่านสามารถมองลึกลงไปเห็นถึงภาพโดยรวมของชีวิตชาวปกาเกอะญอที่อยู่ในครอบครัวอยู่กันด้วยความรักความอบอุ่นตามแนวคำสอนที่ปฏิบัติกันมาในกลุ่มชาติพันธุ์

การใช้ภาษาจินตภาพของผู้เขียนดังที่กล่าวไปทั้งหมด ผู้เขียนมีจุดประสงค์นำเสนอให้ผู้อ่านสามารถเกิดจินตภาพโดยใช้การรับรู้จากประสาทสัมผัสต่าง ๆ ของร่างกายที่สัมพันธ์กับประสบการณ์ตรงของชีวิต และที่เคยเรียนรู้มาจากการสัมผัสและการแปลผลการสัมผัสจากประสาทสัมผัสและสมอง ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการไปกับเนื้อหาที่คุณเขียนนำเสนอได้ไม่ยาก และสามารถเข้าใจถึงจุดประสงค์ของผู้เขียนได้อย่างแจ่มชัด ทั้งยังเห็นถึงการเลือกสรรคำ การผูกโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ เข้าด้วยกันกับวิถีชีวิตของชาวปกาเกอะญอ ยิ่งเน้นย้ำให้เห็นถึงชีวิตที่เรียบง่ายพอเพียงของชาวปกาเกอะญอที่อยู่กับป่าและธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า เป็นการรักและหวงแหนธรรมชาติอย่างแท้จริง รวมถึงแนวคิดแนวปฏิบัติต่าง ๆ ตลอดจนภูมิปัญญาคำสั่งสอนที่มีมาจากบรรพบุรุษที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

4.3.3 การใช้โวหาร

ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนใช้โวหารเป็นกลวิธีในการนำเสนออย่างหนึ่ง โวหารในการเขียน หมายถึง ท่วงทำนองหรือลีลาของภาษาที่ผู้ผลิตผลงานใช้ในการเขียน เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวและความรู้สึกตามวัตถุประสงค์ของเรื่องที่เขียน (สถาบันภาษาไทย, 2561: 30) ผู้วิจัยพบว่า ผู้เขียนใช้โวหาร 2 ประเภทคือ การใช้โวหารภาพพจน์ และการใช้โวหารบริภาษ ดังจะอภิปรายตามลำดับต่อไปนี้

4.3.3.1 การใช้โวหารภาพพจน์

ภาพพจน์ คือการเขียนอย่างแจ่มแจ้งจนมองเห็นภาพโดยใช้ความเป็นหลัก (ธเนศ เวศร์ภาดา, 2549: 41) เมื่อพิจารณาเนื้อหาในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้วิจัยพบว่า ผู้เขียนมีการใช้ภาพพจน์ โดยมีเจตนาเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจ เกิดความรู้สึกคล้อยตามเหมือนอยู่ร่วมในเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อให้ผู้เขียนจะบรรยายเรื่องราวได้อย่างต่อเนื่อง โดยใช้ภาษาที่ทำให้เห็นภาพ ทั้งนี้ในสารคดีกลุ่มดังกล่าว มีการใช้โวหารภาพพจน์ 3 ประเภท คือ บุคคลวัต สัทพจน์ และการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ ดังผู้วิจัยจะอภิปรายตามลำดับต่อไปนี้

ก. การใช้โวหารภาพพจน์แบบบุคคลวัต

การใช้ภาพพจน์แบบบุคคลวัต เป็นการเปรียบเทียบให้สิ่งที่ไม่มีชีวิต มีกิริยาอาการเหมือนสิ่งที่มีชีวิต รวมทั้งพฤติกรรมของสัตว์ซึ่งเป็นตัวละคร (สถาบันภาษาไทย, 2561: 38) ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนใช้โวหารภาพพจน์แบบบุคคลวัต เพื่อแสดงให้เห็นความชัดเจนและความละเอียดอ่อนของผู้เขียนในการถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีของธรรมชาติที่ใกล้ชิดกับการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

ยามรัตติกาลมาเยือนและเพลงไพรได้บรรเลงขับลำนำให้สรรพชีวิต
ตื่นเพริด กบทุกตัวเมียที่รอคอยฟังเสียงร้องเชิญชวนของกบทุกตัวผู้ตั้งแต่หัวค่ำ
ให้ออกมาจับคู่สมสู่สืบพันธุ์ เริ่มเยื้องย่างจากที่ซ่อนลงสู่ท้องธาร จุดหมายนั้นอยู่ที่
ทรายกองน้อยซึ่งถูกคืบขึ้นมาด้วยวิถีกำเนิดแห่งธรรมชาติ

อรุณใกล้รุ่ง ไก่ป่าโง่คอบขันระงมไปทั่ว มั่นขันเพื่อเตือนตะวัน บ่งบอก
การเดินทางของกาลเวลา ซ้ำอาณาเขตในความครอบครอง และอวดบารมี
กับบรรดาตัวเมียและลูกฝูงทั้งหลาย ริมฝั่งแม่น้ำบังคະຍຸຊຸມໄປດ້ວຍໄກ່ປ່າ ບາງຝູງ
ມີເພິ່ງທ້າທັດ ບາງຝູງມີຄິດສິບກວ່າຕົວ ແລະບາງຝູງມີມາກວ່ານີ້ກໍ່ເຫັນຫລາຍຄັ້ງ
ນັ້ນຍ່ອມຫມາຍຄິດອຸດມສມບຸຣຸນແລະພິສຸທິຂອງຝີນປ່າຕະວັນຕົກແຫ່ງນີ້

(เสียงเพรียกบังคະຍຸ, 2548: 15)

จากตัวอย่างในสารคดีเรื่อง *เสียงเพรียกจากบังคະຍຸ* ของบุหลัน รันตี ผู้เขียนได้
พรรณนาเปรียบเทียบให้เห็นถึงบรรยากาศของผืนป่าที่เสมือนมีชีวิตในยามค่ำคืน โดยสร้างภาพ
ในจินตนาการให้เห็นถึงเสียงและภาพการเคลื่อนไหวของป่าและสรรพสัตว์ ดังถ้อยคำที่ว่า
“ยามรัตติกาลมาเยือนและเพลงไพรได้บรรเลงขับล่านำให้สรรพชีวิตตื่นเพริด” เป็นเสมือน
เสียงบรรเลงของบทเพลงจากป่าและเห็นถึงวิถีของสัตว์ป่าที่ออกหากินในเวลากลางคืนหรือออกมาใช้
ชีวิตในยามค่ำคืน ทำให้ผู้อ่านสามารถจินตนาการเห็นได้ถึงควมมีชีวิตชีวา ความสดชื่นเบิกบานใจ
ความกระปรี้กระเปร่าของป่าและสรรพสัตว์ในป่า ทำให้ผู้อ่านเกิดความเพลิดเพลินและสามารถเข้าใจ
เรื่องราวที่ผู้เขียนมีจุดประสงค์ที่จะถ่ายทอด และทำให้ชวนติดตามเนื้อเรื่อง ในบริบทต่อมา ผู้เขียน
พรรณนาให้เห็นถึงเวลาใกล้รุ่ง โดยใช้ภาพพจน์แบบบุคคลวัต เปรียบเทียบการขันของไก่ป่าเป็นเสมือน
การเตือนดวงอาทิตย์ว่าถึงเวลาออกมาส่องแสง และเสียงขันนั้นยังบอกเวลาของวันใหม่ ทั้งยังบ่งบอก
ให้เห็นถึงความเป็นผู้นำในฝูงและประกาศเขตครอบครองของตนเอง ทั้งนี้ การใช้โวหารภาพพจน์
แบบบุคคลวัตดังกล่าวในการพรรณนาเปรียบเทียบนั้น ผู้เขียนต้องการสื่อให้เห็นถึงสภาพของสรรพสิ่ง
ในป่าที่ยังคงมีชีวิตและเติบโตอย่างเป็นธรรมชาติ และคงความอุดมสมบูรณ์อันบริสุทธิ์ของผืนป่า
ในเขตภาคตะวันตกของประเทศไทย สถานที่อยู่อาศัย หลักแหล่งที่เปรียบดังชีวิตและจิตวิญญาณ
ของชาวปกากะญอ

ตัวอย่างที่ 2

เสียงอิงลผ่านมาอีกระลอก พุ่มไม้กระพือลมสายตามัน แล้วจำพวก
ดอกไม้แห้ง เมล็ดไม้มีปีก ปุยดอก ใบไม้ เศษหญ้า ก็ลอยไปลอยมาอยู่เหนือไร้
ในเงา ฟุ้งกระจายไปทั่วบริเวณอย่างรวดเร็ว มันเป็นภาพตริงตาตริงใจที่มากับลม
ลมพายุทำให้เมล็ดพืชกระจายพันธุ์ แลกเปลี่ยนพันธุ์ ข้ามสายพันธุ์
เป็นวงจรระบบนิเวศอันบอบบาง ห่วงโซ่ชีวิตที่ต้องอาศัยลมช่วยพัดพา

“เมล็ดมันก็มีเรื่องพูดคุยกัน ปลิวไปด้วยกัน ปลิวไปหากัน ไปตามทางของมัน เอ็งมาจากป่าไหน บรรพบุรุษเป็นใคร อยู่ที่สูงหรืออยู่ที่ต่ำ เมล็ดมันก็พูดคุยกัน” พระเลอโตะพูดไปหัวเราะไป

“เมล็ดก็มีความหลากหลาย เป็นสีสันของป่า มีเมล็ดชนิดเดียวทั้งป่า อย่างนั้นมันน่าเบื่อมี” ผมหยิบเมล็ดประดู่ป่าขึ้นมาดู เมล็ดอยู่ตรงกลาง รอบ ๆ เป็นปีกบาง ๆ

“มันถูกออกแบบมาให้บินไปไกล บางชนิดมีหางยาว ๆ มีปีกเหมือนนุ่นลอยไปงอกที่อื่น” พระเลอโตะชี้ให้ดูมะม่วงต้นใหญ่ริมแม่น้ำ แล้วบอกว่า ลูกมะม่วงป่าก็ปลิวไปตกไกล ๆ ลมพัดตกน้ำพาไปงอกที่อื่น

พระเลอโตะพูดต่อถึงแม่น้ำเงาว่า ช่วยพัดพาแพร่กระจายพันธุ์ไม้ไปตามน้ำ จากฝั่งไทยข้ามไปถึงฝั่งพม่า เหมือนปลา เหมือนสัตว์อื่น ๆ ข้ามแดนไปมาตามปกติ ไม่ผ่านป่าก็ไปกับน้ำ หรือไม้ก็ไปกับลม

(พระเลอโตะ แห่งป่าแม่เงา, 2559: 129 – 130)

ในตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *พระเลอโตะ แห่งป่าแม่เงา* ของสุวิชานนท์รัตนภิมล ผู้เขียนใช้โวหารภาพพจน์แบบบุคคลวัต พรรณนาเปรียบเทียบถึงการกระพือของพุ่มไม้ที่ส่ายตามกัน การฟุ้งกระจาย และในขณะของการลอยไปลอยมาของเมล็ดหลากหลายสายพันธุ์ เสมือนหนึ่งว่าเมล็ดเหล่านั้นกำลังพูดคุยทักทายกัน ดังที่พระเลอโตะกล่าวว่า “เมล็ดมันก็มีเรื่องพูดคุยกัน ปลิวไปด้วยกัน ปลิวไปหากัน ไปตามทางของมัน เอ็งมาจากป่าไหน บรรพบุรุษเป็นใคร อยู่ที่สูงหรืออยู่ที่ต่ำ เมล็ดมันก็พูดคุยกัน” และต่างก็ปลิวไปตามทางของตนเอง ไม่ว่าเมล็ดเหล่านั้นจะปลิวไปตกที่ใดใกล้หรือไกล กระแสลมและกระแสน้ำเป็นตัวช่วยแพร่กระจายพันธุ์ เกิดความหลากหลายของพันธุ์ไม้ในผืนป่า การพรรณนาด้วยโวหารภาพพจน์แบบบุคคลวัต ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์เปรียบเทียบให้เห็นถึงแนวคิดสำคัญของชาวปกากะญอ กล่าวคือ ความหลากหลายของสายพันธุ์พืชต่าง ๆ ที่มีอยู่ในป่าเกิดจากธรรมชาติสร้างธรรมชาติด้วยตัวเอง ซึ่งนอกจากจะเป็นภาพที่สวยงามแล้ว ยังทำให้เกิดเป็นวงจรระบบนิเวศ ห่วงโซ่ชีวิต การเติบโตและงอกงามของหลากหลายสายพันธุ์พืช ทำให้ป่าเกิดความหลากหลายทางชีวภาพและมีสีสัน โดยมนุษย์ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้อง หากแต่ได้ประโยชน์จากการอยู่ร่วมกับป่า ดังที่พระเลอโตะพูดว่า “มันถูกออกแบบมาให้บินไปไกล...” นั่นคือความเข้าใจถึงธรรมชาติของป่าอย่างแท้จริงของชาวปกากะญอตลอดจนผู้เข้าไปอยู่อาศัยร่วม ดังเช่นพระเลอโตะ

ผู้เขียนนำพาให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการไปตามเนื้อหาจากการพรรณนาเหล่านี้ ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพในธรรมชาติของการปลิวของเมล็ดหลากหลายสายพันธุ์เมื่อต้องลม ภาพของเมล็ดที่ไปตกบริเวณพื้นที่ป่าต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งบนผิวน้ำลำธาร ทั้งผู้อ่านยังสามารถจินตนาการได้ถึงความงดงามของธรรมชาติ และยังนำไปสู่ความเข้าใจในชีวิตจิตวิญญาณของชาวปกากะญอที่ผู้เขียนต้องการถ่ายทอดออกมา

ข. การใช้โวหารภาพพจน์แบบสัทพจน์

การใช้โวหารภาพพจน์แบบสัทพจน์ เป็นการใช้คำ ความหมาย และจังหวะที่มีเสียงเลียนอย่างเสียงในธรรมชาติ เช่น หง่างเหง่ง กรอบแกรบ ปรี๊ด ๆ พลัก ๆ กรืด ๆ หวีดหวิว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2560: 363 – 364) ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนใช้โวหารภาพพจน์แบบสัทพจน์ เพื่อสื่อให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกร่วม และจินตนาการได้ถึงภาพที่เกิดขึ้นจริงของเหตุการณ์ในขณะนั้น เสมือนอยู่ร่วมในเหตุการณ์นั้นด้วย เพื่อเพิ่มอารมณ์และความเพลิดเพลินในการติดตามเนื้อเรื่อง ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

อย่างเช่น สายลมรำเพยยามโพล้เพล้ จักจั่นป่ากรีดปีกร้องระงม นกตบยุงไผ่ร้อนขึ้นจับแมลงส่งเสียงเพี้ยว ๆ แหลมเล็กไพเราะน่าฟัง เราต่างล้อมวงดื่มตำธรรมชาติอยู่รอบกองไฟ ไออุ่นแทรกที่หนาวที่อวลรอบกาย เครื่องดื่มดีกรีร้อน ๆ ช่วยกระชับความสัมพันธ์ระหว่างเรากับผองเพื่อนชาวป่าได้เป็นอย่างดี วิธีการดำรงชีวิตแม้จะแตกต่างกัน แต่สิ่งที่ทุกคนมอบให้แก่กันเป็นมิตรภาพอันทรงค่ามากกว่าสินทรัพย์ทั้งปวง ดังนี้ เป็นต้น ซึ่งถ้าได้สัมผัสด้วยตัวเองแล้วจะรับรู้ได้มากมายกว่าอีกหลายเท่าตัว

(ตะลุยกายละว้า, 2554: 66)

ในตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *ตะลุยกายละว้า* ของบุหลัน รันตี ผู้เขียนใช้โวหารภาพพจน์แบบสัทพจน์ กล่าวถึงเสียงร้องของจักจั่นป่า และนกชนิดหนึ่งที่ชื่อว่า นกตบยุง ในขณะที่ไผ่ร้อนจับแมลง นกตบยุงจะส่งเสียงร้อง “เพี้ยว ๆ” ซึ่งเป็นเสียงแหลมเล็กน่าฟัง การพรรณนาด้วยโวหารภาพพจน์แบบสัทพจน์เช่นนี้ เป็นการเลียนเสียงนกตบยุง ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการได้ถึง

เสียงร้องของนกตบยุง และภาพของการบินร่อนโฉบแมลง ทั้งยังทำให้ผู้อ่านมีความรู้สึกสมจริง รับรู้เหมือนได้อยู่ในเหตุการณ์นั้นด้วย ทั้งยังทำให้เข้าใจถึงชีวิตของสรรพสัตว์ในป่าที่มีชีวิตอย่างอิสระ เป็นภาพสวยงามของธรรมชาติที่อยู่รอบกายของชาวปกากะญอได้อย่างชัดเจน และยังมีนัยถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่าและธรรมชาติที่ยังคงสภาพสมบูรณ์ในท่ามกลางวิถีของชาวปกากะญอ

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้ใช้โวหารภาพพจน์แบบสัทพจน์ พรรณนาการเลียนเสียงธรรมชาติของหมูดอย จากสารคดีเรื่อง *คนกลางแจ้ง* ของหย้า น้ำ พุงขุนหลวง ความว่า

ตัวอย่างที่ 2

ใครไปใครมาเห็นตัวเป็น ๆ น่ารักน่าชัง ต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า หมูดอย ๆ

กระนั้น มันก็ยังนิ่งเฉยไม่ได้เสียงต่อล้อต่อขานซอกกล่าวหาปมด้อยว่าเกิดเป็นหมูแล้วสันหลังยาวพกเอานิสัยจอมตะกละซี้เกียจ ตัวกลม ๆ ตัวมัน ๆ อืดอาดไปวัน ๆ กิน ๆ เคี้ยว ๆ นอน ๆ --- เดิน ๆ เคี้ยว ๆ กิน ๆ --- กิน ๆ ซี้ ๆ นอน ๆ สัญชาตญาณของมันข้องเกี่ยวกับพฤติกรรมไม่กี่เรื่องนั้น

มันจะร้องอู๊ด ๆ อืด ๆ หรืออ้อ ๆ ... ร้องดังเพียงใด ก็ไม่อาจเปลี่ยนความเข้าใจต่อเผ่าพันธุ์หมูบ้านดอยเป็นอัน

วิถีชีวิตนายหมู --- นางหมู --- นางสาวหมูนั้น ต้องการเพียงส่วนแบ่งโภชนาการจากมือคนเลี้ยง คนใกล้ชิดตัวมันต่างหากยังต้องวุ่นวายเดือดเนื้อร้อนใจกับการรักษาสิทธิโอกาสในที่นา ที่ไร่ ที่ทำกิน ป่าประเพณี ป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย ต้องไล่ตามอธิบายใครต่อใครที่เดินทางผ่านหมู่บ้าน เพื่อให้รู้ถึงวิธีสืบทอดหนทางคนอยู่กับป่า ผากฝั่งมาหลายชั่วอายุคน

(คนกลางแจ้ง, 2550: 109 – 110)

จากตัวอย่างนี้ ผู้เขียนใช้โวหารภาพพจน์แบบสัทพจน์ พรรณนาถึงการเลียนเสียงธรรมชาติ ได้แก่ เสียงร้องของหมูดอย สัตว์ที่เลี้ยงไว้เป็นอาหารของชาวปกากะญอ โดยใช้คำว่า “มันจะร้องอู๊ด ๆ อืด ๆ หรืออ้อ ๆ” ซึ่งผู้อ่านจะจินตนาการได้ถึงเสียงร้อง นิสัย และสัญชาตญาณของหมูที่มีกิน ๆ เดิน ๆ เคี้ยว ๆ นอน ๆ ในแต่ละวัน รอคอยเพียงอาหารจากผู้เลี้ยงซึ่งมันไม่ต้องหากินเอง หากมันเป็นอาหารที่เป็นประโยชน์ในด้านโภชนาการของผู้คนชาวปกากะญอ ซึ่งเป็นวิถีการเลี้ยงชีพของชาวปกากะญอด้วยการเลี้ยงสัตว์ไว้เป็นอาหาร เป็นอีกมิติหนึ่งในวิถีชีวิตที่สืบทอดของ

ชาวปกากะญอมาหลายชั่วรุ่น ถึงแม้ว่าชาวปกากะญอเหล่านั้น ยังคงช่วยในการรักษาสิทธิโอกาสในไร่่น้ำและที่ทำกินของตนเองก็ตาม

ตัวอย่างที่ 3

“บี้ม ... บี้ม ...”

เสียงระเบิดดังขึ้นสนั่นหวั่นไหวทางหมู่บ้านกะเหรี่ยงในห้วยบังชะลอ พวกเราสะดุ้งสุดตัว นั่งนิ่งมองหน้ากันเล็กน้อยกำลังจะถามซ้ว่าเกิดอะไรขึ้น เสียงระเบิดก็ดังขึ้นมาอีก

“บี้ม”

“ดับไฟเร็ว ดับไฟเร็ว” ซัยบอกเร็วปรือ

“เกิดอะไรขึ้น เสียงอะไร” ผมละล่าละล้าถามซัย

ยังไม่ทันจะได้คำตอบ เสียงปืนนานาชนิดสลับกับเสียงระเบิดแผดสนั่นขึ้นอย่างหูดับดับใหม่ ผมเห็นทิดมีกระโจนม้วนตัวไปนอนหมอบอยู่หลังกอไผ่ ผมหมอบลงกับพื้น แล้วคลานอย่างเร็วไปหยิบลูกซองห้านัดออกมาจากแคมป์ ไม่รู้ว่าใครไปอยู่ตรงไหนกันบ้างเพราะมันมืด ซัยบอกว่าให้อยู่นิ่ง ๆ อย่าลุกขึ้น

กระสุนนำวิถีพุ่งขึ้นเต็มท้องฟ้า มองเห็นเหมือนฝนดาวตก แฟร์กระทุ้งถูกยิงขึ้นไปลอยคว้างหลายต่อหลายลูก บริเวณนั้นจึงสว่างไสวเหมือนกลางวัน พอแฟร์ถูกยิงขึ้นไปทีไร เสียงปืนนานาชนิดก็จะถูกกระหน่ำยิงอย่างไม่ลืมหูลืมตา

(ย่อไปในไพรเถื่อน, 2547: 263 – 264)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Chulalongkorn University

จากตัวอย่างนี้ ผู้เขียนใช้โวหารภาพพจน์แบบสัทพจน์ “บี้ม...บี้ม...” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนเสียงของระเบิดที่ดังสนั่นหวั่นไหวไปทั่วหมู่บ้านกะเหรี่ยงห้วยบังชะลอในขณะนั้น การใช้ภาพพจน์แบบสัทพจน์ดังกล่าว แสดงให้เห็นภาพของการใช้อาวุธร้ายแรงที่เป็นอันตรายถึงชีวิตและทรัพย์สิน ผู้เขียนยังบอกเล่าถึงชีวิตความเป็นอยู่ที่เสี่ยงอันตรายของชาวปกากะญอในบางพื้นที่ที่ยังคงเกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอกับกองกำลังทหารประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งนี้ผู้เขียนนำพาให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงระหว่างที่ผู้เขียนได้ท่องเที่ยวไปในหมู่บ้านห้วยบังชะลอในเวลานั้น ชีวิตที่อยู่ท่ามกลางความไม่ปลอดภัย มันคือเสียงที่สร้างความหวาดกลัว ก่อให้เกิดความทุกข์ ความหวาดระแวง และบาดแผลในจิตใจของผู้คนชาวปกากะญออยู่บ่อยครั้ง ซึ่งไม่อาจบอกได้ว่าจะจบสิ้นลงเมื่อใด

ค. การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์

ผู้วิจัยพบว่า ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนมีการใช้โวหารภาพพจน์แบบคำถามเชิงวาทศิลป์ หรือคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบประกอบการเขียนเพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านนำคำถามเหล่านั้นนำไปต่อยอดความคิดหรือพิจารณาหาคำตอบด้วยตัวเอง ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจ สนุกสนาน และรู้สึกมีส่วนร่วมกับเรื่องราวที่ผู้อ่านได้ถ่ายทอดไว้ จูไรรัตน์ ลักษณะศิริ (2548: 56) กล่าวไว้ว่า การใช้โวหารภาพพจน์แบบคำถามเชิงวาทศิลป์ เป็นการตั้งคำถามหากไม่ได้หวังคำตอบ หรือเป็นคำถามก็เป็นคำถามที่ถามทั้งผู้ถามและผู้ตอบรู้ดีอยู่แล้ว หากแต่การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์เหล่านี้ เพื่อการเร้าอารมณ์ผู้อ่านหรือสื่อความหมายและข้อคิดตามที่ผู้เขียนต้องการ ส่วน ธเนศ เวศร์ภาดา (2549: 61) กล่าวว่า เป็นคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบเพราะรู้คำตอบชัดเจนอยู่แล้ว เหตุที่ใช้รูปประโยคคำถามเพื่อเป็นการเน้นให้ข้อความมีน้ำหนักดึงดูดความสนใจ หรือกระตุ้นโน้มน้าวใจผู้อ่านผู้ฟังให้ได้คิดประจักษ์ด้วยกระบวนการของเหตุและผล ผู้วิจัยพบว่า ผู้เขียนสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอใช้โวหารภาพพจน์แบบคำถามเชิงวาทศิลป์ ที่เป็นคำถามที่กระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความคิด ดึงดูดใจผู้อ่านให้ติดตามอ่านงานเขียนอย่างต่อเนื่อง และนำคำถามเหล่านั้นกลับไปคิดวิเคราะห์ด้วยตัวเอง นำมาซึ่งความเข้าใจอย่างถ่องแท้และมีทัศนคติที่ดีขึ้นต่อกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ กลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่อาศัยมาอย่างยาวนานอยู่บนแผ่นดินไทย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“พี่มาทำอย่างนี้ก็เป็นการศึกษาฝึกฝนตัวเอง ยอมรับว่าอายุขนาดนี้ ก็ยังต้องฝึกฝนซัดเกล้าตัวเอง ไปสู่จุด ... พุดแบบภาษาสวย ๆ ก็คือ มันต้องการปลดปล่อยเรื่องจิตวิญญาณ ก็คือการบรรลุธรรม ซึ่งไม่ใช่เรื่องขลัง เรื่องวิเศษอะไรหรอก มันคือการบรรลุความจริง ยึดกุมความจริงได้แล้วดำเนินชีวิตอยู่บนรากฐานความเป็นจริง ค้นพบว่าจักรวาลคืออะไร โลกคืออะไร มนุษย์คืออะไร พยายามปรับตัวเองให้อยู่ในคลื่นของความเป็นจริง ตรงนั้น พี่ว่าใช่แล้วไง ...”

...

“คุณ (คงไม่ใช่หมายถึงผมคนเดียว)” รู้ได้ไง ว่าต้นหญ้าต้นเล็ก ๆ มีค่าน้อยกว่าไม้สัก ตรงนี้ถางป่าไฟ ถางไม้เก่าลง วัชพืชก็ขึ้นมา แต่ก่อนนั้น พวกนี้นอนรออยู่เป็นสิบปีสิบห้าปี เมล็ดที่อยู่ใต้ดินไม้ใหญ่จำพวกหญ้าไม่ใช่จะเกิดขึ้นได้

พอเราเปิดหน้าดิน พวกนี้ก็ขึ้นมา มันจะรักษาการ ชะล้างระดับผิวดินดีกว่าต้นไม้ใหญ่ ใหญ่มากแล้ว รกก็ตัดลง แล้วก็หมักลงในสวน...”

(คนในเงา ... อ่าลาเด็กหญิงต้นข้าว ยอดกระบี่, 2547: 35 – 36)

จากตัวอย่างสารคดีเรื่อง *คนในเงา ... อ่าลาเด็กหญิงต้นข้าว ยอดกระบี่* ของสุวิษานนท์ รัตนภิมล ผู้เขียนได้บอกเล่าถึงชีวิตความเป็นอยู่ของพะเลอโตะที่ไรในเงา และสื่อถึงความรู้สึกนึกคิดของพะเลอโตะถึงการบรรลुरुธรรมที่พะเลอโตะพูดถึง นั่นคือ การบรรลุความจริง ยึดกุมความจริงได้แล้ว ดำเนินอยู่บนรากฐานของความเป็นจริง ผู้เขียนกระตุ้นความสนใจของผู้อ่าน ก่อให้เกิดความสนใจร่วมและติดตามเนื้อหาในเรื่องของรากฐานความเป็นจริงของชีวิต จากนั้น ผู้เขียนจึงได้ใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ที่ว่า “จักรวาลคืออะไร โลกคืออะไร มนุษย์คืออะไร” คำถามทั้งสามที่กล่าวมานี้ เป็นการเร้าอารมณ์ให้ผู้อ่านคิดและค้นหาคำตอบจากความเข้าใจของตนเอง และเมื่อได้อ่านความคิดของผู้เขียนในบริบทต่อมาที่ยังคงใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ที่ว่า “คุณ (คงไม่ใช่หมายถึงผมคนเดียว) รู้ได้ไงว่า ต้นหญ้าต้นเล็ก ๆ มีค่าน้อยกว่าไม้สัก” ต่อคำถามนี้ ผู้อ่านสามารถต่อยอดความคิดได้ว่า บนพื้นฐานของความเป็นจริงแล้ว มนุษย์นั้นเป็นเพียงผู้เล็กน้อยเท่านั้น ถ้าเทียบกับจักรวาลโลก และทุกสรรพสิ่งในโลกแล้ว ดังนั้น ทุกชีวิตมีคุณค่าเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเล็กน้อยหรือยิ่งใหญ่เพียงใด และนั่นคือแนวคิดและแนวปฏิบัติของชาวปกากะญอที่ว่า มนุษย์ไม่ได้เป็นศูนย์กลางของโลกธรรมชาติ เป็นเพียงผู้อาศัยธรรมชาติในการดำรงชีวิตเท่านั้น

ทั้งนี้ ผู้เขียนยังได้ใช้ไวยากรณ์ภาพพจน์แบบคำถามเชิงวาทศิลป์ เพื่อนำเสนอปัญหาของการดำรงวิถีชีวิตของชาวปกากะญอในปัจจุบัน ดังตัวอย่างความว่า

ตัวอย่างที่ 2

ทำไมจึงเป็นเช่นนี้เล่า มนุษย์แทบทั้งโลกกำลังตกอยู่ภายใต้สถานการณ์ที่ไม่แตกต่างกัน ป่าไม้หดหายไปทุกปี แม่น้ำถูกนักสร้างเขื่อนทำลาย เน่าเหม็นเต็มไปด้วยสารพิษ ผืนดินแปดเปื้อนสารเคมี อากาศเต็มไปด้วยฝุ่นละออง และควัน ทั้งในชนบทและในเมืองจมอยู่ในความเน่าเหม็น เป็นพิษคล้าย ๆ กัน

ท่ามกลางบรรยากาศอันตึบตันของปัญหาสิ่งแวดล้อม เรามักจะได้ยินนักการเมือง รัฐมนตรี พวกพ่อค้าและข้าราชการพูดถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสุภาพนโมล คนเหล่านี้จะกล่าวโทษชาวบ้านว่าเขาว่าเป็นผู้บุกรุกทำลายป่า ทำลายต้นน้ำลำธาร

ในขณะที่โครงการธุรกิจอุตสาหกรรม ของพวกเขาก่อสร้างขึ้น ทุกภูมิภาคของประเทศ โรงงานอันตรายจากญี่ปุ่น ได้รับเชิญเข้ามาตั้งโดยไม่ สอบถามความคิดเห็นของคนท้องถิ่น โครงการสร้างเขื่อนกั้นน้ำทำลายระบบ นิเวศน์ของกลุ่มน้ำต่าง ๆ ยังคงดำเนินต่อไป ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ที่พวกเขา เป็นผู้นำเข้า ก็ยังคงถูกส่งเข้ามามากขึ้นทุกปี ป่าไม้ที่หลงเหลืออยู่ ถูกผู้มีอิทธิพล และคนของรัฐลักลอบทำไม้ตลอดเวลา

(เมล์ดพีซซีเขียว ประกายไฟแห่งใบไม้, 2539: 97 – 98)

จากตัวอย่างสารคดีเรื่อง *เมล์ดพีซซีเขียว ประกายไฟแห่งใบไม้* ของคิน ฅางเดิม ช่างต้น ผู้เขียนใช้โวหารภาพพจน์แบบคำถามเชิงวาทศิลป์ ด้วยคำถามที่ว่า “ทำไมจึงเป็นเช่นนี้เล่า” เพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความคิดวิเคราะห์และเร้าอารมณ์ให้หาคำตอบ เพื่อให้รู้สึกและเข้าใจ ถึงเหตุผลที่ว่า ทำไมมนุษยย์แทบทั้งโลกกำลังตกอยู่ภายใต้สถานการณ์ที่วุ่นวายนี้คือ ธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อมกำลังเกิดปัญหา ทำให้เกิดการค้นหาที่มาของปัญหา แนวทางแก้ไขปัญหา และนำมาซึ่ง แนวทางการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ความรู้ความเข้าใจที่มีมานานถึงชาวบ้าน ชาวเขาซึ่งรวมถึงกลุ่มชนชาวปกากะญอว่าเป็นผู้บุกรุกทำลายป่า ทำลายต้นน้ำลำธารนั้น ผู้เขียน ต้องการกระตุ้นให้ผู้อ่านคิดตามว่า แท้จริงเป็นเช่นนั้นหรือไม่ ขณะที่โครงการธุรกิจอุตสาหกรรม โรงงานต่าง ๆ โครงการสร้างเขื่อนกั้นน้ำ แม้กระทั่งปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลงที่ถูกนำเข้ามาจากต่างประเทศ นั้น และผู้เขียนยังได้สื่ออารมณ์ความรู้สึก ทำให้ผู้อ่านเกิดคำถามในใจได้ว่า มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหา สิ่งแวดล้อมที่วุ่นวายหรือไม่ และเหตุการณ์ของการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าที่ยังมีอยู่เสมอ สิ่งเหล่านี้ คือคำถามที่ผู้เขียนนำเสนอไว้ เพื่อให้ผู้อ่านคิดใคร่ครวญและหาคำตอบด้วยตัวเองว่าแท้จริงแล้ว ผู้อ่านมีความคิดเห็นและความรู้สึกอย่างไร

การใช้โวหารภาพพจน์แบบคำถามเชิงวาทศิลป์ที่ผู้เขียนนำเสนอขึ้น ยังมีตัวอย่าง ของงานเขียนจากสารคดีเรื่อง *สัญจรสู่สาละวิน - ถนนธงชัย วิถีแห่งต้นธาร ดำนานแห่งขุนเขา* ของคิน ฅางเดิม ที่ผู้เขียนได้นำเสนอเรื่องราววิถีเกษตรกรรมบนภูเขาของชาวปกากะญอ ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 3

ภูมิประเทศบนภูเขาไม่เอื้ออำนวยต่อการตัดแปลงพื้นที่เป็นนา

ถ้าบนภูเขาสามารถทำนาขั้นบันไดได้ทั่วไป ชาวเขารุ่นปู่ตายาย คงเปลี่ยนทิวเขาต่าง ๆ เป็นนาไปหมดแล้ว ถ้าหากเป็นอย่างนั้น ลองนึกภาพ ดูเถิดว่า ป่าไม้ในแถบเทือกเขาถนนธงชัยจะยังหลงเหลืออยู่อีกกี่ต้น ความแห้งแล้งจะเกิดขึ้นกับเทือกเขาแห่งนี้ปานใด

ประชากรชาวเขาแถบเทือกถนนธงชัยกลาง ค่อนข้างหนาแน่นกว่า บริเวณอื่น ๆ อาณาเขตของหมู่บ้านต่าง ๆ ในแถบนั้นติดต่อกัน โดยไม่มีพื้นที่ว่าง เหลืออยู่เลย แต่ละหมู่บ้านมีเขตดินแดนพื้นที่ทำกินที่ตกลงกันตามความจำเป็น กับหมู่บ้านข้างเคียง หมู่บ้านใหญ่ก็มีพื้นที่กว้าง หมู่บ้านเล็กก็ลดลงตามจำนวน ของครัวเรือน พวกเขาใช้พื้นที่ดังกล่าวสำหรับการทำไร่หมุนเวียน โดยเว้นป่า บริเวณต้นน้ำและป่ารอบ ๆ หมู่บ้านเอาไว้

กล่าวได้ว่าพื้นที่ป่าดิบแถบเทือกถนนธงชัยกลาง เคยถูกทำไร่หมุนเวียน มาแล้วนับร้อย ๆ ปี คนลัวะคนปกากะญอมีชีวิตอยู่ที่นี้ เช่นเดียวกับที่คนไทย มีชีวิตอยู่ในที่ราบ ต่างกันแต่เพียงชาวเขาทำไร่ ส่วนคนไทยทำนา

(สัญญาสู่สาละวิน - ถนนธงชัย, 2537: 51 - 52)

จากการนำเสนอเนื้อหาของผู้เขียนจากสารคดีเรื่อง *สัญญาสู่สาละวิน - ถนนธงชัย* *วิถีแห่งต้นธาร ดำเนินแห่งขุนเขา* ของคิน ญาญเดิม ผู้เขียนได้นำเสนอวิถีชีวิตส่วนใหญ่ของชาว ปกากะญอที่มีอาชีพทำไร่เป็นหลัก มีการทำนาขั้นบันไดตามหุบเขา ซึ่งยังคงถือว่าเป็นเพียงส่วนน้อย เท่านั้น เนื่องจากเป็นการทำการเกษตรบนภูเขาซึ่งมีทั้งที่ลาดชันและที่ราบหุบเขา ภูมิประเทศเช่นนี้ ไม่เอื้ออำนวยต่อการตัดแปลงพื้นที่เป็นนา ซึ่งถ้าหากแถบเทือกเขาถนนธงชัยมีพื้นที่ต่อการตัดแปลง เป็นนาได้ทั่วไปแล้ว ประเด็นดังกล่าวผู้เขียนใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ที่ว่า “ถ้าบนภูเขาสามารถทำนา ขั้นบันไดได้ทั่วไป ... ลองนึกภาพดูเถิดว่า ป่าไม้ในแถบเทือกเขาถนนธงชัยจะยังหลงเหลืออยู่อีกกี่ต้น ความแห้งแล้งจะเกิดขึ้นกับเทือกเขาแห่งนี้ปานใด” เป็นคำถามที่ผู้เขียนสื่อความหมายเพื่อเร้าอารมณ์ ผู้อ่านให้เกิดแง่คิดตามการตั้งคำถามของผู้เขียน เพื่อสื่ออารมณ์ความรู้สึก ทำให้ผู้อ่านคิดหาคำตอบ ด้วยตนเองถึงความเป็นไปได้และผลกระทบที่เกิดต่อบริเวณต้นน้ำและป่าจากการทำนาขั้นบันได ของชาวปกากะญอนั้นเป็นจริงหรือไม่ ทั้งนี้ เนื้อหาที่ผู้เขียนถ่ายทอดไว้นั้น ทำให้ผู้อ่านสามารถ คิดวิเคราะห์และจุดประกายให้เกิดคำถามและหาคำตอบต่อไป

การใช้โวหารภาพพจน์ อันประกอบด้วย บุคคลวัต สัทพจน์ และการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์นี้ เป็นส่วนช่วยให้ผู้อ่านเห็นถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ในทุกมิติของชาวปกากะญอ รวมถึงความรู้สึกนึกคิดทั้งของชาวปกากะญอและคนนอกพื้นที่ที่ได้มีโอกาสเข้าไปอยู่ร่วมตลอดจนสัมผัสถึงชีวิตของชาวปกากะญออย่างใกล้ชิด นอกจากนี้ยังเร้าอารมณ์ให้ผู้อ่านติดตามถึงสิ่งที่เกิดขึ้น ข้อกล่าวหาและความเข้าใจผิดที่เกิดขึ้นกับชาวปกากะญอว่าเป็นดังนั้นจริงหรือไม่ ทั้งนี้ การใช้โวหารภาพพจน์ดังกล่าว จึงยังเป็นส่วนช่วยกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความอยากรู้และติดตามเพื่อความเข้าใจถึงวิถีชีวิตของชาวปกากะญอกับป่าและธรรมชาติอย่างแท้จริง

4.3.3.2 การใช้โวหารบริภาษ

บริภาษ หมายถึง กล่าวติเตียน กล่าวโทษ ต่ำว่า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554: 654) ทั้งนี้ กลวิธีการบริภาษ เป็นวิธีที่ผู้บริภาษใช้เพื่อแสดงออกถึงเจตนาที่จะบริภาษให้ผู้ถูกบริภาษได้รับรู้ โดยผู้พูดจะตัดสินใจเลือกวิธีที่ตนจะแสดงเจตนาของตนออกมาให้ผู้ฟังทราบ โดยจะพิจารณาว่าในสถานการณ์เช่นนั้นตนควรจะแสดงเจตนาออกมาด้วยวิธีการใด จึงจะเหมาะสมกับปัจจัยแวดล้อมที่เป็นตัวกำหนดการสื่อสารครั้งนั้น (วิสันต์ สุวิสิทธิ์, 2547: 12)

ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนมีการใช้โวหารการบริภาษเพื่อแสดงถึงเจตนาที่จะบริภาษให้ผู้ถูกบริภาษรับรู้โดยตรงหรืออาศัยการตีความจากบริบท เพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกไม่พอใจให้ผู้ถูกบริภาษได้รับรู้ ด้วยการปรากฏเป็นถ้อยคำบริภาษโดยตรงหรือโดยอ้อม ดังตัวอย่างที่จะอภิปรายต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

นอกจากเจ้าของที่ดินรายใหญ่กับพวกเศรษฐีมีเงินเหลือใช้เท่านั้นที่เข้ามากว้านซื้อภายหลังเป็นร้อยเป็นพันไร่ และส่วนใหญ่จะเลือกที่ดินหัวไร่ปลายนา ซึ่งเท่ากับว่าสามารถที่จะบุกเบิกผืนป่าเพิ่มได้อีกมหาศาลเพราะไร้คู่แข่งที่ดินเหนียวใต้ออกตกไม่ติดกับใคร หรือจะเอาภูเขามาประดับบารมีสักลูกก็ไม่เห็นจะแปลกอะไร แต่ทำสัญญาเช่าให้ถูกต้องก็พอแล้ว ส่วนพื้นที่ป่ามันจะเป็นอย่างไรช่างหัวมัน ทำไปก่อน ค่อยแก้ทีหลัง พวกชาวบ้านเขาไม่มีปากมีเสียงหรอก แม้ว่าหลายหน่วยงานที่รับผิดชอบจะลงพื้นที่ทั้งการสำรวจทางอากาศและภาคพื้นดินไม่เว้นแต่ละวัน โดยมีสื่อสารมวลชนทั้งหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์

เกาะติดแบบกัดไม่ปล่อย แต่การบุกรุกเข้าถือครองพื้นที่ที่มีความลาดชันเกิน 30 องศา และพื้นที่ป่าลุ่มน้ำ A ก็ยังมีให้เห็นเป็นเรื่องปกติ แต่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกลับมองไม่เห็น

ผู้ถือครองบอกว่าไหน ๆ ก็เป็นป่าเสื่อมโทรมแล้ว ทิ้งไว้ก็จะเกิดปัญหาไฟป่า รุกหุบเขาเปล่า ๆ สู้ยื่นเรื่องขอเช่าสัก 100 – 200 ไร่ เอามาทำเป็นที่อยู่อาศัยสำหรับครอบครัววัยจะเข้าทำกว่าเป็นไหน ๆ ก่อนจะเล่นแร่แปรธาตุเปลี่ยนเป็นสวนเกษตร, สวนยาง, สวนปาล์ม และเป็นรีสอร์ทในภายหลัง หรือจะขายต่อทำกำไรก็ยังได้ราคาดีอีกต่างหาก ถ้าไม่รีบฉวยโอกาสไว้เขาจะหาว่าโง่!

(สวนผึ้ง ดินแดนแห่งหุบเขาทะเลหมอก, 2554: 35 – 36)

ตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *สวนผึ้ง ดินแดนแห่งหุบเขาทะเลหมอก* ของบุหลัน รัตน์ นี้ ผู้เขียนใช้โวหารการบรรยายกล่าวถึง “เจ้าของที่ดินรายใหญ่กับพวกเศรษฐีมีเงินเหลือใช้” คำว่า “มีเงินเหลือใช้” เป็นคำที่ผู้เขียนใช้ว่าประชดประชันบุคคลที่กว้านซื้อและสะสมที่ดิน เพื่อบุกรุกถือครองพื้นที่ผืนป่า โดยใช้ฐานะที่เหนือกว่าทางสังคม เป็นค่านิยมอย่างหนึ่งของกลุ่มคนบางกลุ่มในสังคม โดยการอ้างว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นป่าเสื่อมโทรม เพื่อเปลี่ยนเป็นสวนเกษตร และกลายเป็นสภาพเป็นธุรกิจส่วนตัวในภายหลัง หรือการเก็งกำไรขายต่อซึ่งได้ราคาส่วนต่างที่ดี โดยมากมักจะเลือกที่ดินโดยรอบที่ไม่มีผู้ครอบครองอย่างเป็นทางการ และเป็นที่ดินที่สามารถบุกเบิกผืนป่าเพิ่มเติมได้อีกมากมาย ดังจะเห็นได้จาก คำว่า “ที่ดินเหนือได้ออกตกไม่ติดกับใคร หรือจะเอาภูเขาามาประดับบารมีสักลูกก็ไม่เห็นจะแปลกอะไร ... ส่วนพื้นที่ป่ามันจะเป็นอย่างไรช่างหัวมัน” ถ้อยคำว่า “ประดับบารมี, ไม่เห็นจะแปลกอะไร, ช่างหัวมัน” ผู้เขียนเจตนาที่จะบรรยายโดยอ้อมต่อการเอารัตเอาเปรียบจากคนนอกพื้นที่ และไม่ได้มีความจำเป็นต้องอาศัยพื้นที่เหล่านั้นในการทำกิน แต่ต้องการครอบครองเพื่อประโยชน์ส่วนตัวในทางธุรกิจ “แต่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกลับมองไม่เห็น” และผู้เขียนยังกล่าวปิดท้ายไว้ดีกว่า “ถ้าไม่รีบฉวยโอกาสไว้เขาจะหาว่าโง่!” ถ้อยคำบรรยายของผู้เขียนทั้งหมดนี้ล้วนบ่งบอกถึงความเหลื่อมล้ำในสังคมและการเพิกเฉยของเจ้าหน้าที่รัฐ โดยเฉพาะกับกลุ่มชาวปกากะญอที่จำเป็นต้องอาศัยทำกินกับผืนป่าเพื่อความอยู่รอดมากกว่าเพื่อการหาผลประโยชน์ส่วนตัวกับบางกลุ่มคนในสังคมเมืองที่มีฐานะทางสังคมและมุ่งเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าความอยู่รอด ดังนั้น การที่ผู้เขียนได้ใช้ลีลาในการบรรยายเหล่านี้ ก็เพื่อสะท้อนให้เห็นภาพที่เกิดขึ้นจริงในสังคมว่า แท้จริงแล้ว ใครกันคือผู้ที่สมควรจะได้รับความเป็นธรรมในที่ดินทำกินมากกว่ากัน

การใช้กลวิธีนี้ กระตุ้นให้ผู้อ่านมุ่งความสนใจไปที่เนื้อหาที่ผู้เขียนนำเสนอ และเร้าอารมณ์ให้ผู้อ่านคิดตามและเกิดอารมณ์ร่วมไปกับบริบทที่ผู้เขียนใช้การบรรยายนั้น ๆ และความในใจของผู้เขียนที่อยากจะสื่อสารสู่ผู้รับฟังและผู้ถูกบรรยาย เพื่อบอกเล่าถึงความคิดความรู้สึกตลอดจนปัญหาและความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ซึ่งจากตัวอย่างข้างต้น ทำให้ผู้อ่านเห็นถึงภาพของความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคมวิถีชีวิตของชาวปกากะญอในปัจจุบัน ปัญหาและความขัดแย้งที่ชาวปกากะญอไม่อาจบอกเล่าหรือเรียกร้องความเป็นธรรมได้ ซึ่งเกิดจากการเอา رأดเอาเปรียบในเรื่องของการเข้ามาถือครองที่ดินของกลุ่มคนภายนอกซึ่งนับวันจะยิ่งมากขึ้น และทำให้วิถีชีวิตของชาวปกากะญอต้องเปลี่ยนไป และต้องสูญเสียที่ทำกินของตนเอง ซึ่งเคยดำรงชีวิตมาอย่างสงบสุข ทั้งนี้ ในตัวอย่างที่ 2 ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทำกินที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชาวปกากะญอ ความว่า

ตัวอย่างที่ 2

นี่คือครั้งแรกที่ผมผ่านเข้ามาในพื้นที่รอยต่อต้นแม่น้ำแม่แจ่มกับแม่น้ำปายในฤดูฝน ซึ่งได้พบเห็นพื้นที่สองข้างทางบนไหล่เขา มีการบุกเบิกป่าทำไร่ถั่วเหลืองเป็นผืนกว้าง ชาวบ้านแถวนั้นเล่าว่า การปลูกพืชเพื่อขายในลักษณะนี้ เพิ่งจะเริ่มขึ้นเมื่อถนนหนทางสะดวก ในช่วงสองสามปีที่ผ่านมา

สำหรับผู้ที่คุ้นเคยอยู่กับชนบท จึงคาดการณ์ล่วงหน้าได้ว่า หลังจากไฟฟ้าตามถนนเข้าไปแล้ว สถานการณ์ของท้องถิ่นนั้นจะเป็นอย่างไรต่อไป

สิ่งที่เรียกว่า “การพัฒนา” ในประเทศนี้ มีความหมายเพียง “การได้เสพสุขและผลาญธรรมชาติให้หมดไป”

คนสมัยก่อนมีชีวิตอยู่กับทางเดินเล็ก ๆ ตามป่าเขา แฝงดิน ป่าไม้ และแม่น้ำ จึงไม่ถูกทำลาย แต่คนสมัยนี้อยู่กับถนนรถยนต์ มีการสร้างถนนผ่านไปทุกหนทุกแห่ง มีทั้งถนนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ เพื่อการพัฒนา และเศรษฐกิจ หรือแม้กระทั่งถนนเพื่อการปลูกป่า ปรับปรุงต้นน้ำ ลำธาร เพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ มีการสร้างถนนมากมายเกินความจำเป็นซึ่งตัวถนนนี้แหละที่เข้าไปทำลายธรรมชาติในทุกรูปแบบ ทั้งโดยชาวบ้าน ผู้มีอิทธิพล พ่อค้านักธุรกิจ และอำนาจรัฐ

ถนนที่ตัดเข้าไปสู่เทือกเขาถนนธงชัยทุกเส้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันไม่เคยช่วยให้ป่าและต้นไม้เหนือเทือกเขาแห่งนี้เพิ่มจำนวนขึ้น ไม่เคยสร้างให้

ธรรมชาติของงอกงามเป็นปกติ แต่ถนนดังกล่าวทำให้ป่าและต้นไม้สูญหายไปอย่างรวดเร็ว อย่างไม่เคยเป็นมาก่อน แม่น้ำลำธารต่าง ๆ ที่มีถนนผ่านไปแห่งขอเสียหายทุกหุบห้วย

(สัญญาสุสานละวิน - ถนนธงชัย, 2537: 60 - 61)

จากสารคดีเรื่อง *สัญญาสุสานละวิน - ถนนธงชัย วิถีแห่งต้นธาร* ดำเนินงานแห่งขุนเขาของคืน ญาญเดิม ผู้เขียนได้ใช้โวหารการบรรยายนำเสนอถึงความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทำกินบนไหล่เขารอยต่อต้นแม่น้ำแม่แจ่มกับแม่น้ำปายที่เปลี่ยนจากไร่หมุนเวียนเป็นไร่ถั่วเหลืองเป็นผืนกว้างเป็นการปลูกพืชเพื่อขาย ไม่ใช่เพื่อทำกินดังที่เคยเป็นมา ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวถึงไว้ว่า “สิ่งที่เรียกว่า “การพัฒนา” ในประเทศนี้ มีความหมายเพียง “การได้เสวยสุขและผลาญธรรมชาติให้หมดไป”” ถ้อยคำดังกล่าว ผู้เขียนบรรยายภาครัฐว่า แทนที่จะเป็นการอนุรักษ์ป่าและต้นน้ำอย่างแท้จริง กลับเป็นการทำลายเสียมากกว่า และเพื่อชี้ให้เห็นว่า เมื่อมีความเจริญหรือการพัฒนาเข้ามาถึงพื้นที่ชนบท ถนนหนทางที่สะดวก ไฟฟ้าตามถนน ทำให้ชีวิตของผู้คนที่คุ้นเคยกับชนบท ชีวิตความเป็นอยู่ที่สัมพันธ์กับป่าไม้และแม่น้ำ ได้เปลี่ยนไปจากเดิมอย่างมากมาย ทั้งผู้เขียนยังใช้คำว่า “การสร้างถนนผ่านไปทุกหนทุกแห่ง มีทั้งถนนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ เพื่อการพัฒนาและเศรษฐกิจ หรือแม้กระทั่งถนนเพื่อการปลูกป่า” ถ้อยคำเหล่านี้ เป็นการประชดประชันตอกย้ำถึงการพัฒนาของภาครัฐ แม้ว่าโดยภาพรวมแล้วจะดูเป็นการดีที่จะนำความเจริญมาสู่ชนบท แต่ในความเป็นจริงแล้ว ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า ทั้งถนน ไฟฟ้า และความเจริญต่าง ๆ ไม่ได้ทำให้ป่า ต้นน้ำ และธรรมชาติเจริญงอกงามขึ้นกว่าเดิม หากยังก่อให้เกิดความเสียหายที่ตามมาอย่างไม่หยุดยั้งและไม่เคยเป็นมาก่อน

ทั้งนี้ ผู้เขียนได้นำเสนอกลวิธีการบรรยายเช่นนี้ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจและรับรู้ได้ถึงความหมายของการบรรยาย และผู้เขียนต้องการบรรยายใคร ซึ่งผู้อ่านสามารถตีความจากบริบทที่ผู้เขียนนำเสนอไว้ นั่น ผู้เขียนกระตุ้นและเร้าอารมณ์ให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ร่วมไปกับถ้อยคำและเนื้อหาที่ผู้เขียนมีจุดประสงค์ให้เป็นสื่อ นำไปถึงผู้ถูกบรรยาย ซึ่งทั้งหมดที่ผู้เขียนนำเสนอขึ้น เพื่อต้องการเป็นตัวแทนบอกเล่าความรู้สึกและวัตถุประสงค์ของการบรรยาย เพื่อก่อให้เกิดการพิจารณาถึงการพัฒนาของภาครัฐที่จะทบทวนแนวนโยบายต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่อาศัยป่าและธรรมชาติในการดำรงชีวิต

ในตัวอย่างที่ 3 ผู้อ่านจะเห็นการใช้โวหารการบรรยายที่เกี่ยวกับการที่แหล่งน้ำธรรมชาติถูกปิดกั้น นำมาซึ่งการขาดแคลนน้ำในการใช้อุปโภคบริโภคของชาวปกากะญอ ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 3

พวกหน้าใหญ่ใจถึง พวกเห็นข้างซี้ ซี้ตามข้าง ก็พากันตะบี้ตะบันสร้างรีสอร์ตชนิดเลิศหรูอลังการขึ้นมา รวมทั้งสวนเกษตรบางแห่งซึ่งต้องใช้น้ำอย่างมหาศาล โดยไม่ดูต้าม้าตาเรือเลยว่าน้ำซึ่งเป็นหัวใจหลักในการยังชีพเพียงพอหรือเปล่า ! เห็นคนอื่นเขาทำได้กำไรดีก็จะทำมั่ง แต่พอทำไปแล้วน้ำไม่มี แล้วที่นี้จะทำยังไง ลำห้วยแต่ละสายก็เล็กซี้ปะตี๋ว ลำพังชาวบ้านใช้ในครัวเรือน พอได้กินได้อาบนั้นนะ ไม่มีปัญหาหรอก เขาอยู่กันมาตั้งนานกาล ปัญหา น้ำขาดแคลนไม่เคยเกิด แต่พอรีสอร์ตเปิดมาก ๆ เข้า อย่าว่าแต่น้ำกินน้ำอาบเลย แม้แต่น้ำจะล้างกันก็ยังแทบไม่มี

จะให้มันได้อย่างไรเล่าท่าน ในเมื่อแหล่งน้ำธรรมชาติถูกปิดกั้น ถูกปิดเป็นการไหลไปหมดแล้ว ใครหน้าหนามีเงินมากก็เอารถแบ็คโฮตักดินกันห้วยชะเลย เพื่อเก็บน้ำไว้ให้ลูกหลาน ได้ลงเล่นตอนวันหยุดสุดสัปดาห์ ชาวบ้านตาตา ๆ และชาวไร่ชาวนาน้ำแห้งผก หอก จะเดือดร้อนไม่มีน้ำใช้ก็ช่างหัวมันปะไร เดียวก็ไปขอ อบต. ขอเทศบาลเอาได้ บางรายถึงขนาดขุดลอกลำห้วยเสียใหม่เพื่อให้ น้ำไหลไปลงสระในรีสอร์ตส่วนตัว ส่วนลำห้วยสายเก่าก็เอารถไถดันกลบซะให้มันกลืนเป็นผืนเดียวกัน แล้วล้อมลวดหนามกันขอบเขตใหม่เสียเลย ทั้ง ๆ ที่รู้ล่ำที่ดินคนอื่นและครอบครองพื้นที่สาธารณะ เจ้าหน้าที่ไปตรวจดูแล้วบอกว่าไม่เป็นไร เรื่องกล้วย ๆ แค่นี้เอาหูไปนาเอาตาไปไร่เสียก็สิ้นเรื่อง แถมยังระบุนงไปว่าเกิดจากภัยธรรมชาติชะยังงั้น ฝนตกกะปริบกะปรอย น้ำป่าก็เลยไหลแรงไปหน่อย ทำให้เปลี่ยนทางไปลงบ่อส่วนตัวกลางรีสอร์ตได้อย่างเหมาะสมเหม็ง พอดีพอดี !

(สวนผึ้ง ดินแดนแห่งหุบเขาทะเลหมอก, 2554: 59 – 60)

ตัวอย่างจากสารคดีเรื่อง *สวนผึ้ง ดินแดนแห่งหุบเขาทะเลหมอก* ของบุหลัน รันตี ผู้เขียนใช้โวหารการบรรยายในการนำเสนอเรื่องของแหล่งน้ำธรรมชาติที่ถูกปิดกั้นให้เปลี่ยนเส้นทาง การไหลไปสู่สวนเกษตรหรือรีสอร์ตของนายทุนที่มาสสร้างใกล้กับพื้นที่ทำกินของชาวบ้านปกากะญอ ดังที่ผู้เขียนได้ใช้ถ้อยคำในเชิงบรรยายว่า “พวกหน้าใหญ่ใจถึง พวกเห็นข้างซี้ ซี้ตามข้าง

ก็พากันตะป๊ะบันสร้างรีสอร์ทชนิดเลิศหรูอลังการขึ้นมา” พวกหน้าใหญ่ใจถึง พวกเห็นข้างขึ้นข้างต่ำ ในที่นี้หมายถึง คนที่มีฐานะทางสังคมและมีความต้องการแสดงให้เห็นถึงความมั่งมีของตนเองเพื่อแข่งขันและอวดกันระหว่างคนที่มีฐานะทางสังคมด้วยกัน ซึ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อนและปัญหาการขาดแคลนน้ำดื่ม น้ำกินใช้อย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อนกับชาวบ้านในละแวกนั้น ผลผลิตลดน้อยลง ความเป็นอยู่ลำบากยากแค้น ดังที่ผู้เขียนได้ใช้ถ้อยคำเชิงกระแหนะกระแหนะไว้อีกว่า “... โดยไม่ดูตม้ตาเรือเลยว่่าน้ำซึ่งเป็นหัวใจหลักในการยังชีพเพียงพอหรือเปล่า ! เห็นคนอื่นเขาทำได้อะไรดีก็จะทำมั่ง ... ปัญหาขาดแคลนไม่เคยเกิด แต่พอรีสอร์ทเปิดมาก ๆ เข้า อย่ว่าแต่น้ำกินน้ำอาบเลย แม้น้ำจะล้างกันก็ยังไม่พอ” จากถ้อยคำบริภาษดังกล่าว ผู้เขียนกระหน่ำกระเทียบกระแหนะกระแหนะถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านปกากะญอ ทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำจากการที่แหล่งน้ำธรรมชาติถูกปิดกั้น และถูกเปลี่ยนเส้นทางไหลไปหมด นอกจากนี้ภาครัฐยังละเลย ไม่แก้ปัญหา ไม่ตัดเดือนหรือเอาผิดผู้ที่รุกกล้าที่ดินคนอื่นและครอบครองพื้นที่สาธารณะ ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวบริภาษการทำหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ภาครัฐไว้ว่า “เจ้าหน้าที่ไปตรวจดูแล้วบอกว่าไม่เป็นไร เรื่องกล้วย ๆ แค่นี้เอาหูไปนาเอาตาไปไร่เสียก็สิ้นเรื่อง” คำว่า “เรื่องกล้วย ๆ เอาหูไปนาเอาตาไปไร่” ผู้เขียนบริภาษอย่างตรงไปตรงมา ถึงการทำงานของเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ไม่ได้เอาใจใส่ถึงปัญหาที่ว่่าน้อยอย่างจริงจัง และยังทำให้เห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาเพียงเล็กน้อย โดยผู้เขียนยังกล่าวอีกว่า “แถมยังระบุงไปว่าเกิดจากภัยธรรมชาติชะงั้ง ... ทำให้เปลี่ยนทางไปลงบ่อส่วนตัวกลางรีสอร์ทได้อย่างเหมาะสม พอดีพอดี !” คำว่า “ชะงั้งั้ง, เหมาะเหม็ง, พอดี พอดี!” เป็นการตอกย้ำของผู้เขียนให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ร่วมกับผู้เขียน โดยใช้การบริภาษในเชิงประชดประชันถึงการบิดเบือนสาเหตุของปัญหาจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐและ “ความพอดี” ที่ว่่านั้นก็ล้วนเกิดจากความเห็นแก่ตัวของนายทุนทั้งสิ้น

ทั้งหมดที่ผู้เขียนได้นำเสนอมานั้น ผู้เขียนใช้กลวิธีการบริภาษเพื่อสื่อถึงอารมณ์ความรู้สึกและทัศนคติของผู้เขียน ทั้งยังชี้ให้เห็นถึงความไม่ถูกต้องเป็นธรรมที่เกิดขึ้นระหว่างคนในกลุ่มชนชาติพันธุ์ปกากะญอ กับคนนอกพื้นที่ ได้แก่ คนที่มีฐานะทางสังคม ด้วยปัญหาที่กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ด้อยโอกาสไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากภาครัฐ และปัญหาการสูญเสียที่ดินทำกินจากการถูกเอาเปรียบจากนายทุนผู้รุกกล้าที่ทำกินของตน โดยการนำเสนอของผู้เขียนทั้งหมดนั้น สะท้อนภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับชาวปกากะญอด้วยถ้อยคำที่มีน้ำหนักและน่าเชื่อถือ รวมถึงการบริภาษผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งก่อให้เกิดปัญหาเหล่านี้ ทั้งนี้ เพื่อกระตุ้นและเร้าอารมณ์ให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกโกรธแค้น เกิดความคิด

ไตร่ตรอง และติดตามข้อมูลข้อเท็จจริง และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ รวมถึงการส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ และที่มาของการบริภาษที่ผู้เขียนนำเสนอ นั้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ การใช้กลวิธีทางภาษาในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนได้ใช้กลวิธีทั้งหมด 3 กลวิธีคือ การใช้ภาษาปกากะญอ การใช้ภาษาจินตภาพ และการใช้โวหาร โดยกลวิธีทางภาษาทั้งหมดข้างต้น ต่างทำให้งานสารคดีกลุ่มดังกล่าวชวนน่าติดตาม นอกจากนี้ยังทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจได้โดยง่าย และเพื่อให้เป็นไปตามเจตนาและจุดประสงค์ของผู้เขียนในการนำเสนอวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวปกากะญอที่อยู่ร่วมกับป่า ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาการใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ในการนำเสนอแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมในงานเขียนสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้วิจัยพบว่า งานเขียนสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้เขียนใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ 3 ลักษณะ ได้แก่ การใช้กลวิธีขนบการเขียนแบบชาติพันธุ์วรรณนา การใช้กลวิธีการนำเสนอผ่านการตั้งชื่อเรื่อง การใช้บทสนทนา การแทรกคำประพันธ์ การเล่าเรื่องตามลำดับขั้นตอน ตลอดจนการเล่าเรื่องผ่านมุมมองของกลุ่มคนต่าง ๆ และการปิดเรื่อง นอกจากนี้ผู้เขียนใช้กลวิธีทางภาษา ได้แก่ การใช้ภาษาปกากะญอ การใช้ภาษาจินตภาพ และการใช้โวหาร โดยกลวิธีทางวรรณศิลป์ทั้งหมดที่กล่าวมานั้น ช่วยสื่อความคิด ความรู้สึกของผู้เขียนในเรื่องเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างชัดเจน และทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึงความสำคัญของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น กลวิธีต่าง ๆ ที่ผู้เขียนใช้ในการประพันธ์ มีจุดประสงค์เพื่อสร้างความตระหนักถึงวิถีชีวิตในความเป็นจริงของกลุ่มชนชาวปกากะญอและปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวปกากะญอในปัจจุบัน เช่น ปัญหาพื้นที่ทำกิน ปัญหาสิทธิมนุษยชน รวมถึงปัญหาของสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ล้วนนำไปสู่การโน้มน้าวให้ผู้อ่านเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ และการให้คุณค่ากับทรัพยากรธรรมชาติมากยิ่งขึ้น และเป็นสื่อ นำพาให้ผู้อ่านเข้าใจถึงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอัตลักษณ์ของตนเอง การคงวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมทั้งระบบไว้อย่างไม่แยกขาดจากธรรมชาติ หากเป็นสอดคล้องและเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับป่าและสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับวัฒนธรรมภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ไม่ได้แยกขาด

นอกจากวิธีการดำรงชีวิตในปัจจุบัน ดั่งหัวใจสำคัญของการดำรงชีวิตของชาวปกากะญอที่ว่า
“ได้ดื่มจากน้ำให้รักษาน้ำ ได้กินจากป่าให้รักษาป่า”

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

วิทยานิพนธ์เรื่อง “วิถีชีวิตของชาวปกากะญอในงานเขียนประเภทสารคดี: กลวิธีทางวรรณศิลป์กับการนำเสนอแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อม” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อม และศึกษากลวิธีทางวรรณศิลป์ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ซึ่งในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยหยิบยกสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ จำนวน 30 เรื่อง ที่ตีพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. 2529 – พ.ศ. 2559 ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

งานเขียนประเภทสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ จำนวน 30 เรื่อง ผู้วิจัยพบว่าสามารถแบ่งงานเขียนเหล่านี้ออกเป็น 4 แนวเรื่อง ได้แก่ แนวเรื่องเชิงท่องเที่ยว แนวเรื่องแบบวิชาการ แนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์ และแนวเรื่องเชิงชีวิตบุคคล โดยแนวเรื่องที่โดดเด่นและได้รับการเน้นย้ำมากที่สุดในงานกลุ่มดังกล่าวคือ แนวเรื่องแบบวิชาการ และแนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์ โดยในแนวเรื่องเชิงท่องเที่ยว ผู้เขียนมีการสืบทอดขนบการนำเสนอเรื่องราวการท่องเที่ยวแบบ “ผจญไพร” ตลอดจนนำเสนอบริบทการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism) แนวเรื่องแบบวิชาการ ผู้เขียนได้เน้นการนำเสนอประเด็นที่ให้ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ โดยค้นคว้าและอ้างอิงตามหลักวิชาการ ตลอดจนมีการสอดแทรกเกร็ดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรม วรรณกรรมมุขปาฐะ หรือมุขตลกที่สร้างความเพลิดเพลินให้แก่ผู้อ่าน แนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์ เป็นการถ่ายทอดเรื่องเล่าจากประสบการณ์ของบุคคลที่เข้าไปเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ทั้งนี้เนื้อหาดังกล่าวผู้เขียนได้ถ่ายทอดทัศนคติ มุมมอง ความรู้สึกนึกคิดของผู้เล่าประกอบไปกับการเล่าเรื่องด้วย ซึ่งผู้เขียนมีจุดประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง ตลอดจนถ่ายทอดภาพความเป็นจริงของวิถีชีวิตชาวปกากะญอที่อาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินไทย และแนวเรื่องเชิงชีวิตบุคคล ถือเป็นแนวเรื่องสุดท้ายที่ผู้เขียนนำเสนอ โดยแนวเรื่องดังกล่าวนำเสนอเรื่องราวชีวิตบุคคลผู้ซึ่งเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ โดยเป็นทั้งคนในและนอกกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ซึ่งเรื่องราวดังกล่าวแสดงให้เห็นมุมมอง บุคลิกภาพ ทัศนคติของผู้ที่ถูกกล่าวถึงในการอยู่ร่วมกับป่าซึ่งถ่ายทอดสู่ผู้เขียนโดยตรง ทั้งนี้ผู้วิจัยสังเกตว่า แนวเรื่องและเนื้อหาในสารคดี

เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ผู้เขียนให้รายละเอียดเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ทั้งในด้านข้อเท็จจริง ความคิด ทศนคติ รวมไปถึงอารมณ์ความรู้สึกที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดไว้ทั้งของชาวปกากะญอและของผู้เขียนเอง โดยมีจุดประสงค์เพื่อบอกเล่าวิถีชีวิตที่ทำให้ผู้อ่านสามารถเห็นภาพความเป็นจริง และโน้มน้าวใจผู้อ่านให้เกิดความเข้าใจและเกิดอารมณ์ร่วมกับสิ่งที่ผู้เขียนได้นำเสนอไว้

ในด้านแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้วิจัยพบว่า ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมออกเป็น 3 แนวคิดสำคัญ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับมิติทางวัฒนธรรม และแนวคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมกับสิทธิมนุษยชน โดยแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้เขียนนำเสนอให้ผู้อ่านเห็นถึงภาพวิถีชีวิตของชาวปกากะญอที่มีความสัมพันธ์กับบริบททางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทุกมิติอย่างแนบแน่น และยังเป็นรากฐานสำคัญของชีวิตและจิตวิญญาณของผู้คนในกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ รวมถึงบทบาทในการดูแลรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับมิติทางวัฒนธรรม แนวคิดนี้ ผู้เขียนต้องการเน้นย้ำให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ชาวปกากะญอมีแนวคิดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ไม่ได้ละเลยหรือแยกขาดจากมิติทางวัฒนธรรม ด้วยระบบคิดและวิถีปฏิบัติต่อธรรมชาติรอบตัวด้วยความเคารพอ่อนน้อม และจะไม่ทำสิ่งใดที่ผิดต่อกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกับป่าอย่างเด็ดขาด ด้วยเหตุดังกล่าว ทำให้ชาวปกากะญอมีมุมมองต่อธรรมชาติที่ไม่ได้ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ซึ่งถือว่าเป็นการมองโลกด้วยกระบวนทัศน์แบบองค์รวม กล่าวคือ เป็นการชี้ให้เห็นว่า สรรพสิ่งบนโลกล้วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกัน ไม่มีใครเป็นเจ้าของใคร ทุกสรรพสิ่งล้วนมีวิถีของตนเอง มนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัว

ทั้งนี้ การให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมกับสิทธิมนุษยชน ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นว่า ชาวปกากะญอได้รับผลกระทบจากวาทกรรมหรือการใช้อำนาจของภาครัฐในเรื่องต่าง ๆ เช่น การถูกกล่าวหาว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ทำลายผืนป่าและระบบนิเวศ ผลกระทบจากนโยบายการจัดการเขตป่าอนุรักษ์ภายในเขตอุทยานแห่งชาติ นอกจากนี้ยังมีเรื่องราวของการละเมิดสิทธิมนุษยชนกับผู้อพยพชาวปกากะญอที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยจากสถานการณ์

ความไม่สงบจากการสู้รบระหว่างรัฐบาลเมียนมาร์กับชนกลุ่มน้อยซึ่งรวมถึงสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยงหรือกะเหรี่ยงเคเอ็นยู (KNU) อีกด้วย

ในด้านกลวิธีทางวรรณศิลป์กับการนำเสนอแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ พบว่า ผู้เขียนมีการใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ที่น่าสนใจ เพื่อแสดงให้เห็นวิธีการนำเสนอแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ผู้เขียนมีการเลือกใช้ขบวนการเขียนแบบชาติพันธุ์วรรณนา เพื่อนำเสนอเนื้อหาสาระผ่านข้อมูลเชิงวิชาการ และข้อมูลจากการจัดบันทึกที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ การเข้าไปมีส่วนร่วม ในด้านกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาและแนวคิด ผู้เขียนเลือกใช้กลวิธีนำเสนออย่างเหมาะสมกับเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอ ได้แก่ การตั้งชื่อเรื่อง การใช้บทสนทนา การแทรกคำประพันธ์ การเล่าเรื่องตามลำดับ การเล่าเรื่องผ่านมุมมองของคนกลุ่มต่าง ๆ และการปิดเรื่อง ในด้านภาษา ผู้เขียนใช้กลวิธีสำคัญ ได้แก่ การใช้ภาษาปกากะญอ การใช้ภาษาจินตภาพ และการใช้โวหาร เพื่อถ่ายทอดภาพและอารมณ์ความรู้สึกอันนำไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวปกากะญอที่สัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง

การศึกษาแนวคิดและกลวิธีทางวรรณศิลป์ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอแสดงให้เห็นคุณค่าเชิงสังคมและวรรณศิลป์ของวรรณกรรมกลุ่มดังกล่าวในด้านการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยชี้ให้เห็นว่าการอนุรักษ์ธรรมชาติอย่างยั่งยืนมีพื้นฐานมาจากการที่มนุษย์กับธรรมชาติสามารถอยู่ร่วมกันแบบต่างพึ่งพาอาศัย นอกจากนี้ สารคดีกลุ่มดังกล่าวยังมีส่วนช่วยลดอคติทางชาติพันธุ์ โดยนำเสนอให้เห็นความคิดเชิงนิเวศของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอเพื่อได้กลับมาเห็นภาพเหมารวมของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวในวาทกรรมของรัฐและสื่อกระแสหลัก

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากภาพรวมของการศึกษางานเขียนประเภทสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้วิจัยพบว่า ลักษณะเด่นของสารคดีกลุ่มดังกล่าว คือการนำเสนอเนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งผู้เขียนใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ที่หลากหลายในการบอกเล่าเนื้อหาที่แสดงถึงแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อม เพื่อก่อให้เกิดความรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิญญาณของชาวปกากะญอ ตลอดจนนำเสนอภาพวิถีชีวิตของชาวปกากะญอที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างกลมกลืน ทั้งยังจุดประกายและกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความสนใจและพัฒนา

ต่อยอดความคิด ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนทัศนคติและแนวคิดในทางลบเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอเป็นไปในทางที่ดีขึ้นต่อไป

ทั้งนี้ การศึกษางานเขียนประเภทสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้วิจัยพบว่าการเขียนกลุ่มดังกล่าว สอดคล้องกับงานของนักวิชาการด้านมานุษยวิทยาและด้านสังคมศาสตร์ ตัวอย่างเช่น งานวิจัยของอานันท์ กาญจนพันธุ์ และปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (อ้างถึงใน สมาคมนักกฎหมายสิทธิมนุษยชน, 2555: 115) ที่ศึกษาเกี่ยวกับไร่มุขเวียนและชี้ว่าการทำไร่มุขเวียนไม่ได้ทำลายป่า เหมือนมายาคติที่เคยเกิดขึ้น แต่เป็นการทำที่อยู่ในวิถีชีวิตด้วยการพึ่งพิงอาศัยป่าและธรรมชาติรอบตัวเป็นหลัก หรือการศึกษาเรื่องราวของชาวปกากะญอที่อาศัยอยู่ในบริเวณตลอดชายแดนภาคเหนือ ชายขอบเขตแดนประเทศไทย – เมียนมาร์ ของพรสุข เกิดสว่าง ในปี พ.ศ.2555 ที่สะท้อนให้เห็นว่า ชาวปกากะญอมีความหลากหลายในด้านสถานะของบุคคลตามกฎหมาย ทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคมและวิถีชีวิต การอพยพและการตั้งถิ่นฐาน ความเชื่อทางศาสนา และปัญหาในด้านสิทธิมนุษยชน หากท่ามกลางความหลากหลายเหล่านี้ ชาวปกากะญอยังมีอัตลักษณ์ของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน กล่าวคือ การมีวิถีชีวิตที่สงบสันตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัว ทั้งนี้ ในฐานะวรรณกรรม ยิ่งทำให้ผู้อ่านเข้าใจและเห็นคุณค่าทางวรรณศิลป์ผ่านรูปแบบวรรณกรรมเชิงนิเวศที่ผู้เขียนนำเสนอ เพื่อสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ทางนิเวศที่เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดความรู้ทางนิเวศวิทยาผ่านเรื่องเล่า บทสนทนา เพลงพื้นบ้าน ด้วยการเลือกใช้คำที่สื่อความคิด ความเข้าใจ อารมณ์ความรู้สึก เป็นภาษาที่เรียบง่าย หากมีน้ำเสียงในรูปแบบที่สื่อให้เห็นถึงความสมจริง เพื่อต้องการชี้ชัดให้เห็นถึงบทบาทของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ เป็นความสัมพันธ์แบบประสานกลมกลืนสอดคล้องกัน และโดยเฉพาะในเรื่องของมุมมองทางสังคมที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ

หากมองในด้านทางมิติเวลาแล้ว การศึกษาวิจัยงานเขียนสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้วิจัยพบว่า งานเขียนในยุคแรกประมาณปี พ.ศ.2529 เนื้อหาส่วนใหญ่ยังเป็นงานเขียนเชิงท่องเที่ยวผจญไพร หลังจากนั้นต่อมาประมาณปี พ.ศ.2535 ผู้เขียนสารคดีกลุ่มดังกล่าวได้ถ่ายทอดและสื่อให้เห็นถึงเรื่องราววิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาวปกากะญออย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ทั้งยังต้องการเน้นย้ำให้เห็นถึงการมีตัวตนอยู่จริงของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวจากนั้นประมาณปี พ.ศ. 2550 – 2554 งานเขียนประเภทนี้ได้รับความสนใจจากผู้อ่านมากขึ้นเรื่อย ๆ

โดยเฉพาะเรื่องราวที่เป็นข่าวสารจากสื่อสังคม รวมถึงการต่อสู้ทางด้านสิทธิมนุษยชนของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ เช่น สารคดีเรื่อง *จอห์น โอดิโง* ในสวนของคนซีเกียจ ของสุวิธานนท์ รัตนภิมล หรือสารคดีเรื่อง *แผ่นดินนี้ที่อีกฟากเขา* ของวีระศักดิ์ จันทร์สงแสง ซึ่งงานดังกล่าวมีแนวคิดที่เชื่อมโยงวิถีของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอกับบริบททางวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน จะเห็นว่ามิติทางเวลาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน สารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ยังคงได้รับความสนใจจากผู้อ่าน ซึ่งในงานเขียนเหล่านี้ เชื่อมโยงระหว่างวิถีการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทุกมิติ ทั้งนี้ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตจากมิติของเวลาในอดีตจนถึงปัจจุบันว่า ผู้เขียนส่วนใหญ่ยังคงมีมุมมองต่อวิถีชีวิตของชาวปกากะญอในฐานะคนอยู่ป่า รักษาป่า หากผู้เขียนเพียงส่วนน้อยที่มีมุมมองต่างออกไป เช่น สารคดีเรื่อง *พะเลอโตะ แห่งป่าแม่เงา* ซึ่งถ่ายทอดถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับคนรุ่นใหม่ในสังคมของชาวปกากะญอที่อุตสาหกรรมและสังคมบริโภคนิยมเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวปกากะญอมากขึ้น ส่งผลให้คนรุ่นใหม่มีแนวคิดและวิถีปฏิบัติที่เปลี่ยนแปลงไปตามสังคมเมือง ทำให้คนรุ่นเก่ามีความกังวลและห่วงใยว่า กลุ่มชาติพันธุ์ในอนาคตจะยังคงความเป็นตัวตนปกากะญอไว้ได้หรือไม่ และนั่นเป็นที่มาของงานเขียนสารคดีซึ่งผู้เขียนรุ่นใหม่จะนำเสนอวิถีปฏิบัติและแนวคิดที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์นี้ในปัจจุบัน

เมื่อพิจารณาเนื้อหาในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ แนวเรื่องที่ผู้วิจัยพบว่ามี ความโดดเด่นคือ แนวเรื่องแบบวิชาการและแนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์ กล่าวคือ แนวเรื่องแบบ วิชาการ ผู้เขียนมีการนำเสนอเนื้อหาสาระโดยเน้นวิธีการเขียนแบบชาติพันธุ์วรรณนาและมีการอ้างอิง ทางวิชาการ เช่น จากหลักฐานการบันทึกทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับข้อมูลข้อเท็จจริงเกี่ยวกับถิ่นที่อยู่ ภาษา วัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งข้อมูลดังกล่าวที่ผู้เขียนได้ถ่ายทอดไว้นั้น ถือเป็นกระบวนการความรู้ที่สำคัญ และน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง ถือเป็นหัวใจหลักของการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ซึ่งนอกเหนือจากแนวเรื่องดังกล่าว แนวเรื่องแบบเล่าประสบการณ์ เป็นอีกแนวเรื่องหนึ่ง ที่ผู้เขียนให้ความสำคัญและนำเสนอ โดยเน้นเนื้อหาจากการบันทึกเรื่องราว หรือจากประสบการณ์ การเข้าไปอยู่ร่วมกับชาวปกากะญอ ซึ่งเนื้อหาในแนวเรื่องดังกล่าว มีรายละเอียดเชิงลึกเกี่ยวกับ กลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอในทุกมิติ นั่นจึงเป็นที่มาของแนวคิดการจุดประกายให้ผู้อ่านมีมุมมองต่อวิถี ของชาวปกากะญอในทางที่ดีขึ้น และทำให้ผู้อ่านเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ

และสิ่งแวดล้อม โดยเรียนรู้จากวิถีชีวิตของชาวปกากะญอที่อยู่กับธรรมชาติ ป่าและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและกลมกลืน

นอกจากนี้ สารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ยังมีคุณค่าในบทบาทต่าง ๆ ได้แก่ ในบทบาทของวรรณกรรม สารคดีกลุ่มดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศในด้านการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านเรื่องเล่าเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งนอกจากจะสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินให้กับผู้อ่านแล้ว ยังเป็นแนวทางให้กับผู้อ่านนำไปศึกษาต่อยอดประเด็นเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมในเชิงวิพากษ์ต่อไปได้ ในด้านบทบาทการให้ความรู้ สารคดีกลุ่มดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการนำเสนอสาระความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบอกเล่าความเป็นไปของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งทำให้ผู้อ่านเข้าถึงและเข้าใจเรื่องราวของการดำเนินชีวิตที่ล้าแล้วต้องอาศัยมิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น

ในด้านบทบาทในการเสนอแนะและชักจูงใจ ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ผู้วิจัยเห็นว่าบทบาทในการเสนอแนะและชักจูงใจมีความสำคัญในการนำเสนอเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ ผู้เขียนได้ใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์อย่างหลากหลายเพื่อสอดแทรกแนวความคิดและความรู้สึกของผู้เขียนรวมถึงความรู้สึกนึกคิดของชาวปกากะญอ เพื่อนำเสนอความรู้ในเรื่องความสัมพันธ์ของชาวปกากะญอกับสิ่งแวดล้อมที่เกิดประเด็นปัญหาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมว่า แท้จริงแล้วชาวปกากะญอคือผู้ดูแลรักษาป่า ส่วนการเกษตรกรรมของชาวปกากะญอนั้น ถือเป็นรากฐานที่สำคัญในวิถีชีวิตเพื่อการยังชีพเป็นการจัดการและดูแลทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพบนหลักคิดและระเบียบวัฒนธรรมที่มีมาดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นภูมิปัญญาที่มาจากคุณธรรมควบคู่กับความเคารพธรรมชาติ บทบาทในการเสนอแนะล้วนมีจุดประสงค์เพื่อจะเป็นแรงจูงใจและโน้มน้าวใจให้ผู้อ่านและบุคคลภายนอกได้เข้าใจในบริบทของเกษตรกรรมดั้งเดิมและการดำเนินชีวิตของชาวปกากะญอที่ประสานกลมกลืนและรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติมายาวนาน

นอกจากนี้ ในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ยังมีบทบาทต่อความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และสังคม ซึ่งเป็นบทบาทที่มีความเด่นชัดเป็นอย่างมาก กล่าวคือ เป็นบทบาทที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดแนวปฏิบัติและตัวตนของชาวปกากะญอที่มีชีวิตและจิตวิญญาณผูกพันอยู่กับป่าและธรรมชาติ ชาวปกากะญอมีความเชื่อว่า มนุษย์เป็นเพียงผู้อาศัยและใช้ธรรมชาติ นำมาซึ่งความเคารพต่อป่า ลำน้ำ และแผ่นดิน ที่ถือว่าเป็นผู้มีพระคุณต่อชีวิตมนุษย์ มนุษย์มีสิทธิใช้

ทรัพยากรธรรมชาติเพียงแต่เพียงพอกับความจำเป็น ดังนั้น ความเชื่อ ความรู้ และวิถีคิดเช่นนี้ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ จึงมีบทบาทต่อความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กับธรรมชาติอย่างสมดุล ก่อเกิดเป็นประเพณีและวัฒนธรรมที่มีบทบาทต่อการดำรงชีวิตต่อเนื่องจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันอย่างยาวนาน บทบาทในสังคมชาวปกากะญอที่เกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมที่เห็นเด่นชัดได้จาก ประเพณีการทำไร่ข้าวหมุนเวียน การรับขวัญเด็กแรกเกิดกับป่าสะดือ การปลูกป่า 7 ชั้น ประเพณีของการแต่งงาน ประเพณีการตาย ประเพณีการขึ้นปีใหม่ เป็นต้น เหล่านี้ก่อให้เกิดเป็นบทบาทสำคัญในสังคมชุมชนของชาวปกากะญอ เป็นแบบอย่างของการเชื่อฟัง ความรัก ความสามัคคี รวมทั้งวิธีการรักษาและธำรงไว้ซึ่งป่าและธรรมชาติของชาวปกากะญอ

5.3 ข้อเสนอแนะ

1. วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์กับสิ่งแวดล้อมและกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่ปรากฏในสารคดีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ โดยมุ่งหวังว่าการศึกษาดังกล่าวจะเป็นแนวทางในการศึกษาวรรณกรรมกับชาติพันธุ์และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการศึกษาวรรณกรรมในแนวเนเวศวิจารณ์ต่อไป

2. ผู้วิจัยมีความเห็นว่า นักเขียนหลายคนยังคงมีผลงานเขียนที่น่าสนใจในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมถึงการท่องเที่ยวแบบผจญไพร ดังนั้น ควรจะมีการศึกษางานเขียนที่มีโครงเรื่องแบบ “ผจญไพร” เกิดขึ้นในการศึกษาวิจัยต่อไป

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ มะโนรัมย์. 2565. นิเวศวิทยาการเมืองแนวสตรีนิยม. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- กรรณิการ์ พรหมเสาร์ และเบญจา ศิลารักษ์. 2542. ป่าเจ็ดชั้น: ปัญญาปราชญ์. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ
ภูมิปัญญา.
- กันยารัตน์ ผ่องสุข. 2553. เนื้อหาและกลวิธีทางภาษาในงานเขียนสารคดีท่องเที่ยวของ “นิ้วกลม”.
วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา นาคสกุล และคณะ. 2521. การใช้ภาษา. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- กฤตยา ณ หนองคาย. 2560. นิทาน คติชนของครอบครัว และกาพย์อินทรี: การอ่านนิเวศวัฒนธรรม
และวิถีชีวิตปกากะญอในปัจจุบัน ใน นันทนัย ประสานนาม (บรรณาธิการ), เล่าเรื่อง
เรื่องเล่า, หน้า 192 – 218. กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ขจิตภัย บุรุษพัฒน์. 2518. ชนกลุ่มน้อยในไทย. กรุงเทพฯ: แพร์พิทยา.
- ขจิตภัย บุรุษพัฒน์. 2518. ชาวเขา. กรุงเทพฯ: แพร์พิทยา.
- คณะนักวิจัยปกากะญอสาละวิน. 2548. วิถีแม่น้ำ วิถีป่า ของปกากะญอสาละวิน. แม่ฮ่องสอน:
ศูนย์พัฒนาเครือข่ายเด็กและชุมชน.
- คณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย. 2542. การใช้ภาษาไทย 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คินส์ ลีย์, เดวิด. 2551. นิเวศวิทยากับศาสนา. กรุงเทพฯ: สงนเงินมีมา.
- คีน ญางเดิม (นามแฝง). 2537. สัญจรสู่สาละวิน - ถนนธงชัย วิถีแห่งต้นธาร ดำเนินแห่งขุนเขา.
เชียงใหม่: ต้นกำเนิด.
- คีน ญางเดิม (นามแฝง). 2539. เมล็ดพืชสี่เขียว ประกายไฟแห่งใบไม้. เชียงใหม่: ต้นกำเนิด.
- จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร. 2564. ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก กับ สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย. กรุงเทพฯ:
สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน.
- จรัญ โฆษณานันท์. 2559. สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน: ปรัชญา กฎหมาย และความเป็นจริงทางสังคม.
(พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: นิติธรรม
- จักรารักษ์ คล้ายโดนด. 2550. การศึกษาวิถีชีวิตชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ตำบลดอนแก้ว อำเภอสะเมิง

- จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าอิสระหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- จุไรพร จิตพิทักษ์. (2553). วัยรุ่นชาติพันธุ์ชายชอบกับการปรับตัวในเมืองเชียงใหม่: กรณีศึกษาวัยรุ่นปกาเกอญอ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ (บรรณาธิการ). 2548. ภาษากับการสื่อสาร. นครปฐม: ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์ และคณะ. 2536. รายงานวิจัยเรื่อง ป่าชุมชนในประเทศไทย: แนวทางการพัฒนาเล่ม 2 ป่าชุมชนภาคเหนือ: ศักยภาพขององค์กรชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชน. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ชลอ รอดลอย. 2544. การเขียนสารคดี. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์. 2538. ป่าแดงและดงดิบ. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์. 2545. สิบห้าวันในป่ากะเหรี่ยง. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- ชี สุวิชาน (นามแฝง) และพร้อมพล สัมพันธ์โน. 2555. วิถีน้ำ วิถีคนปกาเกอญอมือเคะคี (ป่าสนวัดจันทร์) เรื่องราวภูมิปัญญาในการใช้และรักษาน้ำของคนปกาเกอญอ. เชียงใหม่: สมาคมปกาเกอญอเพื่อการพัฒนาสังคม.
- ชุตินา ประภาศวุฒิสาร. 2560. ชายขอบในวรรณกรรม. ใน วรรณคดีที่ศนา 1 วรรณกรรมกับสังคม, หน้า 63 – 64. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชูศักดิ์ วิทยาก็ค. 2561. นิเวศวิทยามนุษย์ การศึกษาสิ่งแวดล้อมในมิติของสังคมและวัฒนธรรม. เชียงใหม่: ศูนย์บริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- คารินทร์ ประดิษฐ์ทัศนีย์. 2559. พินิจปัญหาสิ่งแวดล้อมผ่านมุมมองวรรณกรรมอเมริกันร่วมสมัย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คาริน อินทร์เหมือน. 2548. ความรู้กับการเมืองเรื่องทรัพยากร. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ถวัลย์ มาศจรัส. 2538. สารคดีและการเขียนสารคดี. กรุงเทพฯ: มิติใหม่.
- ถวัลย์ มาศจรัส. 2545. ตัวอย่างการเขียนเรื่องบันเทิงคดีและสารคดีสำหรับเด็ก. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ธารอักษร.

- ถาวร กัมพลกุล. 2547. ไร่หมุนเวียนในวงจรวีถีชนเผ่าปกะเกะญอ. เชียงใหม่: เครือข่ายกองบุญข้าว.
- ทรงพล รัตนวิไลลักษณ์. 2546. การสร้างตัวตนผ่านการปฏิบัติเกี่ยวกับป่าของชุมชนปกะเกะญอ.
วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทวีศักดิ์ ญาณประทีป. 2561. การเขียนสารคดี. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ทิพย์วิมล ศิรินุพงศ์ และพรพรรณ กาญจนารัตน์. 2562. ใจแผ่นดิน แผ่นดินกลางใจกะเหรี่ยง
แก่งกระจาน. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสวนวัฒนธรรม.
- ธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์. 2530. แนวการวิจารณ์สารคดี ในเอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 7 วรรณคดี
วิจารณ์สำหรับครู. นนทบุรี: สาขาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธนศ งามสม. 2552. รอยเท้าบนภูเขา. กรุงเทพฯ: แพรวสำนักพิมพ์.
- ธนศ เวศร์ภาดา. 2549. หอมโลกวรรณศิลป์. กรุงเทพฯ: ปาเจรา.
- ธนศ อารณัฐสุวรรณ. 2549. กำเนิดและความเป็นมาของสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์
คปไฟ.
- ัญญา สังข์พันธานนท์. 2556. การเขียนสารคดีภาคปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- ัญญา สังข์พันธานนท์. 2556. วรรณคดีสี่เขียว กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย.
กรุงเทพฯ: นาค.
- ธีรภาพ โลหิตกุล. 2544. กว่าจะเป็นสารคดี. กรุงเทพฯ: แพรวสำนักพิมพ์.
- ธรรมรัตน์ ทองเรือง. 2543. กะเหรี่ยง ฉนวนหรือชนวนสงคราม ไทย – พม่า ยุคใหม่. นนทบุรี:
ธารบัวแก้ว.
- นคร พันธุ์รงค์. 2540. ปัญหาชายแดนไทย – พม่า. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- นพนิธิ สุริยะ. 2559. สิทธิมนุษยชน: แนวคิดและการคุ้มครอง. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ และคณะ. 2558. ชาติพันธุ์ได้อ่านใจ เสียงแห่งชาติพันธุ์ในโลกเสรีนิยมใหม่.
กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- นัทธนัย ประสานนาม. 2548. เรื่องสั้นแนวเสียดสีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2535-2545: การศึกษาแนวคิด
และกลวิธี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันทา การแข็ง. 2552. ชีวิตและกวีนิพนธ์ของเทือก บรรทัด. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- นิติ ภาวครพันธ์. 2558. ชวนถกชาติและชาติพันธุ์. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- บาทยัน อิ่มสำราญ และจุไรรัตน์ ลักษณะศิริ. 2550. ภาษากับการสื่อสาร. นครปฐม: โครงการตำราและหนังสือคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บุหลัน รันตี (นามแฝง). 2547. ย้ายไปในไพรเถื่อน. กรุงเทพฯ: บ้านหนังสือ.
- บุหลัน รันตี (นามแฝง). 2548. ผีโป่งที่ทุ่งกินเจ้า. กรุงเทพฯ: บ้านหนังสือ.
- บุหลัน รันตี (นามแฝง). 2548. เสียงเพรียกจากบังคะยู. กรุงเทพฯ: บ้านหนังสือ.
- บุหลัน รันตี (นามแฝง). 2548. แต่ตรมลมโชย. กรุงเทพฯ: บ้านหนังสือ.
- บุหลัน รันตี (นามแฝง). 2549. คำคืนในเหมืองร้าง. กรุงเทพฯ: บ้านหนังสือ.
- บุหลัน รันตี (นามแฝง). 2554. สวนฝั่ง ดินแดนแห่งหุบเขาทะเลหมอก. กรุงเทพฯ: บ้านหนังสือ.
- บุหลัน รันตี (นามแฝง). 2554. กะเหรี่ยงผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก. กรุงเทพฯ: บ้านหนังสือ.
- บุหลัน รันตี (นามแฝง). 2554. บุกป่าแก่งกระจาน. กรุงเทพฯ: บ้านหนังสือ.
- บุหลัน รันตี (นามแฝง). 2554. ตะลุยกุญแจลั่ว. กรุงเทพฯ: บ้านหนังสือ.
- บุหลัน รันตี (นามแฝง). 2559. บุกป่าแก่งกระจาน. กรุงเทพฯ: บ้านหนังสือ.
- ป้อพอ (นามแฝง). 2540. ชีวิตข้า – ปกาเกอญอ. กรุงเทพฯ: สารคดี.
- ประทีป เหมือนนิล. 2519. วรรณกรรมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์.
- ประสิทธิ์ กาศย์กลอน. 2518. การเขียนภาคปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ประสิทธิ์ ลีปรีชา. 2555. ทฤษฎีชาติพันธุ์สัมพันธ์ รวมบทความทางทฤษฎีเกี่ยวกับอัตลักษณ์ เชื้อชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ การจัดองค์ประกอบความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ และรัฐประชาชาติ. เชียงใหม่: ศูนย์การศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประเสริฐ สุขสวัสดิ์. 2549. การถ่ายทอดความเชื่อเรื่องน้ำของชาวปกาเกอญอ. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปราณี สุรสิทธิ์. 2549. การเขียนสร้างสรรค์เชิงวารสารศาสตร์. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- ปราณี วงษ์เทศ. 2563. สังคมและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นาดาศึกษา.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2536. สู่การแสวงหารากฐานใหม่แห่งการนิยามธรรมชาติ: ตัวอย่างจากชุมชนกะเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่. วารสารเมืองโบราณ, 19(3): ไม่ปรากฏเลขหน้า.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2536. พุทธ – ผี – ธรรมชาติ และมนุษย์: จักรวาลวิทยาของคนกะเหรี่ยงทุ่งใหญ่. ใน วารสารเมืองโบราณ, 19(4): ไม่ปรากฏเลขหน้า.

- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2539. ภูมิปัญญาในเวศวิทยาชนพื้นเมือง ศึกษากรณีชุมชนกะเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร. กรุงเทพฯ: โลกดูดยภาพ.
- ปิยะวรรณ สุพรรณรัตน์. 2557. ทักษะและแบบแผนในการเลี้ยงดูเด็กชาวปกาเกอะญอที่สัมพันธ์กับสุขภาพ: กรณีศึกษาผู้ปกครองเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์สาธาณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสาธาณสุขศาสตรบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. 2539. การเสนอความความคิดเห็นในงานเขียน ใน ภาษาไทย 6 การเขียนสำหรับครู, หน้า 414 – 477. นนทบุรี: สาขาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เพชรวรรณ บุญพร้อมกุล. 2562. Ecocriticism นิเวศวิจารณ์: วรรณกรรม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม โลก. ใน สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (บรรณาธิการ), นววิถี วิถีวิทยาร่วมสมัยในการศึกษาวรรณกรรม, หน้า 377 – 432. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- พรพิมล ตรีโชติ. 2542. ชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่า. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พรสุข เกิดสว่าง. 2555. ตัวตนคนปกาเกอะญอ. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พ้อเลป่า (นามแฝง), กัลยา ยอดระบำ และวีระศักดิ์ ยอดระบำ. 2537. คนปกาเกอะญอ. กรุงเทพฯ: ปัจจุบัน.
- เพ็ญประภา ศรีจันทร์. 2551. ระบบการจัดการทรัพยากรป่าไม้พื้นกับวิถีชีวิตของชุมชนปกาเกอะญอ. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาอนุกระบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ภมรรัตน์ สุธรรม. 2546. พลวัตชุมชนกับการพึ่งพาตนเองในภาคตะวันตก. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถีทรรศน์.
- ภู เชียงดาว (นามแฝง). 2554. เด็กชายกับนกเงือก ความงามชนเผ่าคนเดินทาง. เชียงใหม่: วิถีชน.
- มาลี บุญศิริพันธ์. 2535. การเขียนสารคดีสำหรับสื่อสิ่งพิมพ์. กรุงเทพฯ: ปรกาศพริก.
- ยศ สันตสมบัติ. 2547. นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิชุมชน. เชียงใหม่: บริษัทวินอินดีไซน์ จำกัด.
- ยศ สันตสมบัติ. 2559. ชายแดนกับความหลากหลายของระบบความเชื่อ การช่วงชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และการครอบงำเชิงสัญลักษณ์. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ และภูมิปัญญา

- ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2524. พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2560. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2561. พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน.
- รานี อุปรา. 2547. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของชุมชนปกากะญอ บ้านแม่แฮน้อย อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- รินฤทัย สัจจพันธุ์. 2549. สารคดี. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ลิตพิณ, คาเรน ที. 2563. ชุมชนนิเวศวิถี บทเรียนเปลี่ยนชีวิตและโลก. นนทบุรี: อินี เครือข่ายนวัตกรรมสากล.
- วนิดา บำรุงไทย. 2545. สารคดี: กลวิธีการเขียนและแนววิจารณ์. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- วรางคณา อติศรประเสริฐ. 2549. แนวทางในการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวแบบ “โฮมสเตย์”. ใน วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2549 (มกราคม – ธันวาคม): 88.
- วรวรรณ สุขใส. 2551. ลักษณะเด่นของงานเขียนนำเที่ยวต่างประเทศในนิตยสารท่องเที่ยวในภาษาไทย พ.ศ.2549. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัธนา บุญยัง. 2530. จากป่าโปร่งถึงดงดิบ. นนทบุรี: บ้านหนังสือ.
- วัธนา บุญยัง. 2537. เพื่อนเก่าและเหล่าป่า. นนทบุรี: บ้านหนังสือ.
- วิจิตร แสงพลสิทธิ์ และคณะ. 2522. การใช้ภาษาไทย (ไทย 101). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วิทยา พรหมจักร. 2549. การรื้อฟื้นพิธีกรรมในการจัดการป่าชุมชนของชาวปกากะญอ: กรณีศึกษาบ้านห้วยส้มป่อย ลุ่มน้ำแม่เตี้ยะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วินัย บุญลือ. 2545. ทุนทางวัฒนธรรมและการช่วงชิงอำนาจเชิงสัญลักษณ์ของชุมชนชาวปกากะญอ. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- วิบูลย์ เข็มเฉลิม และคณะ. 2548. วิถีคนบนป่าตะวันออกผืนสุดท้าย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วิระดา สมสวัสดิ์. 2557. ประสบการณ์กับการเข้าถึงความยุติธรรมของผู้หญิงชาติพันธุ์. นนทบุรี: สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.
- วิไลลักษณ์ เยอะเบาะ. 2555. ศึกษารวบรวมภูมิปัญญาด้านวรรณกรรมชนเผ่าพื้นเมือง 9 กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในภาคเหนือของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: งานวิจัยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
- วิสันต์ สุขวิสิทธิ์. (2547). วัจนกรรมกรการบริภาษในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีระศักดิ์ จันทร์สงแสง. 2548. หลังม่านต้นไม้. กรุงเทพฯ: สานใจคนรักป่า.
- วีระศักดิ์ จันทร์สงแสง. 2554. แผ่นดินนี้ที่อีกฟากเขา. กรุงเทพฯ: สารคดี.
- วีระศักดิ์ จันทร์สงแสง. 2562. วิชาสารคดี. กรุงเทพฯ: สารคดี.
- ศยามล ไกรยูรวงศ์ และคณะ. 2549. ข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ศิริธัญญา ไพโรจน์บริบูรณ์. 2551. บทเรียนอย่างและอย่างก้าว การพัฒนาเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สกาวรัตน์ หาญกาญจนวัฒน์. 2544. วรรณกรรมของศักดิ์ศิริ มีสมสืบ: กลวิธีทางวรรณศิลป์กับการตีความ. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันภาษาไทย. 2561. บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 5: กระบวนการคิดและการเขียนร้อยแก้ว. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- สถิตย์ เสมานิล. วิสาสะ เล่ม 1. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ 1999 จำกัด.
- สน, ภูษา, ชี สุริชาน, เนี้ยว. (นามแฝง). ป่าสนวัดจันทร์ เรื่องราวผืนดินป่าสนของปกากะญอมือजेकी. เชียงใหม่: สมาคมปกากะญอเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม.
- สรณัฐ ไตลังคะ. 2553. ทากและปลิงอันอาจสุมเลือดให้ม้วยมรณ์: ผู้หญิงในเรื่องสั้นไทยแนว 'ผจญไพร'. ใน นัทรนัย ประสานนาม (บรรณาธิการ), แต่ศักดิ์ศรีเสมอกันทุกคนชั้น: วรรณกรรมกับสิทธิมนุษยชนศึกษา, หน้า 84 – 88. กรุงเทพฯ: ภาควิชาวรรณคดี และ

- คณะกรรมการฝ่ายวิจัย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ร่วมกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และหอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร.
- สรณัฐ ไตลังคะ. 2560. ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมคิด ปัญญาดี. 2556. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอนุรักษ์ป่าไม้และการมีส่วนร่วมของชาวเขาเผ่าปกากะเยอ ตำบลแม่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าอิสระหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- สมัย สุทธิธรรม. 2542. สารคดีชีวิตของชนกลุ่มน้อยบนดอยสูง กะเหรี่ยง. กรุงเทพฯ: ครูสภา.
- สมาคมปกากะเยอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. 2562. ตำ เอาะ เลอะ คี อาหารในไร่หมุนเวียน. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- สังคีต จันทนะโพธิ. 2542. คนภูเขาชาวกะเหรี่ยง. กรุงเทพฯ: ธาตุบัวแก้ว.
- สายชล สัตยานุรักษ์. 2558. ประวัติศาสตร์รัฐไทยและสังคมไทย: ครอบครัวยุคใหม่ ชีวิตสามัญชน ความทรงจำ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์. เชียงใหม่: ศูนย์บริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สายทิพย์ นุกุลกิจ. 2539. วรรณกรรมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: เอส.อาร์.พริ้นติ้ง.
- สุกัญญา สุขฉายา. 2556. วรรณกรรมมุขปาฐะ. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุชาติา ลิ้มบี. ข้าวปลุกมนุษย์. กรุงเทพฯ: เพกาพับลิชชิ่ง.
- สุนทร ค่ายอด. 2558. ภาพเสนอและอุดมการณ์สิ่งแวดล้อมของชาติพันธุ์ปกากะเยอในวรรณกรรมเยาวชนของมาลา คำจันทร์. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 3(1), 73-94.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. 2559. อ่านเมือง เรื่องคนกรุง: วรรณกรรม วิถีความสัมพันธ์ และภาพแทนของคนพื้นที่. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. 2559. ทฤษฎีวรรณคดีวิจารณ์ตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 20. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุริยา รัตนกุล. 2547. รวมบทความวิชาการเล่ม 1 กะเหรี่ยง. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- สุวิษานนท์ รัตนภิมล. 2544. สวนของคนขี้เกียจ โรงเรียนไม่มีหลังคา. นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการ

ส่งเสริมสุขภาพแห่งชาติ.

สุวิชา นนท์ รัตนภิมล. 2547. เอกเขนกในสวนของคนขี้เกียจ. กรุงเทพฯ: รูปจันทร์.

สุวิชา นนท์ รัตนภิมล. 2547. คนในเงา อำลา ... เด็กหญิงต้นข้าว ยอดระบำ. ปทุมธานี: นาครมีเดีย.

สุวิชา นนท์ รัตนภิมล. 2554. จอนิ โอโดเซา ในสวนของคนขี้เกียจ. กรุงเทพฯ: สันติภาพเพื่อสังคม.

สุวิชา นนท์ รัตนภิมล. 2559. เพลง ดนตรี ชีวิต คนภูเขา. ปทุมธานี: นาครมีเดีย.

สุวิชา นนท์ รัตนภิมล. 2559. ทะเลโตะ แห่งป่าแม่เงา. กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา.

เสน่ห์ จามริก. 2549. สิทธิมนุษยชนไทยในกระแสโลก. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. 2560. รายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมเพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.

หญ้าน้ำ ฟุ้งขุนหลวง (นามแฝง). 2547. เพลงภูเขา เสียงชนเผ่า คีตกวีแห่งโลก. กรุงเทพฯ: นาครมีเดีย.

หญ้าน้ำ ฟุ้งขุนหลวง (นามแฝง). 2547. ใต้เงาภูเขา. กรุงเทพฯ: สยามอินเตอร์บุ๊คส์.

หญ้าน้ำ ฟุ้งขุนหลวง (นามแฝง). 2548. เพลงภูเขา เสียงชนเผ่า คีตกวีแห่งโลก. ปทุมธานี: นาครมีเดีย.

หญ้าน้ำ ฟุ้งขุนหลวง (นามแฝง). 2550. คนกลางแจ้ง. กรุงเทพฯ: นาคร.

อรรถจักร สัตยานุรักษ์. 2545. นิเวศประวัติศาสตร์: พรหมแดนความรู้. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์ คบไฟ.

อรัญญา ศิริพล. 2564. มานุษยวิทยานิเวศ: พัฒนาการ แนวคิดและข้อถกเถียง. เชียงใหม่: สำนักงานบริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อัครพงศ์ อนุพันธ์พงศ์. 2550. บ้านเรือนชาวเขากะเหรี่ยงปกากะญอ: ความยั่งยืนและการปรับตัวภายใต้ต้นเวศวัฒนธรรมไร่หมุนเวียน. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื่นถิ่น มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อนงค์พร สมานชาติ. 2552. มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. เอกสารประกอบการสอนรายวิชา 086 126 มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร อ.เมือง จ.นครปฐม.

อนุমানราชธน, พระยา. 2546. การศึกษาวรรณคดีแห่งวรรณศิลป์. กรุงเทพฯ: ศยาม.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2549. อยู่ชายขอบ มองลอดความรู้ รวมบทความเนื่องในวาระครบรอบ 60 ปีฉลาดชาย รมิตานนท์. กรุงเทพฯ: มติชน.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2562. วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการ

พัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ออนไลน์

สมชัย เบญจชาย. 2549. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. เอกสารประกอบการบรรยายหลักสูตรการ บริหาร
จัดการป่าชุมชนและการพัฒนาอาชีพด้านป่าไม้ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2549. สืบค้นจาก
www.dnp.go.th/fea16/file/96qfwxab5harkte.doc

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล

คุณภูมิ รตินที

วัน เดือน ปี เกิด

วันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2538

วุฒิการศึกษา

สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ในปีการศึกษา 2560

เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2561

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY